

Forældreinddragelse

– til barnets bedste

Kolofon

Forældreinddragelse - til barnets bedste

Udgiver
Børnesagens Fællesråd
Vesterbrogade 24, 2. th.
1620 København V

Udgivelsen sker i tilknytning til KABU projektet,
Socialministeriets kvalitetsprojekt på anbringelsesområdet.
www.kabuprojekt.dk

Redaktion
Landssekretær Lene Jørgensen, FBU ForældreLANDSforeningen
Journalist Steen Kabel, Socialinform, Århus

© 2006 Børnesagens Fællesråd og KABU,
Socialministeriets kvalitetsprojekt 2002 - 2005

1. elektroniske udgave, oktober 2005
2. reviderede elektroniske udgave, december 2006

1. trykte udgave december 2006

Layout
Balle Grafik, København

Tryk
Schultz Grafisk

ISBN 87-991214-1-7
Digital ISBN 87-991214-0-9

Bogen foreligger i elektronisk form på www.boernesagen.dk

Forældreinddragelse – til barnets bedste

Rør ikke ved min datters hestehale uden at spørge mig først

Redaktion:

Landssekretær, socialrådgiver Lene Jørgensen,

FBU ForældreLANDSforeningen

Journalist Steen Kabel, Socialinform

Indhold

Forord	9
<i>Peter Greven, Børnesagens Fællesråd</i>	
1. Indledning	10
Læsevejledning	14
Ordliste	18
2. At være forældre, mens barnet er anbragt	20
<i>Lene Jørgensen</i>	
3. Anerkendelsens betydning i anbringelsessager	30
<i>Peter Højlund</i>	
4. Grundlæggende rettigheder	38
<i>Bente Adolphsen</i>	
5. Barnets bedste	44
<i>Bo Ertmann</i>	
6. Forældre i den primære relation – også selv om alt ikke er rosenrødt	54
<i>Pet Schultz Jørgensen</i>	
7. Etniske minoritetsfamilier med barn anbragt uden for hjemmet	60
<i>Marianne Skytte</i>	
8. Inddragelse fra forældres perspektiv	70
<i>Birthe Nielsen</i>	
9. Inddragelse fra barnets og den unges perspektiv	76
<i>Bente Nielsen</i>	
10. Inddragelse fra kommunens perspektiv	86
<i>Pia Nielsen, Helsingør Kommune</i>	

Anbringelsesforløbet

11. Inddragelse fra socialfagligt perspektiv	99
Den formelle inddragelse.....	100
Den konkrete inddragelse af forældre	103
Inddragelse af forældre uden del i forældremyndighed.....	105
Inddragelse af familie og netværk.....	107
Fra forskning.....	108
Socialrådgiverens opgaver og ansvar	110
Metoder til inddragelse.....	112
12. Når en børnesag starter	115
Henvendelser i børnesager	115
Når familien henvender sig.....	116
En børnesag starter.....	118
Lovgivning.....	119
13. Undersøgelse af barnets forhold.....	122
Lovgivning.....	122
Inddragelse af forældre og børn i arbejdet med §50 undersøgelsen	124
Afslutning af undersøgelsen	127
14. Beslutning om anbringelse	128
Generelt om beslutningen	129
Beslutning med eller uden samtykke	129
Lovgivning.....	130
Advokatbistand.....	133
Klagemuligheder	134
15. Støtte til forældre	136
Forældres udfordringer	137
Forældres sociale forhold - erfaringer fra forskning	139
Lovgivning.....	140
Socialrådgiverens opgaver og ansvar	141
Støtteperson til forældre.....	143
Foranstaltninger efter Servicelovens § 52	146
Eksempler på andre tilbud til forældre	148

16. Inddragelse i arbejdet med udarbejdelse af handleplan.....	150
Lovgivning.....	151
Beslutninger i tilknytning til handleplanen.....	152
Socialrådgiverens opgaver og ansvar som leder af indsatsen.....	153
Forældrenes rolle under anbringelsen.....	156
Den skriftlige handleplan.....	157
Handleplanen ved anbringelse uden samtykke.....	159
17. Del 1	
Samvær og kontakt mellem forældre og barn.....	161
Lovgivning.....	162
Socialrådgiverens opgaver og ansvar.....	164
Muligheder for økonomisk støtte til samvær og kontakt.....	170
Begrænsninger i muligheder for samvær og kontakt kan skabe konflikter..	172
Del 2	
Rammer for samvær og kontakt, v. Helge Thomsen.....	173
Samværskonsulentens opgave og ansvar.....	175
Formulering af opgaven.....	176
Inddragelse af forældre og barn.....	177
Beskrivelse af samværene og skriftlige tilbagemeldinger til kommunen....	179
Særlig støtte i tilknytning til samvær.....	180
Del 3	
Erfaringer med overvåget samvær, v. Ellen Hansen.....	181
Svære vilkår.....	181
Stærke følelser.....	182
Tryk base.....	183
Ingen lette løsninger.....	185
18. Del 1	
Kommunens opgaver i forbindelse med anbringelse.....	186
Generelt om valg af anbringelsessted.....	187
Valg af plejefamilie.....	188
Valg af døgninstitution eller opholdssted.....	192
Valg af slægt eller netværk som anbringelsessted.....	193
Klage over valg af anbringelsessted.....	194
Afgørelser om barnets forhold under anbringelsen.....	194
Klage over afgørelser om barnets forhold under anbringelsen.....	197
Ændring af anbringelsessted.....	197
Klage over ændret anbringelsessted.....	198

Del 2

Det anbragte barns skolegang	199
Socialrådgiverens pligt til at inddrage forældre og børn	199
Undervisningspligt	200
Barnets skoleplacering	200
Skole-hjem samarbejde	202
Forældrenes manglende overskud til samarbejde	204
Uenighed om barnets skolegang	205
Når barnet flytter hjem	205

Del 3

Forældreinddragelse og interne skoler	206
Undervisning på anbringelsesstedet	207
Klagemuligheder vedrørende specialundervisning	209

19. Barnet bliver anbragt	211
Forældre som beskyttende faktor	211
Forberedelse af anbringelse	212
Den skånsomme anbringelse	214
Erfaringer fra forskning	215
Eksempel på god og omsorgsfuld anbringelse og udslusning	217

20. Del 1

Døgninstitutionens samspil med forældre	220
Før anbringelsen	220
Under anbringelsen	222
Arrangementer på institutionen	224
Statusmøder	225
Konflikter og misforståelser	225

Del 2

Familieplejens samspil med forældre, v. Marianne List	227
Kontakten til forældrene	228
Den svære start	228
Respekt, forståelse, omsorg	229
Mange muligheder for inddragelse	230
Vrede forældre	230
Til barnets bedste	231

21. Konflikter i samarbejdet	232
Gode og onde konflikter.....	232
Metoder til forebyggelse af konflikter.....	234
2 konkrete eksempler:	
Projekt samarbejdsamtaler, Døgnplejeformidlingen i Hillerød.....	235
Trekantsamtaler, Behandlingshjemmet Åhaven i Århus.....	237
22. Hjemgivelse og efterværn.....	239
Hjemgivelse og hjemtagning.....	239
Socialrådgiverens opgaver og ansvar	240
Efterværn.....	242
Socialrådgiverens opgaver og ansvar	245
Inddragelse af forældre	246
23. Afslutning.....	248
Kontinuitet og stabilitet.....	248
Brug for støtte	249
Til barnets bedste	250
24. Litteraturliste	252

Forord

Vi ved, at alle forældre ønsker det bedste for deres børn, og det er en meget svær proces at erkende, at det, man som forældre kan tilbyde sine børn, ikke slår til.

Vi ved, at børn savner deres forældre og søskende, når de er nødt til at være anbragt og i en periode bo et andet sted end hjemme.

Vi ved også, at forældre kan være med til at sikre kontinuitet i anbragte børns opvækst. Forældre er et vigtigt bindeled til det, der var før anbringelsen. Til det der sker under anbringelsen. Og til det, der stadig er der efter anbringelsen. Det er derfor afgørende, at der i den samlede indsats til børn og deres familie bliver lagt en plan for, hvordan forældre kan støttes og styrkes i at være mest og bedst mulige forældre i hele anbringelsesforløbet.

Børnesagens Fællesråd har i flere år ønsket at udgive en håndbog, som kan inspirere først og fremmest medarbejdere i kommuner og plejefamilier samt på opholdssteder og døgninstitutioner til i videst muligt omfang at inddrage forældre og børn i undersøgelser, beslutninger og i gennemførelse af indsatser til gavn for børns udvikling. Håndbogen må samtidig gerne inspirere forældre og andre pårørende til anbragte børn til at søge yderligere inddragelse og medvirken. Initiativer fra såvel fagpersoner som familien vil kunne styrke kvaliteten af indsatsen for det enkelte barn og dets familie.

Der skal lyde en stor tak til alle bogens forfattere, fordi de har taget sig tid til at skrive værdifulde bidrag til håndbogen.

Også en stor tak til arbejdsgruppen med sine engagerede repræsentanter for tidlige anbragte børn og forældre til anbragte børn samt fra organisationer og institutioner, som har deres daglige arbejde med anbragte børn og deres familier. En særlig tak til FBU ForældreLANDSforeningen, som har stillet sin landssekretær til rådighed som projektleder.

Socialministeriets KABU – projekt har gennem økonomisk støtte været med til at sikre, at håndbogen er blevet udarbejdet. Familieplejen Danmark har endvidere støttet projektet med økonomisk tilskud til journalistisk konsulentbistand. Tak for de økonomiske bidrag.

Børnesagens Fællesråd håber, at håndbogen kan være med til at gøre en forskel - til barnets bedste.

Formand

Peter Grevsen

Kapitel 1

Indledning

At anbringe et barn uden for hjemmet er en meget indgribende foranstaltning. Både for barnet og forældrene, men også for de involverede fagpersoner.

Det er svært for de fleste forældre til anbragte børn at få lov til at beholde deres rolle som forældre under barnets anbringelse og få lov til at være forældre med de følelser, opgaver og ansvar, der ligger i det.

Det er svært for de fleste anbragte børn at leve adskilt fra deres forældre – og det er næsten lige meget, hvor vanskeligt de måtte have haft det hjemme.

Det er samtidig svært for de fleste medarbejdere i kommuner og på anbringelsessteder at tage forældrenes perspektiv med ind i det sociale og pædagogiske arbejde og inddrage dem i arbejdet til støtte for barnets udvikling.

Derfor fik Børnesagens Fællesråd for flere år siden idéen til denne håndbog i forældreinddragelse. Målet med håndbogen er, at den skal bidrage til at bedre kvaliteten af børns og forældres udbytte af midlertidige eller længerevarende anbringelser uden for hjemmet.

Det skal ske gennem øget:

- viden om og fokus på forældres og børns rettigheder.
- viden om og fokus på betydningen af relationen mellem det anbragte barn, dets forældre og familie.
- fokus på at støtte, bevare og udvikle denne relation.
- fokus på at støtte forældre i at bevare og udvikle forældreskab under barnets anbringelse uden for hjemmet.
- fokus på kommunens opgave og ansvar som leder af indsatsen til barnet og dets familie.
- fokus på anbringelsesstedets opgaver og på klar fordeling af roller og opgaver.

Øget fokus på betydningen af rettigheder og relationer samt på betydningen af forældres og børns inddragelse og medvirken kan sætte gang i

en konstruktiv proces, som kan være med til at skabe bæredygtige forandringer og udviklinger for det anbragte barn, dets forældre og familie.

Det er særligt betydningsfuldt, at forældre respekteres som forældre til barnet. Gennem respekt og inddragelse øges muligheden for, at forældrene kan støtte deres barn under anbringelsen og give det lov til at tage imod hjælp og støtte fra andre voksne. Det er forskningsmæssigt underbygget, at øget fokus på inddragelse af børn og forældre i mange tilfælde vil øge udbyttet af indsatsen – til barnets bedste.

Forældrenes perspektiv

Håndbogen tager udgangspunkt i forældrenes perspektiv og har derfor hovedfokus på inddragelse af og samarbejde med forældrene og ser samarbejde med barnet som en naturlig følge. Den beskriver derfor ikke socialrådgiverens, pædagogens og plejefamiliens perspektiv og er således ikke en håndbog i at arbejde med alle aspekter af anbringelser. Det er en håndbog i at arbejde med forældreinddragelse.

Inddragelse af forældrene skal både tage udgangspunkt i formelle krav til kommunens sagsbehandling, til forældres rettigheder og i forældres egne ønsker og muligheder på givne tidspunkter samt i barnets rettigheder og ønsker og i barnets forhold.

Barnets perspektiv er ikke beskrevet med nær samme grundighed som forældrenes. Det er et bevidst valg for at fastholde fokus på forældreinddragelsen. Håndbogen indeholder derfor ikke omtale af alle formelle rammer for inddragelse af børn, og den aktuelle forskningsbase-rede viden om børns inddragelse gives meget lidt plads.

For mange anbragte børn vil størst mulig inddragelse af forældre i indsatsen i alle beslutninger, i varetagelsen af opgaver omkring barnet og i barnets hverdagsliv være til barnets bedste og støtte barnets udvikling. Det samme gælder muligheden for regelmæssigt samvær og kontakt mellem barnet og dets familie.

For andre børn vil mindst mulig direkte inddragelse af forældre være til barnets bedste, og det kan være nødvendigt, at kommunen træffer beslutninger, som skåner barnet for de tilbagevendende belastninger, som inddragelse af forældre eller samvær og kontakt med forældre kan være for barnet.

Titlen på håndbogen understreger bogens faglige udgangspunkt for arbejdet med anbringelser af børn og unge og deres familier. Inddragelse skal altid finde sted. Inddragelse kan ikke udelades. Men inddragelse kan finde sted på forskellig vis. Det viser håndbogen.

Organisation

Udgivelse af denne håndbog er støttet økonomisk af Socialministeriets KABU – projekt. Formålet med håndbogen er i ansøgningen om projektstøtte beskrevet sådan:

“Udarbejdelse af håndbog for “aktører” på anbringelsesområdet, der med udgangspunkt i “barnets bedste” skal beskrive, hvordan man kan sikre information, involvering og samarbejde mellem familie, forvaltning og anbringelsessted under børn og unges anbringelse uden for hjemmet.”

Håndbogen er skrevet med tanke for alle, som har interesse for området, først og fremmest nuværende og kommende professionelle. Det er Børnesagens Fællesråds håb, at bogen også vil blive læst af forældre og pårørende til anbragte børn og unge.

Håndbogen er udarbejdet af en arbejdsgruppe, der er nedsat i regi af Børnesagens Fællesråd. I gruppen er repræsentanter for forældre til anbragte børn, for tidligere anbragte børn og fra anbringelsesområderne døgninstitution, opholdssted og familiepleje.

Arbejdsgruppen består af:

Bente Nielsen

Samtale- og familierapeut og leder af Baglandet i Århus

Birthe Nielsen

Forhenværende landsformand for FBU ForældreLANDSforeningen

Erling Prang

Forstander på Oustruplund, Viborg Amts døgninstitution for Børn og Unge, Kjellerup

Geert Jørgensen

Direktør i LOS, Landsforeningen af opholdssteder og skole-behandlingstilbud

Kate Nielsen

Afdelingsleder og miljøterapeut på Familieinstitutionen Bülowvej, Frederiksberg

Lene Jørgensen

Landssekretær og socialrådgiver i FBU ForældreLANDSforeningen

Peter Mortensen

Forstander på C. Knaps Minde, Silkeborg Børne- og Ungdomspension, Århus Amt

Pia Daulov Sandholt

Cand.scient.soc. og fra 1.1. 2007 distriktsleder og socialfaglig koordinator i Furesø Kommune

Arbejdsgruppen har stået for den samlede planlægning af indholdet og skrivning af store dele af håndbogen og gennem et intenst og meget givende samarbejde holdt hinanden fast på forældreperspektivet. Arbejdsgruppen har skrevet de kapitler, hvor der ikke er angivet et forfatternavn.

Desuden har Peter Højlund, Bente Adolphsen, Bo Ertmann, Per Schultz Jørgensen, Marianne Skytte, Helge Thomsen og Ellen Hansen samt Marianne List stillet deres faglige ekspertise til rådighed for projektet med artikler.

Projektet har samarbejdet med et andet KABU – delprojekt ”Hør på os og brug vores ressourcer”, hvor FBU ForældreLANDSforeningen i samarbejde med Helsingør Kommune har haft fokus på inddragelse af forældre og børn i arbejdet og på muligheden for at etablere partnerskab i arbejdet. Pia Nielsen, Helsingør Kommune, har bidraget med kapitel 10.

Herudover indgår praksiserfaringer fra projektet løbende og uden direkte referencer i håndbogen.

Læsevejledning

Håndbogen formidler viden om de lovgivningsmæssige rammer, den centrale forskning og erfaringer fra den sociale og pædagogiske praksis.

Denne viden og erfaringer viderebringes i beskrivelse af det faglige forløb, der sædvanligvis omtales som arbejdet før, under og efter anbringelsen.

Anbringelser af børn og unge har mange forskellige baggrunde og formål. Fra korte anbringelser, hvor det offentlige midlertidigt skal tage vare på barnet på grund af forbigående vanskeligheder i en familie til barndomslange anbringelser, hvor det offentlige gennem anbringelsen på alle eller langt de fleste områder ”i forældres sted” skal sikre barnets opvækstmuligheder.

I bogen skriver vi generelt om inddragelse i forbindelse med anbringelser af børn og unge før, under og efter anbringelsen. Vi skelner ikke i beskrivelserne imellem korte, længere eller barndomslange anbringelser. Vi skelner heller ikke mellem, om barnet er anbragt af omsorgsmæssige grunde, eller om barnet er anbragt, fordi det har mere specifikke behandlingsbehov, herunder børn med handicap.

Kort om de enkelte kapitler

I kapitel 2 ”At være forældre mens barnet er anbragt” introduceres forældres perspektiv som det gennemgående tema i bogen.

I kapitlerne 3 – 7 løfter vi en flig til viden om temaer, som vi betragter

som en del af en nyttig og nødvendig basisviden i det sociale og pædagogiske arbejde med familier, hvis børn har behov for særlig støtte fra det offentlige sociale system med særligt fokus på anbragte børn.

Temaerne er:

- ✿ Anerkendelsens betydning i anbringelsessager.
- ✿ Grundlæggende rettigheder.
- ✿ Barnets bedste.
- ✿ Forældre i den primære relation – også selvom alt ikke er rosenrødt.
- ✿ Etniske minoritetsfamilier med barn anbragt uden for hjemmet.

I kapitel 8 fortæller Birthe Nielsen med udgangspunkt i egne erfaringer fra anbringelser af børn og børnebørn og erfaringer fra FBU Forældrelandsforeningen om "Inddragelse fra forældres perspektiv". I kapitel 9 fortæller Bente Nielsen med udgangspunkt i erfaringer TABUKA og Baglandet i Århus om "Inddragelse fra barnets og den unges perspektiv."

I kapitel 10 formidler Pia Nielsen fra Helsingør Kommune fra et lederperspektiv nogle af erfaringerne fra KABU – delprojektet "Hør på os og brug vores ressourcer".

Kapitlerne 11 – 23 er skrevet af arbejdsgruppens medlemmer bortset fra de to afsnit om overvåget samvær, som er skrevet af Helge Thomsen og Ellen Hansen, og afsnittet om erfaringer fra familiepleje, som er skrevet af Marianne List.

I kapitel 11 introduceres begrebet "inddragelse fra et socialfagligt perspektiv". Et perspektiv, som ser på den formelle inddragelse, som kommer til udtryk i lovgivningen og den konkrete inddragelse, som kommer til udtryk i mødet, dialogen og samarbejdet mellem fagpersoner og familien.

Efter kapitel 11 følger alle de kapitler, som fortæller om inddragelse i hele anbringelsesforløbet, om inddragelse af forældre, børn og "det nære miljø" før, under og efter anbringelsen.

Kapitlerne 12 – 14 fortæller om temaer før anbringelsen, nemlig "henvendelse", "undersøgelse" og "beslutning om anbringelse".

Kapitlerne 15 – 18 fortæller også om temaer, som vedrører tiden før anbringelsen men som samtidig er temaer, der er aktuelle under anbringelsen. Det er temaer, som hele tiden er aktuelle og i spil og som under anbringelsen er til overvejelse, revision og evt. beslutning.

Det er temaerne:

- ✿ støtte til forældre
- ✿ handleplan
- ✿ samvær og kontakt
- ✿ kommunens opgaver i forbindelse med anbringelsen

Kapitel 19 fortæller om vigtige aspekter af ”selve anbringelsen”, og kapitel 20 giver eksempler på inddragelse, samspil og samarbejde mellem forældre, barn og anbringelsessted i temaet ”anbringelsesstedets samspil og samarbejde med forældre og med barnet”.

Kapitel 21 fortæller om ”konflikter i samarbejdet” og vigtigheden af at forebygge mulige konflikter, så tidligt som muligt opfange spirende konflikter samt søge at løse opståede konflikter.

Kapitel 22 fortæller om ”hjemgivelse og efterværn” med fokus på inddragelse af forældre, børn og unge i den plan for indsats, som skal lægges i forbindelse hermed og blandt andet omtales den indsats og støtte, der kan være brug for til barnet, forældrene og den unge efter anbringelsen.

I kapitel 24 er listen over den litteratur, der er henvist til i håndbogen. Litteraturen er nummereret i alfabetisk rækkefølge - og det er disse numre, der henvises til undervejs.

Omtale af og henvisninger til lovgivningen

Med håndbogens perspektiv har vi valgt kun at omtale de mest centrale bestemmelser, som handler om borgerens ret til medvirken og om inddragelse af forældre og børn i den sociale indsats. De øvrige love og bestemmelser, der danner rammen for det offentliges sagsbehandling m.v. må læses andetsteds.

Det faglige område, vi skriver om, har de seneste 2-3 år været i stadig forandring på det lovgivningsmæssige område, hvilket gav arbejdsgruppen en særlig udfordring og gjorde det nødvendigt at træffe nogle valg i forbindelse med udgivelsen på nettet i december 2005.

Vi har skrevet og revideret håndbogen i en tid, hvor anbringelsesreformen er blevet besluttet og trådt i kraft, og hvor strukturreformen fra 1. januar 2007 giver bestemmelserne i serviceloven nye §-numre. Denne reviderede udgave indeholder de fra 1. januar 2007 gældende bestemmelser i serviceloven.

Som følge af anbringelsesreformen udsendte Socialministeriet i februar 2006 en ny vejledning om særlige støtte til børn og unge. Det er denne vejledning, der henvises til i håndbogen.

Vi ved, at en ny vejledning er under udarbejdelse som følge af kommunalreformens ikrafttræden. Der forventes ikke afgørende indholdsmæssige ændringer i denne vejledning.

Arbejdsredskab

Det er Børnesagens Fællesråds ønske, at håndbogen kan blive et brugbart arbejdsredskab i den sociale og pædagogiske praksis i arbejdet og samarbejdet med anbragte børn og deres familier.

Vi håber, at håndbogen kan være med til at øge de professionelle muligheder for at agere i, løse eller direkte træffe beslutninger om de mange dilemmaer, som til stadighed er og vil være i anbringelsesarbejdet, i samarbejdet mellem kommune og forældre og barn, i samarbejdet mellem anbringelsessted og forældre og børn og i samarbejdet mellem de professionelle aktører.

På arbejdsgruppens vegne

Lene Jørgensen

December 2006

Ordliste

Citater

De citerede forældreudsagn kommer langt overvejende fra FBU Forældrelandsforeningen, som i forskellige sammenhænge spørger til og indsamler forældres erfaringer og synspunkter.

Flere af citaterne er udsagn fra telefonrådgivningen på FBU – LINIEN samt fra fokusgruppeinterviews med to grupper af forældre i FBU's KABU - delprojekt i samarbejde med Helsingør Kommune.

Enkelte steder i håndbogen anvendes andre citater. Her er der direkte reference til, hvor citaterne stammer fra.

Barnet

Det er tungt at læse, hvis der hele tiden står "barnet og/eller den unge". Vi har derfor valgt at skrive "barnet" uanset alder indtil 18 år – medmindre det giver bedst mening at skrive "den unge", "barnet og den unge" eller "barnet eller den unge".

Forældre

Vi har valgt at omtale forældre i flertal, uanset om der er en eller to forældre. Også selv om vi er opmærksomme på, at de fleste forældre til anbragte børn er enlige mødre.

Ordet forældre dækker altid forældre med forældremyndighed, uanset om de bor sammen eller ej. Det er en nødvendig tydelighed, fordi lovgivningen og rettighederne er forskellige, afhængig af, om man har del i forældremyndigheden eller ikke.

Hvis der refereres til forældre uden del i forældremyndighed vil det direkte fremgå af teksten.

FBU ForældreLANDSforeningen

FBU er på én gang en brugerorganisation og en frivillig social organisation, der samler og yder støtte til forældre, som er i kontakt med det sociale system, fordi deres barn og deres familie har behov for særlig støtte efter servicelovens regler.

Familierådslagning

Familierådslagning er en beslutningsmodel i samarbejdet mellem familien og det professionelle system, hvor den udvidede familie på et møde udformer en fremtidig handleplan og dermed træffer beslutninger om støtte til barnet eller den unge. Det kan være offentlig støtte og/eller støtte fra den udvidede familie. Familiens plan skal godkendes af den professionelle

initiativtager til familierådslagningen, som også skal sikre opfølgning på planen.

Kommunen

Med kommunen menes den kommune, som er ansvarlig for den opgave, sagsbehandling eller indsats, som omtales det pågældende sted i bogen. Det er barnets og forældrenes fælles handlekommune, eller det er henholdsvis barnets eller forældrenes selvstændige handlekommune, hvis der ikke længere er sammenfald som følge af forældrenes flytning. Når vi referer til barnets / anbringelsesstedets opholdskommune vil det fremgå.

Børn og unge – udvalget

I alle kommuner er der i henhold til retssikkerhedslovens § 18 oprettet et børn og unge – udvalg, som har til opgave at træffe afgørelse i de sager, der er opregnet i service-lovens § 74. Udvalget træffer afgørelse i sager, hvor det, af hensyn til åbenbar risiko for at barnets eller den unges sundhed eller udvikling lider alvorlig skade, er nødvendigt at træffe en eller flere af de nævnte beslutninger uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver eller den unge, der er fyldt 15 år. Udvalget består af tre medlemmer, valgt af og blandt kommunalbestyrelsens medlemmer, samt af én

dommer og én pædagogisk – psykologisk sagkyndig.

Socialrådgiver

Der er mange forskellige betegnelser for den i kommunen ansvarlige for arbejdet med anbringelser af børn og unge. Det kan være sagsbehandler, familierådgiver, rådgiver, socialrådgiver, myndighedssocialrådgiver mv.

Vi har valgt at bruge betegnelsen socialrådgiver, som samtidig er udtryk for den faglige baggrund, som langt de fleste sagsansvarlige har i kommunernes børne – og familieafdelinger.

Familiepleje

Ordet familiepleje dækker først og fremmest kernefamilier, som stiller sig til rådighed som familiepleje. Ordet dækker her også de mindre, familielignende opholdssteder, hvor kernen i medarbejdergruppen er en familie, som lever sammen med de anbragte børn.

Familieplejekonsulent

Denne betegnelse bruges som fælles betegnelse for de medarbejdere, som blandt andet har til særlig opgave at føre tilsyn med barnet under anbringelsen og at støtte plejefamiliens i dens arbejde.

Kapitel 2

At være forældre, mens barnet er anbragt

Af Lene Jørgensen

Landssekretær og socialrådgiver i FBU ForældreLANDSforeningen

”Jeg er så ked af, at hun bor derude. Jeg tror ikke, at de kan trøste hende. Hun siger, at hun ikke viser dem, at hun er ked af det. Jeg kan ikke holde ud, at hun er alene om alt det, der er sket – at hun ikke har nogen at snakke med og blive trøstet af.”

I dette kapitel belyses det at være forældre, mens barnet er anbragt, gennem tre forskellige indfaldsvinkler. De tre temaer er vigtige for forældrene selv og kan samtidig have stor direkte og indirekte betydning for det anbragte barn.

De tre temaer drejer sig om:

- ✿ Forældres følelser
- ✿ Forældres mulighed for fortsat at være forældre, også i praksis
- ✿ Forældres betydning for kontinuitet i barnets tilværelse

Forældres følelser

At være forældre med et eller flere børn anbragt udenfor hjemmet er en særdeles krævende opgave.

”Forældre ønsker det bedste for deres barn. Det er en meget svær proces at erkende, at det, man som forældre kan tilbyde sit barn, ikke slår til.”

Forældre kan opleve anbringelsen af barnet som et stort menneskeligt nederlag. Det, ikke engang at være i stand til at være forældre og tage sig af sit barn, kan fratage forældre enhver oplevelse af selvværd og selvrespekt og betyde, at de føler sig kasserede som forældre (Wegler og Varming) (56).

De fleste forældre vil opleve, at anbringelsen af barnet udløser en personlig krise - en krise, som ydermere kan aktivere og forstærke tidligere ubearbejdede oplevelser af afvisning, tab og svigt. Nogle forældre

befinder sig på anbringelsestidspunktet i alvorlig og akut krise. Andre forældre oplever krisereaktioner af mere moderat eller lettere grad. Nogle forældre beskriver anbringelsen som en oplevelse, der bragte dem i en tilstand af chok med medfølgende depression og selvmordstanker. Andre forældre beskriver, at de, samtidig med at de havde oplevet at befinde sig i krise, også oplevede anbringelsen som en lettelse. Følelsen af lettelse kan virke forvirrende og provokerende og opleves som en forbudt følelse, præget af skyld.

Tiden forud for anbringelsen har for de fleste forældre været meget belastende. Måske har dagligdagen med barnet været meget krævende. Måske har forældrene følt sig magtesløse og ude af stand til at være det for barnet, som det har behov for. Måske har den undersøgelse og beslutning, som førte til anbringelsen af barnet, i sig selv været meget belastende. Det er god grund til også at føle lettelse.

Forældre kan opleve stor ensomhed omkring anbringelsen. Forældre kan stå tilbage med kaos af tanker og følelser, ofte alene, uden nogen at tale med. Forældre oplever, at det at få sit barn anbragt er meget tabubelagt. Hvem kan man fortælle det til? Hvem kan man snakke med om det? Og hvem kan holde til igen og igen at høre om de svære tanker og følelser?

Forældre kan reagere med tilbagetrækning i forsøg på at beskytte sig selv mod smerten ved at måtte afgive barnet. De kan også reagere med at bryde kontakten til barnet i kortere eller længere perioder og med at trække sig fra samarbejdet.

At være fyldt med følelser af savn, sorg, skyld, skam, svigt, vrede, jalousi, afmagt, frustration, magtesløshed, lettelse, ensomhed betyder for de fleste forældre, at de i forbindelse med anbringelsen af barnet selv har behov for støtte til at håndtere det følelsesmæssige kaos.

Mange forældre føler det særligt vanskeligt, når barnet anbringes i familiepleje. Plejeforældre kan i forældres øjne komme til at symbolisere "superforældre", der kan alt det, som forældrene ikke kan og mere til, og samtidig får plejeforældrene det barn, som bliver taget fra forældrene (Wegler og Warming) (56).

Forældre føler stor usikkerhed overfor, hvordan de nu skal være forældre. Forældre føler, at der skal megen styrke til at gå konstruktivt ind i samarbejdet omkring barnet. FBU Forældrelandsforeningen (FBU) har erfaringer for, at denne styrke kan være svær at finde. FBU har samtidig erfaringer for, at personlig støtte til krisen, til at håndtere de mange følelser, til fortsat at være forældre og til at indgå i samarbejdet, for mange forældre vil betyde, at de helt eller delvist finder eller genfinder den nødvendige styrke.

Senere under barnets anbringelse kan forældre føle glæde over, at barnet trives og udvikler sig godt og føle glæde over samarbejdet og kontakten med de mennesker, som tager sig af barnet i det daglige. Forældre kan fortsat føle lettelse over ikke selv at stå med det daglige ansvar for barnet og føle glæde over det overskud til sig selv og dermed eventuelt også overskud til barnet, som måske opstår gennem denne lettelse.

Det, at ens barn bliver anbragt uden for hjemmet, er altid en meget følelsesfuld proces. Det gælder, når man som forælder selv har bedt om anbringelsen og kan se, at den er nødvendig af hensyn til barnets muligheder for at komme i en bedre udvikling. Det gælder også, når man hårdt presset har sagt ja til anbringelsen eller bliver udsat for, at ens barn bliver tvangsfjernet. De følelser, som for den enkelte forælder er forbundet med at måtte overlade barnet til andre mennesker, vil påvirke dem for livet.

”De medarbejdere, vi møder, skal have viden om de følelser, vi kan være stærkt præget af. Det ikke selv at kunne tage vare på sit barn giver følelser af skyld og skam – og det skal medarbejderne vide og have indsigt i og forståelse for. De skal droppe alle deres fordomme overfor os. Det er en forudsætning for at kunne etablere et godt samarbejde med os forældre.”

Forældres mulighed for fortsat at være forældre, også i praksis

De allerfleste forældre ønsker fortsat at kunne føle sig som og at kunne være forældre for barnet, mens det er anbragt. Det gælder uanset baggrunden for anbringelsen og uanset, om anbringelsen finder sted på grund af forældrenes egne forhold og dermed utilstrækkelige ressourcer til at tage forsvarligt vare på barnet.

Forældre ønsker at kunne være der for barnet, at have kontakt og samvær med barnet og at føle, at de stadig kender barnet. De ønsker at følge med i barnets tilværelse og at kunne være med til at støtte barnet under anbringelsen.

Forældre ønsker at blive mødt og respekteret som forældre og at blive inddraget i arbejdet omkring barnet.

”Jeg skal finde en ny måde at være forældre på nu, hvor vi ikke er sammen til daglig. Jeg tænker på ham hele tiden og på alt det, som vi plejer at gøre derhjemme. Nu er der andre, som sørger for, at han kommer op om morgen, får madpakke med, får læst sine lektier.”

Forældre føler usikkerhed overfor, hvordan de skal være forældre for deres anbragte barn (Wegler og Warming) (56). Mange forældre giver udtryk for, at de er bange for at stille krav i forbindelse med deres forældrerolle. De kan være bange for, at det kan bruges imod dem eller virke ødelæggende på samarbejdet mellem dem og det sted, hvor barnet bor. Forældre kan være blevet usikre på deres egen forældrekompetence og forældreevne, idet de oplever at have fået stemplet "dårlig forælder". Forældre kan også opleve, at det er svært for dem at finde ud af deres egen forældrerolle, fordi de ikke mere deltager i barnets hverdag.

"Jeg har virkelig skullet insistere, og jeg mener virkelig insistere - og jeg gav ikke op - på at medvirke under børnenes anbringelse og være forælder på alle tænkelige områder, selv om jeg i en periode er nødt til at lade børnene være anbragt. Nu oplever jeg en meget stor lydhørhed fra børnenes anbringelsessted overfor min medvirken. Det er dejligt, men jeg har også skullet slås for det."

Forældre, der kan betegnes som almindeligt fungerende forældre, kan også være nødt til at anbringe deres barn uden for hjemmet. En anbringelse kan på grund af barnets eget behov for behandling og støtte være den mest formålstjenlige foranstaltning til støtte for barnets udvikling.

Nogle af de forældre kan fortælle, hvordan de føler, at de også bliver holdt udenfor og ikke bliver inddraget i løsning af opgaver eller i beslutninger. De føler, at de ikke bliver regnet med og respekteret som de forældre, de er, og med den forældremyndighed, de har. De er ganske uforstående overfor at blive mødt med denne holdning. De har hidtil været forældre på udmærket vis måske endda til flere børn, og alene fordi deres barn har behov for behandling og støtte gennem en anbringelse, bliver de mødt af et helt andet syn på sig, end de er vant til.

"Når jeg bliver mødt på den måde på opholdsstedet, hvordan må det så ikke være for de forældre, som selv har mange vanskeligheder og behov for støtte. Jeg skal kæmpe for at blive på pladsen som hans mor, og det har jeg heldigvis overskud til. Men jeg har ondt af forældrene til de andre børn på stedet. Som jeg ser dem, tror jeg, det må være meget svært for dem at mobilisere overskud til at kæmpe for at være forældre. Det kan altså ikke være meningen."

Andre forældre til eksempelvis børn med alvorlige handicap eller andre former for diagnose, fortæller om, hvordan de på de opholdssteder og døgninstitutioner, hvor deres barn er anbragt, bliver mødt med stor respekt som forældre. Der er høj grad af samarbejde om opgaven med

barnet. Anbringelsesstedet trækker på forældrenes viden og erfaringer og træffer ingen selvstændige beslutninger. Alle væsentlige forhold omkring barnet aftales i fællesskab.

Faglige anbefalinger – fra forskning og fra praksis

FBU Forældrelandsforeningen hører mange forældre fortælle, at de i forbindelse med deres barns anbringelse ikke fortsat har muligheden for at gøre mange af de ting sammen med barnet, som de plejer, eller for at tage del i de aktiviteter vedrørende barnet, som de plejer – og i mange tilfælde hidtil har kunnet varetage på tilstrækkelig måde.

Graversen-udvalget (Betænkning 1212, 1990) (5) var meget opmærksomme på dette spørgsmål og siger bl.a., at samarbejdet med forældre under anbringelsen skal planlægges, og at det skal afklares, hvilke funktioner forældre har i forhold til barnet under anbringelsen. Samtidig skal der ydes støtte med henblik på at skabe ændringer i hjemmemiljøet.

Else Christensen (9) fremhæver vigtigheden af, at socialrådgiveren fra starten af anbringelsen skal forholde sig aktivt planlæggende til forældrenes rolle. Forælderrollen skal defineres under anbringelsen – det skal vurderes og besluttes, hvordan rollen som forældre kan eller skal være, og hvordan forældre kan opretholde forældreskab.

De senere års lovgivning på området, senest anbringelsesreformen, som trådte i kraft 1. januar 2006 (45.1), understreger tilbagevendende vigtigheden af forældrenes rolle under barnets anbringelse. Den offentlige varetagelse af støtte til et barn gennem anbringelse behøver kun i de allerfærreste tilfælde at indebære en fuldstændig overtagelse af ansvar og omsorg, uanset om der er tale om anbringelse med eller uden samtykke fra forældre.

Men der ser ud til at være stærke traditioner eller stærke ønsker i nogle kommuner eller på nogle anbringelsessteder om helt at overtage ansvaret og omsorgen for barnet.

Andre kommuner og anbringelsessteder er stærkt optaget af netop ikke at overtage forældreopgaverne fuldt ud og arbejder med at finde frem til at være stedfortrædende, når forældrene ikke magter opgaverne.

Forældre vil blive styrkede gennem fortsat at varetage opgaver, have betydning for deres barn, få lov at tage aktivt del i barnets liv og føle sig respekteret som en værdig (samarbejds)part omkring barnet. Når forældre har mulighed for at være med i barnets hverdagsliv vil overgangen ved hjemgivelse blive nemmere, fordi forældre og børn er vant til at skulle løse opgaver i fællesskab, og fordi forældre f.eks. hele tiden kan være ajour med barnets situation i skole, dagtilbud og fritidsliv.

Ved hver enkelt anbringelse af et barn har socialrådgiveren ansvar for, at der i samarbejdet om at lægge plan for anbringelsen bliver taget stilling til forældrenes rolle og funktion, herunder hvilke opgaver forældrene kan varetage alene, og hvilke opgaver forældrene kan varetage i samarbejde med anbringelsesstedet.

Socialrådgiveren skal være opmærksom på og ansvarlig for at få snakket om forældrenes rolle under anbringelsen med barnet, med forældrene og med anbringelsesstedet, både ved selve anbringelsen og undervejs.

Ved planlægning af denne deling af forældreopgaver under barnets anbringelse kan det være hensigtsmæssigt at arbejde med udgangspunkt i den holdning, at anbringelsesstedet løser helt dagligdags opgaver, og at forældre løser alle ikke helt dagligdags forældreopgaver, evt. med støtte, og at anbringelsesstedet kun tager over i nødvendigt omfang. Forældre kan f.eks. være med til eller stå for indkøb af tøj, barnets klipning, planlagte lægeundersøgelser, møder og sociale aktiviteter i dagtilbud og skole samt særlige arrangementer i barnets fritidsliv.

Med det udgangspunkt vil forældre fortsat kunne være forældre under barnets anbringelse samt kunne bevare og udvikle deres forældreskab eventuelt med støtte fra det offentlige. Kvaliteten af relationen mellem barn og forældre kan øges. De har ikke bare følelser og samvær med hinanden men er også sammen om praktiske ting og fælles oplevelser med udgangspunkt i barnets liv på anbringelsesstedet. Forældre kan på denne måde tage aktivt del i barnets liv, når det er muligt for dem, og det samtidig er vurderet at være til barnets bedste.

Forældres ressourcer til at varetage forældreopgaver kan være svingende, afhængig af, hvordan de selv har det. Der vil være behov for en løbende og fleksibel stillingtagen til forældres direkte deltagelse i og til varetagelse af forældreopgaver ud fra, hvad forældrene ønsker og magter. Nogle forældre vil have behov for støtte til at varetage opgaver.

Socialrådgiverens, forældrenes og barnets grundige fælles arbejde med at aftale og beskrive formålet med anbringelsen af barnet samt anbringelsens forventede varighed vil være et væsentligt led i, at socialrådgiveren kan foretage de helt konkrete og individuelle vurderinger af forældrenes rolle under anbringelsen. Planlægning af forældrenes rolle og den nødvendige deling af forældreroller under anbringelsen skal naturligvis også vurderes og besluttes ud fra formålet med anbringelsen og være til barnets bedste.

Socialrådgiver og forældre kan indgå aftaler herom, eller socialrådgiveren kan træffe de beslutninger, der måtte være nødvendige ud fra barnets bedste i den helt konkrete situation.

Vurderingen og aftalerne eller beslutningerne skal indgå i handleplanen som en del af den samlede konkrete planlægning af omsorgen for barnet i forbindelse med anbringelsen.

Deling af forældreopgaver

"Jeg vil ikke have, at de "tager over" på alting. Det er mit barn, og det er mig der bestemmer. Det er mig, der bestemmer, hvilken læge eller tandlæge han skal til. Det skal være hos dem her i byen, som jeg plejer at bruge. Jeg vil også selv købe tøj. Det er en kamp, men de respekterer det. Jeg tror ikke rigtig, de er vant til, at forældre kommer her og siger: hertil og ikke længere".

Hvem har indflydelse på eller bestemmer et mindre barns frisure, og hvem går til frisør med barnet?

Forældre vil ofte kunne varetage denne opgave sammen med barnet under besøg hjemme eller på anbringelsesstedet. Hvem har indflydelse på eller bestemmer barnets påklædning, og hvem køber tøj til barnet? Forældre vil også ofte kunne varetage denne opgave sammen med barnet og efter aftale med anbringelsesstedet om, hvad barnet lige nu har brug for af tøj.

Er det forældre eller medarbejdere på anbringelsesstedet, der går med til læge, på sygehuset, til psykologundersøgelser og behandling med barnet? Akutte lægebesøg vil naturligt blive varetaget af anbringelsesstedet, med mindre forældrene bor lige i nærheden. Planlagte undersøgelser vil forældre ofte kunne deltage i eventuelt sammen med anbringelsesstedet.

Hvis barnet kommer til skade eller indlægges på hospital, ønsker mange forældre at blive informeret straks og have mulighed for at komme til stede.

Hvem går til møder i daginstitutioner, skoler, deltager i skole-hjem-samarbejde, i sociale aktiviteter i daginstitutioner og skoler, arrangementer i forbindelse med fritidsaktiviteter mv.?

Mange forældre vil gerne tage aktivt del i barnets dagtilbud, skole og fritidsaktiviteter. Det daglige samarbejde skal naturligvis varetages af anbringelsesstedet. Forældremøder, skole/hjem-samarbejde og sociale aktiviteter samt fritidsaktiviteter er planlagte aktiviteter, som mange forældre gerne vil deltage i og gerne sammen med anbringelsesstedet, som har den daglige samarbejdskontakt.

Forældres betydning for kontinuitet i barnets tilværelse

Med udgangspunkt i lovgivningens grundlæggede principper om barnets bedste og om barnets ret til stabilitet og kontinuitet i sin barndom, i sin opvækst, vil langt de fleste forældre kunne være med til at sikre kontinuitet i barnets opvækst.

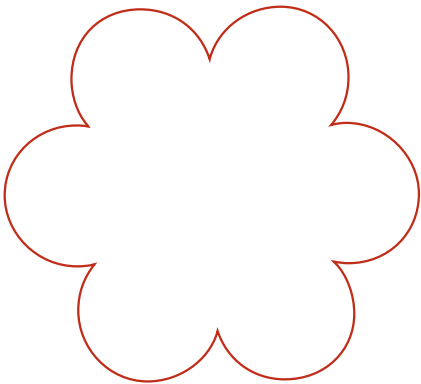
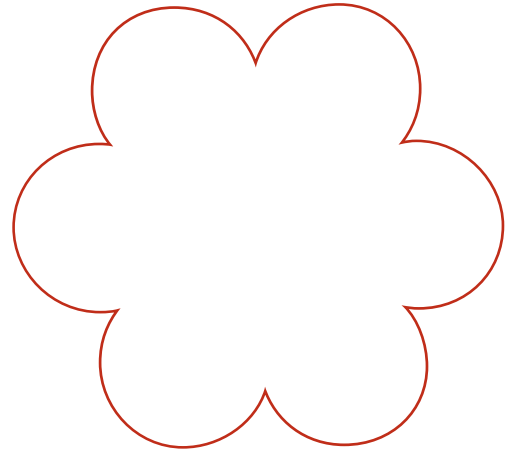
Forældre kan være med til at sikre barnets relation til og kontakt med sin kernefamilie og kontakt med sin øvrige familie, sin slægt og med andre for barnet og familien vigtige mennesker. Forældre kan sikre, at barnets kammeratrelationer omkring hjemmet bevares. Forældre kan sikre, at barnet kender sine rødder.

Den offentlige indsats gennem anbringelsen kan i bedste fald øge stabiliteten i det anbragte barns liv og være med til at støtte op om kontinuiteten i opvæksten ved at bevare kontakten til og relationerne med det, der var før anbringelsen, nemlig livet i familien.

Forældres funktion som bindeled til det, der var før anbringelsen og det, der stadig er der efter anbringelsen, er meget væsentlig. Det er derfor et vigtigt led i den samlede indsats at lægge plan for, hvordan forældre skal støttes og styrkes i at kunne være mest mulige forældre - også under barnets anbringelse.

Det er meget få anbragte børn, hvor det af hensyn til barnets bedste og beskyttelsen af barnet kan være nødvendigt i kortere eller længere perioder stærkt at begrænse eller helt afbryde barnets kontakt med forældre eller andre medlemmer af familien.

Hvis forældre er døde eller på anden måde fraværende, må kommunen sørge for, at kontinuiteten og forbindelsen til barnets rødder sikres gennem andre bindeled i barnets øvrige familie eller nære miljø. 🌸

Kapitel 3

Anerkendelsens betydning i anbringelsessager

Af Peter Høilund

Cand.jur. og ph.d., lektor i samfundsvidenskab ved Institut for
Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter

En af de sværeste opgaver i anbringelsessager er anerkendelse af forældrene. Gennem samtaler med barnet og forældrene, læsning af erklæringer fra fagkyndige og journaler har de involverede socialarbejdere dannet sig et billede af forældrene som personer, der svigter deres barn. Man kan sige, at sagsbehandlingsprocessen har en tendens til udvikle hindringer for den nødvendige anerkendelse af de værdier som forældrene tilskriver sig selv. Herved svækkes prognosen for et vellykket anbringelsesforløb. Kontakten mellem forældre og barn under anbringelsen vanskeliggøres, da samtalen mellem forældre og socialarbejderne er præget af den manglende anerkendelse og der er risiko for, at plejefamilien overtager socialarbejdernes billede af forældrene.

I det følgende skal jeg introducere anerkendelsestanken og derefter nærmere udfolde de forskellige anerkendelsesfordringer der knytter sig til en anbringelsessag.

Anerkendelse

Hvis de værdier en borger tilskriver sig selv, f.eks. anlæg for noget håndværksmæssigt, skal blive virkelige og ikke kun forblive et subjektivt ønske, må mennesker omkring denne person, og navnlig de socialarbejdere der arbejder med den pågældende, anerkende disse værdier, for at de kan blive virkelige. Kan borgeren ikke opnå anerkendelse af de værdier som han eller hun tilskriver sig selv, forbliver de illusioner.

Det historiske grundlag for anerkendelsestanken er Hegels Phänomenologie des Geistes (Åndens fænomenologi) fra 1807, der handler om, hvordan selvbevidstheden, det vi i dag vil kalde identitet, bliver til. Menneskets jeg bliver først sig selv gennem det, Hegel kalder: være – gennem – en – anden. De værdiforestillinger, jeg tilskriver mig selv, bliver virkelige i forhold til omverdenen, ved at én eller andre anerkender disse værdier. Hegel er optaget af, hvordan mennesket danner sin selvbevidsthed eller identitet (Hegel, side 127) (22).

Jeg kan for eksempel hævde, at jeg er god til at spille på klaver. Hvis

ingen i min omgangskreds imidlertid synes, det lyder godt, og således afviser at anerkende, at jeg er god til at spille på klaver, forbliver min forestilling (værdi) herom, en fantasi eller en illusion. Værdien kan blive til virkelighed, hvis mine nærmeste anerkender, at jeg har talent, og jeg for eksempel fortsætter med musikundervisning.

Ifølge Hegel har vi et begær efter anerkendelse, som kan sammenlignes med begæret efter at spise. Dette begær forvandler mennesket, ligesom det at spise betyder en ændring af mennesket. Det er en pointe, at det menneskelige begær må rettes imod et andet begær og kan således alene virkeliggøres socialt. I kort form kan det udtrykkes således: Jegets identitet kan først konstituere sig igennem den gensidige anerkendelse. Anerkendelsesforholdet er mulighedsbetingelse for selv-virkeliggørelse, da jeg kun kan se mig selv i en anden, som ser mig. Heri ligger en påstand om, at mennesket ikke alene kan udvikle sin identitet, men denne udvikling sker igennem andre. Endvidere at menneskets muligheder for udvikling af en vellykket social identitet forudsætter en anden, som ser mig.

Axel Honneths anerkendelsesteori

Fra Hegel tager Honneth den idé, at fuldkommen menneskelig opblomstring er afhængig af veletablerede etiske relationer i familie- og kærlighedslivet, i forhold til samfundets retlige institutioner samt til de etiske fællesskaber, som den enkelte indgår i. Sådanne relationer kan kun etableres gennem en konfliktfyldt proces, særligt gennem det som Honneth betegner anerkendelseskampe. Denne tredeling, der repræsenterer tre former for anerkendelse, svarer til trin i menneskets udvikling fra fødslen og til en socialt udviklet person. Mulighed for mening i livet og realisering af behov og ønsker afhænger af udvikling af selvtillid, selvrespekt og selvværd. En hensigtsmæssig udvikling heraf opnås gennem anerkendelse fra andre i de tre fællesskaber. Honneth analyserer menneskets sociale udvikling ud fra den antagelse, at disrespekt – ikke - anerkendelse – kender tegner de vesteuropæiske samfund.

Anerkendelsen i familie- og kærlighedslivet (Honneth, side 95) (24) er grundlaget for opbygning af selvtillid eller selvfortrolighed. Der er tale om gensidige følelsesmæssige behov iblandt en lille gruppe mennesker, særlig i forældre-børn relationen, venskaber og i erotiske forhold. Selvtillid handler om både at have det godt alene og sammen med andre, eller, med en sætning som Honneth låner fra Hegel ”being oneself in another”. Det drejer sig om den vanskelige balance imellem selvstændighed og afhængighed af andre, som er tæt forbundet med, hvorledes mor og barn

- forholdet udvikler sig i den første fase af barnets liv. I det vellykkede forløb anerkender moderen barnets ofte aggressive frigørelse uden at hævne sig på barnet. Det fører til, at mor og barn lærer at acceptere og elske hinanden som selvstændige uafhængige væsener, navnlig fordi barnet har erfaret kontinuiteten i moderens anerkendelse uanset barnets adfærd.

Den retlige anerkendelse (Honneth, side 107) (24) angår almene egenskaber og interesser, der er forbundet med agtelse som borger. Udvikling af selvrespekt forudsætter anerkendelse som ligeværdig deltager i samfundets institutioner. Det vil sige, at den enkelte borger reelt nyder samme rettigheder og samme pligter som andre. Denne anerkendelse er, i modsætning til kærlighedsanerkendelse, fornuftsmæssig, da den bygger på rettigheder, som vi tilskriver enhver, da det ville være umoralsk at holde nogle uden for. Selvrespekt sætter borgeren i stand til at handle moralsk ansvarligt i det offentlige liv. Udviklingen af selvrespekt forudsætter både konkrete og således ikke alene abstrakte rettigheder. Det er således ikke tilstrækkeligt, at samfundet gennem generel lovgivning tildeler borgerne rettigheder, hvis de i praksis ikke deltager med lige rettigheder i den institutionelle orden. I disse situationer er der tale om disrespekt.

Ud over denne generelle retlige anerkendelse, der følger af respekt for borgerens rettigheder, har mennesket også et behov for at blive anerkendt for sine særlige, individuelle kvaliteter (Honneth, side 121) (24), som det udmærker sig ved. Der er tale om en social værdsættelse, der viser sig i form af solidaritet med de etiske fællesskaber, som eksempelvis fritidsorganisationer, religiøse eller politiske foreninger, sport eller arbejde, som den enkelte indgår i. Det kendetegner vor tid, at personlighedsidealet ofte er pluralistisk, eller med andre ord er der ikke en livsform eller standstilknytning, der fremstår som den rette, men adskillige, som vi selv udvikler sammen med ligesindede. Mennesket er således henvist til selv at erhverve sig den nødvendige sociale anerkendelse og værdsættelse for eksempel som en god mor, håndværker eller noget helt tredje. Denne tredje anerkendelsesform afstedkommer det, Honneth kalder for selvværd, som danner grundlag for, at mennesket kan udvikle sin konkrete identitet.

Disrespekt

Til de tre anerkendelsesformer knytter sig tre komplementære former for disrespekt (Honneth, side 131) (24). Den første form for disrespekt handler om individets kropslige identitet. Her er tale om den meste elementære form for disrespekt eller det negative spejlbillede af kærligheden. Der

er tale om fysiske overgreb, der nedbryder selvtiltiden og får den sociale verden til at fremstå som kærlighedsløs og uden omsorgens kontinuitet. Den anden form for disrespekt vedrører retstabet, der påvirker individets sociale integration. Frakendelse af bestemte rettigheder til grupper af mennesker i kraft af, at de tilhører en bestemt gruppe, f.eks. borgere der søger hjælp i socialforvaltningerne, har konsekvenser for deres identitet. Retstabet nedbryder disse menneskers selvagtelse og selvrespekt.

Denne form for disrespekt varierer historisk og afhænger af, hvilke rettigheder der anses for væsentlige for borgerne. Den sidste form for disrespekt strækker sig fra relativt harmløse til stærke former for stigmatisering, hvor disrespekten består i, at visse livsformer nedværdiges og tilskrives lavere social status. Der er tale om former af kulturel degenerering, der nedbryder individets selvværd og derved individets egen livsform, som frakendes en positiv værdi.

Borgernes og institutionernes værdier

Pointen er, at anerkendelse af forældre og børn i anbringelsesprocessen fører til, at prognosen for en vellykket anbringelsessag er optimal. Imidlertid viser en række undersøgelser, at forældrenes og barnets holdninger og ønsker har vanskeligt ved at slå igennem. Der er en klar tendens til, at institutionerne har deres egne værdier, som ofte fortrænger forældrenes og barnets holdninger (Järvinen, Larsen, & Mortensen) (28). Disse institutionelle værdier har ikke karakter af faglige eller juridiske værdier, men bygger ofte på medarbejdernes private erfaringer.

Formålet med anbringelse af et barn udenfor hjemmet må ud fra et anerkendelsesperspektiv være at styrke mulighederne for, at barnet og forældrene kan udvikle en vellykket social identitet. På samme måde som andre borgere i samfundet, bør de kunne forfølge en individuel selvrealisering. Imidlertid mødes forældrenes og barnets selvrealiseringsbehov med en institutionel holdning, der kræver, at disse behov omformuleres, så de passer ind i institutionens holdning. Der er tale om en opfattende og sofistikeret form for disrespekt, hvor barnet reelt ikke indtages samtidig med at forældrenes livsform mere eller mindre stiltiende nedværdiges. Et sådant institutionelt miljø er ofte båret af misforståede gode viljer. Der er ingen tvivl om, at de involverede socialarbejdere, fagkyndige og plejeforældre eller opholdssteder vil barnet det bedste. Hvis imidlertid gode anerkendelsesrelationer til forældrene og barnet ikke er til stede, vil konsekvensen være disrespekt og heraf følgende forringede selvrealiseringsmuligheder.

I næste afsnit skal jeg mere konkret give en skitse af, hvor og hvorledes anerkendelsesbehovet viser sig i en anbringelsessag.

Anerkendelsesfordringer i en anbringelsessag

Jeg tager udgangspunkt i servicelovens regler om særlig støtte til børn og unge. Dog anvender jeg imidlertid alene disse regler som minimumfordringer og tilføjer yderlige anerkendelsesformer som følger af anerkendelsesforankret socialt arbejde.

Formålet ifølge serviceloven med at yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov for dette, er at skabe de bedst mulige opvækstvilkår for disse børn og unge, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende. Det fremhæves, at barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages og tillægges passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. En henvisning til lav alder eller manglende modenhed bør være velbegrundede undtagelser. Kimen til systematisk disrespekt lægges ofte ved manglende reel inddragelse af barnet fra begyndelsen til afslutningen af anbringelsesforløbet.

For hver enkelt anbringelsessag oprettes en tværfaglig gruppe, der skal sikre, at støtten ydes tidligt og sammenhængende, og at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægelig, social, pædagogisk, psykologisk og anden sagkundskab. Efter serviceloven udpeges ét af gruppens medlemmer som ansvarlig for at koordinere indsatsen over for det enkelte barn og den enkelte unge. Dette er imidlertid ikke tilstrækkeligt. Det pågældende medlem af gruppen bør også koordinere og informere forældrene.

Når der er optræk til en anbringelse skal kommunen sørge for, at barnets eller den unges forhold undersøges. Som led i denne undersøgelse inddrages de fagfolk, som allerede har viden om barnets eller den unges og familiens forhold. Dette kan ske ved at inddrage sundhedsplejerske, pædagoger, psykologer, lærere eller andre. Denne undersøgelse skal resultere i en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger, og i bekræftende fald af hvilken art disse bør være. Der skal være oplysning om, hvordan forældrene og barnet eller den unge stiller sig til foranstaltninger, og om de forhold i familien eller i dennes omgivelser, som kan bidrage til at klare vanskelighederne. Undersøgelser (Egelund og Christensen samt Skytte) (10 og 44) peger på, at der vedrørende undersøgelser ofte udvises disrespekt. Dels ved, at der slet ikke foretages nogen undersøgelse, dels ved, at forældre og barn ikke informeres eller medinddrages tilstrækkeligt.

Valg af plejefamilier og institutioner for børn og unge bør godkendes ikke alene af forældrene men også af barnet. Kommunen træffer afgørelse om valg af anbringelsessted og fører løbende tilsyn med barnets eller den unges forhold under opholdet uden for hjemmet og træffer afgørelse om ændret anbringelsessted, behandling, uddannelse m.v. under opholdet. Tilsynet bør tilrettelægges således, at barnet og forældrene kan medvirke til eventuelle forbedringer.

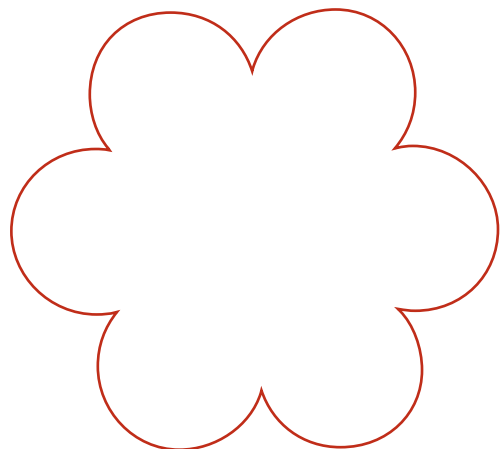
Forældrene og barnet eller den unge har ret til samvær under anbringelse uden for hjemmet. Kommunen skal sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge holdes ved lige. I en række tilfælde kan det være nødvendigt, at samvær må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen. Her er det ofte nødvendigt at prioritere barnets gode liv på bekostning af forældrenes behov for at være alene sammen med barnet.

Et vigtigt anerkendelsesmiddel er en realistisk og grundig handleplan. Den bør angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen skal under hensyn til dette formål tillige angive indsatsens forventede varighed og særlige forhold vedrørende barnet eller den unge, herunder behandling, uddannelse m.v. Endvidere skal handleplanen angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med, at barnet eller den unge opholder sig uden for hjemmet, og i tiden efter barnets eller den unges hjemgivelse. Handleplanen udgør en hjørnesten i anerkendelsesrelationen mellem institutionen, socialarbejderen og forældrene. Den bør løbende tages op til eventuel revision i samarbejde med forældrene og barnet, således at planen løbende afspejler udviklingen i anbringelsesforløbet. Hvis man vil teste anerkendelsesrelationerne, er det en god idé at gennemgå handleplanerne, herunder særligt om og hvordan forældre og barn eller unge er blevet inddraget i tilblivelsen.

Pointen er, at forældrene og barnet eller den unge bør opleve at de anerkendes som moralsk ansvarlige i forhold til anbringelsessagen på trods af betydelige sociale problemer. I dette afsnit har jeg beskrevet, hvorledes denne anerkendelse kan gives af socialarbejderen i praksis. Netop ved at foretage de beskrevne inddragelser, give relevante informationer, arbejde ud fra en dynamisk og realistisk handleplan viser institutionen, at forældre og barnet eller den unge anerkendes som moralsk ansvarlige personer. Tilsammen medfører disse tiltag, at forældre og barn eller ung oplever sig anerkendt, hvilket styrker deres identitet og derved deres selvrealiseringsmuligheder.

Jeg har alene omtalt visse basale anerkendelsesfordringer. Yderligere

kan nævnes forældrenes og den unges ret til gratis advokatbistand og kommunens pligt til at gøre forældrene og den unge bekendt med de omfattende rettigheder efter forvaltningsloven til for eksempel at se sagens akter og retten til at udtale sig om sagen, forinden der træffes afgørelse. ♦

Kapitel 4

Grundlæggende rettigheder

Af Bente Adolphsen

Fuldmægtig, cand.jur., Socialforvaltningen i Århus Kommune

Der findes i Danmark en lang række love, der på forskellig måde regulerer det offentlige arbejde med børn og deres familier. Lovenes indhold og art hænger naturligvis nøje sammen med det område, de skal regulere.

Nogle love giver barnet, forældremyndighedsindehaveren og den anden forælder ret til ydelser og anden hjælp som for eksempel tilbud om gratis lægekonsultationer, sundhedsplejerskeordning, børne- og familieydelse, skolegang, institutionspladser og støtte til børn med særlige behov.

I den sociale lovgivning findes regler, der pålægger enkeltpersoner pligt til på forlangende at give kommunen oplysninger og pligt til af egen drift at underrette kommunen, hvis et barns udvikling er i fare. Kommunen er pålagt pligt til at undersøge et barns forhold, hvis det har behov for støtte, og til at træffe afgørelse om nødvendige foranstaltninger med eller uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren. Andre offentlige myndigheder som for eksempel Ankestyrelsen har lignende forpligtelser i forhold til børn.

Menneskerettigheder

Det er klart, at der er stor forskel på bestemmelser, der giver børn og forældre ret til ydelser og bestemmelser, der skal sikre, at enkeltpersoner eller myndigheder uden ansøgning fra familien selv har pligt til at give oplysninger eller rejse en sag. I sidstnævnte tilfælde, hvor der så at sige er tale om at gøre indhug i forældremyndighedens bestemmelsesret, kræves en meget klar lovhjælp. Det hænger sammen med den form for retssikkerhedstanke, som et demokratisk land bygger sin lovgivning på, hvor lovgiver gennem klare kompetenceregler med præcise kriterier forsøger at forhindre, at offentlige myndigheder træffer vilkårlige afgørelser.

Der er et stort behov for, at både borgerne og myndighederne af sådanne indgribende bestemmelser klart kan se, hvem der har kompetencen til at løse opgaver og træffe beslutninger over for forældremyndighedsindehaverne og hvilke præcise kriterier, der skal være opfyldt for at det offentlige skal og kan løse de pålagte opgaver.

Udover de danske love, som Folketinget har vedtaget, har Danmark ratificeret en række internationale konventioner, der også har betydning for offentlige myndigheders behandling af børn og deres familier. Disse internationale regler er oftest bredt formulerede erklæringer om rettigheder, som de ratificerende lande er enige om, at deres befolkninger skal have. Man kalder de rettigheder, der herved tillægges mennesket, de grundlæggende rettigheder, og der tales om to hovedkategorier af menneskerettigheder. Frihedsrettigheder, der sætter individets frihed i centrum og ydelsesrettigheder, der handler om samfundets levevilkår.

Når et land ratificerer en konvention forpligter landet sig til at overholde de regler og erklæringer, man er blevet enige om, men herudover er de enkelte landes lovgivende forsamlinger også forpligtede til at sørge for, at erklæringerne implementeres i samfundet. Det er altså ikke nok at ratificere konventionen. De rettigheder, der tillægges mennesket, skal indarbejdes i den nationale lovgivning og det er statens opgave at følge op på, at de overholdes. Det er således, uanset hvordan et samfund organisatorisk er opbygget, statens ansvar, at reglerne overholdes.

Danmark har som sagt ratificeret en lang række konventioner. Her skal blot nævnes nogle få: Verdenserklæringen om Menneskerettigheder fra 1948, Den Europæiske menneskerettighedskonvention fra 1950, FN's erklæring om børns rettigheder fra 1959 og FN's børnekonvention fra 1989. Det er dog ikke af ny dato at sætte fokus på barnets grundlæggende rettigheder. Allerede i 1924 kom Geneve-erklæringen om Barnets Rettigheder.

Som sagt er Danmark forpligtet til at overholde de rettigheder, som konventionerne tillægger mennesket uanset, om de skrives direkte ind i den danske lovgivning. Gennem årene har flere af de bestemmelser, der tillægger barnet selvstændige rettigheder fået plads i den danske lovgivning.

Undersøgelser har imidlertid vist, at det i praksis ikke er gået så godt med at få en del af reglerne overholdt som for eksempel reglen om barnets ret til at blive hørt i visse sociale sager.

Familien som udgangspunkt

Barnets grundlæggende rettigheder er tæt forbundne med begrebet familien. I Erklæringen om børns rettigheder fra 1959 slås det fast, at familien som den grundlæggende enhed i samfundet bør gives nødvendig beskyttelse og hjælp, så den blandt andet kan sikre barnets vækst og trivsel. Barnet gives en naturlig ret til livet, men konventionsrettighederne som

sådan gælder først fra barnets fødsel og op til 18 år. De ratificerende lande kunne ikke blive enige om at tillægge det ufødte barn rettigheder, så formuleringen om "en naturlig ret til livet" blev valgt. Barnet har ret til identitet og barnets statsborgerskab, navn og familieforhold skal respekteres.

Herudover tales der i konventionerne blandt andet om:

- barnets ret til særlig omsorg og bistand
- barnet bør forberedes til at leve sit eget liv
- hensyn til et folks traditioner, religion og kulturelle værdier
- barnet skal sikres mod forskelsbehandling og diskrimination
- barnets tarv skal komme i første række
- forældrenes rettigheder skal respekteres
- børn må kun skilles fra deres forældre af kompetente myndigheder og kun, hvis det sker af hensyn til barnets behov og der skal være adgang til retlig prøvelse
- institutioner for omsorg skal være i overensstemmelse med visse standarder og have sagkyndigt tilsyn
- barnet skal som hovedregel sikres kontakt med begge forældre
- barnet har (til en vis grad) ret til at ytre sig og til at blive hørt
- forbud mod vilkårlig indblanding i privat- og familieliv

Her er altså blot tale om et udsnit af de mange rettigheder, der tillægges mennesket ved konventionerne, og som det ses tillægges der rettigheder til både barnet, forældrene og familien.

Med en sådan mangfoldighed af regler og rettigheder kan det derfor være vanskeligt for offentligt ansatte at kende til og kunne anvende dem alle. Hertil kommer, at de rettigheder, som konventionerne og den danske lovgivning tillægger mennesket, er af både materiel og processuel art. Retsanvenderen skal altså for at overholde lovgivningen kende til mange forskellige regler og flere typer af rettigheder. I arbejdet med børn og børnesager kompliceres denne øvelse yderligere, fordi barnet og forældrene ikke altid har sammenfaldende interesser. Der opstår ofte en konflikt mellem interesser og her må lovgiver så vægte hvilke af rettighederne, der skal slå mest igennem. Det er ikke et ukendt dilemma og i praksis høres da også ofte diskussioner om, hvem man skal tage mest hensyn til: barnet eller forældremyndighedsindehaveren.

Der er dog ingen tvivl om, at når vi i Danmark behandler sager om særlig støtte til børn efter den sociale lovgivning, er det barnets behov, der er afgørende for, hvilken type foranstaltning, kommunen skal sætte

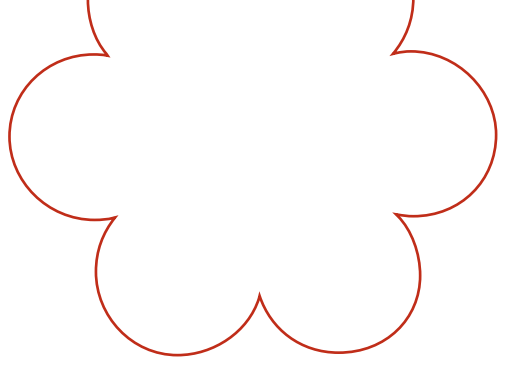
i værk. Her vægtes beskyttelsen af barnet og dets udviklingsmuligheder altså højt, mens beskyttelsen af barnet og familien vægtes ved, at problemerne skal søges afhjulpet i hjemmet eller det nære miljø. Forældrene og barnet beskyttes yderligere ved en række processuelle regler i såvel servicelov som forvaltningslove.

Man skal hele tiden holde sig for øje, at barnets vigtigste tilknytning og tilhørsforhold som udgangspunkt altså også retligt er familien. Derfor skal man også passe på ikke at se alt for isoleret på barnets ret med den konsekvens, at denne ret i praksis kommer til at udvikle sig som en partsrettighed, hvor det bliver barnet, der som part skal forfægte sine synspunkter i en konflikt med forældremyndighedsindehaveren.

Kommunerne skal påtage sig opgaven

Det er vigtigt, at kommunen, som altså er forpligtet til at træffe de nødvendige afgørelser, påtager sig denne opgave og ikke blot indtager en "koordinationsrolle". Under opgaveløsningen er det kommunens opgave at inddrage barnet, tale med det, reelt lytte til dets synspunkter og lade dem få en passende vægt i beslutningerne. Det er selvfølgelig ikke uden grund, at barnet har krav på særlig beskyttelse. Barnet er jo afhængig af voksne til at tage sig af det og derfor vil det også være uheldigt, hvis "barnets ret" udvikler sig til en selvbestemmelsesret, som vi i stigende grad ser eksempler på. Senest er barnets ret til at blive hørt i sociale sager i den offentlige debat næsten unuanceret blevet til barnets ret til at bestemme selv.

Hvis denne udvikling fortsætter vil vi først for alvor have svigtet barnet og have overtrådt konventionsbestemmelserne om beskyttelse af barnet, mens det bevæger sig fra at være lille og afhængig til at være voksen og uafhængig. ♦

Kapitel 5

Barnets bedste

Af Bo Ertmann

Forskningsleder, Teori og Metodeudviklingscenteret, Hillerød og formand for Børneforeningen, Mentalhygiejnisk forening for børn og unge

”Med begrebet retsbeskyttelse af børn tænkes der på et retligt værn imod overgreb mod børn og imod opvækstvilkår, der skader barnets sundhed eller udvikling. Der er således et område, hvor forældrene og børn har en fælles interesse i retssikkerhed, men børn kan tillige have behov for retsbeskyttelse i den ovenfor nævnte betydning ikke blot i forhold til deres forældre, men også i forhold til offentlige myndigheder”.

Fra Socialministeriets debatoplæg

Lov om social service fra 1998 regulerer socialforvaltningernes arbejde med de børn, hvis opvækstvilkår anses for uacceptable. Som oplæg til lovændringen udgav Socialministeriet et debatoplæg, som begrundede, hvorfor man mente der var behov for endnu en ændring af lovgivningen. Heraf fremgår det, at baggrunden for lovændringen blandt andet var Danmarks ratifikation af FN's Børnekonvention og den diskussion om børns retssikkerhed og retsbeskyttelse, som den aktualiserede. Herudover havde nogle konkrete enkeltsager givet anledning til diskussion om, hvorvidt den danske indsats over for børn, der har brug for støtte, er tilstrækkelig. Et centralt tema i denne debat kom til at gå på, hvorvidt ”de eksisterende retssikkerhedsgarantier kan føre til en ensidig varetagelse af forældreinteresser på bekostning af børnene”.

Som noget nyt i Serviceloven opereres der med en egentlig sondring mellem varetagelse af forældrenes retssikkerhed og varetagelse af børns retssikkerhed. En sondring der tager sigte på de situationer, hvor forældre og børn ikke har sammenhængende interesser, og tilsigter at styrke børnenes retssikkerhed eller retsbeskyttelse.

Hvordan kontinuitet i barnets liv forstås

I debatterne om anbringelse af børn udenfor eget hjem har betydningen af kontinuitet og stabilitet i barnets liv gennem årene været et centralt tema. Med kontinuitet menes i anbringelsessammenhæng, at barnet har behov for at holde kontakt med sine rødder, sine forældre. Barnet skal vide, hvem det er, ved at kende sin oprindelse. Med stabilitet menes i anbringelsessammenhæng, at barnet gennem længere tid lever under rolige og stabile forhold, hvor der ikke sker væsentlige forandringer i forhold til betydningsfulde voksne i barnets liv.

I almindelige familier, hvor barnet vokser op hos sine forældre, får det både behovet for kontinuitet og stabilitet opfyldt hos forældrene. Opfyldelsen af de to behov sker samtidig, og normalt er der ingen principielle konflikter eller problemer forbundet hermed. Når barnet anbringes

udenfor hjemmet ændres dette forhold. Der kan opstå modsætninger mellem opfyldelsen af behovet for kontinuitet og behovet for stabilitet. Kontinuiteten forudsætter kontakt med forældrene, samtidig med at behovet for stabilitet ikke kan tilfredsstilles i denne kontakt, her er det plejeforældrene eller institutionen, der er den mest betydningsfulde.

Elisabeth Backe-Hansen (3) gør sig overvejelser om, hvorvidt der er en nødvendig modsætning - om man eventuelt kan planlægge sig ud af den. Hendes afsæt var en analyse af en række familieplejeanbringelser, der endte med, at barnet måtte flytte derfra. Hun peger i den forbindelse på, at det allerede i starten af en anbringelse er nødvendigt at forholde sig aktivt til forældrenes rolle, i den periode anbringelsen varer.

Traditionelt har man i forbindelse med anbringelser udenfor hjemmet, at stabiliteten var vigtigere end kontinuiteten. Barnet skulle vokse op under "rolige og stabile forhold". Og denne ro og stabilitet har næsten pr. definition ført til en nedprioritering af kontakten til forældrene.

"Men i de senere år er den holdning kommet under stigende pres. De biologiske familieforhold og dermed kontinuiteten i forhold til den biologiske familie har i øjeblikket - også generelt - større vægt i debatten end i de senere 20-25 år. Det betyder, at man også må være opmærksom på betydningen af at holde kontakt med søskende, bedsteforældre og slægt i mere udvidet forstand. Om ikke andet så af pragmatiske grunde, da barnet efter det fyldte 18. år grundlæggende kan risikere kun at have sin slægt at søge tilbage til, hvis hun/han ikke vil stå helt isoleret i tilværelsen".

Christensen, p. 134 (9)

Antagelsen bag denne vægt på kontakt til den biologiske familie er, at identitetsudviklingen knytter sig til oprindelsen og dermed til de forældre, der har været der i barnets første leveår. Mister barnet kontakten med forældrene, mister det også kontakten med en del af sig selv. På længere sigt vil dette kunne risikere at medføre en dårligere udvikling for barnet, også når det drejer sig om relationer til andre mennesker.

Gunvor Andersson (1) gør i denne forbindelse opmærksom på, at små børn, der anbringes udenfor hjemmet (0-4 årige), som regel anbringes på grund af forældrenes manglende evne til at tage vare på dem, kombineret med psykosociale problemer hos forældrene - typisk misbrugsproblemer. Små eller mindre børn anbringes som regel ikke, fordi der er problemer med deres følelsesmæssige relationer til forældrene. Den følelsesmæssige relation kan derfor meget vel være intakt, uanset at forældrenes omsorg eller mangel på omsorg og psykosociale situation

i øvrigt tilsiger, at barnet ikke skal bo hos forældrene. Argumentet er således, at der for langt de fleste børn er en relation - og at denne relation trods sine mangler også indeholder positive elementer.

Betydningen af kontinuitet kan derfor ifølge Andersson ikke ignoreres. Af hensyn til børnenes personlighedsudvikling, identitetsudvikling og udvikling af relationer til andre mennesker, er det vigtigt, at man ved enhver anbringelse - samtidig med, at man sørger for stabiliteten i barnets liv, også forholder sig til, hvordan behovet for kontinuitet i kontakt til forældrene kan tilgodeses.

Ifølge denne tankegang er en etableret følelsesmæssig relation mellem barn og forældre ikke noget argument for at undlade at anbringe barnet udenfor hjemmet, hvis forholdene i øvrigt tillader det. Derimod er det et argument for at bevare kontinuiteten i kontakten med forældrene, både rent konkret ved at de er sammen og på det følelsesmæssige plan, også under en eventuel langvarig anbringelse.

”Udgangspunktet for en anbringelse, der fører til et godt resultat for barnet, må således være at gøre det muligt for barnet både at beholde sine gamle relationer og opbygge nye. Kontinuiteten i relationerne til forældrene er vigtig, samtidig med at det er vigtigt, at børn udvikler relationer til de voksne på det sted, hvor de aktuelt bor. Det er i denne forbindelse vigtigt at understrege, at gode relationer ikke er en eksklusiv foreteelse. Børn - også små børn - har helt klart kapacitet til at have relationer til mere end ét menneske. Hvis de voksne giver barnet lov til (kan klare), at de har følelsesmæssige relationer til både forældre og plejeforældre/medarbejdere på døgninstitutioner, kan barnet også forvalte at have disse relationer.

I forhold til anbringelsesstederne skal det derfor understreges, at en følelsesmæssig tilknytning mellem barn og plejeforældre nok er den vigtigste faktor overhovedet for et vellykket plejeforhold for barnet. Men det er samtidig vigtigt at være opmærksom på, at tilknytningen går begge veje. Plejeforældre og ansatte på døgninstitutioner skal også knytte sig til barnet, hvis det skal lykkes. Tilknytning er en gensidig proces.”

Christensen, p. 136 (9)

Stærk kontakt mellem barn og forældre

Tam & Ho (48), der har gennemgået en stor del af den videnskabelige litteratur på anbringelsesområdet fra de seneste 35 år, påpeger, at langt de fleste af disse tidligere undersøgelser samstemmende peger på en

bestemt faktor, der synes at hænge sammen med muligheden for hjemgivelse - nemlig en stærk kontakt mellem barn og forældre under anbringelsen. Det samme resultat når de i øvrigt selv frem til i deres egen undersøgelse.

I sit perspektiv lægger langt flere undersøgelser op til en perspektivering af sammenhængen mellem følgende dimensioner:

- fastholdelse af **kontakten** mellem biologiske forældre og barn
- sikring af **kontinuiteten** i barnets liv
- **kvaliteten** i relationen og samarbejdet mellem familie og hjælpeapparat.

Relationen til forældrene må således betragtes som et grundvilkår for barnet. Det vil sige relationen er noget, der er og har eksistens, på samme måde som fysiske, psykiske, sociale og økonomiske vilkår i øvrigt. Kommunerne må derfor i sine anbringelsesforløb og i valg af anbringelsessteder inddrage relationen mellem forældre og barn i sin forståelse og i sine valg. Sådan, at anbringelsen i en eller anden forstand arbejder med relationen og ikke imod den.

”Mine refleksioner handler om, at man i begyndelsen af en anbringelses-sag bør være meget mere opmærksom på relationen mellem forældre og barn. Både ved at beskrive relationen og ved at gøre sig klart, at relationen sandsynligvis ikke ændrer sig nævneværdigt under anbringelsen.”

Christensen (9)

Socialforvaltningens familiesyn

Meget tyder på, at der ligger et spændingsfelt mellem det sociale arbejdes familiesyn og det billede, som nyere forskning tegner af familien.

Det peger i retning af en alvorlig justering af socialektorens familiesyn, som typisk kun fokuserer på familier som de fremstår i meget sårbare faser. I socialforvaltningerne er der ofte tale om familier, der har været i kontakt med det offentlige system igennem lang tid og på mange forskellige områder, i form af kontanthjælp, socialpædagogiske foranstaltninger i institutioner og skoler, hjemme-hos tilbud, kriminalforsorg og lignende. Familierne bor ofte i socialt boligbyggeri, henvist af kommunen, flere har været eller er midlertidigt placeret i husvildeboliger. Sådanne familier er stærkt ambivalente overfor behandlingssystemet. På

den ene side er de økonomisk afhængige af systemet for at overleve. På den anden side oplever de sig stigmatiserede og skamfulde omkring de omstændigheder i deres liv, der gør dem afhængige af systemet.

Når familierne er ude i store kriser, viser ambivalensen sig ved, at familierne typisk isolerer sig og undlader at søge hjælp. Familierne bruger i disse situationer meget energi på at holde det offentlige system på afstand, idet de netop i krisesituationer er meget sårbare overfor kontrol- og stigmatiseringsaspektet i systemet. Socialforvaltningerne har naturligt nok brug for at kunne kontrollere en lang række af disse forhold, og et nødvendigt skridt i denne retning går på at anerkende relationen mellem forældre og barn.

Tilknytningsforholdet set i et bredere perspektiv

Brugt med omtanke synes forskning om for eksempel tilknytning at kunne bidrage til, at denne diskussion kan blive mere empirisk og mindre ideologisk. Men samtidig kan en ensidig fokusering på samspil og tilknytning også medføre misbrug af psykologisk kundskab, fordi socialforvaltningsproblematikker og afvejninger af hvad, der er mindst skadeligt for børn i disse sammenhænge, afhænger af flere andre forhold end netop dette.

Teoriudviklingen knyttet til forståelsen af, hvordan omsorgssvigt og mishandling i bred forstand opstår, præges, som det i stigende omfang er påvist gennem de senere år, af multiple faktorer: forhold ved barnet, ved samspillet og ved relationen mellem barn og forældre, aspekter ved forældrene og ved deres netværk, men også ved familiens sociale og materielle situation i øvrigt. En flerfaktorbaseret tilgang til barnets behov rejser derfor som udgangspunkt ganske mange spørgsmål, som igen må besvares ud fra en analyse af flere forhold både isoleret og i sammenhæng.

”Det vigtigste bidrag fra denne tenkningen er derfor at barnavernsarbejdere må ha et åpent sinn, og unngå og bestemme seg for tidlig for hva som egentlig er problemet i en sak. Man må alltid foreta nyanserte og individualiserte vurderinger, der generell kunnskap bare kan inngå som en del, om enn en viktig del, av grunnlaget for vurderingene.”

Backe-Hansen/1995

I en vis betydning opstår typificeringer let, når man skal matche klienter og foranstaltninger, men det er vigtigt at vide, at de selv samme typificeringer samtidig modvirker andre formulerede hensigter, for

eksempel helhedssyn og alsidig belysning af familiernes liv. (Egelund, p. 342) (14). Ifølge Egelund kan professionel kundskab i traditionel forstand kun sjældent forklare en families hverdagsliv, udvikling og prognose, og forvaltningen må derfor anvende hjælperedskaber for at identificere de familier, der er organisationens målgruppe, og fastlægge indgrebene overfor dem. Tine Egelund har ikke meget til overs for det grundlag, disse hviler på:

”Hjælperedskaberne er moralske bedømmelser og commonsense betragtninger om familieliv og børns udvikling. Hjælperedskabernes virksomhed ses måske klarest, når moralske bedømmelser af forhold, der kan forekomme irrelevant for bedømmelsen af forældreskab - for eksempel om forældre udviser forventet klientadfærd - inddrages aktivt som beslutningsgrundlag for kontrol med børnenes situation.”

Egelund, p. 342 (14)

Det nye børnesyn

Ny viden om børns udvikling rejser kritiske spørgsmålstejn ved flere paradigmer på det sociale område. Før 1960'erne var tidens faglige perspektiv, at barnet kom til verden som et grundlæggende inkompetent og udsat væsen. I sin udvikling var barnet i særlig grad udsat for kriser og risici. Siden er dette grundsyn fuldstændig skiftet, og nye begreber træder i stedet for paradigmet om barnet som den skrøbelige novice. Man har erkendt, at det tidligere paradigme både har overbetonet barnets sårbarhed og undervurderet dets evner. Et perspektivskifte der er vokset ud af flere erfaringer. For det første har nyere undersøgelser og teoridannelser ikke på samme måde som tidligere taget udgangspunkt i det patologiske og problemorienterede. Herved har man kunnet demonstrere betydelige og indtil for nyligt ubeskrevne kapaciteter hos børn i almindelighed, og børns evne til at kompensere for tidlige udviklingsskader i særdeleshed. (Scarr & Dunn, 1987; Schaffer) (42 og 43).

Den psykiske spændstighed og den store individuelle variation i børns meget forskellige psykologiske evner til at håndtere stress er kommet i fokus. Interessen er derfor drejet fra ensidige undersøgelser af udviklingsskader, hen imod en langt bredere forståelse af udviklingsforløbet. Som blot et eksempel på denne revolution indenfor psykologien kan nævnes, at forskning i tidlig deprivation (maternal deprivation) for længst er opgivet som kausal årsagsforklaring til børns fejludvikling. Barnets totale sociale virkelighed og dets erfaringer i denne virkelighed over lange tidsperioder må lægges til grund, før man kan drage pålidelige

konklusioner om, hvordan det på længere sigt går børn. (Rutter) (38).

Enkeltstående traumer og negative hændelser er betydningsfulde, mens de foregår, men forklarer ikke, hvordan det går børn på længere sigt. Derimod vil ophobet stress og negative påvirkninger op gennem barndommen efterhånden påvirke udviklingsprocessen negativt. Det nye faglige syn anerkender således stadigvæk, at der er grænser for børns fleksibilitet og tilpasningsevne. Men potentialet til forandring er til stede og også de ressourcer hos børn, der i samspil med miljøet gennem livsforløbet, kan ændre udviklingens kurs.

Schaffer opsummerer perspektivskiftet i sin bemærkning ”..... der er grænser for et barns tilpasningsevne, og disse grænser må respekteres. Men tilpasningsevnen forbliver imidlertid en kendsgerning”. (Schaffer, p. 270) (43). Det er oplagt at interessere sig for den forskydning, forskning i udsatte børn undergår. I denne tredje fase af udviklingspsykologiens fremvækst begyndte man forskningsmæssigt at dreje opmærksomheden væk fra risikofaktorerne og over mod de beskyttende faktorer - mestring og kompetence.

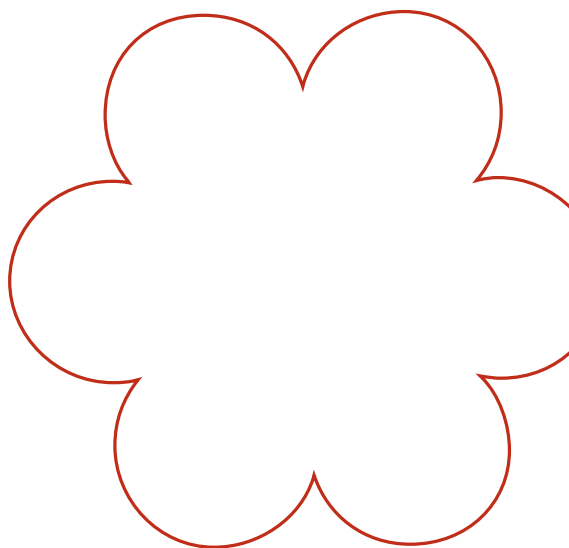
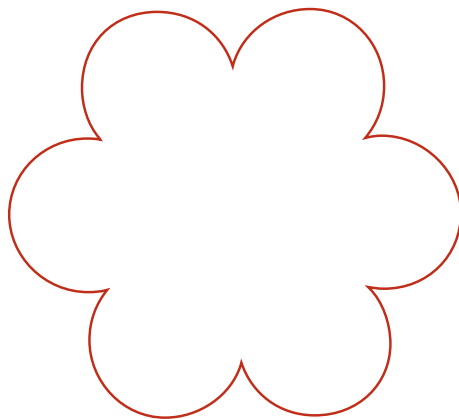
Baggrunden herfor var, at man i forløbsundersøgelser fandt, at der var markante forskelle på børns reaktioner på højrisikomiljøer. (Rutter) (42). Dette gjaldt børn af forældre med alvorlige psykiatriske lidelser. (Garnezy) (30), men også børn som voksede op i miljøer med dårlige sociale og økonomiske rammevilkår. (Werner og Smith) (57). Selv i tilfælde, hvor børn udsættes for alvorlig stress og modgang, er det usædvanligt, at mere end halvdelen af dem udvikler alvorlige problemer. Dette afledte selvfølgelig en udviklingspsykologisk interesse for hvilke faktorer, der styrer børns mestring af kriser og belastninger.

Filter mellem forskning og praksis

Udfordringen i de kommende år bliver at indtænke disse nye forståelsesformer i den praktiske udformning af det sociale arbejde. I forskningen har betoningen af børn og unges bredere opvækstmiljø fået større opmærksomhed; på en sådan måde at man fanger dets betydning for sociale handlinger (Bronfenbrenner) (4). Der bliver lagt større vægt på den betydning, som sprog og meningsdannelse har for børns adfærd. Børn forsøger ikke bare at tilpasse sig sit opvækstmiljø, de bidrager også til at give det mening. De fokuserer mere på visse sider af omgivelserne og fortolker deres erfaringer i lyset af det de tidligere har oplevet. De sammenholder indtryk og erfaringer med den kundskab, de har og ud fra eget perspektiv tillægger de andre individers handlinger mening. Miljøet er

dermed ikke udelukkende en påvirkningsfaktor, men også formidler af vigtig information.

Det er paradoksalt at konstatere i hvor ringe omfang, nye forståelsesformer indenfor udviklingspsykologien i praksis er i stand til at øve indflydelse på det sociale område. Som om der eksisterer aktive filtre mellem den psykologiske og sociologiske forskning i børn og unge, og det der foregår på det sociale område. På en måde er det, som om områdets struktur betinger, at fagligheden uanfægtet kører videre i velkendte baner, som ikke småligt lader sig anfægte af nybrud i forståelsen af børn og unge og deres familier. Det sociale arbejde er ikke åbent og receptivt overfor de perspektivskift, som den nyere forskning på børneområdet kunne give anledning til, og risikerer dermed at blive fanget i dogmatiske udlægninger af, hvad der er disse børns behov. Er det barnets bedste? 🌸

Kapitel 6

Forældrene i den primære relation – også selvom alt ikke er rosenrødt

Af Per Schultz Jørgensen

Professor, dr. phil.

Familien spiller den allervigtigste rolle i et barns liv. Det betyder også, at forældrene er afgørende for, hvor god en opvækst et barn får. De er ikke ene om at have indflydelse, det har daginstitutionen også, og skolen og bedsteforældrene. Men forældrene er ene om at have den betydning, at det primære sociale bånd er rettet mod dem. Hvis dette bånd etableres og vokser sig stort og stærkt, er det her fra selvbilledet udvikles som dynamoen i personens dannelsesproces. Selvværd er ikke alt. Uden er det intet, som det er udtrykt.

Hvis det primære bånd er usikkert og tilknytningen fragmenteret rammer det tilbage på et selvbillede, der står skrøbeligt. Selvværds-dynamoen kommer aldrig i gang. Der skal kæmpes for den, usikkerheden slår igennem, måske kan den i perioder skjules under en facade af hårdhed. Men der ligger en kerne af sårbarhed, der har en direkte linje til det primære bånd til forældrene. Det er denne betydning, der skal fokuseres på i det følgende.

Den moderne familie

Engang var forældrene i den forbindelse alene moderen. Sådan er det ikke mere. I dag er faderen inde i billedet også i dannelsen af det primære bånd. Det er en moderne familie, vi taler om, med mange timers daglig erhvervsarbejde for de voksne, med mange timer i daginstitution for de mindste børn, med et frit ungdomsliv for de store skolebørn, med tv-kanaler med masser af muligheder. Det er en åben familie, med afslappet opdragelse, med udskiftning af de voksne gennem skilsmisser og nydannede familier, med kammeratnetværk og afgørende skoleerfaringer, der rækker langt op i livet. Det er også en åben barndom, hvor det er op til den enkelte at klare sig.

Pointen her er, at forældrene på flere måder har tabt betydning i forhold til deres børn. Masser af påvirkning er spredt ud på mange instanser: vi har, som det er udtrykt, uddelegeret forældreopgaverne. Vi har stykket dem ud til pædagogen, til fjernsynet, til kammeraterne. Det hele

er blevet udtyndet, og børnene er blevet små radarbørn, der søger som en utrættelig radar efter brugbare signaler til at orientere sig efter. De udadvendte og søgende børn – og de noget usynlige forældre.

Men det er jo ikke hele sandheden. Forældrenes betydning, hvad angår de primære bånd, er usvækkede. Det første "billede" af en mor står hos de fleste på nethinden som noget, der er troværdigt. Hos andre står det flakkende og usikkert. Der er enten en grundlæggende anerkendelse at bygge videre på, eller en indre usikkerhed eller tomhed, der skal kompenseres for. Eller som skal søges genskabt. Eller en drøm, man som barn vil gøre alt for at holde liv i. Som det siges af digteren Poul la Cour i et digt om sin far: "Jeg vil holde det billede fast, min hånd i hans hånd, som en fuglefod om en gren". Stærkere kan det ikke siges: som en fuglefod om en gren.

Det er virkeligheden i en verden, der er så åben og så flagrende. Børn skal etablere masser af sociale kontakter, deres liv bliver styrken i disse sociale kontakter. Og her skal de trække på de tidligere erfaringer, de skal bygge på de billeder, de har på nethinden. Hvis de er svage, udtyndede eller næsten ikke-eksisterende, så bliver det en kamp, formentlig livet igennem. Hvis det er billeder fyldt med stærke minder og en urokkelig tro på, at det går, så er det herfra at situationen og modstandskraften henter ny næring til at opbygge et personligt godt liv. Og denne næring spiller formentlig en større rolle i dag, hvor så meget andet er faldet fra hinanden med hensyn til pejlemærker: traditioner, klassetilhørsforhold, religiøs tro og borgerlig konvention.

Det vigtige i vores forståelse er, at sådan er det næsten også altid i de familier, hvor der er problemer eller sociale belastninger. Ikke sådan, at børnene ikke lider under dem, det ved vi, de gør. Måske også så smerteligt og ødelæggende, så vi skal gribe drastisk ind og anbringe barnet uden for familien. Men deres primære bånd er der også et eller andet sted, måske usikre og fragmenterede bånd, men de kan også være der som en kilde, der kan trækkes på, hvis vi giver dem lov.

Børns beskyttelse af det primære bånd

En kvinde skrev til mig for et par år siden og fortalte om, hvordan det er at vokse op i en familie, hvor forældrene er misbrugere. Hun fortalte, at hun selv som voksen havde fået et misbrug. Efterhånden var hun i forbindelse med behandling for dette misbrug blevet klar over, at hun i sin barndom havde reageret på ikke mindst sin fars misbrug – og at hendes senere livsforløb hang sammen med denne barndom.

Hun blev alt for tidlig voksen, skrev hun, ikke mindst, fordi hun påtog sig en beskyttende opgave i familien:

”Vi ved, at børn er så solidariske med deres forældre, at når de på nogen måde er gamle nok til det, så dækker de over forældrene eller camouflerer... så det ikke ser så alarmerende ud – udadtil...”.

Og hun siger videre:

”Jeg dækkede over misbruget – på flere måder, bl.a. ved at være perfekt. Og det mange vil kalde en dyd og det mange er imponerede og stolte af. Vi kender udtalelsen: Det er dog fantastisk, hvor de børn klarer sig flot, de er vel nok dygtige”.

Og det var hun også. Men indvendig gik hun i stykker. Hun pressede sig over evne, hun overflade-tilpassede sig, og da hun senere i livet stødte på vanskeligheder havde hun ingen indre modstandskraft og tyede så til den form for støtte, som hun også havde set sin far bruge. Nemlig misbruget.

Men der er også en anden og vigtig kundskab, vi får af hendes brev. Hun fortæller os om en solidaritet så stor, at hun har givet alt for at leve op til den. Hun har villet holde fast i et billede ”som en fuglefod om en gren”, for her var også den tro på livet, som hun byggede på og gik ud fra. For meget kan vi professionelle og udenforstående mene. Vi skulle have grebet ind, kan vi hævde med megen ret. Vi skulle ikke bare have slået det hen med ord som: ”Hvor er du dygtig”, og ”hvor klarer du dig godt”. Hun klarede sig ikke, det blev en overfladetilpasning, som skjulte en så stor usikkerhed, at hun til sidst ikke magtede livet.

Spørgsmålet er, hvad vi gør, når de primære bånd svigter? Det er der ingen patntløsninger på, men vi skal i hvert fald ind og læse børns signaler.

Børn sender budskaber til os

Der er gennemført masser af undersøgelser over, hvordan børn reagerer på deres tab af de primære bånd til forældrene, ved tab af forældrenes troværdighed, gennem forældrenes svigt eller i en turbulens af forældrenes indbyrdes konflikter. Den internationale forskning har i adskillige undersøgelser vist, at børn reagerer med mange og meget ofte meget forskellige symptomer, når forældrene bliver usynlige på nethinden, og det står på gennem længere tid. Der er ikke et symptom, der fortæller os lige præcist, hvad der er barnets budskab.

Men symptomer er alligevel budskaber, de er reaktioner, der formidler en truet livssituation. Vi kan ikke altid tolke indholdet, men det er

vigtigt, at vi forsøger. Det allerførste er at registrere ændringer: barnet handler ikke, som det plejer. Der er en ny situation: barnet er måske mere klynkende, mere krævende, mindre selvstændig eller noget andet. Her fra starter det og herfra skal vi ind i kontakten og dybere ind i forståelsen. Vi skal ofte ind til et budskab, der handler om de primære bånd, og kampen for at få dem genetableret som troværdige byggesten.

Bruger vi igen børn fra misbrugsfamilier som eksempel viser undersøgelserne, at deres reaktioner spænder over et meget stort spektrum. Blandt de symptomer, der hyppigt nævnes er hyperaktivitet, kriminalitet, dårlig funktion i skolen, dårlig social tilpasning, aggression, somatiske problemer, angst og depression. Altså symptomer, der taget hver for sig kan vise tilbage til mange forskellige former for problemer i familie og opvækst.

Men det viser sig alligevel, at der kan anes et mønster i symptomerne. Et gennemgående træk hos mange af disse børn har nemlig været tre typiske symptomer. De har tilsammen udgjort en slags "syndrom", som er et mønster i symptomerne. Det drejer sig om:

- hyperaktivitet, hvor børnene er omkringfarende for at få genskabt kontakten til deres forældre
- vrede og aggression derefter, da de ikke får denne kontakt
- sorg, tristhed og depression til sidst

Tilsammen giver disse symptomer et budskab til os om børn, der lider, der reagerer, der kæmper, men ofte er magtesløse. De forsøger at genskabe en troværdig forældrekontakt. Ofte er de magtesløse, i hvert fald hvis de ikke får hjælp udefra.

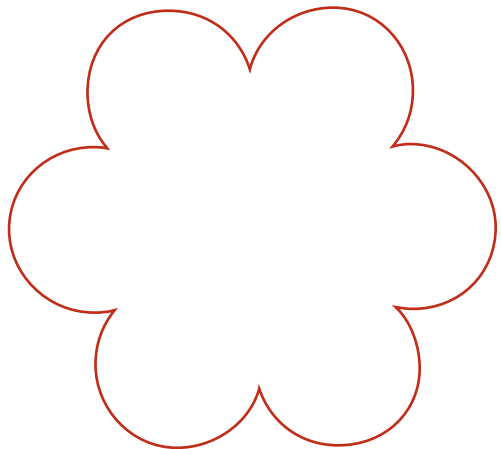
Vi kan gøre meget

Der er ingen tvivl om, at vi som forældre vil vore børn det bedste. Det gælder alle forældre. Alligevel er det ikke altid sådan, at vi handler ud fra denne intention. Vi arbejder for meget, vi drikker for meget, vi går fra hinanden på en elendig måde, vi svigter på mange andre måder. Men det behøver ikke være sådan.

En af de ting vi uden videre kan ændre ved er vores nærvær i situationen. Vi kan være der. Vi kan være rigtige og troværdige, når vi er der og dermed give den primære relation en chance for at overleve eller mulighed for at få ny næring trods belastninger. En anden mulighed for mange er at ændre bare lidt ved deres daglige virkelighed og dermed give relationen til barnet ny troværdighed.

Men der er familier, der ikke magter det. De kan stort set ikke ændre ved virkeligheden, eller de er på andre måder fanget af både fortid og aktuel situation. Der må vi give barnet en chance. Det sker så måske i en anbringelse. Men også her står der forældre, der vil deres barn det bedste, selvom det så ikke var helt godt nok. Men de står der stadig med disse følelser, og det samme er tilfældet for det barn, der forsøger at holde et billede fast af min hånd i din hånd. De børns primære relation er den store udfordring: hvordan genskabe noget, der kan se ud som om det er bristet, hvordan bygge noget op, der ikke ser ud til at have hverken tilstrækkelig stabilitet eller troværdighed?

Selv om dette forældreskab ser ud til at have mange odds imod sig, er det trods alt barnets primære relation og dermed et indre billede, der aldrig forsvinder. Derfor skal det have en chance for at overleve – med vores hjælp. 🌸

Kapitel 7

Etniske minoritetsfamilier med barn anbragt uden for hjemmet

Af Marianne Skytte

Socionom, cand. scient. soc. og fil. dr. i socialt arbejde, lektor på Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet

I dag møder socialarbejdere, der arbejder med anbringelse af børn uden for hjemmet, mennesker med flere forskellige modersmål og forskellige syn på den gode barndom, det gode forældreskab og det gode liv. Flere undersøgelser viser, at socialarbejdere opfatter anbringelse af etniske minoritetsbørn som særlig vanskeligt og udfordrende arbejde. Min erfaring er, at dette skyldes, at anbringelse af etniske minoritetsbørn sætter dilemmaet mellem ligebehandling af børn og anerkendelse af det enkelte barn som både unikt individ og medlem af en unik familie på spidsen. De modstridende hensyn mellem ligebehandling og anerkendelse findes i alt arbejde med anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. Men dilemmaet mellem de modstridende hensyn bliver ekstra tydeligt, når vi taler om anbringelse af etniske minoritetsbørn. Derfor dette kapitel, hvis pointer dog gælder i alt arbejde med anbragte børn.

Ligestillingsmålsætningen

I henhold til Servicelovens § 46 er: "Formålet med at yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov for dette, ... at skabe de bedst mulige opvækstvilkår for disse børn og unge, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende".

Børn i Danmark er ligestillede i den formelle mulighed for at blive anbragt uden for hjemmet af det offentlige, såfremt de vurderes at have særligt behov herfor. Men i forhold til ligestilling af børn er spørgsmålet, hvordan vi kan anbringe et etnisk minoritetsbarn sådan, at det i vilkår ligestilles med andre anbragte børn og unge i forhold til at kunne udvikle kompetencer både som samfundsborger og familiemedlem? Og hvordan vi bedst muligt kan arbejde for, at anbringelsen resulterer i, at et anbragt etnisk minoritetsbarn bliver ligestillet med jævnaldrende børn og unge?

Ligebehandling

Arbejdet for ligestilling af anbragte børn og unge indebærer et stående dilemma mellem hensynet til ligebehandling af børn og hensynet til anerkendelse af det enkelte barn som specifikt individ. Ligestillingsmål-sætningen indebærer nemlig, at man i anbringelsesarbejdet på den ene side behandler et barn som et hvilket som helst andet barn – altså ligebehandler barnet. For at et barn kan blive ligestillet med andre børn som borger i Danmark, er det nemlig vigtigt, at barnet kan begå sig kompetent på dansk og har udviklet sociale kompetencer, der gør det muligt for barnet kompetent og effektivt at indgå på forskellige arenaer i lokalsamfundet, i uddannelser og i fritiden. Ligebehandling er således væsentlig for barnets ligestilling som medborger og for barnets mulighed for at indgå i den fortsatte udvikling af et demokratisk samfund.

Undersøgelser (Skytte; Egelund, Hestbæk og Andersen) (44 og 15) viser, at børn, der anbringes fra etniske minoritetsforældre her i landet, oftest placeres på anbringelsessteder, hvor personalet har dansk majoritetsbaggrund og taler dansk med børnene. Børnene har således under anbringelsen gode muligheder for at udvikle kulturelle, sproglige og sociale kompetencer i forhold til at kunne agere på majoritetssamfundets arenaer. Generelt synes ligebehandlingshensynet i forhold til et etnisk minoritetsbarns mulighed for gennem anbringelsen at kunne blive ligestillet med andre børn, der ikke har været anbragt, således formelt set at blive varetaget. I resten af dette kapitel skal jeg derfor fokusere på den anden side af ligestillingshensynet, nemlig hvilke forhold, der må indgå i skønnene omkring anbringelse af et barn uden for hjemmet, for at anerkendelseshensynet kan blive tilgodeset.

Anerkendelse

Ligebehandlingshensynet kan nemlig ikke stå alene, hvis målet er at ligestille et anbragt barn med jævnaldrende børn, der ikke har været anbragt. Ligestilling af et barn kræver også anerkendelse af barnet, som det unikke individ det er. Dette indebærer anerkendelse af det enkelte barns ressourcer og behov; anerkendelse af barnets unikke livshistorie, anerkendelse af barnets familierelationer og anerkendelse af barnet som medlem af sin specifikke familie.

I dansk socialt arbejde har det længe været et grundsynspunkt, at det er væsentligt at tage udgangspunkt i det enkelte barns ressourcer og behov, hvis det sociale arbejde skal bidrage til at støtte det konkrete barns udvikling. Dette punkt skal jeg derfor ikke opholde mig yderligere ved her.

Anerkendelse af et barns unikke livshistorie betyder blandt andet, at socialarbejderen må tage hensyn til, at nogle børn har det særlige vilkår, at deres hud-, øjen- og hårfarve gør, at de synligt bærer deres familiehistorier med sig gennem livet. Hårfarve kan i dag ændres fra time til time, men hud- og øjenfarve forbliver barnets evige følgesvend og påmindelse om, at man ikke kan flygte fra sin historie. Nogle børn vil derfor livet igennem blive udsat for at blive mødt og kategoriseret som minoritetsborgere, uanset hvordan det enkelte barn selv identificerer sig. Barnet har derfor brug for at udvikle kompetencer til livet i et etnisk kategoriserende samfund – og rum til udvikling af sådanne kompetencer er betinget af, at barnets specifikke familiebaggrund anerkendes. Dette kan opnås på flere måder: Barnet kan anbringes på et anbringelsessted, hvor der også er voksne, der har en etnisk minoritetsbaggrund. Eller barnet kan placeres på et anbringelsessted, der ligger i et lokalmiljø, hvor barnet dagligt også vil komme i kontakt med børn og voksne, der har minoritetsbaggrund.

Det anses af mange britiske undersøgelser (Thoburn, Norford & Rashid (49) som væsentligt, at nogle af de minoritetsborgere barnet under anbringelsen møder, kan indgå som konstruktive rollemodeller for barnet, og at nogle af disse har høj jobmæssig status. Hensigten er, at barnet skal opleve, at det alene er anbragt, fordi dets forældre ikke har en omsorgskompetence, der er acceptabel i forhold til de aktuelt gældende lokale normer, og ikke fordi dets forældre er etniske minoritetsborgere. Barnet skal derfor anbringes under vilkår, hvor det kan få en oplevelse af, at også borgere med minoritetsbaggrund har mulighed for at være anerkendte og ligestillede borgere i lokalsamfundet.

Anerkendelse af barnets familiebaggrund

Anerkendelse af barnet som unikt individ indebærer også en anerkendelse af barnets specifikke familiebaggrund og relationer til sin familie. Barnet er anbragt, fordi den omsorg, barnets forældre gav det, ikke var samfundsmæssigt acceptabel. Men det er væsentligt for barnets oplevelse af sig selv som værdigt individ, at barnet oplever, forældrene anerkendes som individer og som barnets forældre. Dette er vigtigt af flere grunde: af hensyn til barnets identitetsudvikling, af hensyn til barnets mulighed for i at vedligeholde kontakten til sine forældre under anbringelsen, af hensyn til muligheden for at opnå forældrenes accept af anbringelsen og dermed barnets mulighed for at få støtte fra forældre og familie under anbringelsen, af hensyn til barnets mulighed for at tage imod støtte på anbringelsesstedet under anbringelsen, samt af hensyn til barnets mulig-

hed for nu og i fremtiden at kunne indgå som medlem af sin familie.

Der argumenteres i forskning og betænkninger, der danner baggrund for den aktuelle lovgivning om anbringelse af børn uden for hjemmet, oftest for anerkendelsen af det anbragte barns familierelationer ud fra et kontinuitetssynspunkt. Altså ud fra en opfattelse af, at kontinuitet i barnets kontakt og relationer til sine familiemedlemmer er afgørende for barnets identitets- og relationsudvikling. Kontinuitet i det anbragte barns familiekontakt og -relationer ses som den dimension, der sammenkæder og giver barnet mulighed for en meningsfuld oplevelse af personlig identitet på tværs af fortid, nutid og fremtid og forskellige livssammenhænge. Ignorering af et barns familieforhold betragtes da også af flere forskere som en risikofaktor ved en anbringelse (se Egelund & Hestbæk) (15).

Inden for denne tradition ses den store udfordring i anbringelsesarbejdet altså ikke at bestå i, hvordan forældrenes fortsatte kontakt med det anbragte barn kan reguleres eller begrænses, men i hvordan sagsbehandlere og medarbejderne på anbringelsesstedet kan hjælpe og opmuntre forældre til at bibeholde kontakten for barnets skyld, også selv om denne kontakt kan være smertefuldt for forældrene. I dette perspektiv er det derfor væsentligt, at en anbringelse tilrettelægges sådan, at det anbragte barn under anbringelsen også har mulighed for at udvikle kommunikative og sociale kompetencer i forhold til reelt at kunne opretholde kontakten og relationerne til sin familie.

Støtte på anbringelsesstedet

Etniske minoritetsbørn er generelt placeret på anbringelsessteder, hvor de voksne alene kan kommunikere med børnene på dansk (Skytte; Egelund, Hestbæk og Andersen; Møller og Skytte, (44, 15 og 32). Nogle forældre fremhæver, at dette forhindrer børnene i gennem samtaler at få støtte, ikke mindst i den særligt sårbare situation omkring selve anbringelsen (Møller & Skytte) (32). På grund af personalets manglende mulighed for at kommunikere med barnet på dets modersmål, kan barnet altså blive uligestillet med andre anbragte børn i muligheden for at få støtte under anbringelsen. Anerkendelse af et barns modersmål er en forudsætning for, at et barn, der ikke taler eller ikke taler flydende dansk, kan blive ligestillet med dansktalende børn i muligheden for at få støtte. For at tilgode dette må et barn derfor anbringes, så det på anbringelsesstedet har mulighed for at kommunikere med mindst en voksen på sit modersmål.

Vedligeholdelse af kontakten til forældrene og den øvrige familie

Undersøgelser (Skytte, Møller & Skytte) (44 og 32) viser, at et barn med andet modersmål end dansk oftest anbringes sådan, at det under anbringelsen ikke har mulighed for at tale og videreudvikle sit modersmål. Barnet kan derfor miste sine kompetencer til at tale og forstå modersmålet på et alderssvarende niveau, og efter længere tids anbringelse kan barnet helt miste sit modersmål. Dette kan få alvorlige konsekvenser for barnets mulighed for at vedligeholde kontakten med sine forældre, hvis forældrene ikke taler dansk.

Generelt er der en tendens til, at forældrekontakten aftager, jo længe et barn har været anbragt. Der er risiko for, at denne tendens forstærkes, når barn og forældre ikke længere kan kommunikere med hinanden, fordi barnet ikke kan kommunikere på modersmålet, og forældrene ikke på dansk. Dette at forældrene mister muligheden for at tale med deres anbragte barn, kan medføre, at de oplever sig så ydmyget i samværsituationen, at de langsomt hører op med at tage initiativ til og at møde op til samværet. Ligestilling i et anbragt minoritetsbarns mulighed for at vedligeholde kontakten med forældre kræver således, at en anerkendelse af barnets modersmål giver sig udslag i, at der ved valg af anbringelsessted tages hensyn til barnets mulighed for at vedligeholde og videreudvikle sit modersmål sideløbende med udviklingen af sit danske sprog.

De kommunikative problemer, der opstår mellem barn og forælder, kan også have betydning for barnets mulighed for generelt at opretholde kontakten til sin familie og slægt. En reel anerkendelse af det anbragte barns familieforhold indebærer altså, at barnet anbringes sådan, at det reelt har mulighed for at bevare og videreudvikle kompetencer til at vedligeholde og konstruktivt udvikle sine familierelationer. Sådanne kompetenceudviklingsmuligheder er afgørende for det anbragte minoritetsbarns ligestilling med anbragte børn, der bl.a. taler samme sprog i familie og anbringelsessted.

Familiens støtte til anbringelsen

På tværs af forældres forskellige syn på deres børns sproglige udvikling under anbringelsen finder Møller & Skytte (32), at de forældre, der selv har forældre eller svigerforældre i Danmark, alle nævner, at det er et problem for de anbragte børn at kommunikere med bedsteforældrene. De manglende kommunikationsmuligheder forstærker bedsteforældrenes

bekymring over børnebørnenes anbringelse uden for hjemmet. Måske adskiller dette sig egentlig ikke så meget fra, hvordan mange andre bedste-forældre ikke mindst blandt immigranter kan være bekymrede for deres børnebørns færden på arenaer, der er ukendte for bedste-forældrene. Men forældrenes fortællinger tyder på, at de kommunikativt vanskelige situationer mellem børn og bedste-forældre, øger bedste-forældrenes negative holdning til anbringelsen, og øger familiens kritik af, at forældrene har indvilliget i en frivillig anbringelse af børnene. Anerkendelse og reel hensynstagen til et anbragt barns specifikke familiebaggrund fremstår således også som en væsentlig faktor i forhold til forældrenes mulighed for forsat at acceptere og støtte anbringelsen af barnet. Og er dermed også en væsentlig faktor i det anbragte barns ligestilling med andre anbragte børn i muligheden for at forældrenes opbakning under anbringelsen.

Tolkning

En afgørende forudsætning for at kunne etablere et konstruktivt samarbejde med forældrene er, at beslutningen om grundlaget for anbringelsen af et barn er kommunikeret til forældrene, så de har mulighed for at forstå kommunens baggrund for og formål med anbringelsen samt valg af det konkrete anbringelsessted. I arbejdet med forældre, der bedst kommunikerer på et andet sprog end dansk, er det vigtigt, at kommunen inddrager tolk i samtalerne. Forældrene bør så vidt muligt få en skriftlig oversættelse af argumentationerne, således at de privat har de bedst mulige forudsætninger for at drøfte og få relevant støtte fra deres familiære og sociale netværk. En sådan forpligtelse følger også af punkt 30 i Vejledning om retssikkerhed og administration. Men undersøgelser viser, at dette langt fra altid gennemføres i praksis (Skytte; Egelund, Hestbæk og Andersen) (44 og 15).

Når barnet er anbragt, er det afgørende, at anbringelsesstedet også er i stand til at samarbejde anerkendende og konstruktivt med barnets forældre, således at de bedst muligt kan støtte deres barn under anbringelsen. Dette stiller som udgangspunkt store krav til kommunikationen. For at kunne udvikle et reelt samarbejde skal den enkelte forælder have mulighed for at tale med personalet på det sprog, hvor forælderen har sine største kommunikative kompetencer. Dette kræver i mange tilfælde, at forældre og anbringelsessted løbende har adgang til at anvende tolk, når der er behov herfor i samarbejdet: fx ved opringninger for at orientere forældrene om, hvordan barnet har det, ved aftaler om samvær, ved 'overleveringssnakke' når barnet hentes og bringes i forbindelse med

samvær. Tolke skal ikke kun inddrages, når problemerne er blevet store, eller der afholdes koordinerende møder med socialforvaltningen (Skytte) (44). Da betaling af tolk kan udgøre en større udgiftspost, er det vigtigt, at aftaler om brug af og betaling for tolk er afklaret mellem anbringelsesstedet og anbringelsesmyndighed ved anbringelsen af barnet, således at problemer herom ikke skal hindre samarbejdet med forældrene, når barnet først er anbragt.

Fokus har her været på tolkeanvendelse i samarbejdet med forældrene. Men det kan også være væsentligt at inddrage tolk i samtaler med børn, der skal eller er anbragte, hvis børnenes modersmål ikke er dansk. Dette skulle ikke være nødvendigt at nævne, da anbringelsen jo sker for at sikre barnet en god omsorg og opvækst. Men undersøgelser viser, at der i praksis sjældent anvendes tolk i kommunernes eller anbringelsesstedernes samtaler med børn, der er eller skal anbringes (Skytte; Egelund, Hestbæk og Andersen) (44 og 15).

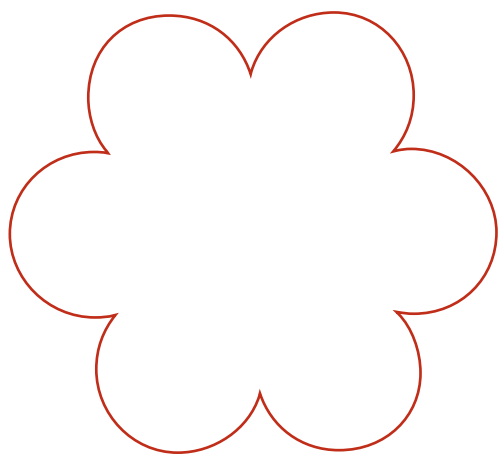
Hensyn til etnicitet, religion og kultur

I det ovenstående har fokus været på de problemer, der kan opstå, når der ikke tages hensyn til barnets modersmål ved anbringelsen uden for hjemmet. En kvalitativ interviewundersøgelse (Møller & Skytte) (32) viser dog, at også etnisk, religiøs og kulturel marginalisering er et alvorligt problem for flertallet af forældrene. Forældrene oplever ikke, at der ved anbringelsen af deres børn tages hensyn til det enkelte barns specifikke baggrund, fx familiens modersmål, kulturelt og religiøst definerede normer for kost og påklædning, eller værdier omkring god opdragelse. Udover de kommunikative vanskeligheder fortæller forældrene om vanskeligheder i forhold til familien, hvis børnene under anbringelsen er begyndt at spise svinekød, gå anderledes klædt, end de ville have gjort, hvis de boede hjemme og ikke længere kender til familiens normer for god opførsel. Forældrene oplever, at den generelle tendens til, at de ikke møder anerkendelse som borgere i Danmark, videreføres i anbringelsesstedernes manglende anerkendelse af dem som forældre. Som resultat af den manglende anerkendelse opfatter disse forældre, at både de selv og deres anbragte børn bliver etnisk, sprogligt, kulturelt og religiøst diskriminerede – og altså ikke anerkendte som de specifikke individer de er. Flere af forældrene fortæller også om en oplevelse af ikke at blive anerkendt som vigtige samarbejdspartnere omkring deres barns anbringelse af hverken af kommune eller anbringelsessted.

Det vanskelige arbejde med de modstridende hensyn

Pointen i denne artikel er, at det er vigtigt for udviklingen af kvalitet i anbringelsen af etniske minoritetsbørn, at politikere, kommunale og amtskommunale sagsbehandlere, medarbejdere i private familieplejeforeninger og medarbejdere på anbringelsesstederne sammen og hver især arbejder aktivt på at virkeliggøre det eksisterende lovgivningsmæssige ideal om individuelt tilpassede anbringelsestilbud til børn. Det er ikke muligt generelt at give konkrete anvisninger på, hvilke hensyn der skal tages ved anbringelse af et etnisk minoritetsbarn. Anerkendelse kan ikke ske gennem generaliserede hensyn. Det er det enkelte barn, der skal anerkendes både som unik person, og som et individ med unikke forældre og en specifik familiebaggrund. Det er således, det enkelte barns families aktuelle forholdene sig til etnicitet, religion og kultur, samt de(t) sprog den konkrete families kommunikerer på indbyrdes, der skal anerkendes og tages udgangspunkt i i anbringelsesarbejdet. Og det er afgørende, at hver enkelt medarbejder i det ofte omfattende tværfaglige og tværsektorielle anbringelsesarbejde påtager sig sin del af ansvaret for således at skabe den nødvendige kvalitet i anbringelsen af etniske minoritetsbørn.

Anerkendeshensynet skal naturligvis altid afvejes mod ligebehandlingshensynet, for at ligestillingsperspektivet kan opfyldes. Det sociale arbejde med anbringelse af etniske minoritetsbørn vil således altid skulle udføres i det felt af modstridende hensyn til ligebehandling og anerkendelse, der er i alt arbejde med vanskeligt stillede børn og deres forældre. Men i arbejdet med anbringelse af etniske minoritetsbørn og unge kan arbejdet med disse modstridende hensyn være særlig udfordrende. Anbringelsesarbejdet udføres nemlig i en samfundsmæssig kontekst, hvor der i den offentlige debat ikke lægges vægt på værdier som anerkendelse af etniske minoritetsbørns familiebaggrund; sikring af minoritetsbørns mulighed for at opleve kontinuitet i livet; eller det at socialt arbejde udføres i overensstemmelse med ånden i FN's Konvention om Barnets Rettigheder og andre menneskerettighedskonventioner. ♦

Kapitel 8

At være forældre til anbragte børn og unge

Af Birthe Nielsen

Mor til tidligere anbragt barn og farmor til anbragte børnebørn,
forhenværende formand for FBU ForældreLANDSforeningen

Hvorfor det er så vigtigt, at forældre bliver inddraget mest og bedst mulig, når børn anbringes uden for hjemmet?

Det burde egentlig være et overflødig spørgsmål. Når jeg alligevel indleder kapitlet med at stille det, er det fordi, at mange forældre til anbragte børn stadig oplever, at de ikke bliver inddraget i processen. I hvert fald ikke i tilstrækkelig grad. Så svaret er ikke givet på forhånd.

Jeg går ud fra, at det ikke er uvilje hos fagpersonerne, der er årsag til det. Så måske er det manglende indsigt i og forståelse for, hvad det gør ved en forælder at få fjernet sit barn. Det vil jeg derfor prøve at fortælle om her ud fra egne og andre forældres erfaringer og oplevelser.

Et meget stort indgreb

Beslutningen om at anbringe et barn er et meget stort indgreb i en families liv. Anbringelsen vender totalt op og ned på hele familiens liv og dagligdag og mange tanker farer rundt i ens hoved. Pludselig er det ikke længere mig, der står og smører madpakken om morgenen. Får han nu noget pålæg, han godt kan lide? Hvad for noget tøj har han mon på i skole? Det er heller ikke mig, der skal læse godnathistorier om aften. Og husker de nu børste hans tænder ordentligt?

Jeg kunne give mange flere eksempler på alle de tanker og bekymringer, vi som forældre tumler med, når andre voksne pludselig skal varetage den daglige omsorg for vores børn.

At få at vide, at ens barn ikke kan bo hjemme, men skal anbringes på en døgninstitution eller hos en plejefamilie – det er nok noget af det værste, vi som forældre kan komme ud for. Og det uanset om det er en beslutning, som vi selv har været med til at træffe og er enige i, eller det er en tvangsmæssig foranstaltning. Det gør egentlig ikke den store forskel, fordi barnet er væk fra hjemmet under alle omstændigheder. Selv om vores børn skal bo et andet sted i en kortere eller længere periode, er vi stadig forældre. Og det er os, der har kendt barnet helt tilbage til det blev født. Og det er os, barnet skal hjem til igen. Forhåbentlig. Sådan tror jeg, at langt de fleste forældre til anbragte børn tænker og føler.

Netop fordi det er et så stort indgreb, så meget desto mere nødvendigt er det, at vi som forælder bliver inddraget mest muligt. Inddragelsen skal være en selvfølgelig del af hele processen. Lige fra det øjeblik, at anbringelsen kommer på tale, skal sagsbehandleren inddrage os i beslutningerne og skal løbende informere os om, hvad der sker. Og det er helt afgørende, at sagsbehandleren er ærlig om de ting, der skal ske.

Før anbringelsen

Det er meget forskelligt, hvordan forældre oplever de sagsbehandlere, som arbejder med sagen før anbringelsen. Nogle er betænksomme og forstående. Andre er decideret ubetænksomme. Det viser disse eksempler, der er taget fra virkelighedens verden.

En mor fortæller:

”Min første sagsbehandler var noget ganske særligt. Sagsbehandleren inviterede til mange møder, hvor hun hele tiden gav tilbagemelding på de oplysninger, hun havde indhentet om barnet. Psykolograpporter og andre udtalelser blev nøje gennemgået. Jeg er ikke i tvivl om, at denne sagsbehandler var noget særligt. Og jeg taler af erfaring, da jeg nu gennem fire år har haft syv forskellige sagsbehandlere.”

Det er et eksempel på en sagsbehandler, der giver sig tid til at orientere moderen om, hvad der foregår og hvad, der skal ske med hendes barn. Desuden oplever moderen, at hun er betydningsfuld, hvilket helt sikkert vil have en positiv indflydelse på moderens lyst til at indgå i det videre samarbejde. Og det vil helt klart være til gavn for hendes barn.

Men det er ikke alle forældre, der er så heldige med deres sagsbehandler. Det fremgår af det næste eksempel, hvor et forældrepar fortæller:

”Vores lille datter skulle anbringes. En uge før sagen skulle behandles i børn og unge-udvalget, spurte vi sagsbehandleren: Hvis I vinder, hvornår tager I hende så? Sagsbehandleren svarede, at det vidste hun ikke noget om. Straks efter mødet i udvalget kom sagsbehandleren og sagde, at vi skulle følge med hende ned og hente vores datter i vuggestuen. Vi flippede helt ud og nægtede at samarbejde med det sted, hvor vores lille datter skulle anbringes.”

Hvis sagsbehandleren havde været ærlig og fortalt forældrene, hvad der skulle ske efter mødet, så havde de haft bedre tid til at forberede sig. Og det er en generel problemstilling, som sagsbehandlerne bør være meget opmærksomme på. Vi forældre vil gerne inddrages så tidligt som muligt i processen. Og vi vil gerne inddrages så meget som muligt. Jo tidligere og jo mere vi bliver inddraget, jo større er chancen for, at det bliver et godt og konstruktivt samarbejde, hvilket er til glæde for alle de involverede parter.

Valg af anbringelsessted

På tilsvarende vis er det helt afgørende for det videre anbringelsesforløb, at forældrene bliver inddraget i valg af anbringelsesstedet, for det er jo ikke ligegyldigt, hvad det er for et sted, som ens barn skal bo og leve. Det vil man som forældre gerne have indflydelse på. Men det er desværre ikke altid, at det sker. I hvert fald ikke i tilstrækkelig grad.

Det viser dette forældrepars oplevelse:

”Vi ville gerne have haft mulighed for at være med til at vælge plejefamilie, for det er vigtig, at plejefamilien er mennesker, som vi føler, at vi kan samarbejde med. Et godt samarbejde kan betyde at man kan følge med i barnets udvikling og have bedre kontakt med barnet. Et dårligt samarbejde er ligesom at være forladt.”

Når der skal vælges plejefamilie eller opholdssted, har det også stor betydning for forældrene, hvordan plejefamilien og andre medarbejdere møder dem og deres barn. For at barnet ikke kommer i en loyalitetskonflikt, skal forældre og plejeforældrene kunne samarbejde. Plejeforældrene skal vise overfor barnet, at de respekterer dets forældre, og at de er villige til både at lytte til og aktivt inddrage forældrene i barnets videre liv – også selv om barnet nu skal bo hos plejeforældrene.

En mor fortæller:

”Da min søn skulle flytte fra børnehjem til en plejefamilie, var jeg sammen med min støtteperson ude at besøge plejefamilien. Det var godt. Jeg var specielt glad for at plejeforældrene havde arbejdet i det land, hvor min søns far stammer fra. Jeg ved, at han har det godt i plejefamilien, og at de respekterer mig. Jeg synes, det er uretfærdigt, at min søn ikke må bo hjemme hos mig, vi havde det så godt, men jeg bliver alligevel glad, når jer ser plejefaderen tager min søn på skødet og giver ham et knus.”

Selv om moderen er meget ked af og uenig i anbringelsen, kan hun godt holde ud at se på og glæde sig over plejefaderens omsorg for hendes søn. I samtaler giver hun udtryk for, at hun gerne selv vil bo hos sådan en plejefamilie. Det er vigtigt, at moderen i dette tilfælde giver sin søn ”lov til” at være hos plejefamilien. Med sin adfærd signalerer hun over for barnet, at det er i orden, og det betyder, at drengen trives og tør fortælle om sit liv i de to familier.

Samarbejde med anbringelsesstedet

Det er selvfølgelig også vigtigt, at samarbejdet med anbringelsesstedet fungerer godt under anbringelsen. I den forbindelse betyder det meget for forældre, at der bliver lavet nogle klare aftaler om, hvem der gør hvad. Om hvilke områder sagsbehandleren skal involveres i. Om hvilke områder eventuelle familieplejekonsulenter skal ind i. Og om hvilke områder forældre og anbringelsessted selv kan træffe aftale eller ændre på tidligere aftaler.

Men ét er aftaler. Noget andet er ofte, hvordan aftalerne fungerer i praksis. En mor har oplevet, at det er meget forskelligt de to steder, hvor hendes børn er anbragt:

”Der er lavet en overordnet plan for, hvornår børnene skal være hjemme hos mig. Den plejemor, hvor mine yngste børn er, tager planen som en vejledning, hvor vi sammen kan ændre på planen, hvis der er behov. Det kan være, at jeg gerne vil have børnene med til en større familiefest, eller der kan være, at plejefamilien gerne vil til et eller andet arrangement. Og så finder vi ud af at aftale det.

Det er noget helt andet der, hvor mit ældste barn bor. Der er det slet ikke mulig at lave om på så meget som en time ekstra, når vi skal holde fødselsdag hos fætrene. Dog synes plejemoderen, at det er ok, at de næsten altid kommer et kvarter eller en halv time for tidligt, når de henter mit barn. Jeg oplever det som om, at plejemoderen har adopteret mit barn, og at jeg bare skal have kontakt med ham, fordi en sagsbehandler siger det.”

Respekten fra den første plejemors side medfører, at børnene frit kan fortælle moderen om, hvad de foretager sig hos plejefamilien, mens den anden plejemors manglende respekt betyder, at barnet aldrig fortæller noget om sin hverdag i den anden familie. Og det gør ondt på en mor.

Omvendt virker det, når moderen føler sig velkommen og godt tilpas i plejefamilien. Så vil hun for det meste også have overskud til at vise sit barn, at det er det rigtige for barnet at bo hos plejefamilien.

En mor udtrykker det således:

”Jeg besøger ofte mit barn hos plejeforældrene. Det betyder, at jeg bedre ved, hvordan han har det, og jeg kan se og mærke, at de er glade for ham. Hvis vi havde et dårligt samarbejde, ville jeg garanteret også få et dårligere forhold til mit barn. Det ved jeg, fordi jeg så ikke ville føle mig velkommen i plejefamilien.”

En anden mor oplever det på denne måde:

”Det er vigtig for mig at vide, hvad mit barn laver til daglig. De skal fortælle

mig om, hvordan det går i skolen, i fritidshjemmet og med kammeraterne. De skal fortælle, når han skal til tandlæge og læge. De skal også fortælle, når de skal ud at købe tøj og sko. De skal i det hele taget fortælle os alt, så vi stadig kan følge med i vores ungers liv. De skal huske på, at vi betror dem det kæreste, vi har – vores børn.”

Det vigtigste for forældrene

Til sidst vil jeg gerne understrege, at det er helt afgørende for anbringelsesforløbet, at vi forældre bliver inddraget mest muligt i vore børns dagligdag. Jo mere vi bliver inddraget, jo bedre rustet er vi til at få barnet hjem igen – og det gælder uanset, om barnet skal være anbragt i kortere tid, eller for det meste af barndommen.

For mig er det desuden været meget vigtigt, at:

- jeg ved, hvor mit barn holder ferie.
- jeg får at vide, når barnet er kommet godt hjem igen.
- jeg får tilbud om at deltage i arrangementer på mit barns skole.
- mit barn har noget pænt og ordentlig tøj med hjem til højtider og familiefester, så han ikke skal føle sig anderledes end sine søskende og de andre gæster.
- jeg kan følge med i mit barns udvikling.
- jeg får at vide, hvordan mit barn klarer sig i skolen og blandt kammerater.
- plejeforældrene husker at give mig et billede af mit barn ved skolefotografering. Eller giver mig en bestillingsseddel, så jeg selv kan bestille billeder.
- sagsbehandleren husker at fortælle mig om ændringer og inddrager mig i beslutningerne.
- plejemoderen taler ordentlig til mig og ikke taler til mig, som om jeg intet forstår.
- jeg får en kontoudskrift af mit barns børneopsparing.
- plejemoderen eller pædagogerne spørger mig om, hvilke frisurer mit barn skal have.
- plejeforældre og pædagoger viser mit barn, at de respekterer mig og ikke snakker nedsættende om mig.
- osv.

Hvis vi ikke bliver inddraget og tager aktiv del i vores barns opvækst og udvikling, vil vi ofte stå helt fremmed over for det barn, vi får hjem igen. Og det er ikke godt for nogen af os.

Kapitel 9

Inddragelse set fra barnets og den unges perspektiv

Af Rente Nielsen

Samtale- og familierapeut, leder af Baglandet, Århus

Børn og unges synspunkter skal altid inddrages og tillægges passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed. Det siger service-lovens §46, stk. 3. Det siger erfaringerne fra forskningen. Og det siger tidligere anbragte.

Gitte oplevede sin anbringelse på denne måde:

”Jeg blev anbragt som 4-årig. Hvor meget kunne jeg egentlig tage stilling til på det tidspunkt? Jeg skulle nok have været forberedt på en eller anden måde, for socialrådgiveren var der lige pludselig. Jeg var ude at lege, og så kom hun. Så kommer man ind, og så sidder ens mor bare og huler, og så bliver man lige pludselig sendt hen til naboen. Man forstod ikke, hvad der foregik hen om hovedet på én. Selvfølgelig skulle jeg have været forberedt på et eller andet niveau, men hvor meget skulle der egentlig udspenses for en 4-årig? Det tror jeg ikke, man kan.

Senere skulle vi placeres i en plejefamilie. Jeg var blevet 12 år på det tidspunkt, så jeg forstod meget mere af, hvad der foregik. Vi blev taget til side, og så sagde socialrådgiveren: ”Vi har haft en snak, og vi synes måske, det kunne være godt for jer at komme ud i en familie. Hvad kunne du tænke dig? Og så sad jeg jo med alle mine ønsker. Det skulle i hvert fald være et sted, hvor der var heste og alle de ting, jeg godt kunne tænke mig. Og det blev der taget hensyn til. Det var smadder godt. De lyttede til mig. Det var rigtig godt, for der skal være en reel chance for at få indflydelse på, hvor man kommer hen.”

Børn og unge har brug for at blive inddraget og informeret i stort set alle situationer ved en anbringelse. Det vil sige allerede, når deres sag er startet i det sociale system. Det drejer sig om information og inddragelse i stort set alle situationer ved en anbringelse. Det vil sige i forbindelse med sagsbehandlingen, ved første anbringelse, ved genanbringelser, ved skoleskift, i forbindelse med livet i plejefamilien og på institutionerne, ved valg af kontaktpædagog, ved hjemgivelse og udskrivning, i forbindelse med kontakt til søskende og forældre osv.

Det var ikke lige sådan, at Dan oplevede sin anbringelse:

"Jeg blev fjernet fra min mor som 7 årig. Lige pludselig tog min mor mig bare i hånden, og så blev jeg plantet i plejefamilien. Jeg kom ind ad døren og var fuldstændig forvirret. Jeg tænkte bare: "Hvad fanden laver jeg her?"

Jeg synes, der burde være en eller anden i kommunen, der fortalte én om, hvad der skulle foregå. Selvom man er så lille, så kan man jo godt forstå tingene alligevel. Jeg vidste godt, at der var et eller andet galt derhjemme. Jeg kan huske, at det var så fortvivlende og så forvirrende at komme ind til min plejemor og plejefar. Jeg stod bare og kikkede og tænkte: "Hvad fanden er nu det her? Hvad fanden laver jeg her? Hvorfor skal jeg være her i weekenden?"

Men jeg fik intet at vide. Min mor oplyste mig jo ikke om, hvad der skulle ske. Det har hun aldrig gjort. Så jeg havde heller ikke forventet, at hun gjorde det. Men jeg kunne godt have forventet, at der var en fra kommunen, der sagde det til mig. I stedet for at beslutningerne bare blev taget hen over hovedet på mig, og jeg så bare blev kylet ind. Der burde bare være en person, som kunne fortælle: "Nu kommer du ud for de og de ting, og det er for at hjælpe dig." Men jeg synes bare aldrig, der har været sådan en person i mit liv. Og det føler jeg sommetider stadig, at der ikke er.

Hvorfor kom der lige pludselig en sygeplejerske hjem hos os og skulle undersøge min lillebror? Og hun kom altså hver uge for at undersøge ham angående de blå mærker, og jeg vidste ikke en skid om, hvorfor hun kom. Jeg blev slet ikke informeret, så jeg følte mig snydt på en eller anden måde, og det føler jeg stadig i dag. Hvorfor er jeg ikke blevet informeret om, hvad der foregik rundt omkring mig? For det har jo handlet om mig det hele - i hvert fald det meste af det."

Skræmme- eller drømmebilleder

Børn har brug for at være med ved alle de møder, der drejer sig om og har konsekvenser for familien. De har brug for at vide, hvad der bliver talt om. Hvem der siger hvad. Og hvad der kommer til at ske, så de ikke oplever, at der sker ting hen over hovedet på dem. Hvis ikke, danner børn deres egne forestillinger, og de er typisk forbundet med skræmme- eller drømmebilleder.

Ved disse møder skal der være fokus på børns tanker, spørgsmål og følelser omkring det, der bliver talt om og omkring hvilke foranstaltninger, der bliver iværksat. Børn skal have mulighed for at blive hørt, og der skal herske respekt om, at børn eventuelt ikke ønsker at udtale sig. Hvis dette skulle være tilfældet, skal der være mulighed for, at børnene kan udtale sig andetsteds eventuelt med sagsbehandleren eller en person,

som de i forvejen har tillid til. Er der møder, som kun omhandler forældrenes personlige og dermed private problematikker, skal børn ikke være til stede.

Laura siger det på denne måde:

”De voksne, som nu har med det her barn at gøre, det er vel også deres opgave at hjælpe barnet med at sætte ord på det kaos, der jo er efter en skilsmisse, hvis man kan kalde det sådan. Både at hjælpe det med at sætte ord på. Og at hjælpe det med at bære de ting, det bærer på. Hvis bare de voksne ville hjælpe med at bære på byrderne, for de forsvinder jo ikke, de er der jo hele tiden. De er ikke bare pist væk. Vi skal jo leve med dem resten af vores liv.”

Inddragelse af børn kræver dialog. Og dialogen skal afspejle ærlighed og nænsomhed. Det er de professionelle, der har ansvaret for det. Hvis det er muligt, skal man altid sørge for at få forældrene med som konstruktive medspillere, da de spiller den vigtigste rolle i børns liv.

Karen siger:

”Ærlighed. Åbenhed og ærlighed på en nænsom måde. Man skal ikke føre børnene bag lyset og hviske og tiske. Jeg synes, at man i så vid udstrækning som muligt skal tage børnene med i de forberedelser, der er til en anbringelse. Men på en nænsom måde selvfølgelig. Alt efter hvad alder børnene har. Og så synes jeg også, at man skal gøre meget ud af at fortælle barnet, at det ikke er barnets skyld – under nogen som helst omstændigheder. Det her er de voksnes ansvar.”

Nanna fortsætter:

”Mit slaraffenland var bare sådan noget med en ægthed, ikke? Altså mere rene linier imellem forældre og sådan nogle ting. Både inden jeg blev fjernet, og da jeg blev det, var der så mange hemmelige rum, som jeg ikke anede noget om. Det virkede så uægte det hele. Altså fordi man kun fik smidt halvdelen i hovedet af, hvad der foregik i ens liv. Resten måtte man prøve at gætte sig til. Jeg ville gerne have mere ægthed, for det ville få det hele til at virke meget varmere - det system man er vokset op i. Det virker så køligt, når det ikke er der.”

Sandheden er vigtig

Det er vigtigt, at alle voksne omkring børn taler sandt og fortæller tingene, som de er i et klart og tydeligt sprog - også selvom det kan være svært. Livet hjemme kan inden anbringelsen have været meget forløjet og med mange hemmeligheder, så det at blive taget alvorligt og høre

sandheden opleves derfor som en befrielse for børnene. Men der kan være ting, man ikke kan svare på. Det kan være, spørgsmålet om, hvor længe et barn skal være anbragt. Hvornår det kommer hjem igen osv. Hvis der ikke er noget svar på det, må man fortælle det til barnet, så det ikke får falske forhåbninger.

Sille fik at vide af pædagogerne, at hendes mor ikke ville være mor for hende og hendes søskende. Det var ikke en rar meddelelse at få.

”Og det sagde de sådan bare lige ud uden at skåne os for noget. Min mor afskar kontakten til os i over et år. Begrundelsen fra pædagogerne var, at vores mor har sagt, at hun ikke ønskede kontakt med os. Og så får man at vide, at det ikke er vores skyld. Hun ønskede ikke at være mor for os - men det er ikke min skyld, vel? Det er fandeme at jukke i spinaten. Jeg er klar over, at det garanteret er sandheden, de har sagt, men kunne den ikke være formuleret på en anden måde?”

Der er mange gode grunde til at inddrage og informere børn så ærligt, åbent og nænsomt som muligt. Dialogen med børnene har flere formål at:

- give dem informationer, der er helt afgørende for dem
- få deres viden og perspektiv på situationen
- hjælpe dem og give dem omsorg i forhold til det, de slås med af bekymringer, savn, sorg, skyld osv.,
- høre deres ønsker og inddrage dem i overvejelserne om, hvad der skal ske.

Hvis man ikke gør det, kan det i sig selv øge deres problemer. Det gør det uforståeligt for dem, hvad der foregår, og de får ikke selv en konstruktiv rolle. De kan fortsætte den hemmelighedsfulde og forløjede verden, de levede i hjemme. Manglende information og inddragelse kan være med til at skabe de konflikter, der gør at de i teenageårene føler sig så pressede af for eksempel mangel på overblik over deres liv, at de bliver usamarbejdsvillige. Det kan i sidste ende føre til at anbringelser bryder sammen. Konflikterne er således et oprør mod en umyndiggørende og passiviserende situation.

Uvidenheden og fortielsen har fået Laura til at føle sig dum:

”Når man ved, hvad vi har været udsat for, før man anbragte os, så skal man ikke være en hel Einstein for at forstå, at vi ikke er af glas. Vi er ikke gået ud og har taget vores liv - vi er der endnu. Og de kender vores forhistorie om, hvad vi egentlig har stået igennem, før de kom og fjernede os, og så kan vi også tåle at høre sandheden. For den kender vi jo godt. Det er helt forkert, for vi ved

jo godt, at de lyver for os. Vi sidder og tænker, at enten lyver hun, eller også er hun dummere end en hel urskov. Dum som et bræt, hvis hun ikke kan se det. Det gider man ikke bruge kræfter på, for hvis hun er så dum, så er der noget, hun fuldstændig har misforstået. Man kan sige, det er min fordel, at jeg får det vendt til, at hun er dum. I virkeligheden gør hun mig dum. Jeg kunne lige så godt føle mig selv dum, når hun behandler mig på den måde.”

Om alder og modenhed

Når det handler om børn og unge som har lidt omsorgssvigt, er det altid vigtigt at overveje, hvordan de skal inddrages og informeres, så det sker på en skånsom måde, der tager hensyn til barnets alder og modenhed og dets situation i det hele taget. Men mange tidligere anbragte er efterfølgende ikke i tvivl om, at de har haft brug for at vide, hvad der skete omkring dem.

For Lotte har det afgørende været at få klar besked:

“Jeg synes ikke, det har noget med modenhed at gøre. Man kan ikke sige, om barnet er modent til det eller ej. Hvis barnet har noget at sige, så skal det fandeme også have lov til at udtale sig om sit eget liv. Der er ikke nogen sagsbehandler eller nogen andre, der skal komme og fortælle, at det skal barnet ikke have lov til. Hvis barnet overhovedet har en idé om, hvad der er godt for det, så må man også tro, at det er kompetent nok til at kunne tage stilling til det.”

Det samme gælder Ingelise:

“Jeg kan huske min egen barndom og tænker, at jeg havde mange ting at fortælle, før jeg blev 12. Jeg havde rigtig, rigtig mange ting at fortælle, som også gjorde så pisse ondt, og som var så hårde at være alene med. Så bliver der sagt: ‘Det bliver vurderet, om barnet er modent nok.’ Det er ikke godt nok. Det er ikke et spørgsmål om at være moden, for hvis man bliver udsat for nogle ting, enten udsat for noget eller bliver omsorgssvigtet på andre måder, så er det ikke et spørgsmål, om man er moden, for at få ret til at blive hørt. Alle børn skal høres. Hvis de har brug for at sige noget, og de har brug for hjælp til noget. Man skal lytte til alle børn.”

De to sidste citater drejer sig om, at alle børn skal høres, hvis de har noget at fortælle, uanset om de voksne mener, at de er for umodne. Der peges altså på, at de voksne ikke skal have lov til at bestemme, om barnet er modent nok.

Behov for en støtteperson

Når børn fjernes og anbringes udenfor hjemmet udsætter man dem for det mest gennemgribende brud i deres liv. Selvom anbringelsen er velbegrundet, skal man altid være opmærksom på at børnene er i en alvorlig krise og har levet et stresset liv inden anbringelsen. Man skal forstå, at børn lever i nuet og kan gå ud og ind af kriser på en anden måde end voksne. Derfor skal de have krisehjælp i ordets egentlige forstand.

De ansvarlige voksne skal sørge for, at der er ro, stabilitet og forudsigelighed det nye sted og en voksen tæt på, som er parat til at kunne rumme deres reaktioner og tage vare på deres følelser af frygt, fortvivlelse, ensomhed, kaos, skyld og skam osv. når de viser sig. Man skal også kunne forstå og rumme det faktum, at børnene trods omsorgssvigter kan være knuget af længsel efter forældrene. Det kan også være en længsel efter andre nærtstående såsom søskende, kammerater og andre som de delte hverdagen med. De har brug for, at de voksne møder dem i krisens forskellige stadier over tid og lytter, trøster og udviser villighed til at svare på alle de spørgsmål børnene stiller – også selvom der ikke findes et umiddelbart svar. Det skal være den samme voksne, og vedkommende skal ikke kunne skiftes ud. For børn i krise er det vigtigt, at de ikke har for mange mennesker at skulle forholde sig til. Det handler om at skabe tillid. Og tillid til voksne er oftest det, som børnene er blevet krænket på, og som de derfor kan have sværest ved at forholde sig til.

Den voksne behøver ikke nødvendigvis være en professionel. Det kan være en person, som børnene selv udpeger i deres netværk, og som de har en knyttet en særlig tillid til. Denne person skal sikre, at børnene får den fornødne hjælp, som udover at blive mødt i krisesituationen også omfatter støtte på andre vigtige områder, når de anbringes. Børn har behov for information om alt, hvad der vedrører deres liv og hverdag. Det gælder relevant og gennemtænkt inddragelse i drøftelser og beslutninger. Ordentlig afsked, når der sker brud og flytninger. Ordentlig velkomst og hjælp til at komme godt på plads i skole og den nye kammeratgruppe. Sikkerhed for at forældre og søskende får hjælp. Kontakt til søskende og forældre under anbringelsen ud fra barnets behov. Hjælp til alle sine problemer også helbredsmaessige og udviklingsmaessige samt omsorg og sikkerhed i hverdagen.

Grunden til at jeg anbefaler en person særskilt til barnet er, at det er svært for børn at dele deres bekymringer som anbragt udenfor hjemmet. Sværest er det måske at tale med deres forældre om deres bekymringer, da grunden til anbringelsen oftest har med forældrenes problemer at gøre. Anbragte kommer ofte i loyalitetskonflikter mellem hjemmet og an-

bringelsesstedet og befinder sig derfor i et ingenmandsland, hvor det kan være svært at vide hvem de kan henvende sig til med deres eksistentielle tanker og bekymringer. De fleste har negative erfaringer med, at det, de siger, bliver skrevet ned i journaler og dagbøger, hvorfor de har brug for en person, som kan tilbyde dem et fortrolighedsrum. Ideelt set skal personen følge barnet hele vejen fra myndighederne kommer ind i billedet, i anbringelsen og senere i voksentilværelsen.

Personen har en mangesidet funktion lige fra at være med til møder som støtte og oversætter af det, der bliver sagt og besluttet til at trøste og formidle ønsker indenfor de rammer, der sættes i anbringelsen.

Laura siger:

“Hvis der havde været en person, som havde fulgt med mig, lige fra det øjeblik, hvor jeg kunne se problemet. Hvis der er ét menneske, der følger én. Og det menneske skal sige ja til at blive der, indtil man er ude af systemet igen, det kan godt være de næste 20-30 år, det er lige meget. Personen skal sige ja til at få et barn mere, hvis man kan sige det sådan, og så skal personen sidde med hele vejen igennem, også før anbringelsen. Svare på spørgsmål og hjælpe én med at finde ud af, hvem der kan svare på de spørgsmål, man har. Og høre på én og gå videre til de rigtige instanser. Barnet er jo tit bekymret for, hvad der sker med lillebror eller hvad der sker mor, når det ikke længere er hjemme.

Det skal de finde ud af. De skal være ens talerør, koordinator, den som også har styr på alle de særheder, man måske har. Og specialbehov, ønsker, alt muligt. Der skulle være én, der taler ens sag og formulerer de ting, man egentlig ikke er i stand til, hvis man for eksempel er seks år gammel. Jeg tror et eller andet sted, at det, at der er én person, der er gennemgående, så vi ikke skal starte forfra om og om og om igen, er ret afgørende. Personen skal ikke bare kunne skiftes ud, det er det, der er ideen. Det er den eneste person, der under ingen omstændigheder - med mindre der er dødsfald eller et eller andet mærkeligt - kan skiftes ud. Personen kan ikke byttes som socialrådgiverne, kontaktpædagogerne og alle de andre.”

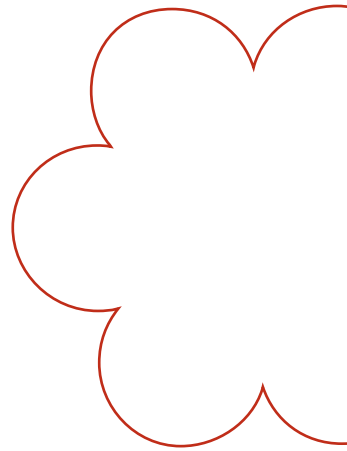
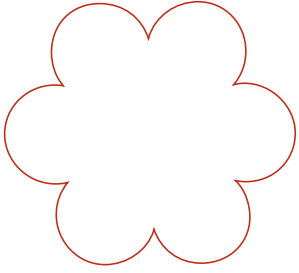
Når børn anbringes udenfor hjemmet oplever en del mange skift og brud både, hvad angår sagsbehandlere og anbringelsessteder. Dette kan efterlade børnene ensomme, uden essentielle voksenkontakter og fortrolighed. Uden information og mulighed for at få indflydelse på eget liv. Dette kan den særlige voksne være med til at sikre børnene imod, ved at være den gennemgående person som gennem hele barndommen bliver vidne til børnenes liv på godt og ondt.

Begrundelsen for vigtigheden af at tilknytte en fast, særlig barnets støtteperson er vigtigt som en nytænkning af støtten til børnene. Men

kommunerne kan også gøre meget andet for at imødekomme de problemer, som denne person skal løse. For det første skal man forstå, at problemerne eksisterer – at børnene mangler kontinuitet i deres liv også som anbragt, og at de mangler stabile voksne, som de kan stole på, tale med og få omsorg fra. Dernæst skal man overalt i indsatsen tale med børnene og skabe rammer for, at der rent faktisk kan blive en omsorgsfuld, gensidig og forpligtende samtale med dem. Og endelig skal man søge at mindske antallet af brud og manglen på kontinuitet, og man skal sikre, at der er voksne, børnene kan få tillid til og kan knytte sig til.

Børnenes særlige person er et vigtigt nyt ønske, men de mange andre små forbedringer af det eksisterende system, skal også gennemføres.

Alle citater stammer fra bogen ”TABUKA – tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge.” ❀

Kapitel 10

Inddragelse fra kommunens perspektiv

Af Pia Nielsen

Funktionsleder, Familierådgivningen, Helsingør kommune

I det sociale arbejde på anbringelsesområdet har inddragelse af børn og forældre fået et særligt fokus både politisk, forskningsmæssigt og fagligt. Er der egentlig nogen grund til det?

I Helsingør kommunes Familieafdeling har vi været tilbøjelige til at læne os lidt tilbage og tænke: Selvfølgelig. Det er da klart. Hvad nyt er der i det?

Måske er der ikke noget nyt i, at forældre og børn skal inddrages i arbejdet, men vi, som befinder os lige midt i "orkanens øje" har måttet konstatere, at der kan være stor forskel på, hvad man siger, og hvad man gør. Vi har et arbejde at gøre hos os, før vi kan sige, at vi gør det. At vi altid inddrager børn og forældre, og at vi inddrager børn og forældre på en måde, så de rent faktisk også opfatter sig inddraget. For det er nogle gange noget andet, end at vi som fagpersoner siger, at vi inddrager dem. Det har vi selv måttet sande.

Det er med god grund, at Folketinget med anbringelsesreformen skærper kravene til, at kommuner og anbringelsessteder skal inddrage børn og forældre og sikre deres medvirken. Der er stærkt brug for faglig kvalificering på dette område. Erkendelse heraf er imidlertid ikke nok. Det vigtige er, at kommuner og anbringelsessteder aktivt tager skridt til at få det ført ud i livet.

Familierådgivningen i Helsingør kommune indgik i efteråret 2003 et partnerskab med FBU Forældrelandsforeningen om et fælles projekt med det formål at udvikle metoder til at sikre information, involvering og samarbejde mellem barn, forældre, familie og anbringelsessted.

Fællesprojektet har fået økonomisk støtte fra Socialministeriets KABU-pulje og har været i gang fra oktober 2003 til afslutning i marts 2005.

Vores deltagelse i netop dette projekt har været en inspirationskilde til det forandringsarbejde som Familierådgivningen i Helsingør er godt i gang med. Samarbejdet har samtidig været medvirkende til, at Helsingør kommune i denne håndbog gerne vil fortælle, hvad vi rent faktisk har gjort og fortsat arbejder målrettet med, så vi sikrer, at vi dels får ændret

kurs, men vigtigst af alt, får kvalificeret vores arbejde med inddragelse af børn og forældre.

Præsentation af Familierådgivningen

Familierådgivningen hører organisatorisk til i Social- og sundhedsforvaltningen som en del af afdelingen "Familie og Handicap". Målgruppen er børn med særlige behov og deres familier.

Familierådgivningen varetager følgende opgaver:

- råd og vejledning
- undersøgelse
- iværksættelse af foranstaltninger efter serviceloven og opfølgning.

Familierådgivningen består af 2 teams med hver deres funktionsleder. I afdelingen er ansat 22 rådgivere, hvoraf 5 rådgivere arbejder med børn med handicap, 2 rådgivere arbejder med unge, og 15 rådgivere arbejder med børn med sociale og følelsesmæssige vanskeligheder. Afdelingen har gennem flere år arbejdet bevidst med sin normering og har fået politisk og ledelsesmæssig opbakning til en normering, der giver gode forudsætninger for at udføre fagligt forsvarligt arbejde. Aktuelt (2005) er det samlede sagstal på 751, hvoraf 148 sager vedrører anbragte børn og unge. Sagstallet for den enkelte rådgiver udgør mellem 35 og 40. Som udgangspunkt og i gennemsnit har hver rådgiver én sag pr. ugentlig arbejdstime.

Familierådgivernes arbejdsfunktion

Fra såvel familier og børn som fra vores samarbejdspartnere bliver vi til stadighed stillet spørgsmålet: Hvad er egentlig rådgiverens opgaver og ansvar i anbringelsessager?

Mange vil sikkert tænke, at det kan da ikke være så svært at svare på. Det er det heller ikke. Ganske kort handler det om, at rådgiveren har ansvar for at sikre information, involvering og samarbejde mellem børn, forældre, familie, forvaltning og anbringelsessted. Når det kan siges så kort og præcist, hvorfor volder det så store vanskeligheder at udføre i praksis?

Der findes nok ikke noget enkelt og entydigt svar på dette. I Familierådgivningen er det vores opfattelse, at rådgiverens arbejdsfunktion med deres opgaver og ansvar har gennemgået nogle markante ændringer indenfor de seneste 10 år. Der bliver i dag stillet store krav til den enkelte

rådgivers færdigheder inden for alle områder af socialforvaltningens arbejde med børn og familier.

Der er tale om en arbejdsfunktion, som stiller store krav til menneskelige egenskaber og faglige færdigheder. De faglige færdigheder er blandt andet at kunne planlægge, at være procesorienteret, at kunne inddrage børn, unge, forældre, familier, netværk og samarbejdspartnere, at være nytænkende, at kunne tænke alternativt samt at være synlige, rummelige og åbne. I arbejdsfunktionen skal man kunne stille krav til såvel familierne som til samarbejdspartnere, foretage undersøgelse, foretage risikovurdering, sætte mål og delmål, iværksætte og afslutte foranstaltninger, foretage opfølgning, ændre kurs, sætte nye mål, lave handleplaner, og som prikken over i'et: være beslutningstager og myndighedsudøver.

Det er samtidig en arbejdsfunktion, som kræver, at man skaber sig god tid til samtaler og dialog med børn, unge og deres familier samt professionelle omkring barn og familie. Der kræves god tid til faglig refleksion med sin selv og med kollegaer og ledelse.

Familierådgiveren som leder af indsatsen

I Familierådgivningen har vi i omtale af rådgiverens arbejdsfunktion valgt at gå fra at tale om "rådgiverens opgaver i familiesager" til at tale om "rådgiverens ledelse af indsatsen i familiesager".

Baggrunden herfor er, at rådgiverens arbejde i dag mere og mere har karakter af en projektlederfunktion for undersøgelsen af og støtten til hvert enkelt barn og dets familie.

Rådgiveren er projektleder sammen med barn og forældre som primære samarbejdspartnere på en fremtrædende og blivende plads i arbejdet. I samarbejde med barn og forældre hyrer rådgiveren professionelle eksperter til at arbejde med på forskellige dele af sagen. Rådgiveren har altså i den kontekst en slag arbejdsgiverfunktion for de professionelle, der skal involveres i arbejdet samt i formulering af mål og krav til den arbejdsindsats, der skal leveres. Det stiller krav om, at rådgiveren er i stand til at inddrage og trække på ressourcer hos såvel de berørte familier, deres børn og netværk som de relevante professionelle på de rette tidspunkter.

Rådgiveren leder med andre ord en gruppe eksperter. Det indebærer, at rådgiveren er leder af mennesker, der på forskellige områder har større viden end rådgiveren selv. Rådgiveren skal, udover selv at kunne samarbejde med de forskellige eksperter, ligeledes sørge for, at de enkelte

eksperter skal kunne samarbejde med familien og med hinanden. Sker dette ikke, skal rådgiveren koordinere og lede eksperterne, så der ikke bruges unødigt tid på stridigheder, ligesom rådgiveren skal kunne skabe et rum som muliggør, at hver enkelt fagperson kan arbejde og handle etisk, herunder tage ansvaret for sine egne handlinger.

Med alt dette for øje skal rådgiveren være i stand til at indtage en neutral, nysgerrig, ledende og rammesættende position, hvor der samtidig skal tages hånd om den enkelte familie, således at fokus på familien bevares og ikke risikerer at forsvinde i samarbejdet med og mellem de professionelle.

Denne forståelse af rådgiverens arbejdsfunktion stiller ikke blot store krav til den enkelte rådgiver, men i lige så høj grad krav til, at der rent organisatorisk og ledelsesmæssigt er fastlagt rammer, forudsætninger, uddannelse og faglig sparring der kan understøtte og sikre, at rådgiveren kan agere og har sit handlerum til at varetage netop denne arbejdsfunktion

Rammer og forudsætninger for det faglige arbejde

Fælles for landets kommuner er, at missionen er ens - nemlig at hjælpe truede børn og unge. Men her ophører det fælles. Eller med andre ord er det her, forskellighederne bliver tydelige, idet hver kommune har sine ledestjerner, som er bestemmende for, hvordan tilgangen til arbejdet skal tilrettelægges.

Når vi i Helsingør Kommune taler om rammer og forudsætninger for det faglige arbejde, er det med udgangspunkt i, at de overordnede organisatoriske rammer og forudsætninger skal være klare, tydelige og nærværende. Det skal samtidig være muligt at omsætte disse i det direkte arbejde med børn, unge og forældre.

For os har det været meget afgørende, at vores rammer og forudsætninger for det faglige arbejde med anbringelser af børn og unge er baseret på, at vi skal kunne leve op til og overholde de gældende krav til myndighedsarbejdet og opgaveløsningen, som lovgivningen udstikker.

Det kan være en ret kompleks proces at få implementeret det lovgivningsmæssige grundlag med de krav, som implicit ligger heri. Alle organisatoriske niveauer i kommunen skal være aktivt inddraget, hvilket vil sige det politiske niveau, ledelsesniveauet og medarbejderniveauet. Processen skal sikre, at alle aktører har mulighed for at være medskabere af de rammer og forudsætninger, der bliver fastlagt for arbejdet. Hermed sikres ejerskab på alle niveauer for besluttede kvalitetsmål og nødvendige kursændringer.

Visioner, værdier, mål og virksomhedsplan

Helsingør kommunes overordnede vision er "at hjælpe truede børn og deres familier til at klare eget liv". I Familierådgivningen er den overordnede vision specificeret i en række strategier for det konkrete sociale arbejde, som tilsammen skal sikre, at der arbejdes hen imod visionen.

Udover at fastlægge visioner og strategier arbejder vi i kommunen med at fastlægge værdier og mål for arbejdet. På afdelingsniveau udarbejder vi virksomhedsplan. Virksomhedsplanen tager udgangspunkt i politiske mål og resultatkrav og i de strategipunkter, som ledelse og medarbejdere har enighed om, at der aktuelt er behov for en særlig indsats. For hver enkelt område eller indsats fastsætter vi, hvad vi skal nå. Hvem der skal gøre det. Og hvornår. Virksomhedsplanen udarbejder vi i fællesskab med medarbejderne, idet vi er overbeviste om, at det fælles arbejde er den eneste vej til fælles ejerskab. Indsatsområderne i virksomhedsplanen bliver løbende fulgt op, så vi prøver at sikre, at vi når de mål, vi har sat os.

Tilsammen er forvaltningens og afdelingens visioner, værdier, mål og virksomhedsplaner grundelementerne for rammer og forudsætninger for det faglige arbejde, og de er omsat til at være egentlige styringsredskaber, både på ledelsesplan og som styringsredskaber for den enkelte medarbejder.

Fem værdier og metoder

I vores rammer og forudsætninger for rådgivernes faglige arbejde ser vi ikke arbejdet med anbringelse af børn og unge som noget selvstændigt og løsrevet fra det øvrige faglige arbejde i Familierådgivningen. Anbringelser af børn og unge er en integreret del af vores arbejde, der alt sammen bygger på de samme grundlæggende værdier og mål.

Det er nødvendigt, at vi som ledere og medarbejdere gør os meget klart og tager stilling til, hvad vi helt konkret forstår ved inddragelse af børn og forældre og på hvilken måde, vi vil sikre, at inddragelse rent faktisk sker efter vores mål og hensigt.

Som ledelse er vi især optaget af fem værdier og metoder i arbejdet, nemlig:

- Systematik
- Inddragelse
- Tillid
- Vidensdeling
- Støtte

De 5 værdier og metoder gælder både for medarbejderne i Familierådgivningen og for kontakten og samarbejdet mellem medarbejderne og

familierne og andre professionelle. I dette kapitel er familierådgiverens arbejdsfunktion i fokus.

Systematik

Tiden med metodefrihed er forbi for næsten alle faggrupper, fordi der stilles flere og flere krav til systematik og dokumentation. Det betyder væsentlige øgede arbejdsopgaver. Men der er ingen tvivl om, at systematik og dokumentation er en nødvendighed både af hensyn til retssikkerheden og for, at det sociale arbejde kan være præget af gennemskuelighed, grundighed og begrundet velovervejethed.

Til sikring af det systematiske arbejde udarbejder vi til stadighed skriftlige manualer, som indeholder de rent lovgivningsmæssige krav og retningslinier, og som samtidig kan indeholde direkte anvisninger eller opmærksomhedspunkter. Vi har udarbejdet elektroniske skemaer, som eksempelvis §38 undersøgelse, handleplan ved anbringelse og handleplan for familien. Alle med indbygget registrering af, om de fastsatte mål bliver nået. Vi har kontrakter til de forskellige foranstaltningstyper, indstillings- og visitationsskemaer mv.

Formålet med systematikken er at sikre ensartethed i arbejdet, at overholde lovgivningens krav, at sikre gennemskuelighed og grundighed. Alt sammen til støtte for rådgiverens opgaver, som blandt andet er at sikre børn og forældres retssikkerhed i sagsbehandlingen.

Det er vigtigt, at vi fremover hele tiden får fulgt op på, om disse styringsredskaber virker efter hensigten, så vi ikke bare ender med på papiret at have en masse gode hensigtserklæringer, men en praksis der ser helt anderledes ud.

Den indførte systematik skulle gerne støtte og tvinge rådgiveren til at være grundig og velovervejet og stille krav til, at rådgiverne skriftliggør, hvad de selv, forældre, børn og samarbejdspartnere ser og vurderer, så det er synligt for alle. De skal formulere problemstillinger, opsætte mål for indsatsen, og de skal evaluere virkningen af indsatsen. Også dette konsoliderer vejen væk fra metodefrihed og frem mod fælles systematik, metode og dokumentation.

Sammenhæng og samarbejde er uhyre vigtigt, men det kan kun lykkes, hvis rådgiverne og samarbejdspartnerne hver især er deres opgaver og ansvar bevidst. Det skal altid være synligt for forældre og børn, hvem der har ansvar for hvad, og hvem der kan træffe hvilke beslutninger og hvornår. Magtforholdene mellem kommune og familie skal være tydelige, fordi det øger familiernes oplevelse af retssikkerhed.

Inddragelse

Det er afgørende, at rådgiveren ser inddragelse som en unik mulighed for at få forældres og børns meninger, overvejelser og oplevelser med, når vi som myndighed overvejer, hvordan vi bør tilrettelægge vores arbejde, så vi skaber mest kvalitet i vores arbejde med børn og unge samt deres forældre. At forældre skal inddrages er der slet ingen tvivl om, dog er det fortsat vigtigt at rådgiveren bevarer fokus på barnet og sikrer, at barnets meninger, overvejelser, oplevelser og trivsel er den vigtigste ledetråd i vores arbejde, som skal være til "barnets bedste".

Vores måde at omsætte kravet om inddragelse, så den enkelte medarbejder rent faktisk også anvender inddragelse, har været billedligt at sidestille ledelsens og medarbejdernes samarbejde omkring udarbejdelsen af virksomhedsplanen med, at hver enkelt rådgiver og familie sammen udarbejder en arbejdsplan og succeskriterier for familien. Det bliver familiens virksomhedsplan, som i daglig tale udgør handleplanen, og som parterne løbende skal justere i fællesskab.

I kommunen har vi forskellige visitationsorganer, og en familiesag kan kun blive behandlet her, hvis forældrene eller den unge er bekendt med og har givet tilsagn om, at deres sag behandles. Det sker via indhentet samtykke fra forældrene og den unge om, at sagen må drøftes i det pågældende visitationsorgan. Vi vægter denne betingelse så højt, at foreligger samtykket ikke, vil sagen ikke blive behandlet med mindre, det er absolut påkrævet på grund af barnets truede situation.

Som noget meget centralt har vi ligeledes indført kontrol af, om rådgiveren har talt med det barn, som foranstaltningen omhandler. Taler vi om helt små børn, er kravet, at rådgiveren har set barnet. Og samtalen med barnet skal være dokumenteret.

Når vi iværksætter forebyggende foranstaltninger efter servicelovens bestemmelser, udfærdiger vi en kontrakt, hvoraf det skal fremgå hvilke mål, der er med indsatsen, og hvad rådgiveren og familien skal arbejde med. Også her stiller vi krav om, at forældrene underskriver kontrakten, så de er klar over, hvorfor vi iværksætter foranstaltningen.

I kommunens tidlige forebyggende område uden for Familierådgivningen arbejder vi også ud fra det princip, at hvis samarbejdspartnere ønsker at drøfte en konkret såkaldt "bekymrings sag", skal der foreligge tilladelse til dette fra forældremyndighedsindehaveren. Hvis tilladelsen ikke foreligger, kan fagpersonerne kun drøfte problemstillingen anonymt.

Krav om, at forældre og større børn og unge skal være bekendt med det skrevne materiale, som for eksempel underretninger, behandlings-

planer og statusrapporter, øger alle fagpersoners fokus på inddragelse, velovervejethed og åbenhed.

Tillid

Det allervigtigste i rådgiverens arbejde er tillid. Tillid fra organisationen til rådgiveren og tillid til hinanden som kollegaer og samarbejdspartnere, men især at rådgiveren gør sig fortjent til børns og forældres tillid.

Tillid er ikke noget der er. Tillid er noget, der skabes og opbygges over tid. Det skaber vi gennem respekt, ærlighed, redelighed og samarbejde. Det kan være svært at være ærlig, for vi vil så nødig såre hinanden, men det er en nødvendig vej til tillid. At vi på en respektfuld måde fortæller hinanden både, hvad der glæder os. Hvad der bekymrer os. Hvad der irriterer os. Og hvilke krav eller grænser vi sætter. Dette er for os et meget centralt omdrejningspunkt i organisationen. Vi tror nemlig på, at det har en afsmittende virkning på, at rådgiverne kan skabe den nødvendige tillid til de børn og familier, de skal arbejde sammen med.

Et andet centralt omdrejningspunkt er, at vi i organisationen har en tro på, at den enkelte medarbejder er i stand til at indgå i en kontekst med familierne, hvor tillid er alfa og omega. Det er i den forbindelse vigtigt, at man som leder er i stand til gennem en faglig dialog med rådgiveren at have fornemmelse for, hvad rådgiveren måske skal have hjælp til, således at det ikke bliver medarbejdernes personlige holdninger og værdier, der bliver normsættende for tilgangen til de enkelte familier, men netop afdelingens normer og værdier der bliver det fremtrædende.

Netop fordi tillid tager tid er endnu et af vores centrale omdrejningspunkter, at vi forsøger, at sikre, at der ikke sker unødige rådgiverskift. Samtidig er det vigtigt som leder at have øje for, at det i givne situationer kan være nødvendigt, at en familie skifter rådgiver, eller at en rådgiver kan blive løst fra en familie. Det kan være nødvendigt for at hindre, at der opstår en konflikt mellem rådgiver og familie eller for at løse en opstået konflikt, som ellers kunne få en meget uheldig indflydelse på familiens og ikke mindst barnets mulighed for at få hjælp og støtte.

Vidensdeling

Arbejdet med børn og familier, herunder anbringelser, er en alvorlig sag, der kan have stor indflydelse på børns og familiers liv. Ingen af os er dygtige nok alene, uanset hvor mange års erfaring vi har. Overvejelser sammen med leder, kollegaer og samarbejdspartnere er en nødvendighed. Det samme er overvejelser sammen med børn og forældre om, hvordan vi udfører både det forebyggende arbejde og en anbringelse bedst mulig.

Vi søger forskellige veje for at sikre vidensdeling. Det kan eksempelvis ske ved, at to rådgivere har forskellige opgaver i én familie. Det kan være, at der i en familie er brug for, at der er en rådgiver til de voksne og en anden rådgiver til barnet eller børnene. Vi har erfaringer med, at det kan være en rigtig god metode til stor gavn for de involverede familier.

Det har samtidig vist sig, at rådgiverne med hver deres forcer har kunnet tilføre hinanden ny faglig viden og andre tilgange til den enkelte familie. Det har også været til stor gavn for såvel rådgiverne som for familierne.

Vi søger endvidere at tildele rådgiverne en rolle som vidensperson på specifikke områder ud fra den enkelte rådgivers faglige interesseområde. På den måde får de enkelte rådgivere mulighed for at dygtiggøre sig og opkvalificere deres faglige viden til gavn for resten af rådgiverteamet. Vi har i dag blandt andet videnspersoner inden for børn og unge med handicap, unge og kriminalitet, børn og unge af forældre med alkoholmisbrug, børn af psykisk syge, familierådslagning, unge umodne mødre, børn af udviklingshæmmede forældre og børn af romiforældre.

På tværs i kommunen er det ikke alene rådgiverne, der er videnspersoner. Der er videnspersoner på de forskellige områder hos vores lokale samarbejdspartnere på kryds og tværs. Det gør, at vi i arbejdet med familierne kan trække på faglig specialviden både i og udenfor forvaltningen. Det har vist sig at være til gavn for såvel den enkelte rådgiver som for den familien, man nu arbejder sammen med. En sidegevinst er her også, at den enkelte rådgiver ikke føler sig alene i arbejdet, men har andre faggrupper at dele problematikkerne og til dels ansvar med.

Støtte

For at rådgiverne hele tiden kan være kvalificerede til at varetage deres arbejdsfunktioner, er det nødvendigt, at vi altid er opmærksomme på at uddanne os til og udvikle metoder til at gøre arbejdet bedst muligt. Det gælder eksempelvis i forhold til at blive gode til at inddrage og samtale med børn, unge og familier. At blive gode til at se ressourcer. At blive gode til sammen med familien at sætte realistiske mål, så succes avler succes. At blive gode til at inddrage familiens netværk og både det private og det offentlige, så alle der har en rolle i familiens liv aktivt hjælper med til at nå familiens mål.

Det er vigtigt, at rådgiverne har mulighed for løbende supervision, så den enkelte rådgiver kan blive bevist om egne forcer og vanskeligheder i arbejdet. Det er vigtigt, at vi skaber tid og rum til faglig sparring med ledelse, kollegaer, og samarbejdspartnere. Det er en forudsætning for, at vi

kontinuerligt kan udvikle og kvalificere arbejdet. Vi skal skabe tid og rum til, at vi kan afholde temadage om de vigtige emner, som er på dagsorden. Disse temadage skal indimellem krydres med input og inspiration udefra. Og ind imellem må de gerne afholdes på tværs af faggrupperne.

Status og perspektiver

I Helsingør Kommunes Familierådgivning er det vores opfattelse, at vi er rigtig godt på vej med at kvalificere vores arbejde til gavn for børn og familier. Det gælder ikke mindst det centrale for denne håndbog - nemlig arbejdet med anbringelser og med inddragelse af forældre og børn.

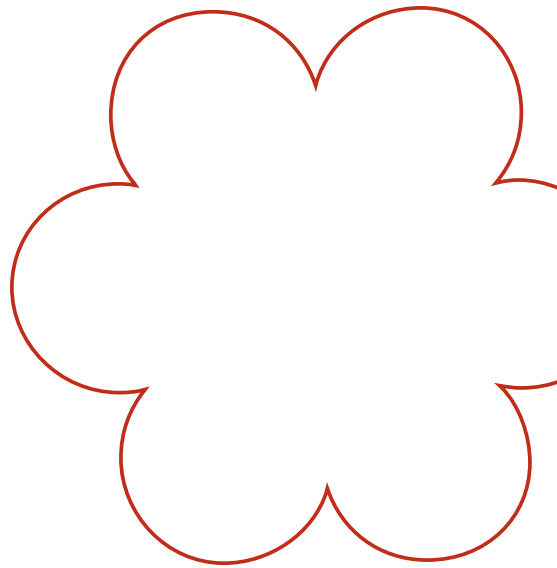
I partnerskabet med FBU Forældrelandsforeningen har vi sat særlig fokus på inddragelse af børn og forældre, og denne fokusering har ydet et væsentligt bidrag til, at udviklingsarbejdet har fundet sted.

Vi har for øje, at forandring og kvalificering af dette område ikke er noget, der sker fra den ene dag til anden. Ting tager tid. Og udviklingen sker fortløbende i et samspil mellem os, der varetager myndighedsarbejdet og de familier, vi har med at gøre samt de øvrige samarbejdspartnere, der er involveret i arbejdet.

Den allerstørste udfordring er selvfølgelig, at børnene og familierne skal kunne se og mærke en forskel i den måde, vi arbejder på. De skal reelt opleve, at de bliver inddraget. De skal reelt opleve, at de er vores vigtigste samarbejdspartnere i arbejdet. Og forældrene skal reelt opleve, at vi betragter dem som meget vigtige personer i barnets liv, også under anbringelsen.

Vi er klar over, at den største hurdle ligger hos os selv. Vi skal sikre, at vi i forhold til rammer og forudsætninger for det faglige arbejde fortsat har fokus på inddragelse. Og vi skal sikre, at vi arbejder med at fremme de holdningsændringer, der også hos os er brug for i det sociale arbejde, i mødet med de mennesker, som er vores brugere og klienter. Holdningsændringer som betyder, at det sociale arbejde skal bygge på anerkendelse af det enkelte menneske, og det enkelte menneskes rettigheder og muligheder for selv at tage ansvar for deres eget liv.

En vigtig del af disse rammer og forudsætninger er, at vi i Familierådgivningen til stadighed søger at sikre, at medarbejderne bliver klædt bedst muligt på til at kunne løse deres opgaver samtidig med, at vi sikrer, at medarbejderne følger den kurs for det faglige arbejde, som vi sætter. 🌸

✿ Anbringelsesforløbet

Kapitel 11

Inddragelse fra socialfagligt perspektiv

”Jeg har positive erfaringer fra samarbejdet både med socialrådgiveren og det sted, mit barn er anbragt. Jeg føler, at der bliver lyttet til mig, og at jeg bliver taget alvorligt. Jeg synes, jeg har haft indflydelse – nogen gange bare lidt. Jeg føler, at jeg bliver set i øjenhøjde – det er vigtigt, at de ser mig og ikke min journal. Jeg føler, at der er plads til mig, der hvor mit barn for tiden bor.”

”Der bliver taget beslutninger her og nu – uden forarbejde. Jeg bliver sjældent hørt om min mening – og hvis jeg bliver spurgt, skal jeg svare her og nu. Jeg får ikke mulighed for at tænke over det eller sove på det.”

Når et barn eller en ung har behov for særlig støtte, er barnet selv og dets forældre de allervigtigste personer i arbejdet.

Barn og forældre skal være i centrum for den offentlige indsats – barn og forældre er primære samarbejdspartnere for socialrådgiveren og for andre professionelle i indsatsen til støtte for barnet og dets familie.

Inddragelse af barnet, familien og netværket er et vigtigt grundlag for at opnå resultater af den sociale indsats. Det handler både om, at de rigtige oplysninger skal ligge til grund for de beslutninger, der tages, og om at de involverede parter oplever at blive taget alvorligt. Retssikkerheden for barnet og forældrene skal være stærk og ufravigelig.

Dette kapitel omtaler de mest centrale regler om inddragelse af børn og af forældre med og uden forældremyndighed samt af familie og netværk. Det giver eksempler på, hvordan den konkrete inddragelse kan finde sted. Den kommunale socialrådgivers opgaver og ansvar for inddragelsen bliver belyst og konkretiseret gennem beskrivelse af eksempler på metoder til inddragelse.

Inddragelse har typisk to sider:

- ✿ Den formelle inddragelse, som den kommer til udtryk i lovgivning og vejledninger, først og fremmest i retssikkerhedsloven og service-loven samt i reglerne om god forvaltningsskik.
- ✿ Den reelle inddragelse, som finder sted i mødet, i dialogen og i samarbejdet mellem forældre, børn og unge, det nære miljø og alle professionelle medvirkende, alt sammen inden for lovgivningens rammer.

Den formelle inddragelse

Kommunen skal tilrettelægge sit arbejde på børne- og familieområdet på en sådan måde, at børn og unge, deres forældre samt personer fra det nære miljø bliver inddraget. I det professionelle arbejde og i valg af metoder er det en faglig opgave at sikre, at inddragelse finder sted.

Inddragelse skal finde sted. Den kan ikke vælges fra. Det siger retssikkerhedslovens bestemmelser.

Formålet med retssikkerhedsloven er helt generelt at sikre borgernes rettigheder og indflydelse, når de sociale myndigheder behandler sager. Både forældre og børn betragtes som borgere.

Den helt centrale bestemmelse i retssikkerhedsloven er:

Retssikkerhedsloven § 4

Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Kommunen tilrettelægger behandlingen af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan benytte denne mulighed.

Retssikkerhedsloven bygger på det princip, at den der skal have hjælp, skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag. Borgeren har det primære ansvar for sin egen situation, herunder at sætte sig nogle mål og træffe sine egne beslutninger. Hvis borgeren ikke bliver inddraget i og får medindflydelse på sin egen sag, er det vanskeligt at påtage sig det ansvar. Borgeren vil opleve, at der handles hen over hovedet på ham eller hende.

Serviceovens bestemmelser konkretiserer og understøtter dette princip. Lovgivningen beskriver kommunens forpligtelse til samarbejde med forældrene (§ 19) og fastlægger formålet med særlig støtte til børn og unge (§ 46). Inddragelse er konkret nævnt hele vejen igennem de dele af loven, som handler om særlig støtte til børn og unge.

Inddragelse af børn og unge har herudover sine egne bestemmelser i serviceoven (§ 46, stk. 3 og § 48) og i de bestemmelser som fastlægger, at unge, der er fyldt 15 år, har selvstændig partsstatus og som følge heraf skal give direkte samtykke til for eksempel gennemførelse af en undersøgelse af sine egne forhold og til en anbringelse udenfor hjemmet.

Serviceovens bestemmelser siger:

Serviceoven § 19

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at de opgaver og tilbud, der omfatter børn, unge og deres familier, udføres i samarbejde med forældrene på en sådan måde,

at det fremmer børns og unges udvikling, trivsel og selvstændighed. Dette gælder både ved udførelsen af det generelle og forebyggende arbejde og ved mere målrettet indsats for børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særligt behov for støtte.

§ 46

Formålet med at yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov for dette, er at skabe de bedst mulige opvækstvilkår for disse børn og unge, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende.

Stk. 2: Støtten må ydes tidligt og sammenhængende, så begyndende problemer hos barnet eller den unge så vidt muligt afhjælpes i hjemmet eller det nære miljø. Støtten må i hvert enkelt tilfælde udformes på baggrund af en konkret vurdering af det enkelte barns eller den unges og familiens forhold.

Stk. 3: Barnets eller den unges synspunkter skal altid inddrages og tillægges passende vægt i overensstemmelse med alder og modenhed.

Stk. 4: Barnets eller den unges vanskeligheder skal så vidt muligt løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken. Hvor dette ikke er muligt, må foranstaltningens baggrund, formål og indhold tydeliggøres for forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge.

Stk. 5: Ved anvendelsen af bestemmelsen i dette kapitel skal der lægges afgørende vægt på, at støtten ydes ud fra barnets eller den unges bedste, herunder skal der lægges vægt på at give barnet en stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i opvæksten.

Den 1. januar 2006 trådte følgende tre nye bestemmelser i serviceloven i kraft. De understreger kommunens forpligtelse til systematisk at inddrage familie og netværk og til at sikre forældre information om barnets hverdag samt til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældre og anbringelsessted. Loven fastsætter ligeledes i hvilke situationer, kommunen skal have en samtale med barnet.

De 3 nye bestemmelser ser således ud:

ServiceLOVEN § 71

Stk. 1: indsættes efter 2. pkt.

Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag, og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældre og anbringelsessted.

§ 47

Kommunalbestyrelsen skal overveje, hvordan der kan ske en systematisk inddragelse af familie og netværk.

§ 48

Forinden kommunalbestyrelsen træffer afgørelse efter §§ 51, 52, 56, 58, 62 og 63, § 65, stk. 2 – 4, og §§ 68 – 71 og 75, skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge herom.

Stk. 2: Samtalen kan undlades, i det omfang barnets modenhed eller sagens karakter i afgørende grad taler imod samtalens gennemførelse. Kan samtalen ikke gennemføres, skal barnets holdning til den påtænkte afgørelse søges tilvejebragt.

Socialministeriet beskriver i sin vejledning til servicelovens bestemmelser om særlig støtte til børn og unge, (45.3) kravene til sagsbehandlingen i sager vedrørende børn, unge og deres familier på følgende måde:

“Der må generelt stilles store krav til sagsbehandlingen i sager om støtte til børn/unge og deres familier, da der er tale om et meget følsomme sager. Det er sager, der har stor indflydelse på de involveredes liv, og som ofte indeholder meget personlige og private oplysninger. Desuden er der under visse betingelser mulighed for at træffe afgørelser, som trods et manglende samtykke kan gennemføres over for forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Dette gør det særlig vigtigt, at sagsbehandlingen lever op til forvaltningslovens krav og hvad der i øvrigt følger af god forvaltningsskik.”

“Af hensyn til familiens retssikkerhed er der vigtigt, at der i hele sagsforløbet sker en grundig orientering af familien om de oplysninger, der ligger i sagen, samt om de overvejelser kommunen gør sig med hensyn til indhentelse af andre oplysninger og eventuelle overvejelser om nødvendige foranstaltninger.

En grundig orientering og en god inddragelse af hele familien, herunder også barnet eller den unge, er således en nødvendig forudsætning for, at der kan etableres et reelt samarbejde mellem familien og kommunen om at finde de løsninger, der bedst tilgodeser familiens behov, således at familien kan bringes ud af vanskelighederne.

Det er således væsentligt, at familien medvirker aktivt til løsningen af problemerne, og dette kan kun ske, hvis familien undervejs bliver gjort bekendt med kommunens overvejelser og får mulighed for at fremkomme med eventuelle kommentarer og korrektioner til de oplysninger, der er i sagen.”

For at opfylde kravene til sagsbehandlingen er det vigtigt, at kommunen overholder de regler, som er omfattet af såkaldt god forvaltningsskik, således at medindflydelsen sikres gennem den måde, sagsbehandlingen bliver tilrettelagt. En god dialog og en åben og gennemskuelig beslutningsproces har betydning for, at borgeren kan føle sig tryk ved resultatet. Her

skal nævnes nogle få at de mest centrale regler for god forvaltningsskik.

Borgeren skal have rådgivning og vejledning om handlemuligheder og om sagens behandling og have mulighed for at medvirke med oplysninger til sagen. Borgeren har ret til at kende kommunens faglige vurderinger og til at udtale sig om de oplysninger, som kommunen har indhentet, inden der træffes afgørelse samt til at få klare og forståelige begrundelser for afgørelser. Det er det, der kaldes partshøring.

Borgeren skal desuden have mulighed for nødvendig tolkebistand, skal informeres om sine rettigheder til at have en bisidder med, om kommunens notatpligt og om sine rettigheder til at kende sagens akter. Det vil sige at få aktindsigt i sagen.

Den konkrete inddragelse af forældre

Inddragelse af forældre dækker et meget bredt spektrum af handlinger, som alle har det sigte at få belyst forældrenes oplevelse af sagen, og at give forældrene mulighed for deltagelse og for at få indflydelse på det videre forløb.

Inddragelse er:

- at blive lyttet til og mødt med respekt, som det menneske og den forældre man er.
- en rettighed.
- at blive inddraget i behandlingen af barnets og familiens sag.
- at blive spurgt om sin viden og sine erfaringer fra sit liv i familien og med sit barn.
- at blive spurgt om sin opfattelse af problemerne
- at blive spurgt om sine forslag til, hvordan barnet og familien kan hjælpes. Hvad skal der til for at barnet eller familien kommer i en bedre udvikling? Hvad har vi som familie brug for?
- at få viden om, hvordan kommunen arbejder og dermed kende til børnesagens gang og at blive løbende informeret.
- løbende at få kopi af erklæringer og udtalelser samt af kommunens journal.
- at få viden om kommunens opgaver og myndighedsansvar og dermed få viden om, hvilken magt kommunen har og hvornår.
- at vide, hvad jeg som forældre har indflydelse på eller kan bestemme, og hvad kommunen kan bestemme - særligt i forbindelse med anbringelse.
- at deltage i aftaler og i beslutninger i det omfang, det er muligt.

- at ens forældremyndighed bliver respekteret, også når barnet er anbragt udenfor hjemmet, således at kommunen kun træffer beslutninger imod forældrenes eller barnets ønsker, hvis det er absolut påkrævet af hensyn til barnets muligheder for trivsel, udvikling og sundhed.
- at kunne følge med og tage del i barnets liv, selv om barnet i en periode er anbragt.
- at varetage opgaver, mens barnet er anbragt.
- at få lov til at tage del i barnets daglige tilværelse, at få lov til at tage del i glæder, sorger og bekymringer, Enten direkte, om muligt, eller minimum som information, som fortællinger om, hvad der lige nu foregår. Det er især vigtigt, når der sker noget helt særligt i barnets liv som f.eks., når barnet taber sin første tand eller begynder at gå, når barnet bliver sygt og skal indlægges, når barnet skal på skadestuen, når barnet begynder i børnehave eller i skole mv.
- at få kopi fra anbringelsesstedet af alle sedler fra skolen for på denne måde at være en del af skolehjem samarbejdet, eller allerhelst at få sedlerne direkte fra skolen samtidig med anbringelsesstedet.
- at deltage i muligt omfang i skole-hjemsamarbejdet, være med på første skoledag, deltage i forældremøder og sociale arrangementer på skolen, meget gerne sammen med plejeforældre eller medarbejdere fra anbringelsesstedet. Barnet har to hjem, og begge hjem har interesse i at samarbejde med skolen, som minimum gennem at modtage informationer.
- at blive spurgt om sine ønsker til at blive inddraget eller til at blive fredet i perioder.
- at socialrådgiver og eventuelt anbringelsesstedet er i dialog med forældrene om deres ønsker om og overskud til at blive inddraget og i hvilket omfang, og at denne dialog er tilbagevendende for at justere aftalerne om inddragelse.
- meget meget mere.

Kommunens socialrådgiver er hovedansvarlig for inddragelse af forældre i forbindelse med børns anbringelse udenfor hjemmet. En socialrådgiver i en kommunal børne- og familieafdeling gør sig følgende overvejelser om inddragelse:

"Hvis vi tager udgangspunkt i os selv. Hvis det var vores barn, det drejede sig om, hvordan vil vi så gerne mødes og inddrages? Hvad vil vi forvente og ønske os af det sociale system?"

Hvis vi tænker det godt igennem og i det professionelle arbejde stræber efter at tilrettelægge vores kontakt og samarbejde med familien ud fra det, vi gerne selv vil, så er vi meget på rette vej med hensyn til anerkendelse og inddragelse.”

Socialrådgiveren og andre fagpersoner skal have øje for, at inddragelse er i spil lige fra den første kontakt, hvor familien selv henvender sig om hjælp, eller hvor kommunen henvender sig til familien på baggrund af f.eks. en underretning vedrørende et barns forhold. Inddragelse er i spil i hele undersøgelsesfasen, og når der skal træffes beslutninger om eventuelle foranstaltninger. Inddragelse skal ikke mindst være i spil gennem kontakt og samarbejde i forbindelse med, at et barn er anbragt uden for hjemmet. Målet med socialt og pædagogisk arbejde sammen med børn og familier med særlige behov er blandt andet at støtte, hjælpe og kompensere i forhold til de vanskeligheder barnet selv eller barnets familie har. Målet er også at støtte mulighederne for, at det enkelte menneske, den enkelte familie, kan skabe de forandringer og den udvikling, de selv ønsker for deres eget og deres barns liv, og de forandringer og den udvikling, som barnet selv ønsker.

Det sociale og pædagogiske arbejde finder sted i samspil med børn, unge og deres familie samt et eventuelt netværk. Det er vanskeligt at forestille sig, at socialt eller pædagogisk arbejde kan gøre en forskel uden dette samspil. Forandringer og udvikling skabes af den person, det drejer sig om, i samspil med andre, herunder professionelle, hvis vedkommende ønsker at inddrage dem. Det er særlig vigtigt for børn, at deres forældre og andre for dem vigtige personer kan støtte deres udvikling.

Pligt til at gribe ind

For nogle børn og unge er deres samlede livssituation så belastende for deres sundhed og udvikling, at de sociale myndigheder har pligt til at gribe ind med undersøgelse af barnets forhold eller med anbringelse uden for hjemmet, uanset om forældrene eller barnet selv ønsker det.

Også i de situationer er inddragelse af forældre og barnet familien af afgørende betydning.

I FBU Forældrelandsforeningen (FBU) er der erfaring for, at en del forældre bruger mange ressourcer på at slås med myndigheder. Ikke fordi de gerne vil slås, men fordi de som forældre oplever, at hverken de selv og måske heller ikke deres barn får den plads, de skal og bør have i behandling af sagen. Måske oplever de også, at der ikke bliver sat relevant støtte ind til deres barn og til deres familie.

”Det er vigtigt, at der er forudsigelighed i forhold til, hvad der skal ske i sagen. Hvem gør hvad? Hvornår? Og hvordan skal vi igen være i kontakt? Det kan godt være, at 14 dage eller en måned ikke er lang tid for en kommune, men for en familie i nød kan det føles som uendelig lang tid. Har de ikke forstået, hvor vigtigt det er for os? Eller kan vi bare ikke regne med deres hjælp?”

Der er i FBU også erfaring for, at når sagsbehandlingen set fra familiens perspektiv er uforudsigelig, er der risiko for, at følelse af svigt og mistillid kommer til at fylde meget.

Det kan for eksempel ske, når der i lange perioder ikke er nogen kontakt eller opfølgning – selv ved store vanskeligheder hos et barn. Og selv ved vanskelige og kaotiske familieforhold. I de tilfælde er der risiko for, at forældrene får mistillid til den konkrete sagsbehandler og til kommunen. Det kan være meget svært og tage meget lang tid at vende følelsen af mistillid til forventninger om en positiv indsats fra kommunen.

Der er efter FBU's erfaringer fra praksis meget stor sammenhæng mellem det sociale systems inddragelse af forældre og forældres mulighed for at støtte barnet i anbringelsen. Der er også sammenhæng mellem inddragelse og muligheden for, at relation med og kontakten mellem barnet, dets familie og øvrige netværk bevares og evt. styrkes under barnets anbringelse uden for hjemmet.

Inddragelse af forældre uden del i forældremyndigheden

Forældre uden del i forældremyndigheden har, især hvis de løbende har kontakt med deres barn, ofte et stort ønske om at blive inddraget i løsningen af barnets vanskeligheder og dermed blive inddraget i kommunens sagsbehandling vedrørende barnet.

Det vil generelt være muligt for dem at blive inddraget i sagsbehandlingen, hvis den forældre, som har forældremyndigheden, aftaler med kommunen, med socialrådgiveren, at den anden forældre kan og skal inddrages. Hvis den forælder, der har forældremyndigheden, ikke ønsker eller ligefrem modsætter sig, at den anden forældre inddrages, stiller sagen sig formelt helt anderledes.

Forældre uden del i forældremyndighed bliver i den situation på de fleste områder sidestillet med familie og netværk eller en del af det nære miljø – uden særlige lovbestemte rettigheder til som forældre at blive inddraget.

Kommunen har til opgave at undersøge, om der er mulighed for at hjælpe til et barns problemer ved at få støtte fra barnets nære miljø. Det

vil i denne sammenhæng sige fra familie, venner, naboer, pædagoger, lærere og andre.

Bestemmelserne i serviceloven indebærer, at kommunen som minimum skal inddrage forældre uden del i forældremyndigheden ved at tage kontakt med dem og danne sig et indtryk af forælderen samt dennes ressourcer og muligheder i relation til barnet og af relationen mellem forælderen og barnet.

Kommunen kan som udgangspunkt ikke foretage en vurdering af barnets muligheder for støtte fra sit nære miljø uden at være i personligt kontakt med de enkelte mennesker. Det gælder også, når der er tale om en forælder uden forældremyndighed.

Forældre uden del i forældremyndigheden har iflg. § 19, stk. 1 i lov om forældremyndighed og samvær ret til efter anmodning at få orientering om barnets forhold fra skoler, børneinstitutioner og social- og sundhedsvæsenet. Der må ikke gives fortrolige oplysninger om forældremyndighedsindehaverens forhold.

Det betyder, at forældre uden del i forældremyndigheden selv skal rette henvendelse og bede om oplysninger om sit barns forhold, og at vedkommende som udgangspunkt har ret til at få oplysningerne.

Denne ret indebærer, at man som forældre til barnet, uanset forældremyndighed, kan varetage sit ansvar og forpligtelse samt foretage sin egen vurdering af, om barnets forhold hos den anden forælder er så vanskelige, at man selv bør overveje at tage ansvaret. Det kan eksempelvis ske ved at søge om at få tillagt forældremyndigheden over barnet.

Myndigheden eller institutionen kan nægte at give oplysninger, hvis det er til skade for barnet. Der kan eksempelvis være tale om chikane.

Inddragelse af familie og netværk

Kommunen har pligt til at undersøge, om der er mulighed for at drage nytte af ressourcer hos personer i hjemmet og overveje og undersøge, om der er andre nære pårørende og nærtstående personer i øvrigt, som vil kunne bidrage til løsningen af barnets problemer.

Anbringelsesreformen sætter øget fokus på og krav til inddragelse af familie og netværk. Dette fokus har sammenhæng med reformens målsætning om at sætte fokus på ressourcerne frem for kun at se problemerne. Selv om barnet og forældrene har store problemer, findes der ofte ressourcer i netværket, der kan trækkes på. (Socialministeriets bemærkninger til lovforslag om anbringelsesreformen, okt. 2004).

Kommunen har således pligt til at overveje, hvordan familie og net-

værk kan inddrages systematisk. Som eksempler på metoder til systematisk inddragelse nævnes familierådslagning, netværksmøder og familiekontrakter.

”Sat på spidsen: Når det offentlige slipper – så lever de unge videre med deres oprindelige netværk, som faktisk også fungerer som sådan i nogle tilfælde. For mig at se må man i hvert fald konkludere, at myndighederne i anbringelsessituationen og under anbringelsen skal bevare og styrke alt, hvad der kan bygges på i barnets netværk. For den offentlige indsats er relativt kortvarig, og derefter er børnene resten af deres liv afhængige af, at deres netværk eksisterer og har bedst mulig kvalitet.”

Henrik Egelund Nielsen: ”Så kommer du til et bedre sted” (33)

Fra forskningen

Samarbejde mellem forældre og kommune og anbringelsessted, kontakt mellem børn og forældre samt forældres mulighed for medansvar og medindflydelse omkring deres børn har stor betydning for, at en anbringelse udenfor hjemmet kan blive til gavn for barnet og barnets udvikling.

Socialforskningsinstituttet (SFI) udgav i 1997 rapporten: ”Når børn og unge anbringes – en undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager” ved seniorforsker Anne–Dorthe Hestbæk (23).

Rapporten peger på, at når forældre:

- ved, at der er lavet en undersøgelse.
- har fået gennemgået undersøgelsens resultat.
- har været inddraget i at udarbejde handleplan.
- har fået gennemgået den færdige handleplan.
- deltager i løbende opfølgning af handleplanen.
- har fået aktindsigt eller er informeret om retten til det.
- er blevet informeret om muligheden for bisidder.
- har klare aftaler om samvær og kontakt med det anbragte barn.

Så føler en stor del af forældrene, at kommunen hører på deres opfattelse af problemerne.

Undersøgelsens resultater tyder på, at jo mere forældre er involveret i barnets situation og i kommunens arbejde, jo mere føler de sig hørt, og i jo højere grad kan de acceptere og samtykke i anbringelsen.

Dette resultat underbygges af en senere undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet formidlet i ”Anbringelser af børn – en kvalitativ analyse af processen” ved Else Christensen (9), hvor sager vedrørende 23 anbragte børn blev belyst blandt andet gennem interviews med børn, forældre,

anbringelsessteder og sagsbehandlere. De fleste forældre var utilfredse med socialforvaltningens indsats. De følte sig ikke forstået, ikke hørt, oversete og følte, at sagsbehandlerne ikke interesserede sig for deres opfattelse af situationen.

Undersøgelsen peger på, at forældre har stor betydning for det anbragte barn. Sandsynligheden for, at en anbringelse får et positivt resultat for barnet, er afgjort størst, hvis forældrene er enige i anbringelsen og støtter barnet i, at det er bedst for barnet at bo et andet sted end hjemme hos forældrene, når forholdene er, som de er. Undersøgelsen siger samtidig, at forældre, som modsætter sig anbringelsen, løber en stor risiko for, at anbringelsens resultat ikke bliver positivt for barnet.

Forældres og børns erfaringer med kontakt med det sociale system belyses også i SFI's rapport 2003:04, "Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet, en forskningsoversigt", ved Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk (16).

Både hos børn og forældre er megen følelse af afmagt, følelse af tilsidesættelse, manglende information samt manglende deltagelse i processen og i beslutningerne omkring anbringelsen. Det overvejende perspektiv set med børns og forældres øjne er således et udefra-perspektiv på beslutninger, der træffes om deres liv. Undersøgelser om socialarbejderens rolle i anbringelsessager dokumenterer systematisk, at opmærksomheden på partnerskab med børn og forældre er begrænset.

Samspillet mellem inddragelse af forældre og barnets mulighed for udvikling belyses i undersøgelsen "De tidlige anbringelser", som er foretaget af Inger Thormann og Charlotte Guldborg på Skodsborg observations- og behandlingshjem, der modtager børn i alderen 0 – 5 år. Konklusionerne fra undersøgelsen formidles i bogen "Den nænsomme anbringelse" (51). De siger blandt andet, at barnets mulighed for at komme i positiv udvikling og opleve livsglæde hænger sammen med, om der er forbindelse med anbringelsen rettes tilstrækkelig personlig opmærksomhed og individuel støtte til forældrene, og om der er et godt informationsniveau mellem de professionelle og forældrene.

Hvis ovennævnte tre forhold ikke er til stede i tilstrækkelig grad er der stor risiko for, at barnet udvikler sig med alvorlige vanskeligheder, som for eksempel vrede, indre sorg, lav frustrationstærskel, spise- og sovevanskeligheder. Alle sammen vanskeligheder, der hæmmer barnets mulighed for positiv udvikling.

Charlotte Guldborg og Inger Thorman konkluderer, at der, hvor det gennem anbringelsen har været muligt at bevare en kontinuerlig kontakt mellem barn og forældre, har forældrene positivt kunne medvirke til at

forebygge svære følelsesmæssige belastninger for barnet. I de anbringelsesforløb, hvor de følelsesmæssige bånd mellem forældre og barn har holdt, bliver forældrene den vigtigste ressource og garant for, at barnet gennem barndommen beskyttes, sikres og bliver tilgodeset. Også selv om barnet vokser op et andet sted end hjemme hos forældrene.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar

Det er kommunens, socialrådgiverens, ansvar at varetage sit arbejde, så kommunen både overholder de formelle regler om inddragelse af børn og unge, deres forældre, familie og netværk og samtidig udfører arbejdet på en sådan måde, at der finder reel inddragelse sted i mødet, i dialogen og i samarbejdet med forældre, børn og unge og deres nære miljø.

Pär Nygren skriver bl.a. (artikel i uden for nummer, tidsskrift for social forskning, nr. 5 i 2004) (35):

”I vårt samfunn er det vanskelig å peke ut en offentlig virksomhet, som inneholder flere følelsesmessige, etiske, verdimeslige og ideologiske dilemmaer enn hva sosialt arbeid med barn og familier gjør. De tiltak, som her bliver aktuelle, vil alltid aktualisere følelser, verdier og ideologier, som står de fleste samfunnsborgere meget nær. Man kan kanskje si, at denne delen av sosialt arbeid bliver utført i et følelsesmessig og ideologisk minelagt terreng. Selvfølgelig har dette å gjøre med, at de aktuelle tiltakene griper inn i familiene, i menneskers mest private sfærer og i de følelsesmessig sterkt ladede relasjonene mellom barn og foreldre. Her støter samfunnets ideologier mot de enkelte individenes private ideologier. Spørsmålet om hva som er bra for barn, står i fokus.”

I det daglige arbejde med barnet skal man være ”bevisst om, at det er en aktiv deltaker i sin egen utvikling. I møte med foreldre skal vi alltid vise dem respekt, uavhengig av, hva vi måtte mene om deres omsorgskompetanse og bakgrunnen for, at det sosjale hjelpeapparat er inne i bildet. De skal føle sig velkomne og betydningsfulle, enten de besøker en institusjon eller sosialkontoret.”

Inddragelse er et meget bredt begreb, og socialrådgiveren må vurdere og tilrettelægge helt konkret, hvordan inddragelsen af børn, unge, af forældre og netværk kan og skal finde sted ud fra forholdene for det enkelte barn og i den enkelte familie.”

Socialrådgiveren må foretage sin vurdering og tilrettelæggelse af inddragelsen ved at have blandt andet følgende elementer i spil:

- Barnets situation, vanskeligheder, ressourcer og muligheder.
- Forældrenes situation, vanskeligheder, ressourcer og muligheder.
- Det private og det professionelle netværks ressourcer og muligheder.
- Det sociale systems opgaver og forpligtelser.
- Lovgivningens rammer, krav og muligheder.

Forudsigelighed og tryghed

En del familier i kontakt med det sociale system er meget utrygge ved systemet og ved den magt og kompetence, som systemet har til at gribe ind i familielivet gennem tvangsmæssige foranstaltninger overfor børn. Familiers utryghed eller frygt for systemets magt er oftest langt større, end der er grund til, men det ændrer ikke på, at utrygheden eller frygten er der.

Socialrådgiveren skal have viden om og indsigt i familiers utryghed eller frygt, hvad enten den er begrundet eller ubegrundet. Hun skal være sig både dette og systemets magt meget bevidst. Og hun skal i tilrettelæggelsen af mødet med familier tage højde herfor.

Socialrådgiveren skal søge at skabe forudsigelighed og tryghed i sagsbehandlingen ved at fortælle om myndighedens opgaver og ansvar, arbejdsgange, god forvaltningsskik og ved at vejlede om relevante lovbestemmelser.

”Fra første kontakt skal socialrådgivere møde forældre i åben, imødekomende og respektfuld dialog. De skal lytte til os og lægge vægt på vores viden og vores forslag. Man skal orienteres om lovgivningen, om sine rettigheder og muligheder, og man skal orienteres om, hvordan kommunen arbejder med en børnesag. Allerhelst skulle man samtidig få udleveret en folder, som også på skrift fortæller om disse ting – for det er ikke sikkert, man kan huske det hele. Og måske får man først brug for det meget senere.”

Inddragelse af familie og netværk, kontakt og samarbejde mellem socialrådgiver og familie og netværk skal finde sted på måder, som stræber efter at anerkende familier og netværk som netop barnets forældre, familie eller netværk og som mennesker. I inddragelsen skal vises respekt og forståelse for dem som mennesker og for deres virkelighed.

Inddragelse af familien skal være præget af åbenhed, tydelighed samt af troværdighed og klarhed. I inddragelsen skal systemet dele sin viden med familien. Det er vigtigt ikke at stikke noget under stolen – der skal ikke mindst være tydelighed om myndighedsopgaverne. Der må ikke være skjulte dagsordener, som forældrene ikke kender til.

”Ærlighed varer længst” i samspillet mellem familien og det sociale system, som Pär Nygren skiver. Det er et tilbagevendende dilemma, at i det sociale arbejde med støtte til børnefamilier går social kontrol og muligheden for tvangsforanstaltninger hånd i hånd med støttende og hjælpende foranstaltninger. Et dilemma det sociale system og dets medarbejdere må finde ud af at håndtere.

Gennem socialrådgiverens engagement, anerkendelse, respekt, åbenhed og ærlighed vil et samarbejde mellem system, familie og netværk have mulighed for at udvikle sig til et samarbejde baseret på tillid – en tillid, som kan få stor betydning for barnets og familiens udbytte af kontakten med det sociale system.

Metoder til inddragelse

Hver eneste kontakt mellem socialrådgiver, barn, forældre og netværk har betydning for, hvordan familie og netværk føler sig mødt. Nedenfor følger en række eksempler på, hvad socialrådgivere kan være opmærksomme på i deres arbejde med inddragelse af barn og forældre.

Den skriftlige kontakt

Hvordan er brevet fra kommunen formuleret? Er det meget formelt eller er det mere personligt? Brevet kan afspejle det grundlag, der er for kontakt og samarbejde og afspejle relationen mellem socialrådgiver og forældre. Socialrådgiveren kan overveje, om det i den givne situation skal være et mere personligt formuleret brev eller om brevet skal være meget formelt.

Er brevet en indkaldelse eller en invitation til møde? Kan man som modtager af brevet læse, hvad formålet med mødet er? Foreligger der en dagsorden for mødet, som man kan forberede sig ud fra?

Skal man komme til møde i morgen, eller får man en rimelig tidsfrist. Det handler om at respektere andres liv og planer. Er brevet en meddelelse om en afgørelse, som kommunen har truffet? Hvis det er det, indeholder brevet så de oplysninger, som man har brug for for at forstå afgørelsen, eller som en afgørelse skal indeholde? Er der for eksempel en begrundelse for afgørelsen, og er der vejledning om klagemuligheder?

Hvis man selv sender brev til kommunen, har man brug for at vide, om brevet er modtaget og kommet frem til rette vedkommende. Får man besked om det? Og får man at vide, hvornår kommunen forventer at besvare henvendelsen? Eller hører man slet ikke noget?

Den telefoniske kontakt

Kan man komme igennem på telefon til socialrådgiveren? Bliver der ringet tilbage, hvis man har bedt om at få lagt en besked hos socialrådgiveren? Eller hører man slet ikke noget overhovedet?

Hvis socialrådgiveren skal i telefonisk kontakt med én selv, er det så på forhånd aftalt, om hun skal ringe hjem, eller om hun kan ringe på arbejdspladsen og træffe én der? Eller kan man blive udsat for, at socialrådgiveren ringer til arbejdspladsen og siger, hvor hun ringer fra og spørger efter én?

Den personlige samtale

"Det er et godt møde, når jeg kan føle, at jeg er vigtig for mit barn."

Ligger det klart, hvad formålet med samtalen er? Indledes mødet for eksempel med, at socialrådgiver og forældre aftaler hvilke emner, de skal drøfte i dag? Hvilke emner har forældrene til mødet og hvilke har socialrådgiveren?

Er der en fastlagt tidsramme for mødet? Er der afsat tilstrækkelig tid til samtale om de emner, som er aktuelle og tid til den nødvendige fordybelse?

Hvordan er stemningen, og hvordan er rammerne? Bliver den personlige samtale forstyrret af telefonopkald eller af andre forstyrrelser? Eller har socialrådgiveren på forhånd skabt ro om samtalen?

Føler man sig velkommen og bliver man – uanset formålet og indholdet med samtalen – mødt med respekt og anerkendelse? Bliver man mødt med en inkluderende attitude?

Møde

"Et godt møde er, når de taler MED mig og ikke TIL mig, og når de lytter til det, jeg har at sige."

Når barnet er anbragt udenfor hjemmet, er det ofte praksis, at en del af socialrådgiverens opfølgende arbejde finder sted gennem såkaldte opfølgingsmøder mellem alle relevante involverede. Her tages for eksempel stilling til revision af handleplanen og indgås eventuelle aftaler om samvær og kontakt.

Mange forældre samt større børn og unge vil gerne tage aktiv del i det løbende samarbejde. Men det kan virke uvant og overvældende for nogle forældre og børn at skulle udtrykke sig om meget personlige og private forhold i et større møde og til mange mennesker samtidig.

Det kan derfor være god praksis, at socialrådgiveren mødes både med barnet og med forældrene i god tid før mødet med alle involverede. De kan være sammen, hvis det kan lade sig gøre, eller de kan være hver for sig. Det giver socialrådgiveren mulighed for at spørge til og høre om deres

erfaringer, synspunkter, forventninger, ønsker, kritik mv. og for at støtte deres aktive medvirken i processen.

Når der foreligger skriftlige udtalelser fra f.eks. anbringelsessted, skole, dagtilbud og andre steder forud for et opfølgingsmøde, hvor handleplanen evt. skal revideres, er det også god praksis at socialrådgiveren sørger for, at forældre og større børn kender til udtalelserne og har haft mulighed for at læse dem i god tid før mødet.

På den måde sikres, at forældre og større børn er velinformerede og dermed har bedre og mere lige mulighed for at medvirke aktivt i den proces, som opfølgingsmødet er.

Det er også et eksempel på god praksis, når socialrådgiveren ved møder gør formålet med mødet meget klart og meget gerne forud for mødet har udsendt en dagsorden til alle deltagere, også til forældre og større børn.

Journalsskrivning

"De er rigtig gode til at skrive om alt det negative – både om mig og mit barn. Det gode, jeg gør, noterer de slet ikke."

Det er vigtigt, at forældres og børns udtalelser, ønsker, synspunkter og vurderinger også fremgår af journalen, således at den ikke udelukkende bygger på sagsbehandlerens og andre professionelles udsagn.

Det er vigtigt, at socialrådgiveren i sin journalsskrivning er tydelig, så det klart fremgår, hvad der er objektive beskrivelser, som for eksempel referater fra samtaler og fra møder og ved gengivelse af foreliggende oplysninger, og hvad der er socialrådgiverens egne eller andre professionelles faglige vurderinger.

Det er ligeledes vigtigt, at familien får mulighed for at gennemlæse det, der skrives ned i journalen på baggrund af samtaler og møder med dem, så der om nødvendigt bliver mulighed for at korrigere faktiske oplysninger.

"Jeg ville ønske, at de ville skrive tingene ned, som jeg siger dem – og lade være med at lave om på det, jeg siger, som det passer dem." ❀

Kapitel 12

Når en børnesag starter

”Få fat i forældrene. Kun gennem dialog og samarbejde med dem lykkes indsatsen.”

”Det er og bliver utroligt vigtigt i hjælpen til børn og unge med særlige behov, at både de og forældrene bliver inddraget. At de bliver respekteret, talt med og lyttet til.”

Kilde: Dialogvejledningen (45.6)

En børnesag hos de sociale myndigheder i kommunen kan opstå gennem at familien, forældrene eller barnet, selv henvender sig med ønske om rådgivning, hjælp eller støtte.

En børnesag kan også opstå gennem en underretning fra fagpersoner, som har kendskab til barnet eller familien eller gennem kommunens opsøgende arbejde. Endelig kan en børnesag opstå gennem underretninger fra borgere, som har kendskab til, at et barn lever i en meget belastende situation.

Dette kapitel fortæller om familiers ret til åben og gratis, familieorienteret rådgivning, om kommunens forpligtelse til tidlig indsats og om fagpersoners forpligtelse til at være opmærksomme på børn og unges særlige behov for støtte. Det belyser endvidere, hvordan en børnesag typisk starter og den lovgivning, der knytter sig hertil.

Henvendelser i børnesager

SFI omtaler i rapport 02:10 “Børnesager” ved Else Christensen og Tine Egelund (10), at familier, som selv retter henvendelse til det sociale system i kommunen, hyppigst giver følgende syv årsager til deres henvendelse. Hver henvendelse kan godt have flere årsager:

- Opdragelsesproblemer i hjemmet (46 %)
- Børns mistriivsel (41 %)
- Problemer i skolen (38 %)
- De voksnes psykiske problemer (29 %)
- Samværsproblemer (21 %)
- Vanskeligheder i forbindelse med skilsmisse (20 %)
- Psykiske problemer hos barnet (18 %)

På flere punkter er der stor overensstemmelse mellem, hvad forældre, der søger hjælp og professionelle, der underretter, beskriver som problemer og ønsker forandret. Else Christensen og Tine Egelund antager, at en fælles problemformulering kan være et godt udgangspunkt for samarbejde med familierne, og et sådant udgangspunkt findes også ved mange børnesagers begyndelse.

De væsentligste forskelle i forældrenes og professionelles begrundelser for at ønske en indsats vedrører omsorgssvigt overfor børnene og forældrenes misbrug.

Denne uens definition af problemerne kan udgøre et konfliktpotential. I givet fald er det sandsynligt, at omsorgssvigt og forældres misbrug hører til de områder, hvor samarbejdet med forældrene kan være vanskeligere at etablere, og hvor familierne ikke altid uden videre er indstillet på at acceptere kommunens intervention og evt. indsats.

Når familien henvender sig

”Samarbejde med forældre kommer ikke til at fungere, hvis de føler sig dømt som dårlige forældre. Det vil kunne bringe forældrene ind i en forsvarsposition, der vil blokere for den nødvendige dialog om barnet.”

”Dialogen med forældrene skal bygge på den holdning, at der er en fælles interesse i, at barnet får det godt.”

Kilde: Dialogvejledningen (45.6)

Familier har ret til åben og gratis, familieorienteret rådgivning til løsning af vanskeligheder i familien. Det fremgår af serviceloven:

Serviceoven § 11

Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få gratis familieorienteret rådgivning til løsning af vanskeligheder i familien. Kommunalbestyrelsen er forpligtet til ved opsøgende arbejde at tilbyde denne rådgivning til enhver, som på grund af særlige forhold må antages at have behov for det.

Stk. 2: Såvel forældre som børn og unge, der alene søger rådgivning, skal kunne modtage denne anonymt og som et åbent tilbud.

Rådgivningen skal således kunne gives anonymt til både forældre og til børn og unge, der alene søger rådgivning.

Når forældre eller barnet selv retter henvendelse, vil den første eller de første indledende samtaler ofte have karakter af rådgivning. En rådgivning, der kan finde sted, uden at en egentlig børnesag startes og registreres i kommunen.

I nogle kommuner er den åbne familieorienterede rådgivning synlig og etableret som en selvstændig organisation. I andre kommuner bliver den åbne familieorienterede rådgivning varetaget som en del af kommunens øvrige tilbud til børnefamilier med behov for støtte og er dermed ikke på samme måde synlig som et selvstændigt rådgivningstilbud.

Det er vigtigt for forældre, børn og unge at vide, hvilket kommunalt "system" de retter henvendelse til. Det skal være tydeligt, om der alene er tale om rådgivning, eller om kommunen starter og registrerer en børnesag. I et rådgivningstilbud er der f.eks. ikke notatpligt, der skrives ikke journal.

Den rådgivende kontekst skal være tydelig for alle parter, både familie og medarbejdere. Dermed vil det også senere være muligt klart at synliggøre, såfremt kontakten skifter fra at være en rådgivende kontakt, der kunne være anonym, til at være en kontakt om en børnesag, som registreres i kommunen, og som indledes med en undersøgelse af barnets forhold.

Når familien selv henvender sig, har forældrene og barnet ofte været i dialog om barnets eller familiens vanskeligheder med fagpersoner, som har med barnet at gøre i det daglige.

Familiens henvendelse vil, foruden deres egne overvejelser og beslutninger, ofte være støttet af anbefaling fra fagpersoner om at rette henvendelse til socialrådgiveren i kommunens familieafdeling.

Familiens forventninger til mødet med systemet, med socialrådgiveren, kan være præget af, såvel positivt som negativt, hvordan familien har følt sig inddraget, hørt og lyttet til i samarbejdet og kontakten med f.eks. sundhedsplejersken, dagplejeren, pædagogen i dagtilbuddet, læreren i skolen eller medarbejderen fra kommunens Pædagogisk Psykologiske Rådgivning. Det samme gælder og formentlig med øget betydning, når kommunen får en underretning fra fagpersoner vedrørende et barns forhold.

Underretning fra fagpersoner eller andre borgere

Når en fagperson eller en borger retter henvendelse til kommunens sociale system med underretning om, at et barn formodentlig har behov for særlig støtte eller lever under forhold, der truer barnets sundhed eller udvikling, skal kommunen som led i sin tilsyns- og undersøgelsesforpligtelse vurdere underretningen og tage stilling til, om den skal indlede en undersøgelse af barnets forhold.

Det gælder selvfølgelig også, når familien selv henvender sig om andet end rådgivning.

Når fagpersoner underretter, har de oftest i en periode været i kontakt med barnet, den unge og forældrene om barnets eller den unges situation. Ofte er fagpersonen og familien blevet enige om at inddrage kommunens forvaltning for at få undersøgt, om servicelovens muligheder om støtte skal bringes på bane – eller andre former for støtte. I disse situationer vil familien typisk være enige i henvendelsen og bekendt med underretningen. Måske har forældrene selv samtidig rettet henvendelse til socialrådgiveren.

I andre situationer, hvor familien ikke ønsker de sociale myndigheder involveret, kan fagpersoner være forpligtet til at underrette, hvis barnets situation er sådan, at bestemmelserne om underretningspligt er opfyldt (se nedenfor). Også her bør udgangspunktet være, at fagpersonen fortæller forældrene og barnet om, at underretning finder sted. Ud over den personlige samtale herom vil det være god praksis, at familien får kopi af underretningen samtidig med, at underretningen afleveres til kommunen.

En børnesag starter

En børnesag betyder, at et mere formelt samarbejde mellem kommunen og familien etableres. Nu sætter forskellige love og regler rammer, retningslinier og muligheder omkring, hvordan samarbejdet til gavn for barnets udvikling kan og skal foregå.

Der er rammer og regler om forældres, børns og unges pligter, rettigheder og muligheder. Der er regler om, hvordan kommunen skal behandle sagen, og om hvordan kommunen skal indgå i samspil med familien, samt hvilke beslutninger kommunen kan træffe med samtykke fra familien. Endelig er der regler for, hvordan sagen skal behandles, hvis kommunen vurderer, at der skal iværksættes undersøgelse eller foranstaltning uden samtykke.

Socialrådgiveren, som er ansvarlig for børnesager i kommunen og dermed for en evt. undersøgelse, har til opgave at bygge fundamentet for at etablere en god kontakt med familien som basis for rådgivning og et evt. videre samarbejde. Dette gælder helt uafhængig af, hvordan sagen er opstået.

For at den eventuelt kommende undersøgelse og indsats skal kunne blive til gavn for barnets udvikling, er det af afgørende betydning, at socialrådgiveren fra begyndelsen af sagen giver forældrene og barnet pladsen som primære samarbejdspartnere. Det er dem og deres tilværelse, det drejer sig om. Åbenhed og dialog er derfor nøgleord i samarbejdet med forældrene og barnet.

Det er vigtigt i den indledende kontakt, at socialrådgiveren orienterer familien om reglerne vedrørende børnesager og deres behandling og om forældrenes og barnets rettigheder. På den måde bliver konteksten klar, og kommunens ansvar og opgaver tydelig for familien. Ved undersøgelsen i en børnesag skal udgangspunktet være, at familien selv medvirker i videst muligt omfang til at oplyse sagen. Det kan blandt andet ske ved, at familien selv bidrager med deres egne oplysninger. Det kan ske ved, at familien ser og udtaler sig om de oplysninger, kommunen har, som eksempelvis en underretning. Og det kan ske ved, at de giver samtykke til, at kommunen indhenter yderligere oplysninger.

Lovgivning

Kommunen har pligt til at føre tilsyn med de forhold, børn og unge lever under og det på en sådan måde, at kommunen så tidligt som muligt får kendskab til børn og unge, som måtte have behov for særlig støtte.

Det fremgår af Lov om social service:

Serviceoven §146

Kommunalbestyrelsen skal føre tilsyn med de forhold, hvorunder børn og unge under 18 år i kommunen lever.

Stk. 2: Kommunalbestyrelsen skal føre sit tilsyn efter stk. 1 på en sådan måde, at kommunen så tidligt som muligt kan få kendskab til tilfælde, hvor der må antages at være behov for særlig støtte til et barn eller en ung under 18 år.

Støtten til børn og unge skal ydes tidligt og sammenhængende, så begyndende problemer hos barnet så vidt muligt afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø. I dette afsnit omtales kort servicelovens bestemmelser om underretningspligt og om kommunens tværfaglige gruppe(r) som væsentlige bidrag til den tidlige, forebyggende og sammenhængende indsats.

Underretningspligt

Den enkeltes underretningspligt er fastsat på følgende måde:

Serviceoven § 153

Socialministeren kan i en bekendtgørelse fastsætte regler, hvorefter personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte.

Stk. 3: Socialministeren kan i en bekendtgørelse fastsætte regler, hvorefter personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunen,

hvis de under udøvelsen af deres tjeneste eller hverv får kendskab til en gravid kvinde med alvorlige misbrugsproblemer, der giver formodning om, at der er behov for støtte.....

§ 154

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdragers side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

Reglerne fastsætter underretningspligt for personer, som gennem deres arbejde får kendskab til forhold, der giver formodning om at et barn eller ung har behov for særlig støtte (§ 153) samt underretningspligt for enhver, som får kendskab til, at et barn lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare (§ 154).

Reglerne har sammenhæng med kommunens forpligtelse til både at yde familieorienteret rådgivning og til at sørge for, at et barn eller en ungs forhold undersøges, hvis det må antages, at der er behov for særlig støtte til barnet eller familien.

De nærmere regler om underretningspligt efter § 153 er fastsat i gældende bekendtgørelse fra Socialministeriet om underretningspligt overfor kommunen efter lov om social service.

Som vejledning og redskab for de personer, som i deres daglige arbejde har kontakt med børn og unge, der har brug for hjælp, har Social-, Undervisnings- og Sundhedsministeriet udarbejdet håndbogen "Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene", kaldet "Dialogvejledningen" (45.6) og pjecen "Hvad må du sige?" (45.10).

Tværfaglige grupper

Dialogvejledningen beskriver grundigt formålet med at etablere en eller flere tværfaglige grupper i kommunen og giver anvisninger på, hvordan de tværfaglige grupper kan arbejde indenfor gældende lovgivning om inddragelse af børn, unge og deres forældre, om tavshedspligt, underretningspligt, videregivelse af oplysninger mv.

Kravet om nedsættelse af tværfaglige grupper fremgår af serviceloven:

Serviceoven § 49

For at tilgodese børn og unge med behov for særlig støtte skal kommunalbestyrelsen oprette en tværfaglig gruppe, der skal sikre, at støtten ydes tidligt og

sammenhængende, og at der i tilstrækkeligt omfang formidles kontakt til lægelig, social, pædagogisk, psykologisk og anden sagkundskab.

Stk. 2: Et af gruppens medlemmer udpeges som ansvarlig for at koordinere indsatsen over for det enkelte barn og den enkelte unge.

Et af formålene med at nedsætte de tværfaglige grupper er at sikre en tidlig indsats, således at sager om foranstaltninger efter serviceloven i videst muligt omfang undgås. Et andet formål er at sikre, at familien får en kvalificeret støtte, der ses i sammenhæng, og at de forskellige fagpersoner ved, hvad de andre gør, så systemet trækker på samme hammel.

Det forebyggende arbejde i de tværfaglige grupper bygger på et princip om frivillighed for familien. Forældrene og barnet skal gennem dialog i videst muligt omfang inddrages i løsningen af barnets eller den unges problemer. Forældre og barnet kan inddrages direkte i den tværfaglige gruppes arbejde, hvis det skønnes hensigtsmæssigt.

Det er vigtigt, at den tværfaglige gruppe indhenter samtykke fra forældrene og den unge til, at deltagerne i den tværfaglige gruppe kan udveksle de oplysninger der er brug for, for at hver enkelt fagperson kan yde sin del af støtten til barnet og familien. Samtykket skal være udformet sådan, at det specifikt fortæller, hvilke oplysninger, der kan udveksles, og hvilke oplysninger man for eksempel som forældre eller ung ikke ønsker videregivet.

I særlige tilfælde er det berettiget at videregive følsomme oplysninger uden samtykke. Reglerne herom er nærmere omtalt i ”Dialogvejledningen”. ♦

Kapitel 13

Undersøgelse af barnets forhold

Hvis kommunens sociale myndigheder på baggrund af foreliggende oplysninger formoder, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, har kommunen pligt til at undersøge barnets eller den unges forhold.

Dette kapitel belyser lovgivningen om undersøgelser af børns forhold og kravene til inddragelse af forældrene, barnet eller den unge. Endeligt belyses mulighederne for at foretage nødvendige undersøgelser uden forældrenes eller den unges samtykke.

Når kommunen beslutter at foretage en undersøgelse, er en børnesag påbegyndt og registreret i kommunen. Som nævnt i forrige kapitel indledes nu et mere formelt samarbejde mellem kommunen og familien, forstået på den måde at lovgivning og regler sætter rammer og retningslinier for det videre samarbejde.

Beslutning om at indlede en undersøgelse tager socialrådgiveren i enighed med familien. Helt formelt er det med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år. Kan denne enighed ikke opnås, kan kommunen opfylde sin evt. forpligtelse til at foretage en undersøgelse af barnets forhold ved at indhente eksisterende oplysninger (se nedenfor vedrørende lovgivningen).

Indsatsen for et truet barn skal ske med barnet som centrum. Kommunen skal gøre sit yderste for at få et samarbejde med forældrene om en bedring af situationen for barnet. I situationer, hvor der er interessekonflikt mellem forældre og barn, skal hensynet til barnet gå forud for hensynet til forældrene, fordi barnet har første prioritet og krav på omsorg, sammenhæng og kontinuitet i tilværelsen. Det bliver tydeligt præciseret i Dialogvejledningen (45.6).

Grundlaget for samarbejdet mellem kommunen og familien lægges – om ikke før, så når sagen starter med en undersøgelse af barnets eller den unges forhold.

Lovgivning

Bestemmelserne om kommunens pligt til at foretage en undersøgelse af barnets forhold findes i servicelovens § 50 og § 51. Støtte til barnet og

familien kan først iværksættes efter gennemførelse af en undersøgelse, med mindre særlige forhold gør sig gældende, som for eksempel barnets akutte behov for støtte jf. § 52, stk. 2.

Serviceovens undersøgelsesparagraffer ser således ud:

Serviceoven § 50

Hvis det må antages, at et barn eller en ung trænger til særlig støtte, herunder på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, skal kommunalbestyrelsen undersøge barnets eller den unges forhold. Afgørelser herom træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, jf. dog stk. 9 og § 51.

Stk. 2: Kommunalbestyrelsens undersøgelse, jf. stk. 1, skal anlægge en helhedsbetragtning, der skal omfatte barnets eller den unges:

- udvikling og adfærd
- familieforhold
- skoleforhold
- sundhedsforhold
- fritidsforhold og venskaber
- andre relevante forhold.

Stk. 3: I sin undersøgelse skal kommunalbestyrelsen afdække ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket. For den unge, der er fyldt 15 år, skal undersøgelsen afdække de særlige forhold, der skal indgå ved valg af indsats for denne aldersgruppe, jf. § 52 og § 76.

Stk. 4: Kommunalbestyrelsen skal som led i undersøgelsen inddrage de fagfolk, som allerede har viden om barnets eller den unge og familiens forhold. Dette kan ske ved at inddrage sundhedsplejersker, pædagoger, psykologer, lærere eller andre, jf. § 49. Hvis det er nødvendigt, skal kommunen lade barnet eller den unge undersøge af en læge eller en autoriseret psykolog.

Stk. 5: Undersøgelsen må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger, og skal i øvrigt gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader.

Stk. 6: Undersøgelsen skal resultere i en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger, og i bekræftende fald af hvilken art disse bør være. Der skal være oplysninger om, hvordan forældremyndighedsindehaveren og barnet eller den unge stiller sig til foranstaltninger, og om de forhold i familien eller i dennes omgivelser, som kan bidrage til at klare vanskelighederne.

Stk. 7: Undersøgelsen skal afsluttes senest 4 måneder efter, at kommunalbestyrelsen bliver opmærksom på, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte. Hvis undersøgelsen undtagelsesvis ikke kan afsluttes inden 4

måneder, skal kommunalbestyrelsen udarbejde en foreløbig vurdering og snarest herefter afslutte undersøgelsen.

Stk. 8: I forbindelse med undersøgelsen skal kommunalbestyrelsen vurdere, om der skal foretages en undersøgelse af eventuelle andre børn i familien.

Stk. 9: Hvis forældremyndighedens indehaver eller den unge, der er fyldt 15 år, ikke giver samtykke, jf. stk. 1, kan undersøgelsen gennemføres uden samtykke ved at indhente de nødvendige eksisterende oplysninger, jf. § 11 c, stk.1, nr. 1, i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Undersøgelse uden samtykke

Serviceoven § 51

Når det må anses for nødvendigt for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling, kan børn og unge – udvalget uden samtykke fra forældremyndighedens indehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, beslutte at gennemføre undersøgelsen under ophold på en institution eller indlæggelse på sygehus, herunder psykiatrisk afdeling. En sådan undersøgelse skal være afsluttet inden 2 måneder efter børn og unge – udvalgets afgørelse.

Reglerne er nærmere beskrevet i Socialministeriets vejledning om særlig støtte til børn og unge (45.3).

Inddragelse af forældre og børn i arbejdet med § 50 undersøgelsen

Kommunen træffer beslutning om at iværksætte en undersøgelse efter servicelovens § 50 med samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år.

En børnesag er nu startet, og socialrådgiveren møder familien med det udgangspunkt, at kommunen og familien skal arbejde sammen om at få belyst barnets situation, herunder barnets og/eller familiens behov for hjælp og støtte. Det er vigtigt gennem samarbejdet at få skabt et fælles udgangspunkt og en fælles forståelse for barnets situation og eventuelle behov for støtte. En undersøgelse skal føre til, at kommunen får et tilstrækkeligt helhedsorienteret grundlag for at vurdere, om et barn eller en ung eller familien har behov for en hjælpeforanstaltning.

Socialrådgiveren skal inddrage forældrene og barnet i arbejdet med undersøgelsen. Det kan eksempelvis ske på følgende måder:

- Ved at socialrådgiveren sammen med familien lægger en plan for undersøgelsen. Planen skal indeholde, hvilke områder det er relevant at få belyst i forhold til det konkrete barn, og hvilke fagpersoner og personer

fra familiens private netværk, som kender barnet og derfor vil kunne bidrage med relevante oplysninger om barnets situation. Undersøgelsen skal tilrettelægges med fokus på både ressourcer og problemer hos barnet, familien og netværket.

I løbet af undersøgelsesprocessen lægges måske mere end én plan for undersøgelsen. En ny plan kan blive aktuel, hvis de indhentede oplysninger peger på, at der er behov for yderligere oplysninger eller undersøgelser.

- Ved at socialrådgiveren gennem samtaler giver familien mulighed for at bidrage med oplysninger om barnets og familiens forhold. Det gælder både forældrene og barnet. Det punkt gælder også forældre uden del i forældremyndigheden.
- Ved at socialrådgiveren løbende orienterer familien om de oplysninger, kommunen har indhentet, eventuelt ved en kopi af udtalelser, og derved giver familien mulighed for at komme med kommentarer til de indhentede udtalelser.
- Ved at socialrådgiveren giver familien mulighed for gennemlæse socialrådgiverens referat af samtaler med familien og for at rette evt. faktuelle fejl og komme med evt. tilføjelser.
- Ved at socialrådgiveren giver familien mulighed for at pege på hvilken læge eller autoriseret psykolog, som skal undersøge barnet, hvis kommunen skønner en sådan undersøgelse nødvendigt. Kommunen skal lægge vægt på forældrenes ønsker ved valg af læge eller psykolog, da det kan have betydning for forældrenes medvirken i det videre forløb, at de har tillid til undersøgeren. Det samme gør sig gældende, hvis kommunen ønsker at inddrage en psykolog i at undersøge forældrenes kompetencer som forældre og/eller samspillet mellem forældre og barn.
- Ved at socialrådgiveren giver familien mulighed for at kende alle de oplysninger, som ligger til grund for § 50 undersøgelsen.
- Ved at socialrådgiveren sikrer, at familien selv er med til at formulere problemet på baggrund af sin egen viden og af de oplysninger, som nu foreligger fra andre, som kender barnet.
- Ved at socialrådgiveren gennem en eller flere samtaler grundigt informerer om kommunens vurderinger af barnets og familiens evt. vanske-

ligheder, kommunens formulering af problemstillingen, og kommunens vurdering af barnets eller familiens eventuelle behov for støtte.

- Ved at socialrådgiveren orienterer såvel barnet som forældrene grundigt om mulige hjælpeforanstaltninger, inden familien skal tage stilling til den eller de foreslåede foranstaltninger.
- Ved at familien og socialrådgiveren i så høj grad som muligt bliver enige om, hvad problemstillingen er, hvor skoen trykke, og hvilken hjælp og støtte der kan iværksættes til at løse vanskelighederne.

Langt de fleste familier, der kommer i kontakt med kommunen på grund af et barns vanskeligheder, ønsker at indgå i et samarbejde med kommunen om at løse disse. En undersøgelse af barnets forhold er også for familierne en naturlig del af denne proces, og de allerfleste familier vil gerne samarbejde om undersøgelsen.

Undersøgelser uden samtykke fra forældrene eller den unge, der er fyldt 15 år.

I de tilfælde, hvor forældrene eller den unge ikke vil give samtykke til en § 50 undersøgelse, har kommunen to muligheder for at iværksætte en undersøgelse af barnets eller den unges forhold.

Efter § 50, stk.9 kan kommunen beslutte, at undersøgelsen skal gennemføres ved at indhente de nødvendige eksisterende oplysninger, selv om der ikke foreligger samtykke. Udgangspunktet for en § 50 undersøgelse er, at der skal foreligge samtykke. Kommunen skal søge at indhente samtykke og kan derfor ikke uden videre indhente oplysninger uden samtykke.

Nødvendig indsats for et barn må imidlertid ikke blive forhindret eller forsinket af, at forældrene ikke vil give samtykke til, at oplysninger indhentes.

Hvis kommunen antager, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte, og hvis kommunen ikke har kunnet få samtykke fra forældrene eller den unge, kan kommunen indhente eksisterende oplysninger uden samtykke.

Eksisterende oplysninger dækker både oplysninger, som allerede er nedskrevne, og oplysninger i form af viden fra de personer, der har med barnet, den unge eller familien at gøre.

Efterfølgende skal kommunen informere forældrene eller den unge om, hvilke oplysninger, der er blevet indhentet og partshøre i overens-

stemmelse med forvaltningslovens regler herom. Partshøringen, som er forældrenes og den unges mulighed for at udtale sig om de foreliggende oplysninger, skal finde sted.

Det skal den, fordi loven stiller krav om det. Og fordi det er familiens mulighed for at udtale sig, inden der eventuelt træffes afgørelse om iværksættelse af eventuelle foranstaltninger. Det er af afgørende betydning for det efterfølgende arbejde, at forældrene har haft mulighed for at udtale sig i sagen.

Efter § 51 kan børn og unge - udvalget beslutte at gennemføre en tvangsmæssig undersøgelse af barnet eller den unge under ophold på en institution eller indlæggelse på et sygehus, hvis undersøgelsen må anses for nødvendig for at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns sundhed eller udvikling.

Afslutning af undersøgelsen

Kommunen skal afslutte undersøgelsen hurtigt og senest efter 4 måneder med en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger og i givet fald hvilke.

Når undersøgelsen viser, at der ikke er grundlag for at iværksætte egentlige hjælpeforanstaltninger, afsluttes børnesagen.

Når undersøgelsen viser, at der er grundlag for at iværksætte hjælpeforanstaltninger, skal kommunen i sin redegørelse begrunde hvorfor og samtidig gøre rede for hvilke af de mulige hjælpeforanstaltninger, der må anses for at være den eller de bedste i forhold til barnets eller familiens situation.

Familiens egne ressourcer forstået bredt som familien og det nære miljø omkring barnet og familien skal indgå i vurderingen og have betydning for forslag om indsats og valg af foranstaltning.

Redegørelsen for undersøgelsen skal endvidere indeholde oplysninger om, hvordan forældremyndighedsindehaveren og barnet stiller sig til foreslåede foranstaltninger, og om der er forhold i familien eller dennes omgivelser, som kan bidrage til at hjælpe helt eller delvist til at overvinde vanskelighederne.

Forældrenes og barnets indstilling til en plan for indsatsen og til iværksættelse af hjælpeforanstaltninger kan få stor betydning for det videre forløb med at søge at løse vanskelighederne og bedre barnets situation. ♦

Kapitel 14

Beslutning om anbringelse

I dette kapitel er fokus på inddragelse af forældre i selve beslutningen om, at et barn eller en ung skal anbringes uden for hjemmet. Servicelovens regler om anbringelser med eller uden samtykke samt den juridiske forskel bliver belyst.

Anbringelse uden for hjemmet er en meget indgribende foranstaltning, og lovgivningen stiller af samme grund tydelige krav til sagsbehandling og til inddragelsen af forældre, børn og unge. Beslutningen om anbringelse kan træffes uden samtykke og i kapitlet er en ultrakort omtale af betingelserne herfor samt om mulighederne for bistand ved advokat.

Beslutning om anbringelse er i serviceloven nært forbundet med afslutning af undersøgelsen af barnets forhold og med udarbejdelse af handleplan i forbindelse med barnets anbringelse. Der er tale om en sammenhængende proces, hvor socialrådgiveren kontinuerligt skal inddrage forældrene og barnet.

Ved afslutning af undersøgelsen skal kommunen, ved socialrådgiveren, skriftligt begrunde sin stillingtagen til, at barnets samlede situation gør, at kommunen vurderer, at der er grundlag for at iværksætte en hjælpeforanstaltning i form af en anbringelse udenfor hjemmet. Kommunen skal være tydelig i formidlingen af sin begrundelse. Det er her særlig vigtigt, at kommunen sikrer, at det for familien er klart, hvilken betydning det har, om de giver samtykke til anbringelsen eller ikke.

Kommunens beslutning om at foreslå en anbringelse af barnet eller den unge vil i langt de fleste tilfælde være et tilbud til familien, som forældrene eller den unge, der er fyldt 15 år, selv bestemmer, om de vil sige ja eller nej til. Beslutningen om at foreslå en anbringelse vil i andre tilfælde være truffet, fordi kommunen vurderer barnets eller den unges situation så alvorlig, at den uanset forældrenes, den unges eller barnets mening vil indstille til kommunens børn og unge – udvalg, at barnet eller den unge anbringes uden samtykke.

Generelt om beslutningen

Kommunen har besluttet at foreslå, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet.

Socialrådgiveren skal altid være i dialog med forældrene og barnet eller den unge om kommunens beslutning og baggrunden for forslaget om anbringelse.

Forældre og unge, der er fyldt 15 år, skal tage direkte stilling til kommunens forslag om anbringelse. Vil de give samtykke, eller vil de ikke? Kommunen skal gennem samtale inddrage børn under 15 år, inden der træffes beslutning om anbringelse. Barnets synspunkter skal tillægges passende vægt ved afgørelsen, men barnet under 15 år har ikke selvstændig beslutningskompetence.

Socialrådgiveren skal herefter sørge for, at forældrenes og barnets synspunkter og stilling til den foreslåede anbringelse fremgår af den redegørelse, der afslutter undersøgelsen af barnets forhold.

Forud for anbringelsen skal kommunen udarbejde en handleplan for barnets anbringelse i samarbejde med forældrene og barnet. Socialrådgiveren skal i handleplanen beskrive formålet med anbringelsen, således at det fremgår, hvad kommunen og eventuelt også forældrene og barnet ønsker opnået med anbringelsen og således, at kommunen på forståelig måde angiver tydelige rammer for indsatsen, som det fremgår af Socialministeriets vejledning om særlig støtte (45.3).

Forældrene, barnet og andre personer, der skal forholde sig til handleplanen, får på denne måde et rimeligt bedømmelsesgrundlag at træffe beslutning ud fra.

Serviceloven stiller krav om, at samtykke fra forældrene og unge, der er fyldt 15 år, skal være et "informeret" samtykke. Det vil sige, at forældrene og den unge giver samtykke til selve anbringelsen samtidig med, at de med deres samtykke giver udtryk for, at de er enige i eller indforstået med formålet med anbringelsen.

Hvis forældrene eller den unge, der er fyldt 15 år, ikke kan eller vil give samtykke til selve anbringelsen og til formålet med anbringelsen, kan anbringelse uden for hjemmet kun finde sted, såfremt de lovgivningsmæssige betingelser for anbringelse uden samtykke er opfyldt (se nedenfor).

Beslutning med eller uden samtykke

Gennem de seneste år er cirka 90 % af anbragte børn og unge blevet anbragt med forældremyndighedsindehaverens samtykke, og cirka 10 % er blevet tvangsanbragt uden den ene eller begge forældres samtykke.

Ifølge FBU Forældrelandsforeningen giver forældre jævnligt udtryk for, at de nødtvungent har givet samtykke til anbringelsen. De har i kommunen fået det indtryk, at der er stor forskel på deres muligheder for indflydelse og for samvær og kontakt med barnet under anbringelsen afhængig af, om det er en frivillig eller tvangsmæssig anbringelse. Forældre har ofte fået det indtryk, at de har langt mindre at skulle have sagt ved en tvangsfjernelse, og at de heller ikke får deres barn at se nær så meget som ved en frivillig anbringelse.

Ved en aftalt anbringelse er forældrene med til at bestemme, at barnet skal være anbragt uden for hjemmet. De giver deres samtykke hertil. Ved en tvangsanbringelse bestemmer børn og unge – udvalget, at barnet skal være anbragt, uanset forældrenes samtykke.

Det er den principielle og juridiske forskel på en anbringelse med og uden samtykke.

Kommunens arbejde i forbindelse med en anbringelse, og forældrenes rettigheder og muligheder for inddragelse og medvirken samt samvær og kontakt er principielt de samme, uanset om anbringelsen finder sted med eller uden forældrenes samtykke. Forskelle i forældres muligheder for medvirken og inddragelse og for samvær og kontakt med barnet skal være begrundet i formålet med anbringelsen og i barnets eller forældrenes forhold og ikke i, om der er tale om en frivillig eller tvangsmæssig anbringelse.

Af hensyn til forældrenes og barnets retssikkerhed er det af afgørende betydning, at socialrådgiveren tydeliggør for familierne, hvori forskellen på en anbringelse med og uden samtykke består, således at forældrene og den unge, der er fyldt 15 år, har mulighed for at tage stilling til deres eventuelle samtykke i en helt klar juridisk ramme.

Hvis forældrene eller den unge er stærkt i tvivl, om de skal give deres samtykke og stærkt i tvivl om, hvorvidt der vil være grundlag for en tvangsmæssig anbringelse, har de gennem et nej til at give samtykke mulighed for at få prøvet forvaltningens faglige vurdering og skøn. Det sker ved at indstillingen om tvangsmæssig anbringelse forelægges børn og unge – udvalget til afgørelse.

Lovgivning

Her gennemgås de bestemmelser i Lov om social service, som giver kommunen mulighed for at hjælpe barnet eller den unge gennem en anbringelse uden for hjemmet.

Anbringelse med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren

Først gennemgås reglerne vedrørende anbringelse med samtykke - en såkaldt frivillig anbringelse:

Serviceoven § 52

Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om foranstaltninger efter stk. 3, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs behov for støtte. Afgørelsen træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, jf. dog § 56. En afgørelse efter stk. 3, nr.8, kræver tillige samtykke fra den unge, der er fyldt 15 år.

Stk. 2: Medmindre særlige forhold gør sig gældende, kan støtte kun iværksættes efter gennemførelse af en undersøgelse, jf. § 50 eller § 51. Kommunalbestyrelsen skal altid vælge den eller de mindst indgribende formålstjenlige foranstaltninger, som kan løse de problemer, der er afdækket gennem undersøgelsen.

Stk. 3: Kommunalbestyrelsen kan iværksætte hjælp indenfor følgende typer af tilbud:

...

8) Anbringelsen af barnet eller den unge uden for hjemmet på et anbringelsessted, jf. § 66.

Samtykke til anbringelsen

§ 53

Samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, til en afgørelse efter § 52, stk. 3, nr. 8 skal omfatte formålet med anbringelsen, jf. § 140, stk. 5, 1. pkt.

Kommunen kan således træffe beslutning om anbringelse, når undersøgelsen af barnets eller den unges forhold peger på, at:

- en anbringelse må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til barnets eller den unges særlige behov for støtte
- en anbringelse må anses for at være den mindst indgribende formålstjenlige foranstaltning, som kan løse de problemer, som undersøgelsen har afdækket og under forudsætning af, at forældremyndighedsindehaveren og den unge, som er fyldt 15 år, giver samtykke.

Anbringelse uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren

Her omtales de bestemmelser i Lov om social service, som giver kommunen mulighed for at hjælpe barnet eller den unge gennem en såkaldt tvangsmæssig anbringelse uden for hjemmet:

Serviceoven § 58

Er der en åbenbar risiko for, at barnets eller den unges sundhed eller udvikling lider alvorlig skade på grund af:

- utilstrækkelig omsorg for eller behandling af barnet eller den unge,
- vold eller andre alvorlige overgreb,
- misbrugsproblemer, kriminel adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder hos barnet eller den unge
- andre adfærds- eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge,

kan børn og unge – udvalget uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 8. Der kan kun træffes afgørelse efter 1. pkt., når der er begrundet formodning for, at problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet.

Stk. 2: Når hensynet til barnet eller den unge på afgørende måde taler for det, kan børn og unge – udvalget beslutte, at barnet eller den unge skal anbringes uden for hjemmet efter stk. 1, selv om forældremyndighedens indehaver og den unge giver samtykke til anbringelse efter § 52, stk. 3, nr. 8.

De centrale kriterier for at gennemføre en anbringelse tvangsmæssigt er således, at:

- der på grund af én eller flere af de nævnte kriterier forligger åbenbar risiko for alvorlig skade på barnets eller den unges sundhed eller udvikling, og
- problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet
- hensynet til barnet eller den unge på afgørende måde taler for, at anbringelsen skal være tvangsmæssig, selv om forældrene eller den unge, der er fyldt 15 år, har givet samtykke.

Når kommunens sociale myndigheder vurderer, at der er grundlag for at forelægge en indstilling for børn og unge – udvalget om tvangsmæssig anbringelse af et barn eller en ung uden for hjemmet, træder et særskilt regelsæt i kraft (retssikkerhedsloven og serviceoven), som skal sikre forældrenes og barnets eller den unges retsstilling i den proces, som kan føre til stærke indgreb i forældrenes myndighed, i den unges selvbestemmelse og i familiens tilværelse som helhed.

For forældrene er de væsentligste bestemmelser, at:

- tvangsmæssig afgørelse om anbringelse ikke kan træffes af kommunens sociale myndigheder (§ 74). Tvangsmæssig afgørelse skal træffes i et møde af et særskilt børn og unge – udvalg, som

består af en dommer, en pædagogisk-psykologisk sagkyndig samt tre medlemmer af kommunalbestyrelsen

- ✿ forældremyndighedens indehaver har ret til gratis advokatbistand i forbindelse med sagens behandling (§ 72).

De almindelige regler om sagens behandling og god forvaltnings-skik gælder også her, herunder retten til at benytte en bisidder. Det er imidlertid særligt understreget i serviceloven, at kommunen har pligt til partshøring og pligt til at gøre forældrene bekendt med retten til efter forvaltningsloven at se sagens akter og med retten til at udtale sig om sagen, inden børn og unge – udvalget træffer afgørelse.

Advokatbistand

Den, der er part i en sag om tvangsmæssige foranstaltninger, har ret til gratis advokatbistand til støtte for sine rettigheder.

Iflg. Vejledningen om særlig støtte til børn og unge(45.3) er gratis advokatbistand først og fremmest tænkt som støtte til forældremyndig-hedens indehaver i forbindelse med mødet i børn og unge – udvalget, således at det sikres, at forældrene får tilstrækkelig adgang til at gøre ind-sigelse med hensyn til sagens faktiske og retlige omstændigheder, inden der træffes afgørelse om tvangsmæssige foranstaltninger.

Kommunen har pligt til at give tilbuddet om gratis advokatbistand. Forældrene afgør selv, om de vil tage imod tilbuddet, og hvilken advokat de ønsker at benytte sig af. Hvis forældrene eller den unge giver udtryk for ønske om at benytte advokat, men ikke selv er i stand til eller ikke selv ønsker at tage kontakt med en advokat, bør kommunen udfolde en aktiv indsats for at skaffe en advokat til dem.

Retten til gratis advokatbistand indtræder først, når kommunen har truffet beslutning om at beramme et møde i børn og unge – udvalget. Der er ikke i lovgivning eller vejledninger fastsat et tidspunkt for, hvornår i forløbet der skal gives tilbud om advokatbistand, men det anses for afgø-rende, at advokaten har rimelig tid til at sætte sig ind i sagen for at kunne bistå forældrene under sagens behandling.

Retten til gratis advokatbistand gælder således kun i forbindelse med afholdelse af møde i børn og unge – udvalget og ikke i sagen som helhed.

Advokaten som konsulent

Når socialrådgiveren fortæller forældre, at barnet efter kommunens fag-lige vurdering og skøn skal anbringes uden for hjemmet, uanset om for-

ældre vil give samtykke, vil nogle forældre afbryde samarbejdet med socialrådgiveren. Begrundelserne kan være mange og meget forskellige men vil efter erfaringer i FBU Forældrelandsforeningen ofte have det til fælles, at forældrene har stor mistillid til kommunens arbejde og derfor trækker sig fra samarbejdet.

FBU har positive erfaringer med, at kommuner, som supplement til reglerne om gratis advokatbistand, i særligt komplicerede sagsforløb har bevilget forældre økonomisk støtte til at have en advokat som konsulent. Den udvidede støtte fra advokaten har i flere tilfælde betydet, at forældrene har magtet at blive i dialogen og samarbejdet med kommunen i tidlige faser af en sag, som skal forelægges børn og unge – udvalget til afgørelse om tvangsmæssig anbringelse.

Af hensyn til barnet og af hensyn til forældrene selv vil det ofte være af væsentlig betydning, at forældrene kan blive i samarbejdet med socialrådgiveren og være med til at udarbejde handleplan, være med til drøfte og vurdere det evt. anbringelsessted samt være med til at planlægge den eventuelle forestående anbringelse, således at den bliver så skånsom for barnet som overhovedet muligt.

For nogle forældre vil støtte gennem en advokat som konsulent tidligt i denne proces gøre det muligt for dem at blive i samarbejdet, fordi de gennem advokatens støtte kan føle sig sikre på, at deres rettigheder og muligheder bliver respekteret af kommunen – uanset den forestående sag i børn og unge – udvalget.

For andre forældre vil støtte gennem en støtteperson frivillig eller lønnet støtteperson gøre det muligt for dem at blive i samarbejdet på samme måde (se kapitel 15).

Uanset kommunens stærke opmærksomhed på at tilbyde forældre støtte i den proces, hvor kommunen forbereder sin indstilling til børn og unge – udvalget om tvangsmæssig anbringelse, må det forventes, at nogle forældre ikke ønsker at medvirke til at udarbejde handleplan og planlægge den evt. anbringelse, og det er jo deres egen beslutning.

Klagemuligheder

På grund af det stærke indgreb i den enkeltes ret til selv at bestemme over egen tilværelse, er der særlige klagemuligheder over beslutninger, truffet af børn og unge – udvalget.

Afgørelser om tvangsmæssige anbringelser af børn kan indbringes direkte for Ankestyrelsen af forældremyndighedens indehaver eller af den unge, der er fyldt 15. år. De samme er berettiget til at indbringe

Ankestyrelsens afgørelse for 2. klageinstans, som er Byretten. Forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, har ret til gratis advokatbistand i forbindelse med sagens behandling i Ankestyrelsen og ved Byretten.

For yderligere at styrke forældres og børns retssikkerhed og mulighed for at udtale sig har forældremyndighedens indehaver og barnet eller den unge, der er fyldt 12 år, ret til at få dækket transportudgifter til møder i Ankestyrelsen i forbindelse med sagens behandling (§ 168, stk.5). Transportudgifter dækkes uanset forældrenes økonomiske forhold. Under sagens behandling i Byretten dækkes transportudgifter af rettens regelsæt. 🌸

Kapitel 15

Støtte til forældre

Ingen spør
 ingen har lyst til at vide
 hvordan jeg har det
 Jeg skal bare klare det
 det er jo mit barn
 der har det svært

Men det ville være dejligt
 hvis nogen turde spørge mig
 og kunne rumme
 min vrede og min smerte
 som var så overvældende
 at den kunne vælte mig omkuld

*Fra BRUDSTYKKER,
 Når barnet bor et andet sted, Høst og Søn (19)*

Mange forældre har brug for støtte, når deres barn eller børn skal anbringes uden for hjemmet. Nogle har behov for støtte på enkelte områder i en kortere periode. Andre har brug for støtte på mange områder og i en længere periode, evt. under hele barnets anbringelse.

Kapitlet sætter generelt fokus på, at forældre har behov for støtte i forbindelse med et barns anbringelse uden for hjemmet. Støtte til at gå de mange udfordringer i møde, som barnets anbringelse uden for hjemmet kan føre med sig. Endvidere omtales kommunens forpligtelser og muligheder for at yde støtte til familien.

Forældres behov for og ønske om støtte er til stede, uanset om de selv har bedt om anbringelsen, fordi de selv kan se, det er nødvendigt af hensyn til barnets muligheder for at komme i en bedre udvikling. Om de som forældre hårdt presset siger ja til anbringelsen. Eller om barnet bliver tvangsfjernet.

Dette kapitel og i bogen som helhed omtaler forældre i flertal. Det skal særligt i dette kapitel fremhæves, at de fleste forældre til børn an-

bragt udenfor hjemmet er enlige forældre, enlige mødre. Den støtte, der skal sættes ind i familien, skal tage højde for den situation.

I kapitlet bruges generelt betegnelsen kommunen, som i forhold til støtte til forældre altid er forældrenes opholds- og handlekommune.

Forældres udfordringer

I forbindelse med børns anbringelse skal forældre magte mange forskellige følelser og problemstillinger i deres daglige tilværelse. Følelser og problemstillinger, menneskelige udfordringer, som de kan have brug for støtte til at klare og håndtere.

Forældre skal:

- bearbejde krisen ved og sorgen over, at deres barn er blevet anbragt, og at de selv ikke magtede opgaven som forælder. De skal leve med det daglige savn af barnet, og de skal helst nå frem til at acceptere, at barnet er anbragt uden for hjemmet – for barnets skyld.
- alene eller sammen med andre snakke med barnet om, at det for en periode skal bo og bor et andet sted end hjemme, om baggrunden for anbringelsen, om hvordan familien kommer til at ses, og hvordan det i øvrigt kommer til at blive i den nærmeste fremtid. Forældre skal, i muligt omfang, vise barnet, at de accepterer og støtter, at barnet bor et andet sted, når det nu ikke kan være anderledes.
- snakke med deres eventuelle andre børn om, at en af deres søskende for en periode skal bo et andet sted – og igen om baggrunden for anbringelsen og om, hvordan de kommer til at have kontakt.
- holde kontakten og relationen med barnet og sikre, at barnet fortsat er og kan føle sig som en del af hele familien. De skal være med til at sikre, at barnet kan bevare relationer til kammerater og andre vigtige personer derhjemme. Desuden skal de være med til at sikre, at barnet vokser op og kender sine rødder, hvilket har særlig betydning hvis barnet er anbragt udenfor hjemmet gennem flere år.
- fortælle familie, netværk, arbejdskolleger og andre om, at barnet skal anbringes eller er anbragt. Det er for mange forældre en svær proces, både direkte i forbindelse med anbringelsen og efterfølgende, hver gang de møder nye mennesker, som de kommer til at dele personlige oplys-

ninger med. Hvordan kan man fortælle, at ens barn er anbragt udenfor hjemmet – midt i sin egen afmagt og sorg, når man samtidig er fyldt af følelser af at have svigtet sit barn, fyldt af skyldfølelse over, at anbringelsen blev nødvendig? Og hvis man som forældre ikke kan forstå kommunens beslutning om anbringelse, bliver det endnu vanskeligere, næsten umuligt.

- finde nye og anderledes måder at være forældre på, mens barnet er anbragt. De skal kunne dele forældreskabet med plejeforældre eller pædagoger og skal kunne skabe respekt om sig selv som forældre, så de bliver involveret og inddraget af socialrådgiveren og af de mennesker, som har barnet i det daglige, anbringelsessted, dagtilbud, skole mv.
- kunne samarbejde med socialrådgiveren og med det sted, hvor barnet er anbragt. Forældre skal være med til at sikre at barnet, de selv og familien får den støtte, de har brug for. De skal kende barnets og deres egne rettigheder.
- koordinere alle de forskellige tiltag og meldinger og finde mening i dem for sig selv og barnet. Nogle gange må de også forsøge at få de forskellige aktører til at arbejde sammen om gode løsninger for barnet og familien.
- indgå i et arbejde med at få afklaret, hvorvidt det kan lade sig gøre at blive fuldtidsforældre igen, eller om de skal indstille sig på i en længere periode at være forældre på deltid.
- arbejde med at skabe de forandringer, der måske skal til, så de igen kan komme til at bo sammen med barnet eller til at få mere samvær med barnet.
- måske i behandling for psykisk sygdom eller for misbrug af alkohol, medicin eller narkotiske stoffer. De skal måske indgå i et længerevarende terapeutisk forløb for at arbejde med egne svære personlige psykiske vanskeligheder, eller de skal i psykiatrisk behandling, medicinsk eller terapeutisk.
- måske indgå i et arbejde, der kan være med til at udvikle deres kompetencer som forældre.

- Samtidig klare deres daglige tilværelse eventuelt med uddannelse, arbejde, handicap og sygdom, parforhold og hjemmeboende børn samt bevare relationer med øvrig familie og venner.

Nogle forældre har flere børn anbragt udenfor hjemmet. Børnene er måske anbragt hver for sig og forældre skal samarbejde med flere anbringelsessteder, skoler mv. og eventuelt med flere kommuner samtidig, hvis børnene har selvstændige handlekommuner.

Familiernes sociale forhold - erfaringer fra forskning

Det er forskningsmæssigt veldokumenteret (Tine Egelund og Anne - Dorthe Hestbæk) (16), at de fleste anbragte børn kommer fra familier, der på en række sociale og økonomiske områder er dårligt stillet. Forældrene har ofte et dårligere uddannelsesniveau end gennemsnittet, de er marginaliserede eller udstødte af arbejdsmarkedet, de har dårlig økonomi eller kan karakteriseres som direkte fattige. Anbragte børns familier er desuden ofte kendetegnet ved en ophobning af sociale problemer som misbrug, dårligt psykisk helbred, vold i familien mv.

Forældre, hvis børn anbringes tidligt hører til de allerdårligst stillede i den danske befolkning (Tine Egelund, Anne-Dorthe Hestbæk og Dines Andersen) (15).

Anbragte børns familier er, generelt set, en gruppe, der adskiller sig markant fra børnefamilier som helhed. De har en række problemer og udfordringer at slås med, som æder af overskuddet til børn og hverdagsliv.

Forældrenes problemer stiller betydelige krav til den offentlige støtte, for at forældrenes og dermed familiernes forhold kan blive væsentligt bedre. Det gælder i alle situationer, hvis målet er at:

- forebygge og undgå, at barnet anbringes uden for hjemmet.
- bidrage til en så mærkbar forbedring af familiens situation, at barnet kan hjemgives.
- støtte forældrene i at varetage forældreskabet til et anbragt barn bedst muligt.

Flere samtidige indsatser vil ofte være påkrævet, og støtten skal rette sig mod alle de niveauer i forældrenes liv, hvor der måtte være problemer. Det betyder, at støtten skal tilrettelægges, så den er individuelt tilpasset den enkelte familie. Indsatsen skal desuden i mange tilfælde være både langvarig og intensiv for at være virksom.

Lovgivning

Nedenfor omtales tre centrale bestemmelser i Lov om social service, som med baggrund i et barns anbringelse uden for hjemmet fastlægger kommunens forpligtelser til at udarbejde en handleplan, der støtter forældrene og familien.

Serviceloven § 140.

Stk. 6: En handleplan skal endvidere angive indsatsens forventede varighed.

I sager om anbringelse uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 8 og § 58, skal en handleplan tillige angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med at barnet eller den unge opholder sig uden for hjemmet, og i tiden efter barnets eller den unges hjemgivelse.

Stk.7: Kommunalbestyrelsen skal tilbyde forældrene at udarbejde en særskilt plan for støtte til forældrene i forbindelse med en anbringelse udenfor hjemmet.

Vejledningen om særlig støtte (45.3) præciserer, at der i forbindelse med et barns anbringelse uden for hjemmet skal iværksættes en helhedsorienteret indsats, der tager udgangspunkt i og omfatter både barnets og familiens samlede situation. Det fastslås, at det er vigtigt, at der arbejdes videre med at støtte familien, og at indsatsen skal forsøge at løse problemerne og ikke blot mindske symptomerne på problemerne. Det er vigtigt at forsøge at løse de evt. problemer, der var anledning til anbringelsen, således at barnet eller den unge igen kan komme hjem at bo. Samtidig er det centralt at støtte forældrene i at kunne udfylde deres forælderrolle under anbringelsen, ligesom det er vigtigt at styrke samværet mellem forældrene og barnet under anbringelsen. Handleplanen for barnets anbringelse skal derfor beskrive den planlagte indsats i forhold til de problemer, der er i den enkelte familie.

Kommunen skal tilbyde forældrene at udarbejde en særskilt plan for denne støtte. Den særskilte plan har særlig betydning, hvis forældrene flytter til en anden kommune, efter at barnet er blevet anbragt, for så får barnet og forældrene hver sin handlekommune og forældrenes handlekommune har til opgave at støtte forældrene. Denne ret til særskilt handleplan gælder under hele barnets anbringelse.

Støtte til familien

Den konkrete støtte til forældrene og familien kan ydes efter forskellige lovgivninger.

I servicelovens børneregler angiver § 52, stk. 3-5, hvilke typer af hjælp, kommunen kan iværksætte efter denne bestemmelse.

Her skal eksempelvis nævnes

- Konsulentbistand med hensyn til barnets eller den unges forhold.
- Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet.
- Familiebehandling eller behandling af barnets eller den unges problemer.
- Udpegning af en fast kontaktperson for barnet eller den unge og for hele familien.
- Anden hjælp, der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte.

Serviceoven § 52, stk. 4 og 5.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen kan yde støtte til udgifter i forbindelse med foranstaltninger efter stk. 3 og yde økonomisk støtte, hvis støtten erstatter en ellers mere indgribende og omfattende foranstaltning efter stk. 3. Støtten kan ydes, når forældremyndighedens indehaver ikke selv har midler dertil.

Stk. 5. Kommunalbestyrelsen kan yde økonomisk støtte til udgifter, der bevirker, at en anbringelse uden for hjemmet kan undgås, en hjemgivelse kan fremskynedes eller at støtten i væsentlig grad kan bidrage til en stabil kontakt mellem forældre og børn under et eller flere børns anbringelse uden for hjemmet.

Støtteperson til forældre

Af servicelovens bestemmelser fremgår det, at kommunen skal tilbyde forældrene en støtteperson.

Serviceoven § 54

Kommunalbestyrelsen tilbyder forældremyndighedens indehaver en støtteperson i forbindelse med barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet.

Vejledningen om særlig støtte giver en uddybende beskrivelse af formålet med støttepersonen og eksempler på støttepersonens opgaver.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar

Når anbringelse af et barn uden for hjemmet er besluttet, skal socialrådgiveren snakke med forældrene om deres og familiens behov for støtte i forbindelse med barnets anbringelse. Socialrådgiveren skal spørge til forældrenes ønsker og forslag, og hun skal fortælle forældrene om kommunens faglige vurdering af, hvilke former for støtte kommunen vil kunne tilbyde familien. Socialrådgiveren skal her blandt andet vurdere forældrenes behov for kriseintervention.

Kommunen har pligt til at informere forældremyndighedens indehaver om retten til at få en støtteperson i forbindelse med barnets anbringelse og konkret tilbyde en sådan.

”De skal komme med deres tilbud om støtteperson mange gange i forløbet – måske husker jeg ikke, at jeg har fået tilbuddet – måske har jeg ikke følt behovet før nu – måske forstod jeg ikke, hvad det kunne betyde for mig.”

Retten til at få en støtteperson tildelt gælder fra det tidspunkt, hvor en anbringelse af barnet indgår som et konkret element i de foreslåede foranstaltninger. Forældre har hermed mulighed for personlig støtte til at håndtere den følelsesmæssige situation hos sig selv og i familien og til at indgå i samarbejde med kommunen om det videre forløb med at udarbejde handleplan, finde egnet anbringelsessted og gennemføre selve anbringelsen.

Når socialrådgiveren sammen med familien udarbejder handleplan i forbindelse med barnets anbringelse, skal kommunen tage stilling til, hvilken støtte der skal tilbydes familien i forbindelse med, at barnet er anbragt og i tiden efter barnets hjemgivelse.

Nogle familier, hvis børn anbringes udenfor hjemmet primært på grund af barnets egne vanskeligheder og deraf følgende behov for behandling, har måske kun behov for støtte på enkelte områder eller slet ikke.

Mange familier vil have behov for omfattende støtte. For at forældrenes og dermed familiens forhold kan blive væsentligt bedre vil der, som omtalt i afsnittet om forskning, ofte være behov for flere samtidige indsatser. Der vil være behov for, at indsatsen retter sig mod alle de niveauer i forældrenes liv, hvor der er problemer.

For at familiernes og børnenes forhold kan blive afgørende forbedret, kan forældrene have brug for støtte til at bedre deres livsvilkår. Det kan for eksempel ske gennem, at forældrene får mulighed for at komme i behandling for at komme ud af misbrug, og det kan være behandling for at bedre helbredsmæssige forhold, herunder behandling og støtte til psykiatriske lidelser. Det kan være støtte til øget skolegang, til at gennemføre en uddannelse eller til at få arbejde, eventuelt gennem en arbejdsplacering. Og der kan være brug for støtte til forbedring af boligforhold, økonomisk støtte til forsørgelse og til nødvendig forbedring af familiens materielle levevilkår, ligesom der kan være brug for støtte til at komme ud af belastende gældsposter, eventuelt gennem støtte til gældsanering.

Familien kan have brug for støtte til at være familie og få dagligdagen

til at fungere, ligesom de kan have brug for støtte til at indgå i et indbyrdes samspil, som er til gavn for børns udvikling.

Der ligger en stor opgave for kommunen i at tilrettelægge en samlet social indsats, som sammen med forældrene skal søge at påvirke de problemer, familierne måtte have. Den sociale indsats vil dels kunne gives med baggrund i servicelovens regler. Det vil samtidig for en del familiers vedkommende være nødvendigt, at socialrådgiveren i samarbejde med forældrene søger at mobilisere og koordinere indsatser til forældrene fra f.eks. uddannelsessystemet, den arbejdsmarkedsrettede indsats og sundhedsvæsenet.

Nedenfor følger en uddybende beskrivelse af eksempler på områder, som forældre og familier kan have behov for støtte til i forbindelse med barnets anbringelse og i forbindelse med forældrenes egen situation.

Støtteperson til forældre

Som nævnt kan forældre have brug for støtte til at håndtere deres egen og familiens tilværelse og til at søge at ændre på de forhold hos dem selv og i familien, som måtte have været medvirkende til barnets anbringelse. Forældre kan have brug for støtte til at genvinde indflydelsen på eget liv.

En del af denne støtte vil kunne gives efter servicelovens kapitel 11, og det er eksempler på de muligheder, som bliver omtalt her.

”Kommunen skal komme med tilbuddet om en støtteperson, når sagen bliver en børnesag. Vores sag havde hidtil været en familiesag, hvor rådgiveren rettede sin støtte til hele familien og hvor jeg som forælder følte mig omfattet af den støtte. Da sagen blev en børnesag oplevede jeg tydeligt, at fokus blev flyttet væk fra den samlede familie og fra mig som forælder – og fra da havde jeg haft brug for en støtteperson.”

Støtteperson til forældre i forbindelse med barnets anbringelse uden for hjemmet er en relativt ny bestemmelse, som har været gældende siden 1. januar 2001. FBU Forældrelandsforeningen har gennem 15 år ydet frivillig støtte til forældre. Erfaringerne fra denne støtte har været med til at inspirere til bestemmelsen og til vejledningens grundige uddybning af formål og indhold.

Det er støttepersonens opgave at lytte og være der for forældrenes egen skyld. Støttepersonen kan være med til at dække nogle af de behov, forældrene har i forbindelse med barnets anbringelse og dermed være med til at styrke forældrenes samarbejde og involvering i arbejdet om-

kring barnet. Støttepersonen skal give forældrene modspil og medvirke til at støtte forældrene i at blive afklaret i forhold til anbringelsen. Det er vigtigt, at støtteperson er et tilbud, som forældre frit kan vælge, at forældre har mulighed for selv at vælge den konkrete støtteperson, at støttepersonen er uafhængig af forvaltningen, og at støttepersonen er fleksibel og har videnskæssig og personlig baggrund i forhold til de krav, der må stilles til en støtteperson.

Det er kendetegnende for bestemmelsen om støtteperson, at den ikke er en foranstaltning på lige fod med de i servicelovens § 52 omtalte foranstaltninger. En foranstaltning tilbydes familien efter en konkret vurdering af behovene, og kommunen skal i samarbejde med familien lægge en plan for foranstaltningen, og det skal følges op, om planen fører til det ønskede mål, eller om der er behov for revision af planen.

Sådan er det ikke med bestemmelsen om støtteperson til forældre i forbindelse med børns anbringelse. Forældre har ret til en støtteperson, og støttepersonen skal være der for forældrenes "egen skyld". Forældrene er i praksis støttepersonens arbejdsgiver, idet forældrene definerer, hvad de gerne vil have hjælp til af støttepersonen inden for de rammer, som lovgivningen sætter. Det er i den forbindelse væsentligt, at kommunen i sin sagsbehandling vedvarende respekterer, at støttepersonen er til for at tilgodese forældrenes behov og er opmærksom på, at tillidsforholdet mellem forældrene og støttepersonen bevares. Derfor bør kommunen være meget tilbageholdende med at indhente udtalelser fra støttepersonen og i givet fald kun efter forældrenes udtrykkelige samtykke, jf. Nyt fra Ankestyrelsen nr. 5, 2002.

"Når samarbejdet bliver vanskeligt. Når rådgiver eller plejefamilie og jeg ikke kan tale sammen. Når jeg ikke føler mig hørt og lyttet til. Når min vrede og afmagt er så stor. Så er det allerhøjeste tid at tænke i støtteperson – hvis ikke det er for sent, for nu tør jeg måske ikke have tillid til et tilbud, som fremsættes af kommunen."

Forældre har ret til en støtteperson samtidig med andre tilbud om støtte. En støtteperson er ikke en behandlingsmæssig indsats og erstatter dermed ikke en behandlende indsats, hvis der er behov for det. Støttepersonen træder heller ikke under sin evt. medvirken ved møder i stedet for forældres ret til at have en bisidder med.

Kommunen skal godkende støttepersonen og fastsætte de tidsmæssige rammer for støtten. Den fastsætter også omfanget af støtten efter samtaler med forældrene herom og ud fra kommunens vurdering af for-

ældrenes behov for støtteperson. Kun forældre med forældremyndighed er berettigede til en støtteperson efter § 54.

Følelsesmæssig støtte

Forældre har ofte i forbindelse med barnets anbringelse brug for nogen at tale med. Et medmenneske, som kan lytte til dem på en respektfuld måde og kan tage dem og deres følelser alvorligt, som kan rumme de oplevelser de som forældre har og har haft i forløbet, og som kan være der for dem uden at dømmes.

En støtteperson vil ofte som en del af sin opgave stille sig til rådighed for forældrene, således at forældrene både i akut opståede situationer og i situationer, hvor forældrene overvældes af følelser, kan kontakte støttepersonen på telefon og som minimum lægge besked på en telefonsvarer, som støttepersonen aflytter med jævne mellemrum.

En støtteperson er et menneske uden for det sociale system, et uvildigt menneske, som forældre kan tale åbent med om deres liv og deres følelser, uden at de oplysninger bliver en del af sagen, uden at samtalerne bliver refereret i journalen. Det er vigtigt, at støttepersonen ingen indflydelse har på sagen. Ingen indflydelse har på beslutninger. Ingen myndighed har. Forældre har her mulighed for at samtale med et kompetent menneske i en klar rolle, som rollen som støtteperson er.

I Vejledningen om særlig støtte (45.3) står blandt andet:

”For forældrene kan anbringelsesforløbet blive mindre smertefuldt, og barnet kan opleve en mindre grad af splittelse mellem forældrene og anbringelsesstedet, fordi forældrene har et sted at gøre af deres følelser og frustrationer mod anbringelsesstedet, mod systemet og mod sig selv.”

Det giver mulighed for et mere konstruktivt samarbejde med socialrådgiveren som sagsansvarlig og med barnets anbringelsessted. De ved, at forældrene får støtte et andet sted fra, og de kan for eksempel foreslå forælderen at drøfte konkrete problemstillinger med støttepersonen. Det betyder også, at barnet slet ikke eller i mindre grad kommer til at lægge øre til forældrenes mange svære følelser.

Muligheden for igen og igen at snakke om følelser i forbindelse med barnets anbringelse kan være et meget vigtigt udbytte for forældre ved at have en støtteperson. Ifølge FBU Forældrelandsforeningen og erfaringer fra praksis er det en erfaring, som udtrykkes både af forældre selv, anbragte børn, socialrådgivere og anbringelsessteder.

Støtte til at være forældre og indgå i samarbejdet om barnet

Forældre kan have brug for støtte til fortsat at være forældre og til at

kunne indgå i samarbejde med socialrådgiver og anbringelsessted og andre aktører. Støttepersonen kan under anbringelsen støtte forældre i at blive bedre til at varetage opgaver som forældre og til at fastholde kontakten med barnet.

Uanset hvor godt socialrådgiver og anbringelsessted gør deres arbejde, føler mange forældre, at de er dømt. At de ikke dur til noget, og der skal derfor megen styrke til at gå konstruktivt ind i samarbejdet. Det er FBU's erfaring, at forældre kan være tilbageholdende med eller direkte bange for at fremsætte ønsker og meninger. De kan være i tvivl om deres eget værd, og de kan være i tvivl om, hvordan deres synspunkter, ønsker og muligheder bliver modtaget. Mange forældre er ikke forvante med at føle sig hørt, regnet med og respekteret.

Forældre skal under anbringelsen finde andre måder at være forældre på. De skal nu dele forældreskabet med plejeforældre eller pædagoger. Det er ikke noget, forældre bare kan. Det har forældre ofte brug for støtte til.

Både socialrådgiver og medarbejdere på anbringelsesstedet skal give denne støtte, og en støtteperson kan tilbagevendende supplere denne støtte, så forældre støttes i at gå ind i et samarbejde om at få afklaret opgavefordelingen og varetage forældreopgaver under barnets anbringelse.

Vejledningen siger endvidere:

”En støtteperson kan være med til at styrke forældrenes samarbejde og involvering i arbejdet omkring barnet. Det kan medføre en større gensidig respekt, hvor kommunen og anbringelsesstedet i højere grad forventes at respektere, at forældrene fortsat er forældre, og hvor forældrene i højere grad oplever, at de har betydning for børnene også under anbringelsen.”

En støtteperson kan give forældre rådgivning om, hvordan systemet fungerer, herunder om deres forpligtelser, rettigheder og muligheder. Vedkommende kan hjælpe forældrene med at læse og forstå skriftlige materiale omkring anbringelsen og kan støtte med forberedelse og efterbehandling af møder og eventuelt være til stede med sin støtte under møder.

Ifølge FBU udtrykker mange forældre, at de føler sig styrket i samarbejdet, så de tør noget mere, når de ikke er alene til møder, ligesom forældre har erfaring for, at professionelle ofte agere anderledes og mere respektfuldt.

Foranstaltninger efter servicelovens § 52

Ifølge Vejledningen om særlig støtte skal en anbringelse uden for hjemmet vurderes i sammenhæng med de øvrige foranstaltninger, som er nævnt i § 52. For at opfylde formålet med anbringelsen, jf. kravet om

udarbejdelse af handleplan forud for anbringelsen i servicelovens § 140, kan der være behov for en kombination af foranstaltninger over for hele familien. Med anbringelsesreformen blev indført en ny og fleksibel bestemmelse i § 52, stk. 3, nr. 10, som udover de øvrige bestemmelser giver kommunen mulighed for at yde ”anden hjælp der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte”.

Konsulentbistand

I forbindelse med børns anbringelse uden for hjemmet, kan kommunen tilbyde familien konsulentbistand som støtte til eksempelvis at arbejde med at forandre problemskabende forhold i familien. Der kan være tale om samlivsproblemer, opdragelsesproblemer og sociale eller psykiske problemer. Denne bestemmelse bruges, når kommunen vurderer, at der over et vist, afgrænset forløb vil være behov for denne særlige støtte. Kommunen kan inddrage særligt sagkyndige i arbejdet. Der er i praksis tale om en meget bred bestemmelse, som giver mulighed for at yde nødvendig personlig støtte til forældre og familier.

Konsulentbistand kan for eksempel være psykologsamtaler til at håndtere forældres og søskendes sorg og krise-reaktioner i forbindelse med anbringelsen. Det kan også være terapeutisk bistand til forældre til at arbejde med og bearbejde egne psykiske vanskeligheder, ligesom det kan være bistand til at komme ud af misbrug af medicin, alkohol eller stoffer. Alt sammen relateret til, at forældrene skal støttes i at blive bedre i stand til at være forældre for deres børn.

Rådgivning, pædagogisk og praktisk støtte

Denne støtte gives ofte gennem en såkaldt familiekonsulent eller hjemme-hos'er. Støtten gives i hjemmet med det formål at få familien til at fungere bedre. Opgaverne kan være mangeartede og støtten tilrettelægges helt konkret i samarbejde med den enkelte familie og ud fra familiens behov for støtte.

Det kan være støtte til at strukturere hverdagen i hjemmet. Det kan være støtte til at forberede samvær med det anbragte barn, planlægge aktiviteter og støtte familien i kontakt til omgivelserne.

Og det kan være rådgivning og støtte om alle forhold af betydning for familiens samlede situation.

Familiebehandling

Formålet med familiebehandling er at støtte forældrene som ansvarlige forældre og at give familien mere hensigtsmæssige samspilsformer og

indbyrdes relationer. Behandlingsarbejdet tilrettelægges i nært samspil med familien og ud fra den enkelte families problemer og ressourcer.

Det kan være behandling i form af samtaler i familien og med det anbragte barn om de forhold, der kan have ført til anbringelsen af barnet. Det kan være samtaler om de forandringer hos forældrene og hos barnet og i deres samspil, der måtte være nødvendige for at barnet igen kan bo hjemme. Behandlingen vil ofte have fokus på at bevare og udvikle relationerne i familien.

Eksempler på andre tilbud til forældre

Afslutningsvis omtales to eksempler på andre former for støtte til forældre, dels den frivillige støtte til forældre gennem FBU Forældrelandsforeningen og dels den støtte til forældre, som enkelte steder i landet gives gennem tilbud om at være med i gruppe af forældre med anbragte børn.

FBU Forældrelandsforeningen

FBU Forældrelandsforeningen er en frivillig social organisation, som blev stiftet som forældreforening i 1969.

Foreningen driver FBU-LINIEN, som er en landsdækkende, åben og anonym telefonrådgivning. Telefonrådgivningen varetages af erfaren socialrådgiver og benyttes først og fremmest af forældre og pårørende til anbragte børn og unge. Forældre, som er i kontakt med det sociale system i forbindelse med en undersøgelse af barnets forhold eller fordi deres familie modtager forebyggende foranstaltninger efter serviceloven, benytter også telefonrådgivningen. FBU-LINIEN er også et tilbud til fagpersoner og til støttepersoner til forældre i forbindelse med barnets anbringelse.

FBU's frivillige indsats er en vifte af tilbud, som varetages gennem de lokale foreninger, afhængig af den enkelte lokalforenings prioritering og ressourcer. Der er aktuelt ni lokale foreninger i landet.

Den frivillige indsats har til formål at:

- skabe kontakt mellem forældre, hvis børn og unge får eller har fået støtte efter Lov om social service.
- tilbyde forældre støtte og hjælp til selvhjælp ved kontakt med frivillig FBU – støtteperson og enkelte steder ved deltagelse i samtalegrupper for forældre.
- tilbyde foreningens medlemmer oplysning og information vedrørende deres særlige situation gennem f.eks. forældrekurser og temadage om relevante emner.

- tilbyde forældre støtte via bisidder i forbindelse med møder med socialrådgiver og anbringelsessteder.

Forældregrupper

Enkelte steder i landet er der kommunale eller private tilbud til forældre med børn anbragt udenfor hjemmet om at deltage i gruppe sammen med andre forældre. Forældregrupperne kan have forskellige formål for eksempel at forældre med jævne mellemrum er sammen om et foredrag som oplæg til dialog og debat.

Det kan også være, at forældre samles for at være i et fællesskab med andre forældre med anbragte børn og der få mulighed for at fortælle om deres egen situation og lytte til andres. På denne måde kan udveksles værdifulde erfaringer og gensidig støtte til at magte den følelsesmæssigt svære situation, mange forældre er i og til at håndtere samarbejdet omkring det anbragte barn.

Oplevelsen af ikke at være alene om at have et barn anbragt udenfor hjemmet kan i sig selv være meget værdifuld. •

Kapitel 16

Inddragelse i arbejdet med udarbejdelse af handleplan

”Jeg ville ønske, at der var blevet lavet handleplaner om mit barn – sådan som der skal.

For det ville betyde, at både jeg og barnet – ja også institutionen - kunne følge med i, hvordan det står til og hvad der skal ske. Nu går tiden bare – og jeg ved ikke, om vi har det samme billede af, hvordan det står til med mit barn, hvad der skal til og hvad der skal ske. Tiden går bare, og hvem kan vide, om det er det, barnet har brug for?

Så er det også svært at vide, hvad man kan eller skal gøre som forældre. Jeg vil gerne have rapporter om mit barn med jævne mellemrum fra institutionen – også for at kunne følge med i, hvordan de ser mit barn. Måske bliver der lagt mere vægt på deres beskrivelse og vurderinger, end hvad jeg selv, og mit barn måske synes. Så det vil jeg også gerne vide.”

Når samarbejdet mellem forældre, den kommunale socialrådgiver og barnets anbringelsessted bliver etableret i forbindelse med anbringelsen og kommer til at fungere og hvis samarbejdet sker på en sådan måde, at forældre:

- kan føle sig betydningsfulde for deres barn
- bliver inddraget i beslutninger om deres barn
- i mulig omfang bliver inddraget i barnets hverdagsliv

vil forældre fortsat kunne føle sig som forældre og som (med)ansvarlige for deres barn. De vil i mange tilfælde kunne støtte barnet i at være anbragt. En støtte, som vil være af stor betydning for barnets udviklingsmuligheder. Det er godt for barnet, når forældre kan give barnet ”lov” til at være anbragt, når det nu ikke kan være anderledes.

I dette kapitel sættes på én gang fokus på inddragelse af forældre i selve arbejdet med at udarbejde rammerne for støtten gennem den lovpligtige handleplan for barnets anbringelse, på socialrådgiverens opgaver og ansvar og på muligheden for forældres deltagelse i barnets tilværelse under anbringelsen.

Når anbringelsen har fundet sted, skal kommunen inddrage anbringelsesstedet og andre, som har med barnet at gøre under anbringelsen, i arbejdet med at revidere og fastlægge handleplanen. Ikke som direkte involverede i aftalerne og handleplanen men som parter, der giver vigtige informationer om barnets situation og som parter, der skal udføre dele af planen.

Lovgivning

Her vil servicelovens regler om handleplan i forbindelse med anbringelse blive omtalt samt reglerne for revision af handleplanen.

Serviceoven § 140

Kommunalbestyrelsen skal udarbejde en handleplan inden der træffes afgørelse om foranstaltninger efter § 52, § 58, eller § 76. Betyder hensynet til barnet eller den unge, at man ikke kan afvente udarbejdelsen af en handleplan, er en kortfattet beskrivelse af formålet med foranstaltningen tilstrækkeligt. Det påhviler da kommunalbestyrelsen snarest muligt og senest inden fire måneder at opstille en handleplan.

...

Stk. 5. En handleplan skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats, der er nødvendig for at opnå formålet. Handleplanen skal bygge på de undersøgelser, der er gennemført, jf. § 50, og opstille mål og delmål i forhold til barnets eller den unges:

- udvikling og adfærd.
- familieforhold.
- skoleforhold.
- sundhedsforhold.
- fritid og venskaber.
- andre relevante forhold.

Stk. 6. En handleplan skal endvidere angive indsatsens forventede varighed.

I sager om anbringelse uden for hjemmet, jf. §52, stk. 3, nr. 8 og § 58, skal en handleplan tillige angive, hvilke former for støtte der selvstændigt skal iværksættes over for familien i forbindelse med at barnet eller den unge opholder sig uden for hjemmet, og i tiden efter barnets eller den unges hjemgivelse.

Stk.7: Kommunalbestyrelsen skal tilbyde forældrene at udarbejde en særskilt plan for støtte til forældrene i forbindelse med en anbringelse udenfor hjemmet.

Det skal fremgå af handleplanen, hvilken støtte der skal iværksættes over for familien i forbindelse med barnets anbringelse. Støtte til forældre og familien behandles i kapitel 15.

Samvær og kontakt mellem barnet og forældrene er juridisk ikke en del af handleplanen. Reglerne om samvær og kontakt har deres egen bestemmelse i servicelovens § 71 m.fl. Efter denne bestemmelse indgår

kommunen og familien aftaler om rammerne for samvær og kontakt, eller kommunen træffer om nødvendigt direkte beslutninger herom. Samvær og kontakt behandles i kapitel 17.

Det vil ofte være naturligt, at socialrådgiveren drøfter og aftaler eventuelle rammer for samvær og kontakt med forældrene og barnet samtidig med udarbejdelse af handleplanen. Herunder også hvordan de skal revidere handleplanen efterfølgende, som det fremgår af følgende paragraf:

Serviceoven § 70

Kommunalbestyrelsen skal senest 3 måneder efter, at der er iværksat en foranstaltning over barnet eller den unge, vurdere om indsatsen skal ændres, og om handleplanen, jf. § 140, skal revideres.

Kommunalbestyrelsen skal herefter med højst 12 måneders mellemrum foretage en sådan vurdering. Ved anbringelse uden for hjemmet skal vurderingen ske på baggrund af det løbende tilsyn med barnet eller den unge på anbringelsesstedet, jf. § 148, stk. 1, og efter kontakt med forældremyndighedsindehaveren. Vurderingen skal omfatte såvel de dele af handleplanen og indsatsen, som retter sig mod barnet eller den unge, som de dele, der omhandler indsatsen overfor familien.

Afgørelse om revision af handleplanen træffes så vidt muligt med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år.

Stk. 2. Er der udarbejdet en særskilt plan for støtten til forældrene efter § 140, stk. 7, skal kommunalbestyrelsen tilbyde at revidere denne plan, når der er behov for det. Kommunalbestyrelsen skal senest 3 måneder efter, at barnet eller den unge har fået ophold uden for hjemmet, tilbyde en revision af planen. Kommunalbestyrelsen skal herefter med højst 12 måneders mellemrum foretage en vurdering af, om der er behov for at tilbyde en revision af planen.

Tidsfristerne for revurdering af handleplanen skal overholdes. Tidsfristerne er en regel om sagsbehandling og udtryk for et absolut krav til kommunerne. Det er en formel regel, som skal øge borgeren retssikkerhed, således at det sikres, at sagen bliver fulgt op, og at indsatsen bliver målrettet i forhold til barnets og forældrenes aktuelle behov. (jf. Ankestyrelsen, meddelelse SM C-44-04).

Beslutninger i tilknytning til handleplanen

I forbindelse med at kommunen, forældrene og barnet aftaler og fastlægger handleplanen for barnets anbringelse, skal kommunen træffe afgørelse om valg af anbringelsessted samt tage stilling til barnets eller den unges skolegang.

Om nødvendigt træffer kommunen beslutninger om andre forhold, når den finder det nødvendigt.

I vejledningen om særlig støtte (45,3) står bl.a., at forældrene til et

barn eller en ung, der er anbragt uden for hjemmet, vedbliver med at have forældremyndigheden over deres barn. Det er derfor vigtigt, at forældrene inddrages, når der skal træffes beslutninger, der vedrører deres barn og barnets hverdag.

Inddragelse af forældrene i sådanne spørgsmål kan bidrage til, at der ikke opstår uoverensstemmelser mellem forældrene, anbringelsesstedet og sagsbehandleren, og at barnet får en god oplevelse af anbringelsen.

Ved en anbringelse uden for hjemmet skal der arbejdes henimod, at barnet igen kan hjemgives. Også derfor er det vigtigt, at forældrene og barnet under hele indsatsen inddrages og oplever at have medindflydelse. Forholdet til forældrene er væsentligt for barnet, og forældrene kan spille en vigtig rolle i forhold til at sikre en positiv udvikling for barnet.

Det bør af handleplanen tydeligt fremgå, hvad der er indgået aftaler om, og hvad kommunen har truffet beslutninger om. På denne måde tydeliggøres, hvem der i den konkrete situation har kompetencen. Samtidig sikres det, at børn, unges og forældres restsikkerhed overholdes i forbindelse med, at kommunen træffer beslutninger, herunder god forvaltningsskik om sagens behandling.

Kommunens opgaver i forbindelse med anbringelsen behandles i kapitel 18.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar som leder af indsatsen

Kommunen, ved socialrådgiveren, har ansvar for kommunens indsats og dermed ansvar for at lede og koordinere den samlede indsats til barnet og til familien. Indsatsen overfor barnet og familien skal være relevant og tilstrækkelig og sikre barnets hele udvikling.

Anbringelser af børn og unge udenfor hjemmet er meget omkostningsfyldte, både på det menneskelige plan for barn, familie og slægt og på det økonomiske plan for de offentlige pengekasser.

En grundig planlægning af et anbringelsesforløb er et vigtigt arbejdsredskab for både børn, forældre, anbringelsessted og forvaltningen selv. En kontinuerligt opdateret plan, der bedømmer barnets situation bredt og på en konkret måde opstiller mål for, hvad anbringelsen skal tilføre barnet, kan skabe en fælles viden om hensigterne med anbringelsen og være et pejlemærke for alle parter om, hvad der skal opnås og bliver opnået undervejs (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk) (16).

Socialrådgiveren har ansvar for, at de relevante og nødvendige planer for anbringelsen af barnet bliver lagt. Handleplanen er en aftale mellem forældrene og unge, der er fyldt 15 år, og kommunen. Den er et centralt

led i aftalen om formålet med anbringelsen og i det informerede samtykke, hvor forældre og den unge skal give samtykke både til anbringelsen og til formålet med denne.

Socialrådgiveren har også ansvar for at handleplanen bliver revideret løbende ud fra barnets og forældrenes aktuelle forhold og for efterfølgende at indgå de hermed forbundne nødvendige aftaler med alle involverede parter. Når planen for anbringelsen lægges og følges op som foreskrevet i lovgivningen øges mulighederne for, at særligt barnet men også familien får det ønskede udbytte af anbringelsen.

Socialrådgiveren har samtidig som myndighed ansvar for at den plan, der lægges, skal være til barnets bedste, skal sikre barnets udvikling og barnets ret til stabilitet og kontinuitet. Socialrådgiveren skal så vidt muligt udarbejde handleplanen i samarbejde med forældrene og unge, der er fyldt 15 år. Det er i praksis ikke altid muligt at etablere dette samarbejde, ligesom der heller ikke altid kan være enighed mellem socialrådgiveren og forældrene eller den unge om handleplanens enkelte dele.

Der skal som minimum være enighed om anbringelsen og formålet med den. Det er forudsætningen for, at anbringelsen kan finde sted med samtykke.

Alle parter i en anbringelsessag både barn, ung og forældre samt anbringelsessted, skole, dagtilbud mv. kan have behov for særlig opmærksomhed eller støtte i forløbet. Socialrådgiveren har ansvar for at vurdere behovet for støtte og for at iværksætte evt. nødvendig støtte, enten ved selv at yde den eller ved at sikre, at støtten gives af andre.

Handleplanen som fælles arbejdsproces

For at kunne udføre sine opgaver og varetage sit ansvar skal socialrådgiveren være i kontinuerlig personlig kontakt med barnet, forældrene, anbringelsesstedet og andre involverede.

Det er socialrådgiverens tilbagevendende rolle under hele forløbet at være undersøgende, besluttende, støttende og koordinerende både i forhold til barnet, forældrene og eventuel øvrig familie og netværk. Og i forhold til anbringelsesstedet og andre samarbejdspartnere, herunder eksempelvis skole, dagtilbud og psykolog. Arbejdet skal samtidig udføres som tilsyn og kontrol med barnet, forældrene og anbringelsesstedet.

Barnet og den unge, forældre og eventuel netværk har til opgave at bidrage med deres personlige viden, deres vurderinger, deres ønsker i dialogen og i samarbejdet om at aftale og senere revidere handleplanen.

Anbringelsesstedet og andre professionelle omkring barnet og fami-

lien har i arbejdet med revision af handleplanen på mange måder samme opgaver som barnet og familien.

”Jeg tror, at vi har indflydelse på, hvad der bliver besluttet, hvis vi vil have det. Jeg har min tryghed ved, at de gør det godt og rigtigt på stedet. Det er deres arbejde, og jeg kan se, at de ved, hvad de gør.”

”Handleplanen er for mig et stykke papir, som kommer med posten. Der er ikke nogen, der snakker med mig om den. De forventer bare, at jeg skriver den under og sender den tilbage. Og hvis jeg ikke gør, siger de, at det også er lige meget. De gør alligevel helt, som de selv vil.”

Handleplanen har i praksis jævnligt haft tendens til mest at blive et skema, som skal udfyldes.

Det skal den også være. Men handleplanen skal først og fremmest være et redskab for den tilbagevendende proces, hvor socialrådgiveren er i dialog med barn og forældre og med de professionelle omkring familien, (Kildedal) (29).

Det er en tilbagevendende proces, hvor:

- der bliver lyttet til forældre og barnet.
- forventninger afstemmes.
- rammerne for og indholdet i anbringelsen fastlægges.
- der på en forståelig måde gives tydelige rammer for indsatsen over for barnet eller den unge og overfor familien.
- mål og delmål fastlægges for barnets udvikling og adfærd, familie, skolegang, sundhed, fritid og venskaber og andre relevante forhold.
- opgaver og ansvar fordeles, herunder forældrenes funktion og opgaver.
- det skal fremgå, hvad de involverede parter er enige om.
- det skal fremgå, hvad de er uenige om – og hvad der herefter aftales eller besluttet.

Vejledningen om særlig støtte til børn og unge (45.3) indeholder en beskrivelse af arbejdet med at udarbejde handleplaner.

Samarbejdsprocessen med samtaler og dialog er med til at sikre at barnet, den unge, forældrene og evt. netværket forberedes godt på, hvad der skal ske – og det er meget vigtigt for et godt udbytte af indsatsen. På samme måde forberedes anbringelsesstedet på, hvilke forventninger socialrådgiveren, forældrene og den unge har til dem, og hvilke forventninger anbringelsesstedet kan have til det fremtidige samarbejde med alle involverede parter.

Det er lovbestemt, at revision af handleplanen skal finde sted efter løbende tilsyn med barnet og efter kontakt med forældremyndighedsindehaveren, samt at revision af planen så vidt træffes med samtykke fra forældre og den unge, der er fyldt 15 år.

”Jeg har været med til at skrive handleplanen, og jeg har fået lov til at få mine synspunkter skrevet ned. Men jeg synes ikke rigtig, at jeg er med til at bestemme noget.”

I respekt for og anerkendelse af forældrenes betydning for indsatsen omkring barnet er det væsentligt, at forældres synspunkter også fremgår af handleplanen, og at det fremgår, hvad der er opnået enighed om, og hvad socialrådgiveren har fundet det påkrævet at træffe evt. beslutning om.

Det samme gælder naturligvis barnets eller den unges synspunkter.

Selve handleplanen er den skriftlige fastholdelse af det fælles arbejde. Den er et fælles papir, et arbejdsredskab, som skal bruges i det løbende samarbejde til at fastholde grundlaget for anbringelsen og til at følge op ud fra.

”Der skal være mere sammenhold mellem os forældre, vores børn, pædagogerne og sagsbehandlere.”

Når det lykkes godt, bliver handleplanen et redskab for et forpligtende samarbejde med forældrene, barnet eller den unge.

Forældrenes rolle under anbringelsen

Ved hver enkelt anbringelse af et barn har socialrådgiveren ansvar for, at der bliver taget stilling til forældrenes rolle og funktion, herunder hvilke opgaver forældrene kan varetage alene, og hvilke opgaver forældrene kan varetage i samarbejde med anbringelsesstedet.

Konflikter i samarbejdet og samspejlet omkring det anbragte barn udspiller sig ofte gennem de meget konkrete opgaver omkring barnet. Den måde, socialrådgiveren håndterer arbejdet med handleplaner på, herunder spørgsmålet om forældres roller og opgaver under anbringelsen, kan blive afgørende for, om samarbejdet mellem forældre og kommune og mellem forældre og anbringelsessted kan udvikle sig og blive til gavn for barnets udvikling og trivsel.

Ved planlægning af deling af forældreopgaver under barnets anbringelse kan det være hensigtsmæssigt at arbejde med udgangspunkt i

den holdning, at anbringelsesstedet løser helt dagligdags opgaver, og at forældre løser alle ikke helt dagligdags forældreopgaver, evt. med støtte, og at anbringelsesstedet kun tager over i nødvendigt omfang. Deling af forældreopgaver skal naturligvis også vurderes og besluttes ud fra formålet med anbringelsen og være til barnets bedste.

Med dette udgangspunkt, at forældre fortsat skal være forældre og i muligt omfang varetage forældreopgaver under barnets anbringelse, øges muligheden for, at forældre kan bevare og eventuelt samtidig udvikle deres forældreskab under barnets anbringelse. Det kan eventuelt forgå med støtte fra kommunen.

Planlægning af og eventuel støtte til at fastholde og støtte forældres betydning under barnets anbringelse vil være med til at tilgodese barnets ret til og behov for kontinuitet i relationen til sine forældre. Det vil samtidig give samvær mellem forældre og barn et naturligt indhold og et fællesskab, også om praktiske og konkrete opgaver. De beholder dele af et almindeligt forældre-barn fællesskab, selv om barnet for tiden ikke bor hjemme.

Forældres ressourcer til at varetage forældreopgaver kan være svingende afhængig af, hvordan de selv har det. Det er vigtigt, at forældre ikke oplever krav om, at de skal magte opgaver, som de aktuelt eller mere vedvarende ikke har kræfter til. Der vil derfor være behov for en løbende og fleksibel stillingtagen til forældres direkte deltagelse og til varetagelse af forældreopgaver.

Aftaler og beslutninger skal træffes ud fra, hvad forældre ønsker og magter. Der vil også løbende være behov for at tage stilling til, om forældre har brug for støtte til at kunne varetage forældreopgaver helt eller delvist.

Der vil være børn i konkrete livssituationer, som har behov for, at deres forældre i perioder ikke er så involverede i deres liv og dagligdag. Der vil være børn, hvor det måske aldrig eller kun i begrænset omfang vil være godt for børnenes trivsel og udvikling, hvis forældrene har stor indflydelse på beslutninger eller tager aktivt del i deres tilværelse.

Det grundige fælles arbejde for socialrådgiver og familie med undersøgelsen, med at træffe beslutningen om anbringelse, med at aftale og beskrive formålet med anbringelsen af barnet samt anbringelsens forventede varighed vil være et væsentligt bidrag til, at socialrådgiveren kan foretage de helt konkrete og individuelle vurderinger af forældrenes rolle under anbringelsen.

Som led i handleplanen kan socialrådgiver og forældre indgå aftaler herom, eller socialrådgiveren kan træffe de beslutninger, der måtte være nødvendige ud fra barnets bedste i den helt konkrete situation.

Den skriftlige handleplan

Den fælles arbejdsproces mellem socialrådgiver, forældre og barn med at udarbejde handleplanen afsluttes med formuleringen af den skriftlige handleplan. Ved revision af handleplanen inddrages endvidere relevante samarbejdspartnere i processen.

Socialrådgiveren har ansvaret for, at den skriftlige handleplan bliver udarbejdet. I respekt for den fælles arbejdsproces kan socialrådgiveren aftale med forældre og større børn, hvordan skriftligheden skal blive til. Måske kan forældre og større børn og unge være sammen med socialrådgiveren om selve formuleringen. Måske udarbejder socialrådgiveren et udkast til den skriftlige handleplan på baggrund af det forudgående fælles arbejde.

Handleplanen er et meget væsentligt dokument, og der kan både hos socialrådgiver og hos familie være behov for grundige overvejelser og mulighed for tilbagevendende dialog om formuleringerne.

Forældre, større børn og unge kan have behov for tid til at overveje de aftaler og beslutninger, som handleplanen er udtryk for. Det kan være en god idé, at socialrådgiveren foreslår forældre, større børn og unge at tage udkastet til handleplan med hjem og dermed få mulighed for at reflektere over den, inden planen endelig beslutes, både første gang og ved efterfølgende revisioner.

Det giver mulighed for eftertanke hjemme i fred og ro, og det giver mulighed for, at forældre og større børn kan snakke med andre om planen. Forældre vil have mulighed for at snakke med deres evt. støtteperson eller frivillige bisidder om planen. Større børn og unge har mulighed for at støtte sig til en fortrolig voksen, som barnet ønsker at inddrage i denne proces. Både forældre og børn har mulighed for at overveje, om deres ønsker og synspunkter har tilstrækkelig plads i den skriftlige plan, eller om de ønsker yderligere ønsker og synspunkter tilføjet.

Forældre og unge, der er fyldt 15 år, skal ved frivillige anbringelser være enige i, at anbringelsen finder sted og i, hvad der ønskes opnået med anbringelsen udenfor hjemmet. De øvrige elementer i handleplanen skal blive til i størst mulighed enighed. Hvis enigheden om de øvrige aspekter ikke kan opnås, er kommunen tillagt kompetence til at træffe beslutninger om barnets forhold, hvis det er påkrævet jf. servicelovens § 69. Dette omtales nærmere i kapitel 18.

Der er i lovgivningen ikke noget krav om, at forældre eller unge, der er fyldt 15 år, med deres underskrift skal bekræfte enigheden i handleplanen, eller at de er bekendt med indholdet i planen.

Mange kommuner forventer, at forældre og de unge skriver under på handleplanen.

Handleplanen skal være et godt fælles arbejdsgrundlag, og en skriftlig bekræftelse på aftalen vil ofte være naturlig for forældrene og de unge, særlig hvis deres synspunkter er blevet hørt, og hvis de opfatter sig som respekterede parter i samarbejdet.

Handleplaner ved anbringelse uden samtykke

Det kan i tvangsfjernelsessager være meget svært for socialrådgiveren at leve op til lovens krav om, at handleplanen skal være udarbejdet i samarbejde med forældrene og barnet. Det kan i faser af sagens forløb være meget vanskeligt, måske umuligt, for forældrene eller barnet at være i den kontakt og dialog med socialrådgiveren, som er en forudsætning for at udarbejde handleplanen i fællesskab.

Forældre eller barnet kan være så uenig, afvisende, vred, ked af det eller bange, at de helt afbryder kontakten med socialrådgiveren i den fase, hvor socialrådgiveren udarbejder indstillingen om tvangsfjernelse samt handleplanen med henblik på forelæggelse for børn og unge - udvalget.

Der påhviler kommunen en meget stor forpligtelse til at søge dette samarbejde med familien. Kommunen kan eksempelvis tilbyde familien, at deres advokat i forbindelse med sagens behandling i børn og unge - udvalget sammen med dem kan indgå i arbejdet med socialrådgiveren om at få udarbejdet den lovbestemte handleplan.

Hvis det ikke lykkes at opnå samarbejde til at udarbejde handleplanen, er det nødvendigt, at socialrådgiveren alene udarbejder det, som vi kan kalde forvaltningens handleplan.

Det kan som følge heraf være nødvendigt, at børn og unge - udvalget behandler indstillingen og træffer sin eventuelle beslutning om tvangs-anbringelse uden, at handleplanen som foreskrevet er udarbejdet i samarbejde med forældre og barn.

Det er efterfølgende af afgørende betydning for barnets mulighed for på sigt at drage nytte af anbringelsen, at socialrådgiveren gør sit yderste for igen at inddrage familien i processen. Igen og igen, også selv om hun bliver afvist.

En væsentlig indgangsport til at etablere dette samarbejde vil være at vise respekt for forældrene og for deres følelser, reaktioner og holdninger. Forældrenes betydning for deres barn skal fremhæves overfor dem og dermed deres meget vigtige rolle i barnets tilværelse nu og senere som

barnets forældre, som de eneste forældre, barnet nogensinde har og skal have. De skal vide, at samarbejdet med dem er afgørende vigtigt for, at barnet kan få udbytte af anbringelsen og for, at barnet ikke blive påført skade over længere tid gennem forældrenes reaktioner og stadige afvisning af at indgå i et samarbejde.

Med de fleste familier vil det med tiden være muligt at etablere et samarbejde om barnet, uanset tvangsfjernelsen. Med nogle familier vil det være meget vanskeligt. Måske umuligt. Deres svar til løsning af samarbejdsknuden kan med rette være, at barnet bare kan komme hjem, og familien igen kan få lov at klare sig selv uden myndighedernes indblanding. Så skal barnet nok få det godt.

Nemt er det ikke. Tvangsanbringelser er i allerhøjeste grad med til at præge forældres følelse af afmagt, magtesløshed, mistænksomhed og mistillid. Og det, der er brug for i samarbejdet er, at forældre i så høj grad som muligt føler styrke, magt og kontrol over eget liv. ♦

Kapitel 17

Del 1

Samvær og kontakt mellem barn og forældre

”Jeg forstår ikke, hvorfor min søn på tre år ikke må komme hjem på besøg. Han har i fem måneder været i en plejefamilie, hvor jeg besøger ham én gang om ugen. Ellers boede han hjemme sammen med mig, hvor han også har sit værelse med sin seng og sit legetøj. Hvordan kan de sige, at det ikke er godt for ham at komme i vores hjem? Jeg har jo aldrig gjort noget, som kunne skade ham.”

Barnet og forældrene har ret til samvær og kontakt under barnets anbringelse.

Muligheder for at være sammen med og have kontakt med hinanden under en anbringelse har meget stor betydning for forældrene og for barnet. Betydningen for barnet er størst, når der er etableret en tilknytning og relation mellem barnet og forældrene. Et barn, der er knyttet til og lever sammen med sine forældre og eventuelle søskende, vil føle et stort savn ved anbringelsen.

Betydningen for forældrene må forventes at være stor i alle tilfælde. Savnet af det daglige liv med barnet, som forældrene har en tilknytning og relation til, er meget stort. Få børn anbringes umiddelbart efter fødslen, men savnet af et nyfødt barn, man har forberedt sig på at få, kan også være stort.

Det er gennem samvær og kontakt, at relationen mellem forældre og barn bevares og udvikles.

Muligheder for samvær og kontakt har betydning for, at forældrene kan følge med og tage del i barnets liv, og for at barnet kan følge med og tage del i forældrenes og familiens liv.

Spørgsmålet om muligheder for samvær og kontakt handler også om at forberede sig på, som forældre og som barn, hvad de kommer til at gå glip af, når de i en periode ikke lever det daglige liv sammen.

Dette kapitel sætter fokus på samvær og kontakt som en integreret del

af socialrådgiverens opgaver og ansvar for planlægningen i forbindelse med anbringelsen. Kapitlet omtaler de bestemmelser i lovgivningen, som fastlægger børns og forældres ret til samvær og kontakt under anbringelsen, kommunens mulighed for om fornødent at træffe afgørelser om regulering af samværet samt mulighederne for økonomisk støtte til samvær og kontakt.

Herefter følger to afsnit, som er udarbejdet af henholdsvis centerleder Helge Thomsen og samværskonsulent Ellen Hansen, Forældre og Børnecentret i Rødovre. De fortæller om, hvordan man kan skabe et godt samvær, når samværet er støttet eller overvåget og om erfaringer med rollen som samværskonsulent.

Lovgivning

Den danske lovgivning bygger på Børnekonventionen (7), som i artikel 9 blandt andet siger:

...”staten skal respektere retten for et barn, der er adskilt fra den ene eller begge forældre, til at opretholde regelmæssig personlig forbindelse og direkte kontakt med begge forældre, undtagen hvis det strider mod barnets tarv”...

Ret til samvær omfatter både en ret for forældrene til at besøge barnet og en ret for barnet til at besøge forældrene. Ret til kontakt omfatter også brev- og telefonkontakt samt anden kommunikation. Udtrykket forældre dækker her både indehavere af forældremyndighed og forældre, der ikke har del i forældremyndigheden.

Samvær og kontakt med forældrene

I serviceloven er reglerne om samvær og kontakt mellem barnet og forældrene beskrevet i § 71 og i § 123, stk. 2. Barnet skal inddrages i aftalerne og beslutningerne, jfr. § 48.

Serviceoven § 71 (uddrag)

Forældrene og barnet eller den unge har ret til samvær og kontakt under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge holdes ved lige.

En ret til samvær og kontakt, der er aftalt mellem forældrene eller er fastsat i medfør af §§ 17, 18 og 26 i lov om forældremyndighed og

samvær, opretholdes under barnets eller den unges anbringelse uden for hjemmet, men kan reguleres midlertidigt eller ophæves efter reglerne i servicelovens § 71, stk. 2-4.

Vejledningen om særlig støtte til børn og unge (45.3) fremhæver, at det er af stor betydning for barnets forhold under opholdet uden for hjemmet, at kontakten med forældrene opretholdes. Efter lovbestemmelsen påhviler det kommunen aktivt at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og forældrene holdes ved lige. Den aktive forpligtelse for kommunen har især betydning, når det drejer sig om svage forældre.

Aftaler om samvær

Med baggrund i børn og forældres ret til at have kontakt og samvær med hinanden under anbringelsen er udgangspunktet, at der træffes aftaler om samvær og kontakt mellem kommunen, barnet og forældrene og anbringelsesstedet.

Men det er ikke altid sådan, det er. Det fremgår af nedenstående citat:

”Kommunen bestemmer, hvornår jeg må se min datter. Hun er 11 år, og jeg har været nødt til at anbringe hende, fordi hun har meget brug for behandling. Vi har tidligere aftalt, hvornår hun kunne komme hjem på besøg, og hvornår jeg kunne komme på besøg hos hende, og aftalerne har været meget fleksible.

Jeg har på det sidste stillet spørgsmålstegn ved, om min datter er anbragt det rigtige sted, og om hun får den rigtige behandling. Nu er samarbejdet brudt sammen, og kommunen har taget beslutning om vores samvær, uden først at spørge mig og heller ikke min datter om, hvordan vi gerne vil have, at det skal være. Nu må hun kun komme hjem én gang om måneden. Hun ringer til mig hver dag og spørger, hvornår hun må komme hjem? Det er ikke til at bære.

Hvordan kan det være rigtigt? Det er jo en frivillig anbringelse. Jeg vil jo bare gerne have, at hun får hjælp, men hvordan kan det føre til, at kommunen kan bestemme alt. Bestemme hvordan og hvor lidt vi må ses. Jeg forstår det slet ikke. Jeg har jo forældremyndigheden, men hvad kan jeg egentlig bruge den til, når jeg alligevel ikke må bestemme over mit eget barn. Det er som om, de straffer mig og vil demonstrere deres magt.”

Afgørelser om regulering af samvær

Service-loven giver mulighed for at kommunen om fornødent kan træffe afgørelser vedrørende regulering af samværet.

Serviceoven § 71

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen træffer om fornødent afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet og kontakten og kan sætte nærmere vilkår for samværet og kontakten. Ved afgørelsen lægges særlig vægt på hensynet til barnet eller den unge og formålet med anbringelsen. Der kan ikke efter 1. pkt. træffes afgørelser, som medfører, at samvær og kontakt kun må finde sted mindre end en gang om måneden. En sådan afgørelse sidestilles med en afbrydelse af forbindelsen og skal træffes af børn og unge-udvalget efter stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at samværet mellem forældrene og barnet eller den unge skal støttes ved, at der er en 3. person til stede.

Før kommunen træffer beslutning skal retssikkerhedsloven regler om ret til medvirken ved sagens behandling respekteres og overholdes. Det er ikke sket i ovennævnte eksempel, idet forælderen dels ikke var blevet gjort bekendt med kommunens og døgninstitutionens faglige overvejelser og vurderinger, og dels ikke var blevet hørt (partshøring), inden kommunen traf sin beslutning om regulering af samværet.

Barnet på 11 år havde i 2005, hvor eksemplet stammer fra, ikke direkte lovbestemte rettigheder vedrørende sagens behandling. Men en samtale med barnet, hvor socialrådgiveren hører barnets ønsker til samvær, og hvor socialrådgiveren fortæller barnet om kommunens overvejelser og vurderinger, kunne have været hensigtsmæssig i forhold til barnets mulighed for at kende til og måske forstå beslutningen og baggrunden herfor.

Med anbringelsesreformen er indført en ændring af serviceoven, som giver barnet ret til en samtale, inden der træffes beslutning vedrørende samvær, nemlig

Serviceoven § 48

Forinden kommunalbestyrelsen træffer afgørelse efter §§ 51, 52, 56, 58, 62 og 63, § 65, stk. 2 og 4, og §§ 68-71 og 75, skal der finde en samtale sted med barnet eller den unge herom.

Stk. 2. Samtalen kan undlades, idet omfang barnets modenhed eller sagens karakter i afgørende grad taler imod samtalen gennemførelse. Kan samtalen ikke gennemføres, skal barnets holdning til den påtænkte afgørelse søges tilvejebragt.

Afgørelser om overvågning eller afbrydelse af samværet og om anonymisering af anbringelsesstedet

Serviceoven giver endelig mulighed for, at børn og unge – udvalget, når det er nødvendigt af hensyn til barnets sundhed eller udvikling, kan

træffe afgørelser om overvågning eller afbrydelse af samværet med forældrene og om anonymisering af anbringelsesstedet.

Serviceoven § 71

Stk. 3: Når det er nødvendigt af hensyn til barnets eller den unges sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget for en bestemt periode træffe afgørelse om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen. Under de samme betingelser og ligeledes for en bestemt periode kan der træffes afgørelse om at afbryde forbindelsen mellem forældrene og barnet eller den unge, ligesom der kan træffes afgørelse om at barnets eller den unges anbringelsessted ikke må oplyses overfor forældrene.

Afgørelse om kontrol med barnets brevveksling, telefonkontakt eller anden kommunikation

Ifølge serviceloven kan børn og unge-udvalget endvidere, hvis barnet er anbragt på en døgninstitution, træffe afgørelse om kontrol med barnets brevveksling, telefonkontakt eller anden kommunikation med forældrene. Hvis barnet er anbragt i plejefamilie eller på et opholdssted må kontrol med breve, telefonsamtaler og anden kommunikation ikke finde sted.

Serviceoven § 71

Stk. 5: En afgørelse om kontrol med barnets eller den unges brevveksling, telefonsamtaler eller anden kommunikation med forældrene kan alene træffes efter § 123, stk. 2.

En nærmere uddybning af bestemmelserne om indgreb i forældres og børns ret til samvær og kontakt under anbringelsen findes i Vejledningen om særlig støtte til børn og unge (45.3) og i gældende bekendtgørelse om magtanvendelse (45.2).

Overvåget samvær og afbrydelse af forbindelsen opfattes af forældrene som en meget indgribende beslutning.

Fra lovgivers side betragtes overvåget samvær og afbrydelse af forbindelsen også som et uhyre stort indgreb i forældres og børns ret til at være sammen, jf. Nyt fra Ankestyrelsen om servicelovens regler om samvær og kontakt, herunder overvåget samvær, 1998.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar

"Det må være en menneskeret altid at vide, hvornår jeg ser mit barn næste gang. Jeg har oplevet, at sagsbehandleren ikke sørgede for at få lagt en ny plan for vores samvær – og selv om jeg rykkede, kom der til at gå næsten halvanden

måned, hvor vi ikke så hinanden. Det var slemt! Jeg skal også altid selv sørge for at spørge, hvordan vi kan være sammen i julen, om hun må komme hjem, så vi kan fejre hendes fødselsdag herhjemme sammen med familien, og om hun må komme med til de forskellige mærkedage, der er i vores familie.

Det ville bare være så dejligt, hvis vi kunne være på forkant med de ting. Vi ved jo, at det bliver jul og hvilke mærkedage der er i familien. Jeg forstår ikke, hvorfor hun ikke sørger for, at vi får lagt den plan sammen med plejefamilien.”

Planlægning af samvær og kontakt mellem barnet og forældrene under anbringelsen må tillægges endog meget stor vægt i forbindelse med anbringelsesarbejdet og kræver en grundighed og omhu i samarbejdet, som har meget tilfælles med forberedelse af selve anbringelsen og samtykket forbundet hermed. (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk) (16).

I planlægningen skal socialrådgiveren tage det udgangspunkt, som også lovgivningen gør, at forældre og børn har ret til samvær og kontakt, og at det er vigtigt, at anbragte børn bevarer forbindelsen til deres rødder, med mindre særdeles vægtige hensyn åbenbart taler imod. Ret til samvær og kontakt er en ret for barnet og en ret for begge forældre, uanset om forælderen har del i forældremyndigheden over barnet.

Når socialrådgiveren snakker om anbringelse med barnet og med forældrene, skal muligheden for samvær og kontakt være et emne, som drøftes samtidig. Spørgsmålet, om hvordan de kommer til at tage del i hinandens liv, mens barnet i en kortere eller længere periode bor et andet sted, optager forældrene meget. Og det kan have stor betydning for, at de kan og vil samtykke i anbringelsen.

”Hvornår kommer jeg hjem hos min mor og far, så jeg også kan være sammen med dem og med mine venner?”

Barn som skal anbringes uden for hjemmet

”Selv om vi nu har aftalt, hvor tit hun kommer hjem på weekend, vil jeg også gerne besøge hende i plejefamilien engang imellem, så jeg kan se hendes værelse og følge lidt med i, hvordan hun har det der.”

Socialrådgiveren skal spørge og lytte til forældrenes og barnets ønsker. Og hun skal snakke med dem om de realistiske muligheder for kontakt og samvær. Socialrådgiveren skal desuden tage udgangspunkt i:

- barnets behov
- forældrenes situation

- ✿ baggrund for anbringelsen
- ✿ barnets alder og udvikling
- ✿ anbringelsesstedets muligheder og beliggenhed
- ✿ mv.

Der er mange konkrete faktorer, som kommer til at indgå i spørgsmålet om mulighederne for kontakt og samvær under anbringelsen. Lovgivningens udgangspunkt er, at der indgås aftaler mellem familien, anbringelsesstedet og kommunen om samvær og kontakt. Kommunen kan om fornødent træffe beslutninger.

Det er socialrådgiverens opgave i den unikke situation med det konkrete barn, de konkrete forældre og det konkrete anbringelsessted at vurdere og tage stilling til hvilke aftaler, der kan indgås. Eller hvilke beslutninger, hun må træffe, ud fra formålet med anbringelsen og ud fra hensynet til barnets bedste.

Samvær og kontakt – en integreret del af en overordnet omsorgsplan

Undersøgelser (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk) (16) vedrørende forældrenes og familiens betydning for det anbragte barn og dets muligheder for kontakt peger samlet på, at der er en stigende opmærksomhed på, at spørgsmålet om samvær og kontakt mellem barn og forældre skal være en integreret del af den samlede planlægning i forbindelse med anbringelsen.

Hvis retten til samvær skal kunne opfyldes, er det af afgørende betydning, at både anbringelsessted og kommune bevidst arbejder med udviklingen af en inklusiv attitude over for forældrene. Desuden skal kommunen sikre, at kontakten mellem forældre og barn integreres i planlægningen af anbringelsen. Sagt på en anden måde: Samvær og kontakt skal være en integreret del af det, man kunne kalde en overordnet omsorgsplan for barnet (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk).

Samvær og kontakt er ikke direkte del af den lovbestemte handleplan i forbindelse med barnets anbringelse. Som det fremgår ovenfor er der i serviceloven selvstændige lovbestemmelser med regler om barnets og forældrenes ret til samvær og kontakt og med regler for, hvad kommunen kan bestemme, og i hvilke situationer børn og unge-udvalget skal træffe afgørelserne.

I den samlede overordnede plan for anbringelsen skal det indgå på hvilken måde, barnet og forældrene skal støttes i at bevare kontakten og eventuelt udvikle deres indbyrdes relation og samspil. Det kan have betydning for barnets muligheder for igen at bo hjemme.

Det er vigtigt, at socialrådgiveren har opmærksomhed herpå. Som udgangspunkt er de allerfleste anbringelser midlertidige, og barnet flytter hjem igen. Ubrudt kontakt og relation vil kunne lette overgangen til at flytte hjem igen, både for barnet og for forældrene.

Socialrådgiverens opgave med at indgå aftaler eller træffe beslutninger om samvær og kontakt er nært forbundet med og kan fint løses samtidig med opgaven om at aftale og lægge handleplan for anbringelsen. Det vil imidlertid ofte være nødvendigt, at socialrådgiveren vurderer mulighederne for samvær og kontakt hyppigere end handleplanen – og så må det gøres.

”Jeg vil gerne nøjes med at komme hjem på weekend en gang om måneden. Jeg snakker jo med min mor i telefonen næsten hver dag, og jeg vil gerne være sammen med mine venner her i weekender. Jeg har ikke så mange venner derhjemme mere.”

Ung, som er anbragt

Når aftalerne eller beslutningerne om samvær og kontakt skal revideres, vil det være nødvendigt, at socialrådgiveren har samtaler med barnet, forældrene, anbringelsesstedet og eventuelle andre professionelle aktører. Herigennem skabes grundlaget for, at socialrådgiveren kan vurdere den samlede situation for barnet og for forældrene. Socialrådgiveren får også viden om barnets, forældrenes og anbringelsesstedets ønsker til samvær og kontakt. På baggrund af den samlede viden og efterfølgende vurderinger kan socialrådgiveren indgå nye aftaler eller træffe nye beslutninger.

To eksempler

Barnet anbringes i en periode på indtil seks måneder og har ophold på en døgninstitution som led i en undersøgelse af barnets evt. behov for støtte. Aftaler eller beslutninger om samvær og kontakt skal tage udgangspunkt i, at anbringelsen er midlertidig. Undersøgelsen kan vise, at barnet har behov for at være anbragt i en længere periode, men den kan også vise, at barnet igen kan flytte hjem, evt. med støtte til barnet og forældrene.

Aftaler om samvær og kontakt skal i denne situation være med til at sikre forældrenes og barnets relation under den midlertidige anbringelse samt sikre deres deltagelse i hinandens tilværelse og dermed lette overgangen, hvis barnet flytter hjem, når undersøgelsen er afsluttet.

Et barn på 10 år anbringes på et opholdssted på grund af behov for en længerevarende behandlingsmæssig indsats. Barnet boede inden anbringelsen hos sin mor, som alene har forældremyndigheden over barnet. Barnet havde jævnligt kontakt med sin far på grundlag af en samværsresolution udfærdiget af statsamtet. Samværsresolutionen fastsatte sædvanligt samvær, herunder besøg hos faderen hver anden weekend og besøg efter en nærmere plan til højtider og ferier.

Ved anbringelsen på opholdsstedet vurderer kommunen, at det af hensyn til barnets behov for behandling er påkrævet, at barnet tilbringer nogle af sine weekender og ferier på opholdsstedet og også indgår i fritidslivet der sammen med medarbejderne og de andre børn.

Kommunens vurdering har betydning for, hvordan barnets og moderens samvær kan tilrettelægges. Moderen har forståelse for, at barnet skal være på opholdsstedet nogle weekends og dele af ferier. Socialrådgiveren og moderen indgår derfor en aftale om, hvordan samværet skal være.

Kommunens vurdering har også betydning for barnets og faderens mulighed for samvær. Faderen er ikke indstillet på at fravige sine rettigheder til at være sammen med barnet hver anden weekend, som er fastsat i den foreliggende samværsresolution. Han er ikke indstillet på at indgå en aftale om mindre samvær.

Kommunen må derfor vurdere situationen. Den vil formentlig vælge at træffe beslutning om at begrænse faderens samvær, således at barnets behov for behandling samt barnets og forældrenes ret til og mulighed for at være sammen kan gå op i en højere enhed. Kommunen kan således om fornødent tilsidesætte en samværsresolution, fastsat af statsamtet eller en aftale indgået direkte mellem forældrene om samvær ifølge servicelovens § 71, stk. 2.

Direkte aftaler mellem forældre, barn og anbringelsessted

”Vi aftaler helt selv, hvornår jeg har hende hjemme, og hvornår jeg besøger hende hos dem. Det er længe siden, kommunen har blandet sig i det. Det er altså en god fornemmelse. På den måde synes jeg, at vores samarbejde er rigtig godt. Vi aftaler også selv mange andre ting – og jeg føler virkelig, at hun stadig er mit barn, og at jeg stadig har meget at skulle have sagt. Det var altså kunstigt dengang alle små ændringer skulle over sagsbehandleren – det kan vi sagtens selv klare.”

Det formelle ansvar for aftaler eller beslutninger om samvær og kontakt mellem forældre og barn er kommunens og dermed socialrådgiverens. I Vejledningen om særlig støtte (45,3) tages det udgangspunkt, at forældrene og anbringelsesstedet aftaler, hvornår samværet skal foregå, således at afviklingen af samværet kommer til at passe begge parter.

Socialrådgiveren kan som led i sin ledelse af den samlede indsats give forældre, barn og anbringelsessted vide muligheder for selv at indgå aftaler og samvær og kontakt som i ovennævnte eksempel. Socialrådgiveren kan, efter en faglig vurdering af den helt konkrete situation, varetage sit ansvar ved at aftale eller beslutte de overordnede rammer omkring samvær og kontakt og efterfølgende lade forældre, barn og anbringelsessted indgå de konkrete aftaler.

Socialrådgiveren kan også, igen efter en faglig vurdering af den helt konkrete situation, varetage sit ansvar ved at lade forældre, barn og anbringelsessted aftale både de overordnede rammer og indgå de konkrete aftaler.

Socialrådgiveren skal løbende som led i den samlede omsorgsplan for barnet og i sit tilsyn med barnets forhold følge med i, hvordan barnets samvær og kontakt er med forældrene.

Det helt afgørende for, om aftalerne kan uddelegeres, vil være, at forældres og børns ret til samvær og kontakt sikres, og at forældre og anbringelsessted og barnet (afhængig af alder og modenhed) er enige i, at aftalerne kan indgås på den måde. Det er ligeledes helt afgørende, at socialrådgiveren sikrer sig, at samvær og kontakt finder sted i overensstemmelse med formålet med anbringelsen og til barnets bedste.

Muligheder for økonomisk støtte til samvær og kontakt

Forældres økonomiske forhold har betydning for deres mulighed for kontakt og samvær med deres barn og for hvilke oplevelser, de kan være sammen om.

Udgangspunktet i lovgivningen er, at forældre selv skal afholde udgifter forbundet med samvær og kontakt med anbragte børn. Mange familier med anbragte børn har overførselsindkomster som forsørgelsesgrundlag, og det begrænser deres muligheder for at afholde udgifter til for eksempel besøg hos barnet på anbringelsesstedet, med mindre det ligger tæt på familiens hjem. Det lave indkomstniveau giver heller ikke familierne mange muligheder for at være sammen på ferie eller familieoplevelser som at gå i biografen og tage på ture til vandlande, zoologiske haver, Tivoli mv.

Serviceovens § 52, stk. 5 giver mulighed for at yde økonomisk støtte til udgifter, der i væsentlig grad kan bidrage til en stabil kontakt mellem forældre (forældremyndighedsindehaver) og børn under et eller flere børns anbringelse uden for hjemmet. Økonomisk støtte efter denne bestemmelse er ikke afhængig af familiens økonomiske forhold.

Forældre uden del i forældremyndigheden har efter en nærmere økonomisk vurdering af, om de er i trang, mulighed for at søge økonomisk støtte i henhold til § 83 i Lov om aktiv socialpolitik. Bestemmelsen gælder både udgifter forbundet med samvær med børn, der bor hos den anden forælder, og samvær med børn, som er anbragt udenfor hjemmet.

I den samlede planlægning i forbindelse med barnets anbringelse og barnets og familiens kontakt og samvær under anbringelsen skal socialrådgiveren orientere forældrene om mulighederne i disse bestemmelser. Hvis forældrene formelt ansøger om denne form for støtte, skal socialrådgiveren vurdere og beslutte nødvendigheden af og muligheden for økonomisk støtte i den konkrete situation.

Begrænsninger i muligheder for samvær og kontakt kan skabe konflikter

Mulighederne for samvær og kontakt mellem forældre og barn under anbringelsen er efter erfaringer fra praksis meget ofte årsag til konflikt i de situationer, hvor kommunen finder det fornødent at træffe afgørelser, som sætter snævre begrænsninger eller fastlægger nærmere vilkår for mulighederne for samvær og kontakt.

Kommunens beslutninger om samvær og kontakt mellem barn og forældre vil bygge på kommunens egen viden om forældrenes situation og på den viden om barnets og forældrenes situation, som kommunen får fra anbringelsesstedet. Der kan opstå konflikt mellem forældre og anbringelsessted, fordi anbringelsesstedets oplysninger og vurderinger indgår i kommunens grundlag for at træffe beslutning. Der kan naturligvis også opstå konflikt mellem forældre og den socialrådgiver, som træffer beslutningerne.

Konflikterne vil ofte komme til at påvirke mulighederne for samarbejde mellem forældre, barn og socialrådgiver i forbindelse med anbringelsen. Konflikter, særligt mellem forældre og anbringelsessted, vil ofte påvirke barnet negativt, da konflikter kan betyde, at forældrene ikke i tilstrækkelig grad kan støtte op om barnets anbringelse, og at barnet kommer i loyalitetskonflikt mellem forældre og anbringelsessted.

Det er socialrådgiverens ansvar at søge at tilrettelægge arbejdet og

samarbejdet på en sådan måde, at konflikterne håndteres, og at det tilstræbes, at barnets situation mindst muligt påvirkes af konflikterne om samvær og kontakt, jf. kapitel 21.

Det er her vigtigt, at socialrådgiveren er opmærksom på bestemmelsen i servicelovens § 46, stk. 4. Her fastslås det, at såfremt barnets vanskeligheder ikke kan løses i samarbejde med familien og med dennes medvirken stilles der særlige krav i forbindelse med formidling af en afgørelse og begrundelserne herfor. Det indebærer, at socialrådgiveren skal udvise omhyggelighed i at tydeliggøre begrundelserne for afgørelsen, både i samtaler med forældrene og med barnet og i den skriftlige formidling af afgørelsen. ♦

Kapitel 17

Del 2

Rammer for samvær og kontakt

Af Helge Thomsen

Centerleder, Forældre og Børnecentret, Rødovre

Forældre og Børnecentret har igennem en årrække arbejdet med overvåget og støttet samvær for kommuner og statsamter. Arbejdet tager sigte på den størst mulige inddragelse af forældrene og barnet og er organiseret med en tydelig struktur og en synlig kompetencefordeling.

Forældrene til de anbragte børn, vi modtager, har svære belastninger som misbrugsproblemer, psykiske lidelser, voldskriminalitet og store begrænsninger i indlevelse i barnets behov.

Mange af børnene har følelsesmæssige skader som følge af f.eks. forældrenes misbrugsproblemer og svigtende omsorg for børnene. Andre har tillige fysiske skader. Børnenes historier bærer præg af disse erfaringer, som gør, at børnene har krav på særlig opmærksomhed og støtte.

Samværsformer

Vi arbejder med tre former for samvær:

- overvåget samvær
- støtte til samvær
- samvær med vilkår.

Overvåget samvær

Ved overvåget samvær er en samværskonsulent tilstede ved samværet, og forældrene er under konstant overvågning. Afgørelsen træffes af børn og unge-udvalget efter serviceloven § 71, stk. 3:

Når det er nødvendigt af hensyn til barnets eller den unges sundhed eller udvikling, kan børn og unge-udvalget for en bestemt periode træffe afgørelse om, at samvær kun må foregå under tilstedeværelse af en repræsentant for kommunen.

Afgørelsen begrundes altså alene i hensyn til barnet og ikke i for eksempel forældrenes svigtende omsorgskompetence.

Overvåget samvær er den mest indgribende afgørelse overfor forældrene. Ankestyrelsen betragter en afgørelse om overvåget samvær som mere indgribende end en afgørelse om tvangsanbringelse af barnet. Det er baggrunden for, at afgørelser træffes for en meget begrænset periode, og at der er strenge krav til opfølgning. Derved sikres det, at overvågningen ikke varer længere end nødvendigt.

Det ligger udenfor børn og unge-udvalgets kompetence at afgøre, hvordan samværet skal udføres i praksis. Den kompetence ligger i forvaltningen. Principielt er samværskonsulentens rolle alene at overvåge samværet. Imidlertid vil der i begrundelserne være angivet, hvad man ønsker opnået med overvågningen. Det medfører, at samværskonsulenten må handle, når bestemte situationer opstår. For eksempel skal samværskonsulenten gribe ind overfor adfærd, der kan skade barnet. Indgrebet må imidlertid ske på en måde, som ikke medfører yderligere skade, men så vidt muligt befordrer en positiv kontakt mellem forældre og barn.

Ved en samtale med forældrene før samværene starter fortæller vi, hvad samværskonsulentens opgave er, så den bliver tydelig for forældrene. Samtidig taler vi med forældrene om deres holdning til samværskonsulentens tilstedeværelse, og hvad, de mener, er vigtigt for dem og for barnet.

Støttet samvær

Ved ændringen af serviceloven pr. 1. januar 2006 blev der åbnet mulighed for, at forældrene kan give samtykke til støttet samvær. Det foregår ved, at der er en tredje person til stede.

Serviceoven § 71, stk. 2 (uddrag)

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan med samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at samværet mellem forældre og barnet eller den unge skal støttes ved, at der er en tredje person til stede.

Bestemmelsen løser det retssikkerhedsmæssige problem, at en støtters tilstedeværelse tidligere blev betragtet som overvåget samvær. Forældrenes samtykke er en klar forudsætning for støtteordningen, og bestemmelsen vil fortsat ikke kunne erstatte en afgørelse om overvåget samvær, hvor der er tvivl om samtykket.

Det stiller skærpede krav til en præcis formulering af, hvad der ønskes støtte til, hvordan den skal ydes og hvem støtten retter sig imod.

Samvær med vilkår

Efter servicelovens bestemmelser kan kommunen fastsætte nærmere vilkår for samværet og kontakten.

Serviceoven § 71, stk. 2 (uddrag)

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen træffer om fornødent afgørelse om omfanget og udøvelsen af samværet særlig vægt på hensynet til barnet eller den unge og formålet med anbringelsen.

Bestemmelsen rummer en række muligheder for regulering af samværet, herunder hvor samværene skal foregå, hvor ofte der skal være samvær, samværenes varighed mv.

I Forældre og Børnecentret praktiseres ordningerne under betegnelsen beskyttet samvær. Det betyder, at samværet beskyttes af de rammer, der er sat for gennemførelsen af samværet. For eksempel kan forældrene have et misbrugsproblem og må ikke møde påvirkede til samvær. Her vil samværskonsulenten udøve den nødvendige kontrol.

Kommunen kan afgøre, hvor samværene skal foregå. Skal samværet foregå et neutralt sted, kan et lokale stilles til rådighed for samværet. Andre afgørelser fastsætter, at samværene kan foregå i forældrenes hjem, i plejefamilien eller på den døgninstitution, hvor barnet er anbragt. Der vil i mange tilfælde blive taget stilling til mulighederne for at tilrettelægge udflugter og mindre ture i samværene.

Samværskonsulentens opgave og ansvar

For at gøre det tydeligt, hvad samværskonsulentens opgave og ansvar er, bygger vi samværsopgaver op omkring kompetenceområder.

Kompetenceområderne afgrænses af de funktioner, der skal varetages. Vi opdeler dem i tre områder. Kompetence til at:

- ✿ Træffe afgørelser.
Afgørelsen træffes af børn og unge-udvalget (overvåget samvær) eller kommunens forvaltning (støtte eller vilkår)
- ✿ Udføre afgørelser
Forældre og Børnecentret leder udførelsen af afgørelsen og opfølgning heraf.
- ✿ Gennemføre samvær.
Samværskonsulenten har ansvaret og kompetencen i selve samværet.

Det bliver tydeligt, at afgørelser og ændringer af afgørelser er placeret i kommunen og ikke hos samværskonsulenten. Det skaber mindre ”kasketforvirring” og bedre muligheder for forældrene til at kunne orientere sig i hierarkiet. Adskillelsen af kompetenceområder bliver desuden en hjælp til at fastholde fokus på samværet og kontakten mellem forældre og barn.

Formulering af opgaven

Når kommunen henvender sig om en samværsopgave, stiller vi socialrådgiveren en række spørgsmål, som vi véd er vigtige at få besvaret for at varetage opgaven og for at undgå tvivl undervejs om, hvem der gør hvad. Vi spørger om baggrunden for afgørelsen, om tidligere samværsordning, om barnets relation til forældrene og om eventuelle vanskeligheder. De informationer, vi indhenter, skal ikke være mere omfattende end nødvendigt for at varetage samværsopgaven.

Spørgsmålene vedrører dels formålet med overvågningen eller støtten og dels rammerne for samværene. Spørgsmålene giver ofte anledning til, at kommunen må træffe afgørelser om vilkårene for samværet og kontakten jf. servicelovens § 71, stk. 2.

Spørgsmål til opgaven kan være:

- Formål med samværet? Kontaktetablering, vedligeholde kontakt eller udvikle kontakt?
- Formål med overvågning eller støtte? Er der særlige fokusområder og begrænsninger?
- Hvor skal samværene foregå? Hvem afleverer barnet? Og hvem kan deltage i samværene?
- Samværenes varighed og hyppighed?
- Behov for støttesamtaler med forældre og barn før og efter hvert samvær?
- Aktiviteter og muligheder for at tage på ture?
- Forældrenes tilstand, hvis de har misbrugsproblemer?
- Erstatningssamvær ved aflysning?
- Rapportering og tilbagemelding til kommunen?
- Høring af forældrene vedrørende beskrivelser og vurderinger af samværene?

Opgaveformuleringen fastsætter rammerne og vilkårene for samværet. Opgaveformuleringen er vores arbejdsredskab for den praktiske udførelse af samværsafgørelsen, som vi har ansvaret for og ledelsen af.

Opgaveformuleringen danner desuden baggrund for vores tilbagemelding til kommunen om, hvordan samværene forløber, og den bliver derved et redskab for os og kommunen til opfølgning på samværsafgørelsen.

De konkrete formuleringer forudsætter vi, forældrene kender fra samtaler i kommunen. Vi gentager dem i vores forsamtale med forældrene. Hvis forældrene ikke kan genkende formuleringerne, drøfter vi dem igen med kommunen.

Inddragelse af forældre og barn

Samvær under overvågning eller efter fastsatte regler og restriktioner opleves af mange forældre som uforståeligt, kunstigt og ubekvemt. Det er forbundet med ubehag og modstand. Og de oplever det som noget, der er trukket ned over hovedet på dem. Det står ofte ikke klart for forældrene, hvad formålet er med, at overvågeren skal være der, og hvordan de kan forholde sig til samværskonsulenten.

For barnet kan det både være en lettelse og en belastning. En lettelse, at der er en person, der kan hjælpe, når samvær er forbundet med modsætningsfyldte følelser og konflikt om, hvem barnet skal være loyal overfor; forældrene eller plejeforældrene. En belastning, når det i starten er fremmede omgivelser og personer, som det skal lære at kende.

Er barnet anbragt i plejefamilie, spiller plejeforældrene en vigtig rolle som støttende voksne i forståelse af barnets dilemmaer og følelsesmæssige konflikt. Barnets erfaringer fra samværene skulle gerne blive brugbare fortællinger i barnets liv.

Det er baggrunden for, at vi inddrager forældrene, barnet og barnets omsorgspersoner i en forberedelse af samværene. Målet er at gøre samværsordningen synlig, samværskonsulentens rolle tydelig og at få etableret et samarbejde omkring samværsordningen. Det er tillige målet at gøre samværsordningen begribelig, håndterlig og meningsfuld for deltagerne i samværene.

Der holdes to forsamtaler, én med samværsforældrene og én med barnet og barnets plejeforældre. Forsamtalerne ledes af Forældre og Børnecentrets koordinator, som er ansvarlig for udførelse af afgørelsen. Samværskonsulenten deltager og får delegeret ansvaret for samværenes gennemførelse efter forsamtalet.

Sagsbehandler deltager i almindelighed ikke i forsamtalerne, fordi forældrenes relation til sagsbehandler ofte er forbundet med vrede over afgørelsen. Vi forsøger at skille afgørelse og udførelse ad og derved tydeliggøre konteksten.

Forsamtale med forældrene

Ved forsamtalen med forældrene orienterer vi dem om, hvad samværskonsulentens opgave er. De får mulighed for at fortælle, hvad deres holdning er til samværsafgørelsen. Og hvad de tænker og forestiller sig om barnet og det kommende samvær. Vi ønsker at etablere en dialog om det, der skal ske fremover, så blikket vendes fra fortiden mod fremtiden. Fra det, der ikke lod sig gøre mod det, man gerne vil lykkes med fremover.

Vi taler om det at møde barnet første gang, hvad man kan foretage sig sammen, hvad interesserer barnet sig for mv. Forældrene får mulighed for at sige, hvordan de helst ser samværskonsulentens være til stede under samværet. Om vedkommende skal være i nærheden eller på afstand. Hvis samværskonsulenten skal gribe ind i bestemte situationer, spørger vi forældrene, hvordan det vil kunne gøres mest skånsomt for dem. Vi spørger, om forældrene vil tillade, at samværskonsulenten tilbyder støtte, og i givet fald om de foretrækker den i samværet eller efter samværet. Vi taler om at være i tvivl om, hvad der vil være rigtigst at gøre sammen med barnet, og at det er i orden at spørge om råd.

Forældrene bliver orienteret om hvilke aftaler, der er med kommunen. Om hvad vi skriver om samværene, og hvordan de får kendskab til det. Forældrene får tilbudt at gennemgå den skriftlige udtalelse til kommunen, så deres kommentarer kan fremgå.

Det er hensigten med forsamtalen at give forældrene mulighed for at se deres egen rolle og muligheder i samværene. Derved skaber vi grundlaget for, at kontakten med barnet kan blive god og kan udvikle sig, og at forældrene kan medvirke til, at samværene bliver rare. Ofte vil forældrene allerede ved forsamtalen erfare, at rammerne og restriktionerne kan opleves mindre begrænsende, end de forventede.

Forsamtale med barnet og barnets plejeforældre

Baggrunden for afgørelser om overvåget samvær og regulering af samværene og kontakten er, at de hidtidige samvær har givet vanskeligheder for barnet. Ved forsamtalen med barnet og plejeforældrene fortæller vi om, hvordan samværene kommer til at foregå fremover. Har barnet alderen og modenheden til det, foregår samtalen med barnet, mens plejeforældrene er tilhørere og kan støtte barnet. Har barnet ikke alderen og modenheden foregår samtalen med plejeforældrene.

Det er vigtigt i samtalen at vise barnet, uanset alder og modenhed, at det er tilladt for barnet at have en relation til både forældre og plejeforældre. Barnet får mulighed for at fortælle, hvad det tænker om de kom-

mende samvær, hvad det ønsker, der skal ske, og hvad det ønsker ikke sker og gerne vil have hjælp til. Samværskonsulenten tager kontakt med barnet, de finder noget legetøj sammen og tilbringer noget tid sammen. Den kontakt, der herved etableres, skaber en begyndende tryghed ved stedet og ved samværskonsulenten.

Plejeforældrenes rolle som støttende voksne bliver berørt i forsamlingen. Samværene kan give plejeforældre bekymringer for, om de kan beskytte barnet godt nok. Vi berører, hvordan det vil blive at aflevere barnet til samvær og om at tage imod barnet efter samvær og være åben overfor barnets oplevelser.

Beskrivelse af samværene og skriftlige tilbagemeldinger til kommunen

Samværskonsulenten skriver en rapport efter hvert samvær. Rapporten beskriver, hvordan samværet er forløbet med særlig fokus på formålet med samværsordningen. Den indgår i den interne opfølgning af samværsordningen og ligger til grund for tilbagemeldingen til kommunen.

Ved overvågede samvær er beskrivelsen af samværene en del af kommunens grundlag for at vurdere behovet for overvågning. Kravet om en tæt opfølgning af overvågede samvær gør, at kommunen i nogle tilfælde får en mundtlig tilbagemelding eller en skriftlig udtalelse efter hvert samvær. I andre tilfælde får den en skriftlig udtalelse efter et antal samvær med en konklusion om forløbet af samværene og en anbefaling om det videre forløb.

Udtalelsen skal dels dokumentere det faktiske hændelsesforløb og beskrive relationen mellem forældre og barn i hvert enkelt samvær, dels dokumentere om der er behov for den pågældende foranstaltning, herunder behovet for samværskonsulentens tilstedeværelse.

Ved udarbejdelsen af udtalelser skal vi være opmærksomme på, at det, vi beskriver, er ekstremt arrangerede samvær. Den arrangerede ramme for samværene og den støtte, som rammen udgør, ligesom den støtte, som samværskonsulenten konkret yder til barn og forældre, må indgå i beskrivelsen og vurderingen af samspillet mellem barn og forældre.

Særlig støtte i tilknytning til samvær

Når et barn og dets forældre får tilbudt samvær, kan der opstå behov for særlig støtte til dem hver især.

Støtte til forældrene

Hvis forældrene ønsker det, kan samværskonsulenten og forældrene planlægge og evaluere hvert samvær sammen. Før samværet kan de udveksle idéer til aktiviteter og dele overvejelser om, hvordan forældrene håndterer vanskelige situationer, og hvordan samværskonsulenten eventuelt kan være til hjælp. Efter samværet kan de se tilbage på, hvordan samværet forløb og hvilke erfaringer, de hver især kan drage af det.

Støtte til barnet

Samværskonsulenten kan forberede samværet sammen med barnet. Det har især betydning, hvor kontakten med forældrene er meget belastende for barnet og er vanskelig at håndtere for barnet både i samværet og efter samværet. Forberedelsen kan for eksempel handle om, hvordan samværskonsulenten kan støtte barnet under samværet.

Efter samværet afleverer samværskonsulenten barnet til plejeforældrene med en kort samtale, der tager udgangspunkt i barnets oplevelse af samværet. Hvad har været godt for barnet. Og hvad har været svært. På den måde kan barnet få sat ord på nogle af de oplevelser, det har haft. Oplevelser som barnet har svært ved at fortælle om og som ofte forbliver hemmeligheder for andre - også for barnets omsorgspersoner, plejeforældre.

På den måde forbindes to verdener, som barnet ellers holder adskilt. Der bliver sat ord på barnets oplevelser, ord der kan blive håndterlige erfaringer og læring og kan bidrage til nye fortællinger, nye historier og ny mening i relationen til forældrene i samspillet med de voksne, som drager omsorg for barnet til daglig. 🌸

Kapitel 17

Del 3

Erfaringer med overvågede samvær

Af Ellen Hansen

Samværskonsulent, Forældre og Børnecenteret, Rødovre

Pressen omtaler oftest de problematiske samværssager. Beskrivelserne handler typisk om konflikter mellem forældre efter skilsmisse, og om børn der tvinges til samvær under forhold, som vækker læserens indignation og harme.

Tvang vækker altid stærke følelser. Sådan er det også for forældre, der står overfor at skulle have overvågede samvær med deres anbragte børn, fordi kommunen har bestemt det.

Jeg har i en årrække fungeret som samværskonsulent under sådanne samvær. Min erfaring har været, at det til trods for vanskelighederne, alligevel kan være muligt at skabe et samarbejde, hvor samværene udvikler sig i en positiv retning. Relationen mellem barn og forældre kan befordres og udvikles over tid – også selv om det ind imellem kan se meget vanskeligt eller næsten umuligt ud. Jeg vil her fortælle om sådanne forløb.

Svære vilkår

Ethvert overvåget samværsforløb har som baggrund en meget vanskelig problematik. Det kan være forældre, der på baggrund af psykiske problemer, sociale vanskeligheder, misbrug eller lignende, har omfattende vanskeligheder med at varetage de mange og komplekse opgaver, der hører med til det at være forældre. En del har i deres egen opvækst savnet at have en velfungerende familie, og har ikke en sikker indre model af, hvad det vil sige at være en god nok forælder.

Selvom der således ofte er mange og massive problemer, er det helt fra samværets start vigtigt at samværskonsulenten også er opmærksom på de udviklingsmuligheder, der kan være til stede til trods for proble-

merne. Det er ligeledes betydningsfuldt at huske på, at udvikling til tider foregår langsommeligt, periodevist og over lang tid.

Samværsforløb starter ofte på svære vilkår. De fleste forældre kunne have ønsket sig at være sammen med deres børn på en helt anden måde og kan føle sig skuffede, krænkede og fejlvurderede. Mange forældre har tillidsproblemer til myndigheder og behandlere med i bagagen. Erfaringer som uundgåeligt præger også nye sammenhænge. Forældrene kan derfor være skeptiske overfor at samarbejde med samværskonsulenten, og det kan tage tid for forældrene at forstå og erfare, at det er en vigtig opgave for samværskonsulenten netop at medvirke til at få samværene til at fungere så godt som muligt.

Især i begyndelse af et samværsforløb kan forældrene opleve situationen som kunstig, og der vil ofte være en vis tilvænningsperiode. Forældrene skal vænne sig til at blive set på og at være sammen med barnet på en afslappet måde til trods for en anden persons nærhed. Forældrene kan føle det ubehageligt at vide, at der efter hvert samvær bliver udarbejdet en rapport. De kan føle sig usikre på, hvordan de bliver opfattede og vurderede og være nervøse for, hvad der bliver skrevet om dem.

Samværskonsulenten vil søge at støtte forældrene i at håndtere disse følelser og tanker, og med tiden bliver samværene mere afslappede. Både forældre og børn begynder i højere grad at føle sig tilpas i lokalerne. Forældrene får løbende erfaringer om, at samværskonsulenten er respektfuld og kan være en mulig støtte. Denne proces er ikke jævnt fremadskridende, idet mange faktorer spiller ind, men samværskonsulenten kan løbende søge at befordre at en sådan positiv udvikling finder sted.

Stærke følelser

Under samværene er der mange stærke følelser til stede i rummet. Blandt disse kan nævnes:

- Forælderens kærlighed til og bekymring for barnet, og barnets kærlighed til og bekymring for forælderen.
- Savn og længsel over ikke længere at være sammen men til tider også en lettelse, der kan afstedkomme skyldfølelse.
- Vrede mod myndigheder og andre.
- Utilstrækkelighedsfølelse over ikke at have slået til.
- Skyldfølelser hos barnet.
- Ensomhedsfølelse.
- Ambivalente følelser i forhold til plejeforældrene.

Samværsrummet fyldes periodisk af disse følelser, og idet mange af forældrene ikke har mulighed for at tale med andre, benytter de lejligheden til at tale med samværskonsulenten herom. Forældrene har brug for at få luft og at blive lyttet til, og samværskonsulenten kan hjælpe netop ved at lytte, men også ved at afgrænse. Samværskonsulenten kan støtte forældrene i, at der først og fremmest bliver fokus på selve samværet og samspillet mellem barn og forældre.

Under samværene vil der uundgåeligt opstå situationer, hvor der er uoverensstemmelse mellem, hvad forældre og barn ønsker. Søren havde fx et stort behov for at tale om sine negative følelser overfor plejefamilien, hvorimod hans søn havde det meget dårligt med at hans far talte dårligt om plejefamilien. Et andet eksempel er Dorte, som kan føle jalousi og føle sig forladt og afvist, hvis hendes datter ikke vil lege med hende. Hendes datter vil for eksempel ind imellem spille bold med samværskonsulenten, og denne prøver at imødekomme barnet, og reetablere kontakten mellem mor og datter, når timingen er til det.

Disse små hændelser optræder der masser af i samvær, og de rummer hver især dilemmaer, som samværskonsulenten løbende må forholde sig til. Hun må træffe valg, og disse må i videst mulig udstrækning tilgodeses såvel forældre som barn. Samværskonsulenten må søge at forstå en situation fra flere forskellige perspektiver og må tænke i "både-og" snarere end "enten-eller". Det vægtes at træffe valg, der medvirker til at skabe kontakt mellem forældre og barn, og som åbner for en positiv udvikling for begge parter.

Tryk base

Under samværene er det samværskonsulentens opgave at være en tryk base for barnet. De allerfleste børn er meget opmærksomme på, hvor samværskonsulenten befinder sig i rummet, og kan holde forbindelse via blikkontakt eller ved at sørge for at holde sig i nærheden af konsulenten. Kontakten kan give anledning til såvel problemer som udviklingsmuligheder. Til tider kan forælderen føle jalousi. Til andre tider kan forælderen bruge konsulenten som rollemodel.

Under et længerevarende samværsforløb sker der til tider en positiv udvikling så samværene og kontakten mellem forælder og barn forbedres.

Et eksempel på en sådan udvikling er Linda, der i starten af et samværsforløb ofte meldte afbud og altid afsluttede de enkelte samvær før det aftalte sluttidspunkt. Hun var tynget af mange vanskeligheder både personlige og sociale. Under samværene orkede hun næsten ikke at lege

med sit barn, og forholdt sig meget passivt. Efter nogle år møder hun nu (næsten) hver gang. Hun bliver under hele samværet og leger med sin søn. Både Linda og hendes søn er blevet gladere for samværene, og som samværskonsulent har jeg undervejs haft en rolle, hvor jeg har understøttet udviklingsprocessen.

Selv om det på mange måder kan være vanskeligt at være "samværsforældre" er det min erfaring, at mange bliver rimeligt tilfredse med ordningen – trods alt. Det føles trygt og forudsigeligt for såvel barn som forældre, at samværet foregår med den samme samværskonsulent fra gang til gang, og at selve samværet foregår i trygge, faste og efterhånden velkendte rammer. Forældrene føler sig til en vis grad støttet af samværskonsulenten, når der opstår vanskelige situationer. Støtten kan både være i form af, at samværskonsulenten griber ind og klarer en her-og-nu-situation, som er svær; eller være en mere indirekte støtte til, at forældrene selv klarer situationen.

Forældrene kan føle sig mødt og forstået ved, at samværskonsulenten har øje for, hvordan de har det og forstår at stille krav og udfordringer, der føles passende. De kan opleve at lære at blive bedre til at lytte til og forstå deres barn samt lære at blive bedre til at kunne håndtere noget, der tidligere var svært. En sådan udvikling er af stor betydning for relationen mellem barn og forælder, og er altså til tider mulig, hvis de bliver hjulpet på vej af samværskonsulenten.

For samværskonsulenten handler det blandt andet om at kunne leve med stilstandsperioder. Om at have tålmodighed. Og om at have øje for nogle af de mikroskopiske udviklingsmuligheder, der næsten altid opstår undervejs. Ved at konsulenten har øje for og sætte ord på de små fremskridt, kommer der et fokus på disse, og det kan danne afsæt for yderligere udvikling og bevægelse. Ofte vil det være en langsommelig proces, hvor samværskonsulenten løbende må være reflekterende ved eksempelvis at stille sig selv spørgsmål som:

- Hvordan kan jeg konkret søge at skabe de bedst mulige rammer for denne opgave?
- Hvilke erfaringer gør jeg mig i det enkelte samvær om, hvad der fungerer godt, og hvad der ikke fungerer så godt?
- Hvordan kan jeg bruge disse og tidligere erfaringer ved de kommende samvær?
- Hvad skal jeg fortsætte med?
- Hvad skal jeg ændre på?

Ingen lette løsninger

Samværskonsulentarbejdet er vældigt komplekst. Der findes ikke enkle sandheder, lette løsninger, teknikker eller ”manualer”. Det er væsentligt at samværskonsulenten har øje for såvel barnets som forældrenes aktuelle mestringsområder og for deres potentielle udviklingspotentialer.

Det er også betydningsfuldt, at samværskonsulenten løbende faciliterer forældrenes bestræbelser på at udvikle deres potentiale. Dette giver mulighed for udvikling af relationen mellem forældre og børn og er vældig meningsfuldt, idet relationen mellem barn og forældre fortsat er af stor betydning – også efter en anbringelse. ❁

Kapitel 18

Del 1

Kommunens opgaver i forbindelse med barnets anbringelse

Kommunen er ansvarlig for den samlede indsats til et barn, som er anbragt uden for hjemmet og til barnets familie. Kommunen skal inddrage forældrene og barnet i planlægningen af den samlede indsats. Kommunen skal som minimum anvende den lovbestemte handleplan som redskab i planlægningen og ved indgåelse af aftaler med forældrene og barnet.

Med fokus på inddragelse af forældre (og børn) omtaler dette kapitel reglerne i servicelovens § 69. Den fastlægger kommunens kompetence til at træffe konkrete beslutninger om barnets forhold under anbringelsen.

Udgangspunktet er som nævnt, at indsatsen finder sted efter fælles planlægning og aftaler, men når der ikke kan opnås enighed mellem kommunen og forældrene og/eller barnet, kan kommunen skære igennem, når den af hensyn til formålet med anbringelsen finder det nødvendigt og træffe beslutninger til barnets bedste.

Dette kapitel omtaler forældres (og børns) inddragelse i

- Afgørelse om valg af anbringelsessted
- Afgørelser om barnets forhold under anbringelsen, belyst gennem eksempler om forældres inddragelse og indflydelse på beslutninger om barnets behandling, fritidsaktiviteter, ferierejser med anbringelsesstedet og udstedelse af pas samt dåb og konfirmation.
- Afgørelser om barnets muligheder for samvær med personer fra netværket under anbringelsen.
- Afgørelse om ændring af anbringelsessted
- Det anbragte barns skolegang
- Specialundervisning

Dette kapitel drejer sig således om inddragelse i afgørelser truffet af kommunen i forbindelse med anbringelsen. Det indebærer, at de generelle lovbestemmelser og procedurer vedrørende kommuners behandling af

sager, hvori der træffes beslutninger, skal følges. Det betyder også, at kommunen skal følge servicelovens regler om inddragelse af forældre og børn.

Generelt om valg af anbringelsessted

Det er væsentligt, at både børn og forældre bliver inddraget i processen med valg af anbringelsessted, fordi det får stor betydning for hele familiens oplevelse af anbringelsesforløbet.

Lovgivningen

Kommunen træffer efter servicelovens § 69, stk. 1 afgørelse om valg af anbringelsessted.

Serviceoven § 69, stk.1. (uddrag)

Stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om valg af konkret anbringelsessted i overensstemmelse med handleplanen, jf. § 140. Samtidig med valg af anbringelsessted skal der tages stilling til barnets eller den unges skolegang.

Formålet med anbringelsen skal være styrende for valget af anbringelsessted. Kommunens undersøgelse af barnets forhold og handleplanen, som er udarbejdet sammen med forældrene, barnet eller den unge, vil med sine beskrivelser af barnets og familiens forhold samt med fastsættelse af mål og delmål gøre det tydeligt, hvad anbringelsesstedet skal kunne yde.

Valg af type af anbringelsessted

Kommunen skal ud fra formålet med anbringelsen vælge anbringelsessted ud fra en konkret vurdering af stedets egnethed til at imødekomme netop dette barns behov for særlig støtte.

Langt de fleste børn bliver anbragt på døgninstitutioner, i plejefamilie eller på et opholdssted. Med anbringelsesreformen er der fokus på at øge mulighederne for, at barnet kan blive boende i sit nære miljø, kaldet netværksanbringelse.

Else Christensen (9) beskriver, at socialrådgiverne i undersøgelsen i valg af anbringelsessted lagde vægt på især følgende forhold:

- barnets alder.
- relationerne mellem barn og forældre.
- relationerne mellem forældre og anbringelsessted.
- eventuelle behandlingsmæssige behov hos barnet.

Inddragelse af forældrene og barnet i valg af type af anbringelsessted finder sted som led i processen med at udarbejde handleplan for anbringelsen.

Valg af konkret anbringelsessted

Typen af anbringelsessted er nu valgt og aftalt i samarbejde mellem socialrådgiveren, forældrene og barnet. Kommunen skal vælge det konkrete anbringelsessted ud fra en vurdering af stedets egnethed til at give de bedste betingelser for at imødekomme det konkrete barns behov for støtte og behandling. Kommunen skal endvidere inddrage en række faktorer, såsom muligheden for at bevare kontakten til familie, venner og fritidsaktiviteter mv. Kommunen skal også i forbindelse med anbringelsen tages stilling til barnets skolegang.

I Vejledningen om særlig støtte (45.3) fremhæves, at forældrenes og barnets accept af det konkrete anbringelsessted har stor betydning for, at indsatsen kan blive til barnets bedste.

Med anbringelsesreformen blev der lagt yderligere vægt på, at forældrenes og barnets accept af det konkrete anbringelsessted har betydning for effekten af indsatsen. Det understreges af bestemmelsen om, at både forældrene og børn, der er fyldt 12 år, kan klage over valget af det konkrete anbringelsessted (§ 167). Klagen vil som udgangspunkt have opsættende virkning.

Begrundelsen for at udvide klagemuligheden er, at valget af det konkrete anbringelsessted kan være en ligeså indgribende afgørelse for barnet og familien, som valget mellem en døgninstitution og en familiepleje, da det typisk er de personlige relationer, der er afgørende for børns og forældres vurdering af et anbringelsessted.

Valg af plejefamilie

”Vi ville gerne have haft mulighed for at være med til at vælge plejefamilie, for det er vigtigt, at plejefamilien er mennesker, som vi føler, vi vil kunne samarbejde med. Giv forældre mulighed for at mærke efter og tænke over, om vores barn vil kunne bo netop der.”

”Jeg ville gerne have haft mulighed for også at mødes alene med plejefamilien uden sagsbehandler eller andre – og gerne på neutral grund – for på den måde at lære plejefamilien at kende, inden der blev truffet beslutning om valg af plejefamilie.”

Barnets anbringelse i plejefamilie eller i et mindre familielignende opholdssted (efterfølgende omtalt samlet som plejefamilie) stiller særlige krav til inddragelse af forældrene og barnet.

Kommunen har her vurderet, at formålet med anbringelsen bedst vil kunne opfyldes ved anbringelse i en familie. I forbindelse med udarbejdelse af handleplanen og valget af anbringelsestype har socialrådgiveren med forældrene og barnet eller den unge drøftet og taget stilling til forældrenes rolle under anbringelsen, herunder deres mulighed for fortsat at være forældre og varetage konkrete forældreopgaver.

Børn skal være integreret i mindst én familie

Forældrenes rolle under anbringelsen har særlig betydning, når barnet skal anbringes i en plejefamilie.

Karin Kildedal (29) omtaler vigtigheden af, at socialrådgiveren i forbindelse med udarbejdelse af handleplanen gør sig overvejelser om, og når frem til en konklusion om, hvorvidt plejefamilien skal være et supplement til barnets egen familie, eller om barnets familiære situation og relationer er sådan, at plejefamilien skal være barnets primære familie. Det må være et mål, at alle børn vokser op med forældre, som påtager sig den opgave, det er, at være forældre. At de udfylder pladsen som de forældre, børn har brug for, uanset om det er forældre, plejeforældre eller adoptivforældre, som påtager sig opgaven.

Hvis barnet ved anbringelsen har forældre, som har taget pladsen og som kan fortsætte hermed, skal plejefamilien være et supplement og må ikke konkurrere om pladsen som forældre. Hvis barnet ikke har forældre, som kan varetage forældrerollen, er det vigtigt, at plejefamilien er indstillet på at tage pladsen i takt med, at barnet ønsker det. Det skal gennem anbringelsen sikres, at barnet vokser op med forældre eller mennesker i forældres sted.

Vigdis Bunkholdt (6) udtrykker problemstillingen på en anden måde: at et barn skal have mulighed for at vokse op og været integreret i mindst én eller i to familier. Anbringelsen i plejefamilie må sikre, at barnet er eller bliver integreret i enten sin egen familie, i plejefamilien eller i begge familier, så barnet vokser op med tilhørsforhold til en eller to familier. Der må ikke ske det, at barnet gennem anbringelse i familiepleje kommer til at vokse op uden at høre til i hverken sin egen familie eller i plejefamilien.

Kommunens overvejelser og beslutning vedrørende familiens og plejefamiliens rolle under anbringelsen skal indgå som en tydelig præmis i handleplanen og i valg af den konkrete plejefamilie. Det er en præmis,

som forældre som minimum skal være informeret om og i bedste fald indforstået med. Det er samtidig en præmis, som skal være grundigt gennemdrøftet med den evt. kommende plejefamilie. Det er meget vigtigt, at socialrådgiveren er tydelig i sin kommunikation og fortæller både forældrene, barnet og den kommende plejefamilie om kommunens vurdering og dermed forventninger til plejefamilien.

Hvis denne vurdering og de dermed forbundne forventninger ikke er formidlet med samme tydelighed til alle involverede parter, er der betydelig grobund for, at der udvikler sig et vanskeligt samarbejde mellem forældre og plejefamilie. I FBU Forældrelandsforeningen og i praksis er det mange erfaringer med, at plejeforældre af kommunen er blevet stillet i udsigt, at der er tale om et barn, som skal være langvarigt anbragt, mens kommunen overfor forældrene aftaler anbringelse for en kortere periode ad gangen – ”og så må vi se, hvordan det går.”

Valg af konkret plejefamilie

I forarbejdet til valg af konkret plejefamilie skal socialrådgiveren inddrage forældrene og barnet eller den unge som de første, før fagpersoner, og give dem mulighed for at komme med deres ønsker og forestillinger om den familie, der skal vælges (Karin Kildedal) (29).

De fleste forældre har for eksempel holdninger til hvilken slags mennesker, de ønsker, skal tage vare på og opdrage deres barn og hvilken form for opdragelse, de ønsker at barnet får. En families traditioner, kultur og religion kan også have stor betydning for, om forældrene kan acceptere en plejefamilie, ligesom plejefamiliens bopæl er et vigtigt element og har betydning for muligheden for kontakt med barnet og med plejefamilien.

De fleste børn har ofte konkrete forestillinger om, hvad de ønsker sig af deres kommende familie og hjem. Det kan være spørgsmål som:

- Skal der være dyr i plejefamilien og hvilke?
- Skal plejefamilien bo i byen eller på landet?
- Skal anbringelsesstedet ligger tæt på hjemmet for, at barnet eller den unge kan bevare nær tilknytning til sin familie, til sin skole, sine kammerater, fritidsinteresser?
- Skal der være andre børn? Skal de være jævnaldrende?

For at få et billede af hvilken type voksne, som netop det barn føler sig mest tryk ved kan socialrådgiveren for eksempel snakke med barnet om, hvilke kendte voksne barnet føler sig tilpas sammen med. Det kan få stor betydning for både barnets og forældrenes senere accept af den konkrete plejefamilie, at de er blevet inddraget og taget med på råd, også selv

om deres ønsker og forestillinger ikke nødvendigvis er blevet imødekommet i særligt stort omfang.

Besøg i plejefamilien

Når kommunen har fundet frem til en mulig plejefamilie, skal forældrene have informationer om dem, og de skal have mulighed for at besøge plejefamilien, evt. flere gange, for at kunne danne sig et indtryk af, om det er en familie, som de kan overlade deres barn til for en kortere eller længere periode. Hvis forældrene ønsker det, kan det også være en god idé, at plejefamilien besøger forældrene i deres hjem.

Når forældrene først alene og senere sammen med barnet er på besøg i plejefamilien for at få et indtryk af, hvad det er for nogle mennesker, kommunen peger på som mulig plejefamilie, er det meget vigtigt, at plejeforældrene får etableret en begyndende kontakt med forældrene og barnet. De skal på den ene side fortælle om sig selv som mennesker og som familie og om, hvad de lægger vægt på i tilværelsen med børn, herunder plejebørn, ligesom det kan være en god ide at de fortæller, hvorfor de har valgt at blive plejefamilie.

På den anden side skal de møde forældrene med interesse for dem, både som mennesker og som forældre til barnet. De skal allerede ved første møde og senere kontakter vise, at de er interesseret i at høre om forældrenes viden om og erfaringer med barnet og vise, at de har brug for den viden. Ved indledende besøg i en eventuelt kommende plejefamilie vil socialrådgiver og familieplejekonsulent ofte være til stede foruden forældrene og plejeforældrene. Det er her meget vigtigt, at plejeforældrenes interesse og kontakt er rettet mod barnet og barnets forældre.

Indledning af samarbejde

I denne indledende kontakt lægges grobunden for det kommende samarbejde mellem alle involverede. Det er derfor vigtigt, at socialrådgiveren i videst muligt omfang tager hensyn til forældrenes og barnets eller den unges indtryk af den foreslåede plejefamilie.

I praksis er det en god hovedregel, at et barn kun anbringes i en konkret plejefamilie, hvis alle involverede er indstillet på at bakke op om, at barnet anbringes i netop den plejefamilie og dermed give det et chance. Direkte modstand hos forældrene eller barnet vil kunne ødelægge barnets muligheder for positivt udbytte af anbringelsen.

Når plejefamilien er valgt, er det af stor betydning for alle parter, at de overordnede aftaler mellem socialrådgiver, forældre, barn og plejefamilie skrives ned, så alle kan huske aftalerne. Alle parter, også forældre

og børn, kan føle sig taget mere alvorligt, hvis også deres ønsker er skrevet ned og indgår i aftalerne.

Valg af døgninstitution eller opholdssted

Også ved anbringelse på døgninstitution eller opholdssted skal forældre og barn inddrages i valget af det konkrete sted.

I praksis er der ikke altid tale om egentlige valgmuligheder. Mange døgninstitutioner og opholdssteder arbejder med afgrænsede og specifikke målgrupper af børn og unge og har udviklet et speciale. Ofte vil der kun være en enkelt døgninstitution eller opholdssted i passende geografisk afstand, der kan opfylde barnets behov for en specifik behandlingsmæssig indsats, eller som kan opfylde barnets behov for en meget hurtig anbringelse eller en anbringelse med det formål at få en nærmere udredning af barnet under døgnopholdet.

Inddragelsen af forældre og børn vil i denne situation indebære, at socialrådgiveren skal give information om, hvilke anbringelsesmuligheder der er mere generelt i området, og at der derfor kun er den eller de få muligheder for anbringelse af det konkrete barn. En væsentlig del af inddragelsen her er, at forældrene og barnet besøger det eller de påtænkte anbringelsessteder. At de får informationer om, hvad det er for et sted, hvordan man arbejder lige netop der, samt hvordan kontakten og samarbejdet om barnet vil blive.

”Vi var på besøg på institutionen og vores barn var med. På institutionen snakkede de meget med vores barn og gav sig god tid. Det gav barnet mulighed for at være med til at træffe beslutningen om at flytte til institutionen.”

Medarbejdere på døgninstitutioner eller opholdssteder skal ligesom plejeforældre rette deres opmærksomhed og kontakt til forældrene og barnet.

”Min mor, som har været en stor hjælp ved pasningen af barnet, før han blev anbragt, var meget imod, at han skulle anbringes. Socialrådgiveren arrangerede derfor et ekstra besøg på institutionen, som min mor også havde mulighed for at se stedet og vide noget om det, inden anbringelsen. Det var rigtig godt.”

Valg af slægt eller netværk som anbringelsessted

Folketinget havde som vigtigt mål for anbringelsesreformen, at ressourcer i barnets familie og netværk i højere grad skal udnyttes til løsning

af et barns eller en families vanskeligheder. Det mål gælder også ved anbringelser udenfor hjemmet.

Folketinget baserede blandt andet sit mål på, at udenlandske erfaringer ifølge SFI's forskningsoversigt (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk) (16) med anbringelser i slægt og netværk er gode. Børnene har bedre kontakt med deres familie og udsættes i mindre grad for brud og skift i anbringelsesforløbet. Netværksanbringelser bidrager således til at styrke kontinuiteten for barnet.

Netværksanbringelser kan være et alternativ til anbringelse i plejefamilie. Valg af konkret familie, herunder evt. en netværksfamilie, skal på lige fod med andre anbringelser ske ud fra undersøgelsen af barnets forhold samt formålet med anbringelsen samt en konkret vurdering af, om der i barnets netværk findes personer, som har ressourcer til at imødekomme barnets behov, således at valget sker ud fra hensynet til barnets bedste. Netværksplejefamilien skal være parat til at modtage barnet med de opgaver, der følger med, herunder samarbejdet med barnets forældre.

Kommunens overvejelser om at anbringe et barn i netværket, særligt i slægten eller hos nære venner af familien, bringer nye aspekter ind i inddragelsen af forældrene og barnet og af netværket. FBU Forældrelandsforeningen har fra praksis erfaringer med, at anbringelser i slægten kan bringe rigtig mange følelser i spil, hvor virkningen for nogle forældre ser ud til at blive, at de selv helt eller delvist mister kontakten med deres familie for at barnet kan bo i slægten.

Ligesom ved valg af anbringelsessted i øvrigt skal kommunen inddrage forældrene og barnet. Her skal den lægge særlig vægt på, om barnet selv (afhængig af alder og modenhed) og forældrene ønsker anbringelse i slægten. Og om de er enige i, at barnet skal bo hos den konkrete familie. Det er vanskeligt at forestille sig, at en anbringelse i den nære slægt mod forældrenes ønske vil være til barnets bedste, hvis den beslutning får store konsekvenser for forældrenes tilknytning til familien og dermed også til barnet..

Familien og det nære netværk skal inddrages i beslutningsprocessen

Når kommunen overvejer at anbringe barnet i slægten eller i det nære netværk, er det vigtigt, at alle for barnet og forældrene vigtige personer inddrages og deltager i beslutningsprocessen. Det er deres familie, det drejer sig om. Det kan eventuelt ske gennem anvendelse af Familierådslagning, hvor kommunen som led i beslutningsprocessen giver den udvidede familie mulighed for at drøfte med hinanden, om barnets anbringelse i deres slægt vil være mulig og hensigtsmæssig. Og om hvil-

ken hjælp og støtte, de synes, der skal til for at støtte op om en eventuel netværksanbringelse.

Kommunen må også overveje, om anbringelse i barnets slægt er formålstjenlig, hvis begrænsninger i samvær og kontakt skønnes at være eller kunne blive nødvendige, og også i den situation skal forældrene og barnet inddrages i overvejelserne.

Klage over valg af anbringelsessted

Med anbringelsesreformen blev reglerne i serviceloven om adgang til at klage over valg af anbringelsessted, præciseret.

Service-loven § 167

Afgørelser om valg af anbringelsessted og ændret anbringelsessted efter § 69, stk. 1 og 2 kan af barnet eller den unge, der er fyldt 12 år, og af forældremyndighedsindehaveren indbringes for det sociale nævn....

Reglerne indebærer, at både forældremyndighedsindehaveren og børn og unge over 12 år kan klage over valg af anbringelsestype og valg af konkret anbringelsessted. Som hovedregel har klage over valg af anbringelsessted opsættende virkning, jf. retssikkerhedslovens § 72, stk. 2.

Retssikkerhedsloven § 72

Stk. 2: Klage over valg af anbringelsessted efter § 167, stk. 1, i lov om social service har opsættende virkning. Hvis særlige forhold gør det påkrævet, træffer kommunen samtidig med afgørelse om valg af anbringelsessted eller ændret anbringelsessted afgørelse om at iværksætte afgørelsen straks. Afgørelsen om, at en afgørelse iværksættes straks, kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Afgørelser om barnets forhold under anbringelsen

Forældres inddragelse i og indflydelse på beslutninger, som kommunen har mulighed for at træffe om barnets forhold under anbringelsen, belyses med omtale af lovgivningen og gennem få eksempler på beslutninger om barnets behandling, fritidsaktiviteter, ferierejser med anbringelsesstedet og udstedelse af pas samt dåb og konfirmation.

Service-loven § 69

Stk. 2. I det omfang det må anses for nødvendigt under hensyn til formålet med anbringelsen, skal kommunalbestyrelsen på baggrund af det løbene tilsyn med

barnet eller den unge på anbringelsesstedet, jf. §148, træffe afgørelse om ændret anbringelsessted, behandling, uddannelse, samvær med personer fra netværket m.v. under opholdet.

I Vejledningen om særlig støtte til børn og unge (45.3) skelnes mellem personlige forhold, som kun forældre med forældremyndighed kan træffe beslutning om og forhold, som det under hensyn til formålet med anbringelsen, kan være nødvendigt at kommunen træffer beslutninger om. Personlige forhold er eksempelvis navngivning eller dåb og konfirmation. Kun forældrene kan træffe beslutning herom.

Udgangspunktet er igen, at socialrådgiveren, forældrene og anbringelsesstedet samarbejder og indgår aftaler vedrørende barnets forhold under anbringelsen. Når der ikke kan opnås enighed eller indgås aftaler, kan kommunen træffe beslutninger, som kommunen under hensyn til formålet med anbringelsen skønner det nødvendigt at træffe beslutninger om. Det kan være nødvendigt, at kommunen træffer beslutning om en række spørgsmål fra dagligdagen, hvis der ikke kan indgås aftaler med forældrene herom.

Kommunen har et vidtgående ansvar for anbragte børn og unge og har, som følge af det ansvar, kompetence til at træffe nødvendige beslutninger om barnets forhold. Hvis barnet har behov for undersøgelse eller behandling hos læge eller på hospital, kan kommunen træffe beslutninger, selv om forældrene modsætter sig nødvendig behandling eller indlæggelse. Hvis barnet har et ønske om at deltage i forskellige fritidsaktiviteter og disse aktiviteter er i overensstemmelse med formålet med og planen for anbringelsen, kan kommunen træffe beslutning herom, uanset forældrenes samtykke.

”Jeg har en dreng på syv år, som bor midlertidigt på en institution. Han drømmer om at gå til fodbold. Et helt naturligt og rimeligt ønske for et barn i hans alder og et ønske, jeg som mor ville have opfyldt, hvis han boede hjemme. Institutionen siger, at de ikke kan sørge for, at han kommer til at gå til fodbold. De har ikke ressourcer nok til at følge ham. Det kan ikke være rimeligt, at økonomi skal hindre, at mit barn kan deltage i almindelige fritidsaktiviteter. Det kan samfundet ikke være bekendt.”

Hvis anbringelsesstedet skal på ferie eksempelvis i udlandet, kan kommunen træffe beslutning om, at barnet skal være med på ferien, uanset forældrenes samtykke, men kun hvis det er nødvendigt af hensyn til formålet med anbringelsen. Et barn, som er i pleje hos en familie, der

som en del af deres almindelige familieliv jævnligt rejser til udlandet, skal kunne deltage i ferier sammen med plejefamilien. Hvis der til rejsen er brug for pas, kan barnet, hvis forældrene ikke vil give tilladelse, med kommunens mellemkomst få udstedt pas som led i bistandsudøvelsen (jf. Ankestyrelsen, SM C - 25 - 01). Denne handling med at få udstedt pas betragtes ikke som en egentlig beslutning, og der er derfor ikke adgang for forældrene til at klage over det.

Barnets muligheder for samvær med personer fra netværket

Kommunen har adgang til at træffe afgørelser om barnets samvær med andre end forældrene. Det betyder, at kommunen skal foretage en vurdering af barnets behov for at bevare kontakten med en eller flere personer fra netværket, ligesom kommunen skal vurdere, om der er behov for at tage særlige initiativer, for at dette sker. Kommunen skal i den forbindelse lægge vægt på barnets eller den unges egne ønsker om at bevare tilknytningen til bestemte personer.

Barnet kan have haft tætte relationer til for eksempel bedsteforældre, andre nære pårørende, naboer, venner og kammerater og andre personer fra sin dagligdag. Personer, som det for barnet kan have stor betydning at holde forbindelsen med under anbringelsen.

Vejledningen om særlig støtte nævner, at samvær og kontakt med andre personer fra netværket kan være centralt for at sikre barnet stabile relationer til andre børn og voksne under anbringelsen. Desuden kan kontakten til personer fra netværket spille en vigtig rolle i tiden efter en anbringelse, og forhindre at barnet her oplever at stå uden netværk.

Et barn, som har hyppig kontakt med sine forældre og eventuelle søskende gennem besøg hjemme på weekend og i ferier vil oftest helt naturligt kunne holde forbindelsen ved lige med de andre vigtige personer, såfremt forældrene støtter kontakten. Et mindre barn eller et barn, som ikke kommer jævnligt i sit eget hjem, tæt på det nære miljø, vil ikke af sig selv kunne holde forbindelsen med andre vigtige personer. Her bliver det særlig vigtigt, at kommunen, såfremt det skønnes at være til gavn for barnet og barnet selv ønsker det, sikrer, at barnet kan have jævnligt samvær og kontakt med disse personer.

Barnets kontakt med vigtige personer fra netværket, vil være et af de mange spørgsmål, som socialrådgiveren, som led i sit ansvar for barnets samlede situation under anbringelsen, skal drøfte med forældrene og høre deres synspunkter til. Forældre er i almindelighed interesserede i, at barnet kan holde kontakt med vigtige personer og vil ofte selv sørge for det, hvis de har mulighed herfor.

I nogle tilfælde kan forældre have et meget konfliktfyldt forhold til nogle af de mennesker, som har stor betydning for barnet. Det kan eksempelvis være til egne forældre eller til en medarbejder, som har underrettet kommunen om barnets forhold. I disse situationer vil nogle forældre modsætte sig, at barnet har kontakt med den pågældende.

Kommunen kan efter servicelovens § 69, stk.2 træffe beslutning om, at barnet må have kontakt med for eksempel en mormor, selv om forældrene modsætter sig det. Kommunen kan også efter denne bestemmelse træffe beslutning om at begrænse eller afbryde en kontakt med en bedstemor, selv om forældrene ønsker den opretholdt. I det tilfælde, hvor det findes nødvendigt at afbryde en forbindelse skal det ske som en beskyttelse af barnet. Kommunen skal i sine vurderinger og beslutninger være opmærksom på at undgå konfliktsituationer, der kan skade barnet eller den unge.

Der henvises endvidere til Nyt fra Ankestyrelsen om servicelovens regler om samvær og kontakt, herunder overvåget samvær, 1998.

Klage over afgørelser om barnets forhold under anbringelsen

Forældremyndighedens indehaver og unge, der er fyldt 15 år, kan klage over kommunens afgørelser.

Serviceoven § 167

Stk. 2. Afgørelser om behandling, uddannelse, samvær med personer fra netværket m.v., jf. § 69, stk. 2, og afgørelser om samvær og kontakt efter § 71, stk. 2, kan af den unge, der er fyldt 15 år og af forældremyndighedsindehaveren indbringes for det sociale nævn..... I det omfang afgørelsen angår den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, kan afgørelsen af denne på samme måde indbringes for det sociale nævn.

Ændring af anbringelsessted

En ændring af anbringelsesstedet kan af forældrene og barnet føles som en meget indgribende afgørelse. Derfor er det i loven direkte bestemt, at ændring af anbringelsesstedet som udgangspunkt kræver samtykke fra forældrene og unge, der er fyldt 15 år. Der skal også være en samtale med børn under 15 år, inden der træffes beslutning. Det gælder uanset, om anbringelsen er etableret med eller uden samtykke.

Serviceoven § 69 (uddrag)

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens afgørelse om ændring af anbringelsessted kræver samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, jf. dog stk. 4 og 5.

Såfremt kommunen vurderer, at ændring af anbringelsesstedet er nødvendigt for at opfylde formålet med anbringelsen, og forældrene og den unge ikke vil samtykke i en flytning, kan anbringelsesstedet kun ændres, såfremt kommunens børn og unge – udvalg træffer beslutning om, at betingelserne for en tvangsmæssig anbringelse er til stede, hvorefter kommunen kan træffe beslutning omvalg af anbringelsessted efter reglerne i § 69.

Ifølge Vejledning om særlig støtte til børn og unge gælder de særlige regler om ændring af anbringelsessted kun egentlige flyttesituationer, hvor ændringen af anbringelsesstedet er bestemt af det formål, der søges opnået ved anbringelsen. Bestemmelserne omfatter således ikke de flytninger, der er nødvendige som følge af udefra kommende begivenheder, såsom lukning af en døgninstitution eller en plejefamilies ophør som plejefamilie.

Klage over ændret anbringelsessted

Se ovenfor vedrørende klage over valg af anbringelsessted. ❁

Kapitel 18

Del 2

Det anbragtes barns skolegang

Ifølge Retssikkerhedslovens § 4 skal:

Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandling af sin sag. Kommunen tilrettelægger behandling af sagerne på en sådan måde, at borgeren kan udnytte denne mulighed.

Som udgangspunkt har denne regel væsentlig betydning for forældre og barn, idet den fastslår, at socialrådgiveren skal inddrage forældre og barn både i forbindelse med valg af skoletilbud og i væsentlige beslutninger igennem anbringelsesforløbet.

Socialrådgiverens pligt til at inddrage forældre og barn

Serviceovens § 69, stk.1 fastlægger, at socialrådgiveren, i sine forberedelser til en anbringelse, skal tage stilling til barnets skolegang. Samtidig vil der være et krav om et forudgående samarbejde mellem PPR i barnets bopælskommune og den anbringende kommune. Lovgivningen fastsætter også, at skoleforhold skal indgå i § 50 undersøgelsen og i barnets handleplan.

Det har afgørende betydning for barnets oplevelse af succes i anbringelsesforløbet, at kommunen allerede fra anbringelsens start gør sig overvejelser og forbereder barnets skoleskift eller skolestart grundigt og velovervejet. Dette skal ske sammen med barnet, forældre, anbringelsessted, eventuel tidligere samt kommende skole og andre væsentlig involverede aktører. Socialrådgiveren er koordinator i dette samarbejde.

Socialrådgiveren skal løbende holde sig orienteret om og gøre sig overvejelser med hensyn til det anbragte barns skolegang. Samtidig må socialrådgiveren inddrage forældre og barn i overvejelser og beslutninger, der har med barnets skolegang at gøre. Hvis skolegangen skal blive så succesfyldt som muligt, har det stor betydning for både forældre og barn at opleve et medansvar. Forældres og barnets medinddragelse i beslutninger om skoleforløb vil ofte have positiv påvirkning på anbringelsen i øvrigt. Medinddragelse giver større forståelse for, på hvilken baggrund

vigtige beslutninger bliver taget og giver grobund for et fremadrettet, positivt medspil.

I et anbringelsesforløb er der behov for at støtte barnets skolegang og dets forankring i normalsystemet. Barnets anbringelsessted støtter barnets skolegang i hverdagen, og udover at inddrage forældre og barn er et tæt samarbejde mellem skole og socialrådgiver nødvendig både i forhold til selve anbringelsen og i anbringelsesforløbet.

Undervisningspligt

I Danmark er der ikke skolepligt, men undervisningspligt. Det er forældrene, der har undervisningspligten, og folkeskolen er samfundets tilbud til forældre, som gør det muligt for dem at opfylde denne forpligtigelse. Børn har med andre ord ikke pligt til at gå i skole, hvis forældre eller plejeforældre selv kan arrangere undervisning, der i det store og hele svarer til den, der gives i folkeskolen. Kommunen skal gøre en aktiv indsats med hensyn til at beslutte, hvilken undervisning barnet ser ud til at ville profitere af.

Undervisningspligten begynder det år, barnet fylder syv år, og slutter først efter ni års regelmæssig undervisning.

Barnets skoleplacering

En anbringelse udenfor hjemmet kan være enten et kortvarigt eller længerevarende forløb. Intentionerne med anbringelsen, herunder den forventede varighed har betydning for, hvordan skoletilbudet udvælges.

Det er socialrådgiveren, der har ansvar for at finde et egnet undervisningstilbud til et anbragt barn i samarbejde med barnets nye bopælskommune, anbringelsessted, forældre og barnet eller den unge. Socialrådgiveren er koordinerende i dette arbejde. Alle involverede parter skal høres og alle ønsker og forslag skal socialrådgiveren have med i sine overvejelser om det videre forløb med det formål at indgå aftaler eller at træffe de bedste beslutninger med udgangspunkt i, hvad der er til gavn for barnet.

Når et barn i den undervisningspligtige alder anbringes udenfor hjemmet i en anden kommune, kan det normalt ikke fortsætte på sin nuværende skole. Hvis det geografisk kan lade sig gøre, vil de involverede skoleforvaltninger ofte kunne aftale en ordning, hvor barnet fortsætter på sin hidtidige skole, efter det er flyttet.

Det kan være tilfældet, hvis det samlet skønnes at være bedst for barnet at fortsætte i sin tidligere skole eller som en overgangsordning, indtil der er fundet egnet skoleplacering i den nye bopælskommune.

Ved at påtage sig ansvaret for anbringelsen, herunder barnets skolegang, skal socialrådgiveren aktivt medvirke til og koordinere med barnets nye bopælskommune, så det hurtigt får et egnet skoletilbud.

I Vejledningen om særlig støtte lægges vægt på, at anbragte børn så vidt muligt skal fortsætte i deres egen skole. En anbringelse må ikke betyde eksklusion af barnets fællesskab med andre. Kontinuitet i velfungerende skolegang skal anbragte børn så vidt muligt have en chance for at bevare, hvis dette praktisk kan lade sig gøre under de givne geografiske forhold. Et andet perspektiv kan netop være at tilstræbe valg af anbringelsessted i barnets nærmiljø, hvis det vurderes at være bedst for barnet at forblive i eget miljø, herunder skolen.

I forbindelse med skoleplacering er det vigtigt, at personer, som kender barnets færdigheder, giver socialrådgiveren de nødvendige oplysninger, som kan fuldstændiggøre billedet af barnets sociale ressourcer, sårbarheder og skolefærdigheder. Det er skoleforvaltningen i barnets nye bopælskommune, der beslutter, om der er brug for særlig støtte i undervisningen, hvorfor det er vigtigt, at den anbringende kommunes skoleforvaltning udfærdiger barnets skolepapirer så fyldestgørende som muligt.

For at få det fulde overblik over barnets ressourcer og sårbarheder med henblik på at finde det bedst egnede skoletilbud, er det afgørende, at forældre og barnet tages med på råd og medvirker i planlægningen af den fremtidige skolegang.

Hvis det vurderes mest hensigtsmæssigt, kan socialrådgiveren opfordre barnets tidligere klasselærer til at tage kontakt til den fremtidige klasselærer med henblik på at orientere om det hidtidige skoleforløb. Det ville endvidere være en fordel, hvis forældrene har mulighed for at være en del af barnets skoleindslutning, således at grundstenen allerede her kan lægges til et fremtidigt samarbejde mellem skole, anbringelsesstedet og barnets familie.

Det mest almindelige er, at barnet bliver indskrevet på en folkeskole nærmest sin bopæl. Hvis barnets bopælskommune er en anden end forældrenes, har anbringelsesstedet som regel det bedste kendskab til den lokale folkeskole. Derfor er det også vigtigt at inddrage anbringelsesstedet i beslutningen om barnets skoleplacering. I nogle tilfælde kan det være nyttigt for det anbragte barn, at der vælges privatskole, en anden kommuneskole end den lokale eller alternative undervisningstilbud, efter bl.a. anbringelsesstedets anbefalinger samt inddragelse af forældre og barn. Det er vigtigt at finde det helt rigtige skoletilbud til barnet, og derfor skal alle muligheder for skoleplacering holdes åbne og skoletilbud sammenholdes både med barnets ressourcer og vanskeligheder.

Hvis barnet først bliver undervisningspligtig mens det bor på anbringelsesstedet, skal socialrådgiveren i god tid inddrage barnets forældre i valget af skole og orientere dem om, hvilke undervisningstilbud der findes i barnets bopælskommune, og hvilke overvejelser der er gjort i forhold til det videre forløb. Det er vigtigt, at socialrådgiveren støtter barnets forældre i at besøge den foreslåede skole. Dette kan bl.a. ske ved, at socialrådgiver og/eller anbringelsessted deltager i et møde på skolen sammen med barnets forældre.

Skole-hjem samarbejde

Folkeskoleloven slår i sin formålsparagraf fast:

Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevens tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Et godt samarbejde mellem skole og hjem er én af de grundlæggende forudsætninger for, at skolen kan løse sin opgave. Samspillet mellem forældre og barn i hjemmet er en vigtig faktor, som former barnets udvikling, og derfor er det afgørende vigtigt, at skole og hjem spiller sammen for at nå et fælles mål. Forældre er således ikke passive tilskuere til de processer, der foregår i skolen, men ses i loven som vigtige medspillere.

Det er socialrådgiveren, der har ansvaret for anbringelsesforløbet og sørger for at lave aftaler med forældre, barn, anbringelsessted og andre involverede om, hvordan det fremtidige samarbejde omkring barnets skolegang skal forløbe. Socialrådgiveren vil i nogle tilfælde alene skulle tage vigtige beslutninger om barnets skolegang, hvis de involverede parter er uenige og har forskellige ønsker og krav til skolesamarbejdet. Det væsentlige ved samarbejdet mellem socialrådgiver, eventuelt familieplejekonsulent, forældre, skole og anbringelsessted er, at dette foregår i en positiv ånd, hvor hensynet til barnets bedste er i fokus.

Når et barn er anbragt, har det to sæt forældre. Der er de biologiske forældre, som altid ønsker det bedste for deres barn og er følelsesmæssigt knyttede hertil, men som af en eller flere grunde ikke har mulighed for at varetage omsorgen for barnet i dagligdagen. Anbringelsen af barnet kan være foretaget med eller uden samtykke fra forældrene.

Anbringelsesstedets medarbejdere og plejeforældre fungerer som barnets omsorgsforældre. De har fået overdraget ansvaret for opdragelsen og omsorgen for barnet i en kortere eller længere periode. Anbrin-

gelsesstedet har indgået en kontrakt med kommunen herom og bliver betalt for at løse denne opgave.

Barnets skole skal ideelt set samarbejde med begge sæt forældre. Omsorgsforældrene er skolens primære samarbejdspartnere i hverdagen. Det er her aftaler om lektier, tilbagemeldinger om barnets skoledag og orientering i øvrigt udveksles i kontakten mellem skole og omsorgsforældre.

Barnets skole skal i samarbejde med socialrådgiver sørge for, at barnets forældre får orientering om skoleforløbet og medinddrages i vigtige beslutninger om barnets skolegang. Udsendelse af invitationer til sociale arrangementer, hvor barnets forældre kan deltage, er skolens opgave.

Statusmøder

Indkaldelse af barnets forældre og omsorgsforældre til skolens statusmøder, forældremøder m.v. bør være en naturligt indarbejdet procedure på skolerne. Skole-hjem samtaler bliver afholdt to til tre gange om året. Det ideelle i forhold til skole-hjem samarbejdet vil være at inddrage både barnets forældre og omsorgsforældre, hvis det er muligt. Hvorvidt det er en god idé både at inddrage barnets forældre og omsorgsforældre, må være en individuel vurdering ud fra barnets situation. Er beslutningen, at både forældre og omsorgsforældre skal inddrages i skole-hjem-samtaler, kan det betyde, at skolen skal afholde samtaler med de to sæt forældre hver for sig.

Det er ikke uden vanskeligheder for lærerne at tilgodese både forældre og anbringelsessted. Det gælder især, når der er tale om anbringelse i plejefamilie. Hvis de eksempelvis inviteres sammen til forældresamtaler på skolen, kan det være vanskeligt for læreren at styre samtalen og få sagt tingene på den rigtige måde.

”Man kunne tydeligt mærke, at det var lidt svært mellem de to mødre, så der passer man lidt på, hvad man siger. Jeg synes ikke, at det er en god idé, at begge mødre er med.”

Lærercitat i ”Fokus på plejebørns skolegang – hvordan trives de?” (41)

Som et alternativ til lærernes samtale med forældre, kan barnets skole indkalde socialrådgiveren til sådanne samtaler i forældrenes sted eller sammen med forældrene, hvis dette skønnes mest hensigtsmæssigt.

Udover at blive indkaldt til et skolemøde med eller uden anbringelsesstedet, skal det aftales, hvis forældrene gerne vil indbydes til at deltage i skolens sociale arrangementer som juleafslutning, teater mv.

Mange lærere mener, at barnets forældre oplever deltagelse i de

sociale arrangementer som positivt, og at det er ok for barnet, at begge familier deltager i de sociale ting på skolen.

Generelt har forældre til anbragte børn således ikke den tætte og daglige kontakt til barnets lærere. Men det må forventes, at skolen inddrager og samarbejder med barnets to sæt forældre ud fra, hvad der er bedst for barnet – ligesom tilfældet er, når der er tale om fælles forældremyndighed, hvor forældrene bor hver for sig.

Socialrådgiveren skal aftale nærmere med barnets forældre, hvordan de modtager informationer om deres barns skolegang. Informationerne kan også gives af enten anbringelsesstedet eller barnets klasselærer på aftalte tidspunkter. Endnu en mulighed er, at enten socialrådgiver eller familieplejekonsulent modtager jævnlige mundtlige eller skriftlige informationer om barnets skolegang, som bliver videregivet til forældrene.

Barnet bor i en plejefamilie eller på institution, hvor medarbejderne får løn for at samarbejde med blandt andet skolen, og der vil under alle omstændigheder finde et samarbejde sted med fokus på barnets trivsel og udvikling i skolen. Også selv om forældrene ikke har direkte kontakt til skolen. Man er også en omsorgsfuld forælder, når man har tiltro til, at barnets skole og anbringelsessted samarbejder med henblik på at skabe et godt skoleforløb for det anbragte barn. Det er derfor vigtigt, at socialrådgiveren støtter barnets forældre i en positiv selvopfattelse, selvom de i perioder ikke magter samarbejdet med skolen.

Samtidig hermed skal socialrådgiveren både motivere forældrene og skabe muligheder for at genoptage skolesamarbejdet uden unødigt at presse dem til et samarbejde, som de ikke er parate til. Det væsentlige er, at socialrådgiveren skaber mulighed for en åben dialog med forældrene, et fleksibelt samarbejde og justeringer ud fra forældrenes ønsker og muligheder på givne tidspunkter.

Socialrådgiver skal sørge for, at forældre bliver orienteret om, hvordan barnet bliver støttet i skoleforløbet af henholdsvis skole og anbringelsessted. Det samme gælder i forhold til, hvordan barnet bliver orienteret om og støttet til at acceptere forældres manglende ressourcer med hensyn til deltagelse i skole-hjem-samarbejdet i de perioder, forældrene ikke magter dette.

Forældres manglende overskud til samarbejde

Trods gode intentioner om samarbejde med både forældre og omsorgsforældre er der mange dilemmaer, socialrådgiveren skal forholde sig til ved barnets skoleplacering og fremtidige samarbejdsaftaler. Blandt

andet har mange forældre et stort ønske om at få et tæt samarbejde med barnets lærere.

Men det bliver sjældent sådan. Enten fordi det ikke praktisk kan lade sig gøre, eller fordi forældrenes ønsker ikke hænger sammen med ressourcerne. Det vil sige at forældrene, trods ønsker om et tæt samarbejde, ikke magter dette. Ofte vil det være mest hensigtsmæssigt og til barnets bedste, at det daglige samarbejde foregår mellem skole og barnets anbringelsessted.

Uenighed om barnets skolegang

Alle forældre ønsker det bedste for deres børn. Anbringelsessted, lærere, socialrådgiver og andre involverede vil endvidere gøre det, som, de synes, er bedst for barnet. Det er bare ikke altid sådan, at barnets omgivelser er enige om, hvordan barnets bedste forvaltes.

Det vil ofte være forældrene, der oplever, at barnets lærere, anbringelsessted, socialrådgiver og andre involverede ikke er enige i deres betragtninger eller ønsker til barnets skolegang. Det er vigtigt, at socialrådgiver i disse tilfælde er åben for dialog om eventuelle uenigheder. Den bedste måde at få løst eventuelle uenigheder på er ved at holde et møde mellem forælder, skole, anbringelsessted, eventuelt familieplejekonsulent og socialrådgiver. På mødet er det vigtigt, at alle parter lytter til hinanden og forholder sig konstruktivt til hinandens oplevelser, meninger og ønsker. Måske bliver parterne på mødet enige, og måske gør de ikke. Det vigtigste er, at der er blevet lyttet til alle parter, og at der bliver truffet nogle beslutninger om barnets skolegang ud fra, hvad der er bedst for det.

Der skal ikke herske tvivl om, at det er socialrådgiveren, der har ledelsesansvar for både processen og eventuelle beslutninger i forbindelse med barnets skolegang, hvis de involverede parter ikke kan aftale sig frem til enighed.

Når barnet flytter hjem

I Vejledningen om særlig støtte nævnes et eksempel på, at der i forbindelse med en hjemtagelse af barnet kan tages hensyn til, at barnet kan gøre et skoleforløb færdigt. Det er i serviceolven tydeliggjort, at det er handlekommunen, som altid skal tage hånd om den unges uddannelse eller beskæftigelse, når en anbringelse ophører. Det er vigtigt, at den unge ikke står uden faste holdepunkter, når undervisningspligten ophører. ♦

Kapitel 18

Del 3

Forældreinddragelse og interne skoler

Når specialundervisning er på tale, er det i endnu højere grad end ellers vigtigt at inddrage forældrene til anbragte børn og unge. Og det gælder uanset, om det er aktuelt fra starten af anbringelsen eller behovet opstår under selve anbringelsen. Det er vigtigt, at forældrene forstår og accepterer baggrunden for, at deres barn i hvert fald i en periode ikke skal gå i en almindelig skole.

Anbragte børn og unge har i højere grad end andre børn og unge været udsat for flytninger og skoleskift. Samtidig har mange af dem modtaget langt mindre støtte omkring deres skolegang fra forældrene end deres jævnaldrende kammerater typisk har. Derfor er mange af dem ikke på et alderssvarende niveau i forhold til deres skolekundskaber, ligesom mange af dem har været henvist til at gå i specialklasserækker, specialskoler og andre specialtilbud.

Dette gør det vigtigt, at de ansvarlige fagpersoner i særlig grad sætter fokus på deres skolegang under anbringelsen - herunder at deres forældre inddrages så vidt det overhovedet er muligt. For eksempel kan det være en god idé at ansøge om et udvidet skole-hjem samarbejde i den første tid efter anbringelsen eller så længe det er nødvendigt for at sikre koordinationen i indsatsen mellem anbringelsesstedet og skolen. Også i denne sammenhæng er det en fordel at inddrage forældrene. Det kan i mange tilfælde forhindre udstødning af folkeskolen.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at forældre til anbragte børn har de samme rettigheder omkring frit skolevalg, som alle andre forældre, og også i forhold til undervisningssystemets klagemuligheder. At det er dem og ikke anbringelsesstedet, der formelt har disse rettigheder. Hvis der af hensyn til barnets bedste skal træffes afgørelser, der er i modstrid med forældrenes ønsker, ligger kompetencen hertil efter serviceloven hos den anbringende kommune.

Undervisning på anbringelsesstedet

Undervisning på anbringelsesstedet er genstand for stor opmærksomhed i disse år. Det gælder både skole- og behandlingshjem samt interne skoler på opholdssteder. Fra mange sider opfattes undervisning på anbringelsesstedet som problematisk og i modstrid med ideologien om rummelighed i normalsystemet. I henhold til folkeskoleloven og Undervisningsministeriets vejledninger er denne undervisning den sidste udvej, når alle tiltag i folkeskolen har vist sig utilstrækkelige.

Intern undervisning har den store fordel for eleverne, at de kun skal forholde sig til ét system, og at de oplever en højere grad af sammenhæng i deres tilværelse. Ulempen er naturligvis, at de i den interne skole er adskilt fra andre børn og unge i normalsystemet.

Dette er ikke stedet for en dybere diskussion for og imod intern undervisning, men i forhold til såvel de anbragte børn og unge som deres forældre, rummer den interne undervisning en mulighed for såvel positive forventninger som en styrket dialog og inddragelse. En mulighed som skolerne bør udnytte. Mange anbragte børn og unge samt deres forældre har oplevet store nederlag i mødet med folkeskolen. Det gælder ikke mindst blandt de børn og unge, der visiteres til intern undervisning. De har som regel også været gennem en lang række skole- og klasseskift, herunder skiftende specialklasser og andre specialtilbud. De har derfor ofte meget negative oplevelser af folkeskolen.

Den interne skoles anderledeshed rummer gode muligheder for, at såvel elever som forældre kan mønstre en tro på, at de ikke alene kan være med i undervisningen her, men de kan også udvikle sig fagligt - eller lære noget, som både børn og forældre ofte udtrykker det. Lærere og pædagoger på de interne skoler har stor erfaring i at arbejde med disse børn, og desuden gør alene skolernes, elevernes og forældrenes forventninger herom, at chancerne for et godt samarbejde og dermed også chancen for succes er langt større.

Før anbringelsen

Folkeskoleloven fastslår, at PPR og socialforvaltningen i den anbringende kommune samt PPR i beliggenhedskommunen skal samarbejde omkring børnene og de unge. Og der er ingen tvivl om, at det har stor betydning for det interne skoleforløb, at der er et konstruktivt samarbejde mellem disse instanser. Desuden er det afgørende, at de inddrager forældre og børn i processen. Forældrene skal så vidt muligt aktivt bakke op om valget af at undervisningstilbud, herunder at det skal foregå internt på anbringelsesstedet.

Inden anbringelsen bør forældrene se ikke blot anbringelsesstedet, men også den interne skole. Ligesom de også bør have mulighed for at møde såvel den kommende kontaktpædagog som en repræsentant for den interne skole. Her kan forældrene blive orienteret om, hvorledes skolegangen og forældresamarbejdet er tilrettelagt, og de kan stille spørgsmål til deres barns muligheder på stedet - herunder forhold omkring afgangsprøver og samarbejde med den lokale folkeskole.

Det er også vigtigt at skabe en fælles opfattelse af elevens "skolehistorie", eller som minimum en fælles viden om de forskellige opfattelser, der foreligger af denne historie. Dette kan enten ske inden eller i starten af det nye skoleforløb. Ud fra denne fælles viden kan de involverede fagpersoner skabe et fælles billede af elevens situation og behov, som kan danne udgangspunkt for udarbejdelsen af en undervisningsplan for den enkelte elev.

Uanset forhistorien er det vigtigt at skabe en fælles tillid til, at det er muligt på den interne skole at bryde elevens hidtidige negative erfaringer med undervisningssystemet.

Under anbringelsen

Under anbringelsen er det vigtigt, at kontaktpersonen jævnligt holder kontakt med forældrene. Denne dialog skal være regelmæssig, da det er vigtigt, at forældrene ikke kun bliver kontaktet, når der er problemer. Derudover skal både eleven og forældrene deltage i mindst to årlige statusmøder, hvor de evaluerer den forløbne periode og gennemgår planen for den kommende periode.

På statusmøderne skal målsætningen justeres, hvis det viser sig, at eleven udvikler sig ud over det forventede. Herunder skal de involverede parter løbende tage stilling til, hvorvidt eleven vil have gavn af at blive overført til folkeskolen. Disse beslutninger kræver både forældrenes inddragelse og opbakning.

Endelig er det en fordel at have nogle årligt tilbagevendende begivenheder, hvor også forældrene bliver inviteret. Det kan være julearrangement, sommerfest mv.

Ved afslutning

I god tid inden afslutningen af skolegangen skal de ansvarlige fagpersoner udarbejde en plan for den enkelte elevs videre uddannelse eller start på arbejdsmarkedet. Selv om eleven måske allerede ved indskrivningen havde en idé eller et ønske til sin fremtidige uddannelse eller beskæftigelse, kan dette ligesom for alle andre unge ændre sig undervejs ligesom elevens forudsætninger kan ændre sig.

Derfor bør det være et fast punkt under de halvårslige statusmøder, men når tiden nærmer sig, skal det træffes et valg. Et valg som primært er elevens valg, men hvor det er vigtigt at inddrage forældrene og opnå deres støtte til det videre forløb.

Klagemuligheder vedrørende specialundervisning

Forældre til børn og unge med særlige behov for støtte har følgende klagemuligheder:

- Forældre kan til kommunalbestyrelsen klage over henvisning/ikke henvisning af deres barn til specialundervisning samt indholdet i og omfanget af denne undervisning (jf. folkeskolelovens § 20, stk. 2).
- Forældre kan klage til Klagenævnet for vidtgående specialundervisning, når det drejer sig om henvisning/ikke henvisning af børn, som kræver særlig hensyntagen eller støtte samt indholdet i disse tilbud (jf. folkeskolelovens § 20, stk. 2-3).
- Forældre kan klage til Tilsynsrådet, som kan undersøge om kommunen overholder sine pligter i h.t. gældende lovgivning.
- Forældre kan klage til Ombudsmanden, som kan undersøge, om sagsbehandlingen er i overensstemmelse med god forvaltningsskik.

Klagenævnet blev oprettet i 2000 og klagenævnets virksomhed er beskrevet nærmere i Undervisningsministeriets Bekendtgørelse nr. 446 af 19.5.2006 om forretningsorden for klagenævnet for vidtgående specialundervisning.

I Danmark modtager ca. 10.000 børn og unge vidtgående specialundervisning og forældrene klager i cirka 2 % af tilfældene over foranstaltningen. I cirka 70 % af disse tilfælde er undervisningstilbuddet blevet ændret, når forældre har klaget over ydelsen af vidtgående specialundervisning til deres barn.

Klagenævnet har i deres årsrapport for 2004 opgjort samtlige klager og fremhæver på den baggrund følgende 10 punkter til hjælp for kommuner og amters sagsbehandling:

- Forældre skal inddrages tæt i skolemyndighedernes beslutning om ydelse af vidtgående specialundervisning – især med hensyn til skoleplacering.
- Et amts eller en kommunes afgørelse i spørgsmålet om ydelse af vidtgående specialundervisning til en elev skal meddelelses

direkte og skriftligt til elevens forældre, være klar og velbegrundet samt indeholde en klagevejledning.

- En klagesag kan medføre henstilling til amt eller kommune om opsættende virkning. Ligeledes kan forældre søge om at deltage i nævnsmødet, hvor deres sag behandles.
- Klagenævnets afgørelse skal efterkommes af amt/ og eller kommune umiddelbart efter meddelelsen.
- Klagenævnets afgørelser om en kommunes henvisning til eller et amts foranstaltning indenfor den vidtgående specialundervisning har gyldighed i hele (resten af) det skoleår, klagen omhandler.
- Klagenævnet har kompetence til at behandle forældres klage over en kommunes afslag på at henvise en elev til et 11. undervisnings år ved amtets foranstaltning.
- Klagenævnet har truffet en afgørelse, der efter en konkret vurdering gør et heltidstilbud med skole og fritid til en samlet vidtgående foranstaltning i medfør af folkeskolelovens § 20, stk. 2.
- Amternes foranstaltninger indenfor den vidtgående specialundervisning skal ske efter forhandling med den henvisende kommune.
- Klagenævnet opfordrer til mere fyldestgørende beskrivelser af elevernes undervisningssituation.
- Klagenævnet opfordrer af hensyn til klageadgangen amter og kommuner til at gennemføre deres visitation så tidligt som muligt.

Klagenævnet er en af Undervisningsministeriet uafhængig instans. Nævnet består af en formand og fem andre medlemmer, der udpeges af ministeren efter indstilling fra Regionsområdene, Kommunernes Landsforening og De Samvirkende Invalideorganisationer. Der kan udpeges en sagkyndig rådgiver, som deltager i Klagenævnets møder efter formandens afgørelse.

Interesserede kan læse om Klagenævnet og hente rapporten på www.kvis.org, hvor man også finder meget materiale om udsatte børns undervisning, herunder om forældreinddragelse. •

Kapitel 19

Barnet bliver anbragt

”Dét at flytte fra ét sted til et andet er aldrig uproblematisk, men at blive fjernet fra sit hjem og anbragt et andet sted bliver meget let en ulykkelig oplevelse, som vil fylde i ens personlighed resten af livet.”

Den nænsomme anbringelse (51)

Dette kapitel beskriver generelt betydningen af at inddrage forældre i denne fase og giver enkelte eksempler på, hvordan forældre kan inddrages i forberedelsen af anbringelsen og i selve anbringelsen af barnet.

Herefter fortæller Familieinstitutionen på Bülowvej på Frederiksberg om deres praksis for at søge at sikre en god og omsorgsfuld anbringelse af barnet og en ligeså omsorgsfuld flytning fra institutionen.

Forældre som beskyttende faktorer

Når børn anbringes uden for hjemmet eller flytter fra et anbringelsessted til et andet, sker der brud på kontinuiteten i barnets liv. Barnet er i en overgang fra én situation til en ny, en overgang fra noget kendt og dermed trygt til noget ukendt og dermed utrygt. Barnet vil altid være sårbart i den situation og flytningen vil, uanset hvor skånsomt den søges tilrettelagt, være en belastning for barnet.

Det er derfor vigtigt, at socialrådgiveren og anbringelsesstedet har kendskab til og fokus på de beskyttende faktorer (Per Schultz Jørgensen et al. i “Risikobørn. Hvem er de - hvad gør vi?”) (27), der kan være betydningsfulde, når et barn skal ændre opholdssted. Anbringelsen kan planlægges, så barnet i muligt omfang gennem beskyttende faktorer bliver forberedt på anbringelsen og støttet i selve anbringelsen, i overgangen fra det ene sted til det andet. På denne måde øges muligheden for at barnet kan opfatte sammenhæng og kontinuitet i sit liv.

Langt de fleste børn, som bliver anbragt i løbet af barndommen, har boet i deres familie sammen med den ene eller begge forældre. Livet i familien med forældrene udgør på anbringelsestidspunktet en væsent-

lig del af den naturlige kontinuitet i barnets liv. Forældrene er derfor et meget vigtigt bindeled mellem barnets tilværelse forud for anbringelsen og ind i selve anbringelsen.

Forældrenes medvirken og inddragelse i anbringelsen er helt central som beskyttende faktor for barnet. Socialrådgiver og anbringelsessted skal møde forældrene med forventninger til, at de, som meget vigtige personer for barnet, skal hjælpe det gennem selve anbringelsen og indgå i samarbejde med socialrådgiver og anbringelsessted om at planlægge anbringelsen, så den bliver så skånsom for barnet som muligt.

Mange faktorer vil have indflydelse på, om forældre kan være med omkring anbringelsen som en beskyttende faktor og i hvilket omfang. Forældrenes egen personlige situation og baggrunden for anbringelsen vil have indflydelse. Det vil også have betydning, om forældrene accepterer anbringelsen af barnet eller som minimum har forståelse for kommunens beslutning. Eller om anbringelsen finder sted uden forældrenes samtykke og måske med deres manglende forståelse for eller dybe modstand mod afgørelsen.

Forældrenes oplevelse af at være blevet respekteret, lyttet til og inddraget som betydningsfulde i processen med undersøgelse af barnets forhold, med beslutning om anbringelse, med udarbejdelse af handleplan og med valg af anbringelsessted vil have indflydelse på deres oplevelse af beslutningen. Ligesom det vil have indflydelse, om forældrene selv får støtte i den følelsesmæssigt svære proces. Det er vigtigt, at socialrådgiveren er opmærksom på disse forhold.

Forberedelse af anbringelsen

Kommunen vil kunne planlægge næsten alle anbringelser samt inddrage forældrene og barnet i denne planlægning. Nogle få anbringelser må på grund af omstændighederne finde sted med meget kort varsel, få timer eller få dage. Også her vil det være muligt i et vist omfang at inddrage forældrene og barnet i planlægningen, så de kan forberede sig på anbringelsen.

På dette tidspunkt i processen har kommunen truffet beslutning om det konkrete anbringelsessted. Socialrådgiveren skal sammen med barnet, forældrene og anbringelsesstedet forberede selve anbringelsen og i denne forberedelse være opmærksomme på, hvordan overgangen for barnet kan lettes, være opmærksomme på beskyttende faktorer.

Forældrene og barnet har væsentlige bidrag til den forberedelse. De kan fortælle socialrådgiveren og anbringelsesstedet, hvad der er vigtigt

for barnet i dagligdagen, og hvad det er vigtigt for anbringelsesstedet at vide for at kunne modtage barnet og lette overgangen mellem hjemmet og anbringelsesstedet. De kan også fortælle om rutiner og ritualer, om barnets vaner og uvaner, om barnets interesser, om hvad barnet er glad for at lege med, om bøger eller film, som barnet er særlig glad for, om livretter og haderetter, om sengetider, om vigtige personer i barnets liv og ikke mindst om, hvordan barnet søger trøst og kan trøstes.

Samtaler mellem forældre og anbringelsessted om barnets dagligdag betyder, at de får uddybet kendskabet til hinanden inden anbringelsen og dermed lagt en basis for at etablere det kommende så vigtige og nødvendige samarbejde. De skal også snakke om og aftale, hvad barnet skal have med hjemmefra af tøj, legetøj, bøger, billeder, fotoalbum og andet. Og hvilke af barnets ting der skal blive derhjemme.

Som led i at sikre kontinuiteten for barnet er det vigtigt, at socialrådgiveren sørger for, at der forud for selve anbringelsen er aftaler eller beslutninger om kontakt og samvær mellem barnet og forældrene og mellem barnet og andre vigtige personer i barnets tilværelse. Her vil forældrene også kunne bidrage med oplysninger og forslag til, hvordan kontakten og relationerne kan sikres, så barnet får sikkerhed for, at vigtige personer bliver i barnets liv, også under anbringelsen.

Socialrådgiveren skal endelig sammen med forældre og barn samt anbringelsessted planlægge, hvordan selve anbringelsen skal finde sted. Igen for at sikre kontinuiteten vil det være bedst, hvis forældrene kan være med ved selve flytningen og dermed vise barnet, at de bakker op om anbringelsen.

Hvis det ikke er muligt eller til barnets bedste, at forældrene deltager, må socialrådgiveren overveje, om andre for barnet vigtige personer kan være med ved flytningen.

Også ved flytning mellem to anbringelsessteder vil det ofte være bedst, hvis forældrene kan være med ved selve flytningen sammen med en medarbejder fra det tidligere anbringelsessted.

”Mit barnebarn Mikkel på syv år er flyttet i en plejefamilie. Hans mor er stofmisbruger, og han har allerede haft mange skift i sit liv. Han har boet det halve af sit lille liv hos os – men ikke sammenhængende. Han har blandt andet boet hos os de sidste måneder, inden plejefamilien blev fundet, fordi den institution han boede på blev lukket.

Jeg har lavet en lille bog om Mikkel og givet ham med i plejefamilien. Jeg har skrevet om, hvem han er og hvem hans familie er med adresser og telefonnumre. Jeg har skrevet, hvad han godt kan lide, og hvad han ikke kan lide. Jeg har

skrevet om hans sårbarhed og hans temperament. Jeg har prøvet at samle alle de oplysninger, som forhåbentlig kan gøre det lettere for plejefamilien at lære Mikkel at kende og for ham at falde til i plejefamilien.”

Mormor til anbragt barn

Den skånsomme anbringelse

I Vejledning om særlig støtte til børn og unge (45.3) er der anbefalinger til kommunen om, hvordan den skal gennemføre en anbringelse uden samtykke, som børn og unge – udvalget har truffet beslutning om.

Ifølge vejledningen har kommunen ansvaret for, at de afgørelser, der træffes af børn og unge – udvalget, bliver ført ud i livet. Anbringelsen skal ske så skånsomt som muligt overfor barnet og familien. God information og inddragelse af barnet og familien i det forberedende arbejde forud for anbringelsen kan give både barnet og familien en bedre oplevelse af kontinuitet i livet. Kommunen kan for eksempel inden mødet i børn og unge-udvalget tilbyde familien og barnet at besøge det påtænkte anbringelsessted eller at mødes med en person fra stedet.

Vejledningen beskriver endvidere, at anbringelsen skal gennemføres på en måde, der belaster barnet mindst muligt. Der skal udvises så meget hensynsfuldhed og skånsomhed som muligt i det enkelte tilfælde. Dette gælder også i de tilfælde, hvor der skønnes behov for at bede om politiets bistand til at få gennemført anbringelsen. Afhængig af den konkrete situation kan det være hensigtsmæssigt, at forældrene får mulighed for at ledsage barnet eller den unge til anbringelsesstedet. I alle tilfælde er det vigtigt, at barnet ved, hvad der skal ske, og hvor det skal hen.

Anbringelse med kort varsel

Ved anbringelser uden samtykke og ved anbringelser, som på grund af omstændighederne må gennemføres med meget kort varsel, vil kommunen ofte skulle gennemføre anbringelsen inden for få timer efter, at beslutningen er taget. Den korte tidsfrist i disse sager gør det sværere for alle at medvirke til en god anbringelse, end hvis der flere dage til rådighed. Men det kan lade sig gøre. (Inger Thormann og Charlotte Guldborg) (51).

Nedenstående beskrivelse viser, at det godt kan lade sig gøre at udføre et godt socialt arbejde på et par timer, hvis man har fokus på, hvad man foretager sig.

”Forældre og barn skal være sammen om anbringelsen, hvis det overhovedet er muligt, og hvis det lykkes at støtte moderen til at magte

det. Barnet, også helt små, skal have at vide, hvad der skal ske, og barnet skal sammen med sine forældre – typisk moderen - pakke de vigtigste ejendele. Sammen med en støtteperson, som ofte er socialrådgiveren, kører de alle til det sted, hvor barnet skal anbringes. Moderen skal hjælpe barnet på plads ved at pakke ud, lægge tøj og ting i skuffer og skabe sammen med barnet. Anbringelsesstedet skal drage omsorg for moderen og eventuelle andre pårørende, og moderen må ikke gå, før der er aftalt besøg, helst allerede den følgende dag”.

Fra: *Den nænsomme anbringelse* (51)

Vejledningens anbefalinger ved gennemførelse af anbringelser uden samtykke kan fint bruges som rettesnor for, hvordan også anbringelser med samtykke som minimum bør finde sted, selv om den ikke giver nogle anvisninger og anbefalinger hertil.

Ved anbringelser med samtykke vil der oftest være bedre tid til og mulighed for inddragelse af forældre og barn i planlægningen og dermed mulighed for at gennemføre anbringelsen så skånsomt som muligt ved brug af beskyttende faktorer, som kan være med til at give barnet en oplevelse af forudsigelighed og sammenhæng.

Men de beskyttende faktorer bliver ikke altid taget i anvendelse. Det viser nedenstående eksempel:

”Jeg blev vækket midt om natten. Politiet kom for at anholde mig og tage mig med til afhøring. Jeg er enlig far med tre mindre børn. Politiet tilkaldte kommunens sociale døgnvagt for at de skulle tage sig af mine børn. De kom med det samme. Jeg var forberedt på, at jeg ville blive varetægtsfængslet og vidste derfor, at mine børn var nødt til at komme på børnehjem.

Jeg bad om, at børnene om natten fik lov at blive passet af min voksne datter, så hun dagen efter kunne være sammen med dem, når de skulle hen til børnehjemmet. Jeg ville gerne, at hun kunne fortælle dem om, hvad der skulle ske og hjælpe dem med at pakke de personlige ting, når jeg nu ikke selv havde mulighed for det.

Jeg fik ikke lov til at ringe efter min datter. Den sociale døgnvagt ville ikke vente den time i lejligheden, som det ville tage min datter at køre hertil. Børnene blev anbragt med det samme uden mulighed for at pakke nogle ting sammen. Det har virkelig gjort ondt på både børnene og mig, at anbringelsen kom til at ske på den hårde måde. Efter min mening skulle der så lidt til for at børnene kunne være kommet af sted på en meget bedre måde.”

Far til anbragte børn

Erfaringer fra forskning

Erfaringer fra forskning vedrørende anbringelse af små børn i alderen 0 – 5 år kaster lys over nogle faktorer, som kan forebygge eller øge risici i forhold til barnets udvikling.

Inger Thormann og Charlotte Guldborg (51) skriver, at anbringelse af et barn uden for hjemmet betyder brud i livskontinuiteten og belaster relationerne i familien samt barnets personlighedsudvikling.

Ud fra deres erfaringer fra undersøgelsen ”De tidlige anbringelser” fortæller de, at:

”nogle børn oplever alvorlige brud under anbringelsen, ofte forårsaget af forældrenes choktilstand efter anbringelsen, eller på grund af den professionelle manglende omtanke og empati. Disse brud fik alvorlige konsekvenser for anbringelsesforløbet og medførte en tilstand hos barnet, som vi betegner som sorg og tab af livskontinuitet.”

Undersøgelsen peger desuden på, at der er en sammenhæng mellem den måde, hvorpå beslutningen om anbringelse er formidlet til forældrene, deres forståelse eller ikke forståelse af årsagen til anbringelsen og forberedelsen af både barn og forældre til opholdet.

”I de anbringelser, hvor der har været en grundig forberedelse af både barn og voksne, og hvor den følelsesmæssige relation mellem familiens medlemmer har været stærk og stabil under anbringelsen, har det betydet, at der har eksisteret en sammenhængskraft, som har indvirket på barnets oplevelse og udbytte af opholdet. Der hvor det har været muligt at bevare en kontinuerlig kontakt mellem barn og forældre, har forældrene positivt medvirket til at forebygge svære psykologiske belastninger for barnet og til at afkorte opholdet.”

”Modsat bliver en anbringelse mere smertelig og svær, hvis forældrene har været uforstående, følt sig uden for indflydelse og været uden for forståelsens rækkevidde. I det tilfælde, hvor forældrene ikke har været i stand til at anerkende anbringelsen bliver det også vanskeligt at se for målet med den. En logisk konsekvens heraf er, at det bliver vanskeligt at tilpasse sig barnets behov og imødekomme det følelsesmæssigt.”

Og fra omtalen af erfaringer fra ”de tidlige anbringelser” til et konkret eksempel på, hvordan en kommunal døgninstitution i samarbejde med socialrådgiverne har aftalt at planlægge anbringelse af børn på institutionen.

Eksempel på god og omsorgsfuld anbringelse og udslusning

Børneafdelingen på Familieinstitutionen Bülow'svej i Frederiksberg kommune modtager 10 børn i alderen 0 – 14 år. Anbringelsen af det enkelte barn kan variere fra få dage til flere år. Børneafdelingen modtager børn til observation, behandling og akutte forløb. Børnene bliver anbragt, fordi de udviser tegn på mistriksel af emotionel og social karakter. Børneafdelingen har akutmodtagelse af børn døgnet rundt.

Efter mange års erfaringer med akutanbringelser har børneafdelingen erfaret, hvor traumatisk særligt barnet men også familien kan opleve en abrupt adskillelse. Derfor har afdelingen i samarbejde med børnesagsbehandlerne i kommunen udarbejdet et fælles grundlag for den gode og omsorgsfulde anbringelse samt en lige så omsorgsfuld udslusning.

For barnet er anbringelse altid forbundet med tab. Få dages forberedelse før anbringelse, suppleret med en nænsom og professionel indsats, kan minimere skaden på barnet. Det er vigtigt, at medarbejderne møder forældre og børn med respekt og ydmyghed for at sikre et konstruktivt samarbejde med hele familien. Det er vigtigt, at medarbejderne er opmærksomme på, at hele familien er i en meget belastet situation, som kræver stor empati.

Møde med barnet og forældrene

Barnet får i børneafdelingen tilknyttet en særlig voksen, kaldet kontaktpædagogen. Når et barn skal flytte ind i børneafdelingen, har barnet og forældrene næsten altid været på besøg i huset først. Barnet, familien og kontaktpædagogen finder sammen ud af, hvor mange gange barnet skal komme på besøg og lære børneafdelingen at kende inden barnet skal flytte ind.

Inden anbringelsen får barnet også besøg af kontaktpædagogen i barnets vante omgivelser, typisk i hjemmet. Hvis det ikke er muligt så finder besøget sted f.eks. i skolen eller i daginstitutionen.

Kontaktpædagogen spørger bl.a. til barnets oplevelse af baggrunden for den forestående anbringelse og fortæller barnet, hvad det vil sige at flytte ind i børneafdelingen.

Barnet flytter ind

Barnet kommer sammen med sine forældre, og kontaktpædagogen modtager familien. Barnets værelse og afdelingens modtagelsesrum gøres indbydende, så familien føler sig velkommen. Familien deltager i indretningen af værelset.

Hurtigt efter indflytning laves en dagsrytme, som skaber kontinuitet

og forudsigelighed for barnet. Barnet bevarer for eksempel kontakten til sin vuggestue, børnehave, skole m.m. Og der ændres minimalt omkring barnet, med hensyn til tøj, hår og dufte.

Kontaktpædagogen spørger forældrene om barnets vaner og rutiner. Det er vigtigt at barnet får et såkaldt overgangsobjekt med derhjemme fra. Det skal være en ting, som barnet er særligt knyttet til og kan for eksempel være en bamse, et billede, et tæppe, et tørklæde eller lignende. Betydningen af at have denne særlige ting hos sig kan være endog meget stor for det enkelte barn og har særlig betydning i den nye situation, som kan være fyldt med angst eller usikkerhed. Overgangsobjektet kan bringe mindet om mor eller anden omsorgsperson frem og erindringen kan betyde en lettelse for barnet.

Forældrene får tilbud om at komme og være med til at putte barnet de første par dage, hvis det skønnes hensigtsmæssigt. Der laves besøgs- og weekendaftaler i overensstemmelse med handleplanen, så forældre og barn ved, hvornår de kan ses. Barnet kan altid ringe til sine forældre, og barnet kan få besøg i afdelingen af sin familie og sine venner.

Den omsorgsfulde udslusning af barnet

Alle børn, der skal flytte, forberedes grundigt på, at de skal til at flytte. Nogle børn flytter hjem til deres forældre. Hvis barnet ikke skal flytte hjem til sine forældre samarbejder familien, socialforvaltningen og børneafdelingen om, hvor barnet så skal bo.

Børneafdelingen har erfaring for, at det er meget afgørende for barnets anbringelse, at hele familien introduceres grundigt til flytningen, og at medarbejderne er lydhøre over for både forældrenes og barnets særlige ønsker og behov, så det nye sted bliver trygt at flytte til.

Afdelingslederen og kontaktpædagogen laver en udslusningsplan i samarbejde med forvaltningen. I planen søger de at sikre, at barnets flytning ikke indebærer en krise for barnet. Det gør de ved at tilstræbe, at:

- barnets farvel bliver en lang, naturlig proces.
- flytning fra børneafdelingen er planlagt.
- barn og forældre forberedes grundigt på, at barnet skal flytte
- udslusningsplanen gennemgås med forældre og barn
- forløbet evalueres med forældrene.
- barnet forberedes mentalt til at flytte.
- der holdes afslutningsmiddag, hvor barnet får sin livshistorie bog, som er udarbejdet under anbringelsen. Livshistoriebogen beskriver barnets liv i ord, billeder, tegninger og dokumentarisk

materiale og kan medvirke til, at der kommer en rød tråd gennem det anbragte barns liv (Birthe Clausen og Jørgen Lauritzen, 2004) (11).

Når barnet er flyttet fra børneafdelingen besøger kontaktpædagogen barnet et par gange og sender et kort til fødselsdag og jul. Barnet får at vide, at det er velkommen til at komme på besøg efter aftale.

Børnene kommer ofte på besøg på børneafdelingen og vil gerne tale om den tid, de boede på institutionen. Det er et godt tegn. ❀

Kapitel 20

Del 1

Døgninstitutionens samspil med forældre

Hvad gør vi for at inddrage forældrene i samarbejdet under anbringelsen?
Hvad tror vi, forældrene har brug for af indragelse under anbringelsen?

Dette kapitel er et forsøg på at svare på disse to væsentlige spørgsmål.

Under anbringelsen er det yderst vigtigt, at forældre og andre betydningsfulde pårørende bliver inddraget i børnenes og de unges hverdag. Men det er også vigtigt at finde den rette balance mellem det, der rent faktisk er muligt at inddrage forældrene i og den hverdag, der nødvendigvis skal fungere på en døgninstitution. Der er dog ganske mange områder og aktiviteter, hvor forældre kan spille en meget vigtig rolle for barnets udvikling og fremtidige kontakt med forældrene.

I hvert enkelt tilfælde har forældrene ofte meget forskellige ønsker i forhold til at blive inddraget i eget barns hverdag. Det er dog erfaringen, at langt de fleste forældre har et dybtfølt ønske om at blive inddraget, mens deres barn er anbragt.

Før anbringelsen

Det er vigtigt, at forældrene bliver inddraget og hørt allerede inden anbringelsen. Jo bedre starten på kontakten mellem forældre og institution er, jo bedre vilkår er der skabt for det fremtidige samarbejde, mens barnet er anbragt.

Ved anbringelse af mindreårige børn vil det oftest være en fordel, at forældrene har besøgt institutionen sammen med socialrådgiveren, inden anbringelsen finder sted. Og det skal helst være uden barnets tilstedeværelse. Hvis barnet er med ved det første besøg er der en risiko for, at der bliver skabt nogle forventninger, som det senere viser sig ikke at være muligt at indfri, fordi anbringelsen alligevel ikke bliver til noget. Ved at forældrene kommer alene sammen med socialrådgiveren, kan de i ro og mag få fremvist institutionen og få fortalt, hvordan hverdagen er

tilrettelagt med hensyn til for eksempel dagsrytmen, skolegang, fritid, kammarater på besøg, putning mv.

Forældrene er i denne situation ofte meget beklemmt ved situationen, så det kan være en god idé, at forældrene kommer på besøg på institutionen flere gange, inden barnet anbringes. På den måde får forældrene mulighed for at få svar på de mange spørgsmål, som de måske ikke fik rede på ved det første besøg. Det er også godt, hvis der bliver lavet en aftale om, at kontaktpersonen eller primærpersonen til det barn, der skal anbringes, ringer til forældrene et par dage efter for at høre, hvad de synes om besøget. Forældrene kan selvfølgelig også ringe til institutionen og få svar på deres spørgsmål.

Er barnet eller den unge omkring 12 år og opefter, vil det oftest være en fordel at vedkommende er med sammen med forældrene ved det første besøg.

Der er mange barrierer mellem forældre og institution, som det er muligt at få minimeret eller helt fjernet, hvis institutionen nøje overvejer og planlægger det første forældrebesøg. Det vil ofte være situationen, at forældre har modstand på eller er meget betænkelige ved en anbringelse. De føler sig måske også i en vis grad skamfulde over, at det er kommet så vidt i familien, at en anbringelse er nødvendig.

Derfor er det vigtigt, at medarbejderne optræder på en måde, så forældrene fra starten af kontakten får en oplevelse af at føle sig velkommen og blive taget alvorligt. Når dette lykkes, er der stor sandsynlighed for, at forældrenes forestillinger om medarbejdernes eventuelle fordømmende holdninger eller meninger er fjernet. Først når den værste usikkerhed er blødt op og atmosfæren er afslappet, er det muligt at indlede en ligeværdig samtale med forældrene.

I den indledende samtale bør medarbejderen vise interesse for forældrenes overvejelser og eventuelle bekymringer. De bør være imødekommende, aktivt lyttende, empatiske og være opmærksomme på at vedligeholde en god stemning, hvor forældrene får tid og rum til at komme med alle de spørgsmål, der trænger sig på. Desuden bør medarbejderne gøre rede for hvordan de arbejder, hvad de gør. Hvordan de gør det. Og hvorfor de gør det. På den måde kan forældrene få en indsigt i, hvad det er for en hverdag, der venter deres barn.

Bindeleddet

Den kommunale socialrådgiver spiller også en væsentlig rolle i opbygningen af et tillidsfuldt forhold mellem forældre og institution, da vedkommende er bindeleddet mellem kommunen og forældre samt kommunen

og institution. Man kan ofte undgå misforståelser og ekstra møder om opståede uenigheder, hvis institutionen og socialrådgiveren på forhånd har aftalt, hvordan de skal samarbejde, og hvordan de skal informere hinanden, mens barnet eller den unge er anbragt på døgninstitution. Et eksempel på det er de tilfælde, hvor en forælder beklager sig til socialrådgiveren over en institution eller en bestemt medarbejder. Her er der adskillige eksempler på, at medarbejdere og socialrådgiver går forkert af hinanden, fordi de ikke får clearet af med hinanden, hvad sagen egentlig drejer sig om. Og det kan få meget negative konsekvenser for det videre samarbejde.

Det kan derfor varmt anbefales, at det allerede ved etableringen af et kommende forældresamarbejde bliver aftalt, at medarbejderne på institutionen og socialrådgiveren taler sammen, når én af parterne undrer sig eller beklager sig over bestemte hændelser. En synliggørelse af, at socialrådgiveren og institutionen udveksler informationer er i sig selv konfliktforebyggende. Det samme forhold gør sig gældende i de tilfælde, hvor et barn eksempelvis ringer hjem og beklager sig over en medarbejder eller en anden elev. Igen er det vigtigt, at medarbejderen fra starten får lavet en aftale med forældrene om, at de snakker sammen, således at sådanne episoder ikke udvikler sig uhensigtsmæssigt.

Det er selvfølgelig vigtigt, at alle parter spiller med åbne kort og er parat til at tage imod kritik og indrømme fejl, hvis sådanne er forekommet. Fejl fra enten socialrådgiveren eller medarbejdere på institutionen vil naturligvis forekomme. Det kan ikke undgås i denne branche, men når man får talt sammen, viser det sig ofte, at der blot er tale om en misforståelse eller en fejlopfattelse af en information. Det sker typisk i situationer, hvor stemningen er kørt op, og én af parterne har været uopmærksom eller har følt sig presset.

Under anbringelsen

Når barnet flytter ind på en døgninstitution, vil forældrene eller én af dem som oftest være med. Igen er det vigtigt som institution at være meget opmærksom, hvilke signaler man sender til forældrene. De vil som oftest være meget utrygge ved situationen og derfor måske ikke opfatte informationerne i samme ånd, som de er tiltænkt. Det er derfor af stor betydning, at informationerne er så klare og tydelige som muligt. Det kan eksempelvis være fælles aftaler om:

- hvornår og hvor ofte forældrene og barnet må ringe sammen.
- den første skoledag i en ny skole, hvis anbringelsen kræver et skoleskift.

- det første besøg hjemme ved forældrene, eller forældrenes besøg på institutionen.

Forældre kan have mange ønsker om, hvordan institutionen skal behandle deres barn. Derfor er det vigtigt, at ledelse og medarbejdere på institutionen har gjort sig overvejelser om, hvorfor de tilrettelægger dagligdagen, som de gør, således de er i stand til at forklare forældrene, hvilke af deres ønsker institutionen kan opfylde, og hvorfor den ikke kan imødekomme andre af deres ønsker.

Vel vidende at mange forældre til børn eller unge anbragt på døgninstitution kan være i en aktuel situation, hvor de ikke har mulighed for eller ressourcer til at deltage i ret mange aktiviteter for deres barn, er det alligevel vigtigt, at de får muligheden. Derfor skal medarbejderne være bevidste om, at forældres ønsker om inddragelse er meget forskellige. Men det afgørende er, at de får muligheden og tilbuddet om at være med i en eller anden udstrækning.

Inddragelse af forældrene under anbringelsen kan ske på mange forskellige fronter. Nedenfor er der eksempler på situationer, hvor det kan være en god idé, at der er indgået aftaler mellem forældre og institution om at:

- institutionen ringer med bestemte intervaller til forældrene, hvor de får informationer om, hvad der er sket af stort og småt siden sidst.
- forældrene hele tiden er informeret om, hvornår de kan træffe kontaktpersonen eller en anden primær person på telefonen.
- forældrene selv deltager i tøjindkøb, eller kontaktpersonen har talt med forældrene om, hvilket tøj barnet trænger til.
- institutionen tilrettelægger læge- og tandlægebesøg, så forældrene har mulighed for at deltage.
- institutionen indbyder forældrene til at deltage i forældredage på skolen, daginstitutionen, skolefritidsordningen mv.
- institutionen holder forældrene orienteret om barnets skolegang, og institutionen sikrer, at forældrene er en del af skole-hjem samarbejdet, hvis det er praktisk muligt og hensigtsmæssigt.
- forældrene deltager i forældrearrangementer i forbindelse med konfirmationsforberedelse, forældrearrangementer i idrætsforeningen, spejderne mv.

I ovenstående eksempler er det en god idé, at institution og forældre har aftalt og fordelt rollerne. Så vidt det er muligt, er det tilrådeligt at lade

forældrene være forældre i ovenstående og lignende situationer, således at medarbejderen støtter forældrene og selvfølgelig varetager barnets interesser i samarbejde med forældrene.

Arrangementer på institutionen

De fleste institutioner afholder forskellige former for arrangementer, hvor forældrene indbydes til at være med. Igen er det vigtigt, at forældrene oplever sig som aktive deltagere og ikke som passive gæster.

Forældredage, sommerfester, julefester er eksempler på fælles arrangementer, hvor institutionen typisk inviterer alle forældre, søskende og andre vigtige pårørende i de anbragte børns liv. Forud for disse arrangementer bør medarbejderne nøje overveje, hvilke forventninger de har til forældrene og deres deltagelse. Det er en god idé, at forældrene på forhånd er orienteret om, hvad institutionen forventer af dem til arrangementet. Det giver dem en større grad af tryghed på forhånd. Det kan eksempelvis dreje sig om, at institutionen forventer, at:

- forældrene er forældre for deres barn, når de er i huset. Medarbejderne er naturligvis til stede og støtter op om samværet. Det betyder, at den enkelte forælder skal træde i karakter i forhold til sit eget barn og støtte op om barnet i samværet og aktiviteterne.
- forældrene hjælper til med de praktiske ting i forhold til madlavning, borddækning, oprydning mv.
- forældrene sammen med deres børn deltager aktivt i de planlagte aktiviteter som leg, spil, sang, en tur ud i det blå mv.

Børnenes fødselsdage og konfirmation er eksempler på individuelle arrangementer på institutionen, hvor det er det enkelte barn og dennes familie, der er i fokus.

Nogen foretrækker at fejre barnets fødselsdag hjemme, mens andre gerne vil have at det holdes på institutionen. Igen er det vigtigt at aftale med forældrene, hvilken rolle de og medarbejderne har, hvis forældrene deltager. Det skal også være legitimt for forældre at sige fra, hvad enten det er af den ene eller den anden grund.

Hvis forældrene vælger at holde konfirmationen på institutionen, bør medarbejderne gå ind i planlægningen af arrangementet i et tæt samarbejde med forældrene. Her er det ligeledes vigtigt, at rollerne er aftalt og fordelt, således at medarbejderne eksempelvis ikke kommer til at overtage for meget af arrangementet, hvis forældrene har ressourcer til

selv at styre store dele af forløbet. Omvendt er det også vigtigt, at medarbejderne ikke overlader for stort et ansvar og for mange opgaver til forældrene, hvis de ikke magter at løse dem. Det kan dreje sig om at finde ud af, hvem der skal inviteres. Hvem der køber konfirmationstøjet. Hvem der sidder hvor i kirken. Hvem der holder tale under festen. Hvem der skriver en sang mv.

Statusmøder

Under anbringelsen skal medarbejderne udarbejde statusrapporter med bestemte intervaller. Når institutionen holder statusmøder, er det vigtigt, at forældrene deltager. Og det er vigtigt, at de bliver inddraget aktivt i statusmødet, således at samtalen ikke bliver ført hen over hovedet på dem. For bedst muligt udbytte af statusmødet tilrådes det derfor, at:

- socialrådgiveren har gennemgået statusbeskrivelsen med forældrene inden statusmødet. Det kan også være en bestemt medarbejder fra institutionen, der efter aftale mellem forældrene, socialrådgiveren og institutionen gennemgår statusrapporten med forældrene forud for statusmødet.
- medarbejderen har gennemgået statusbeskrivelsen med barnet med udgangspunkt i barnets alder og udvikling. En ung på 14 - 15 år har måske selv været med til at drøfte og udforme, hvad der står i statusbeskrivelsen.
- forældrenes kommentarer og forslag kommer med i referatet, og at forældrene efterfølgende modtager et referat.

Ved at gøre forældrene til aktive deltagere i hverdagen og inddrage dem i udformningen af statusbeskrivelser samt at give dem en central rolle på statusmøderne, er der stor sandsynlighed for, at de føler sig respekteret som mennesker. De oplever, at de har en reel indflydelse på udformningen af barnets behandlingsplan eller udviklingsplan for den næste periode, og dermed føler de sig som en vigtig samarbejdspartner for deres eget barns positive udvikling.

Konflikter og misforståelser

På trods af alle mulige gode intentioner og uanset hvor meget man som institution forbereder sig og planlægger et forløb med forældreinddragelse, er der stor sandsynlighed for, at der alligevel opstår misforståelser og

dermed større eller mindre konflikter undervejs. Der kan også være helt reelle uenigheder og forskellige opfattelser af, hvad der er mest hensigtsmæssigt at gøre i de konkrete situationer.

Når institutionen laver aftaler med forældre skal medarbejderne gøre deres yderste for at leve op til aftalerne. Modsat forventer de også, at forældrene lever op til deres del af de indgåede aftaler. Derfor er det ind imellem også nødvendigt, at medarbejderen er i stand til at gå i dialog med forældrene om eventuelle brud på indgåede aftaler på en ordentlig og værdig facon. Det må dog ingeni lunde afholde medarbejderne fra at indgå nye aftaler med forældrene. Men det skal være realistiske aftaler, som forældrene har mulighed for at leve op til.

Samarbejdet med og in dragelse af forældrene i barnets hverdag kan virkelig komme på prøve i de tilfælde, hvor der opstår konflikter mellem barnet eller den unge og en medarbejder eller mellem barnet eller den unge og forældrene. I de situationer vil der ofte være nogle meget forskellige udlægninger af, hvad der er årsagen til konflikten og ikke mindst, hvordan den skal løses.

Det er derfor yderst vigtigt, at medarbejderne er træ nede i at håndtere sådanne situationer. De skal så hurtigt som muligt tage kontakt med forældrene for at få udredt trådene, således at en igangværende konflikt ikke udvikler sig yderligere. Jo bedre relation der er etableret mellem medarbejderne og forældrene, jo større er muligheden for at få bearbejdet og bilagt konflikter.

Men på trods af alle gode hensigter kan samarbejdet alligevel gå i hårdknude, så større konflikter mellem forældre og medarbejdere udvikler sig. I sådanne tilfælde kan det være en god idé at bruge en tredje part til at medvirke til konfliktløsningen, således at sagen udredes, parterne høres og konflikten ad den vej bliver løst. ♦

Kapitel 20

Del 2

Familieplejens samspil med forældre

Af Marianne List

Plejemor

Søren er fire år. Han har samvær med sin mor. Han ligger på gulvet, mens hun sidder ved siden af ham. Søren begynder at kalde: "Mor, mor, mor". Så afventer han lidt. Prøver igen: "Mor, mor, mor". Mor svarer, at "mor" kommer lige om lidt. Det gør hun, fordi i hendes bevidsthed, så er "mor" plejemor. Men Søren vil gerne have, at hans mor svarer ja til, at hun er hans mor.

Mor svarer nu: "Ja". Lidt tøvende og genert i starten, fordi det er uvant for hende at blive kaldt mor. Men Søren bliver glad og snart ligger de to og fjoller rundt på gulvet, mens de griner og pjatter.

Det er det, drengen gerne vil høre.

Maja er to år. Hun er lige anbragt i en plejefamilie efter en turbulent tid sammen med sin mor. Mor kommer på besøg i plejefamilien og glæder sig til at se Maja igen. Men pigen holder fast i plejemor med både hænder og fødder. Hun ville ikke over til mor. Plejemor sætter sig ved siden af mor, så hun kan røre Majas fod. Det er, hvad mor får af kontakt til det samvær.

Tobias på to år. Han har helt styr på, at plejemor ikke kan lide far. Han venter derfor med at holde far i hånden til plejemor er ude af syne.

Der er mange eksempler på, at anbragte børn kan føle sig sårede, skræmte og svigtede. Der er mange eksempler på, at børnene forsøger at tilpasse sig til de levevilkår, der nu er blevet bestemt for dem. Der er også mange eksempler på, hvor besværligt og tungt samarbejdet mellem forældre og plejeforældre kan være.

En ting er helt sikkert, børnene betaler prisen, for det er altid dem, der kommer i klemme.

Kontakten til forældrene

Et barn har kun én mor og én far. De vil altid være i barnets tanker. Hele livet igennem. Børn ønsker inderst inde, at alt bliver godt igen. At mor og far holder op med at drikke. At de får en ny lejlighed. At de igen bliver raske, så de er i stand til at passe barnet igen.

Børn har brug for at have kontakt med forældrene. De har brug for at vide, hvordan det går med forældrene, for at bekymringerne om forældrene ikke skal fylde hele barnets hverdag. Det er godt at besøge mor eller at få besøg af mor, hvis hun for eksempel har været syg. Det er vigtigt, at barnet ved, at nogen passer på dets mor.

Det er også vigtigt for børnene at fastholde en illusion om, at deres forældre er betydningsfulde voksne, som vil dem noget godt. Det viser sig, når det lille barn, der gennem længere tid ikke har haft kontakt med sin far, begynder at sige: "Min far siger, at jeg må få en pony". Farens person bliver idoliseret, og der er ikke det, far ikke kan.

Det kan være svært at opleve barnets skuffelse, når far endnu engang glemmer at komme eller melder afbud i sidste øjeblik, men det er alligevel vigtigt at prøve at holde fast i kontakten til faderen og forsøge igen og igen at få ham til at forstå, hvor vigtigt det er for hans datter, at han kommer og besøger hende. Bare engang imellem. Men nogle børn resignerer og vil ikke have, at deres far eller mor endnu engang skal inviteres til fødselsdag: "Han kommer jo alligevel ikke". Barnet har lært at passe på sig selv og prøver at undgå endnu en skuffelse, så derfor skal far ikke inviteres.

Forskellige erfaringer gennem anbringelsen er med til at give barnet et billede af, hvem mor og far er. Og hvorfor det ikke kunne bo hjemme. Det kan være voldsomme oplevelser, men det er desværre ofte det, der skal til for at lære at forstå sin egen virkelighed. Til gengæld er lykken stor, hvis det lykkes at få far til at komme til fødselsdagen.

Den svære start

Når kommunen tager beslutning om, at et barn skal anbringes, har der gennem længere tid været store bekymringer for den lille familie. Lovens paragraffer træder i kraft og systemet træder i karakter.

"Dit barn skal anbringes, det er bedst hvis du frivilligt går med til det, ellers bliver det med tvang!"

Sådan kunne beskeden være. Forældrene bliver bange, vrede, kede af det og dybt frustrerede. Det er også den skide kommunes skyld!

Dette kan være udgangspunktet for samarbejdet omkring et barn.

Selvfølgelig er det ikke altid voldsomt og dramatisk, men for barnet og forældrene kan det opleves sådan. Det er en meget vanskelig opgave at møde de ofte vrede og sårede forældre. Plejefamilien bliver ofte set på som en del af "systemet", og i de tilfælde bliver forældrenes vrede typisk rettet mod plejefamilien.

For barnet kan det være en voldsom oplevelse at blive anbragt. For eksempel når en lille pige oplever, at far ikke må komme med ind i plejefamiliens hjem. Plejefar er politimand og vil ikke have ham inden for dørene. Eller når barnet ser en grædende mor, der tager af sted efter, at hun afleverede barnet i plejefamilien. Hvad mon det gør ved et barn? Et barn, der måske har været vant til at passe på mor, fordi hun ikke selv magtede det.

Respekt, forståelse og omsorg

Mød forældrene der hvor de er i deres afmagt, sorg og vrede.

Som plejeforældre skal vi vise forældrene vores anerkendelse. Vi skal møde dem i respekt for deres forældreskab. Og vi skal gøre det forståeligt for dem, at det ikke er os, der har taget beslutningen om at fjerne deres barn. Vi skal udvise stor forståelse for deres sorg og vrede. Vi skal give dem omsorg, selv om det kan være svært i situationen. For det er det, de trænger aller mest til. Og der er typisk ikke så mange andre til at give dem respekt, forståelse og omsorg.

Vores møde med forældrene vil ofte være i de situationer, hvor de har samvær med barnet. Samværet mellem barn og forældre kan foregå hos plejefamilien. Nogle børn kommer hjem til forældrene til samvær. Andre ser forældrene til støttet eller overvåget samvær med deltagelse af en tredje person. Men lige meget hvordan rammerne er, er det vigtigt, at børnene får mulighed for at være sammen med deres forældre. Det har alle børn nemlig brug for.

Det er meget forskelligt, hvad samvær er for disse forældre. Det kan være der, hvor:

- barnet har mulighed for at se, røre og tale med sin mor.
- hvor alle de oplevelser af savn, svigt og sorg, barnet bærer på, bliver udløst.
- hvor barnet et kort øjeblik oplever en nærhed, som efterfølgende kan være svær at rumme.
- barnet oplever skuffelsen over, at det ikke blev til noget med den hest
- mor pludselig siger, at barnet snart kan flytte hjem igen - og plejefamilien ser helt forskrækket ud

Mange muligheder for inddragelse

I hverdagen er der mange muligheder for at inddrage forældrene i barnets liv, hvis plejefamilien er indstillet på det. Det kan blandt andet ske ved at:

- deltage i arrangementer i barnets skole.
- være med til at købe tøj til barnet.
- tage med til lægeundersøgelser.
- købe den første skoletaske sammen med barnet.
- gå med når barnet skal til frisøren.
- planlægge fødselsdagsgaverne og julegaverne sammen med forældrene.
- ringe eller sms'e til dem, når barnet har haft en sjov oplevelse.
- ringe eller sms'e til dem, når barnet er sygt.
- ringe eller sms'e til dem, når barnet er ked af det.
- fortælle forældrene, hvordan deres barn har det, hvis de ikke kommer på besøg.
- fortælle forældrene, at det er vigtigt, at de er ærlige overfor deres barn.
- invitere mor eller far med ud at se en fodboldkamp eller en ridetime.
- invitere barnets forældre og bedsteforældre til fødselsdag.
- tage masser af billeder af barnet, så forældrene også får billeder af deres børn.
- huske forældrenes fødselsdag.
- huske bedsteforældrenes fødselsdag.
- Huske at sende julegaver til forældrene.
- planlægge konfirmation i samarbejde med forældrene.

Det er en god idé at give forældre og barn gode oplevelser sammen. Oplevelser der senere bliver til gode minder fra barndommen. Det kan være en årlig tilbagevendende sommerudflugt, hvor de involverede parter sammen planlægger, hvor turen skal gå hen. En rigtig hygge tur hvor der er god tid til forkælelse – både af børn og voksne. Det kan også være en årlig tilbagevendende julekomsammen, hvor barnet har mulighed for selv at give mor og far gaven, og hvor mor og far ser barnet pakke gaverne fra dem op.

Vrede forældre

Som plejefamilie kan man godt nogle gange komme i tvivl om, hvorvidt man skal aflyse samværet, fordi man kan blive bange for, at det skader mere end det gavner.

Det skal man under ingen omstændigheder, men det er meget vigtigt, at samværet bliver tilrettelagt på en sådan måde, at det bliver til barnets bedste. Fokus må altid være, hvordan vi kan gøre det bedst mulige for at hjælpe barnet til at se sin mor og far. Til at vedligeholde kontakten og løbende udvikle den, så begge parter kommer ind i en så konstruktiv en ordening, som muligt. Det kan kun gøres ved, at vi inddrager barnet, lytter til dets ønsker og behov og se efter barnets reaktioner, når det har været sammen med mor eller far. Og så planlæg ud fra det!

Men her løber vi ofte ind i en stor mur. Og det er forældrenes vrede. Forældrene bruger ofte plejefamilierne til at få luft for deres vrede og frustrationer over et system, der har taget deres barn fra dem. Men vreden er også en afmagt. En erkendelse af, at de fejlede. Slog ikke til. Og de bliver derfor ofte provokeret af, at plejefamilien kommer til at repræsentere alt det, de ikke selv kunne leve op til. Med det som udgangspunkt kan det være en lang og sej kamp at komme frem til et egentligt samarbejde mellem forældre og plejeforældre. Forældrene er overladt til sig selv, barnet er fjernet. Og de har ofte kun os at rette skytset imod.

Plejeforældrenes rolle kan her være at vise forældrene forståelsen for deres afmagt. Vise dem at vi kan lide dem, som de er. Som barnets forældre. Og at vi er interesseret i at hjælpe dem – selv om det kan være svært, når de svigter gang på gang.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at vi som plejeforældre hverken kan eller skal gå ind i behandling af forældrene. Det er ikke vores opgave. Det er en kommunal opgave, men vi kan lytte, støtte og bakke op. Det er en del af vores opgave.

Til barnets bedste

Det hjælper måske at prøve at gøre forældrene begribeligt, hvor meget det betyder for deres barn, at de er i stand til at overholde aftaler og gennemføre et samvær. At vi fortæller om barnets smerte og sammen med dem prøver at finde en ny fælles vej, hvor det bliver til barnets bedste.

Hvis vi vil det bedste for barnet, må samværet og det positive samspil med forældrene være udgangspunktet. Vi kan nemlig ikke undvære forældrene i samarbejdet, for kontakten med dem har stor indflydelse på om anbringelsen lykkes. ♦

Kapitel 21

Konflikter i samarbejdet

Pär Nygren (35) beskriver socialt arbejde med børn og deres familier som et arbejde,

”der udføres i et følelsesmæssigt og ideologisk minelagt terræn”

En beskrivelse, som i praksis er meget genkendelig. I dette minelagte terræn kan konflikter mellem de involverede parter ikke undgås.

Dette kapitel handler om de uundgåelige konflikter i anbringelser, om kommunens og socialrådgiverens ansvar og om eksempler på metoder til forebyggelse og løsning af konflikter.

Gode og onde konflikter

Når man arbejder med anbringelse af børn, kan der opstå konflikter på mange leder og kanter. Det kan være konflikter mellem:

- forældre og socialrådgiver
- forældre og anbringelsessted
- socialrådgiver og anbringelsessted
- barn og socialrådgiver
- barn og anbringelsessted
- barn og forældre
- forældre og kurator
- socialrådgiver og kurator
- nuværende og tidligere anbringelsessted.

Bare for at nævne nogle af de parter, som kan komme i konflikt i det minelagte terræn. Mange konflikter kan være onde og kan gøre arbejdet særdeles krævende og vanskeligt. Uløste og vedvarende konflikter vil ofte have en negativ betydning for det anbragte barns muligheder for at få gavn af anbringelsen – ligesom det vil præge samarbejdet mellem aktørerne direkte eller indirekte. Men konflikter er ikke altid af det onde. Konflikter i samarbejdet kan være konstruktive og bringe klarhed over forskellige spørgsmål, hvis konflikterne løses.

Mange konflikter kan forebygges, og nogle konflikter kan løses gennem intervention.

Forebyggelse af konflikter

Kommunen, som er ansvarlig for den samlede indsats omkring et anbragt barn, har ansvaret for at tilrettelægge arbejdet, så konflikter i muligt omfang forebygges. Kommunen har også ansvar for at sætte ind med en indsats, der kan være med til at afhjælpe opståede konflikter.

Kommunens forpligtelse bliver som led i anbringelsesreformen understreget i serviceloven.

Serviceoven § 71

Stk. 1, 3. pkt.

Kommunalbestyrelsen har i den forbindelse pligt til at sikre, at forældrene får information om barnets hverdag og til at bidrage til et godt samarbejde mellem forældrene og anbringelsesstedet.

Vi ved, at det påvirker anbragte børn negativt, hvis der er konflikt mellem forældrene og anbringelsesstedet. Der kan eksempelvis opstå konflikter om, hvem der bestemmer hvad i forhold til barnet.

Med bestemmelsen i § 71 fremhæves det, at kommunen har pligt til at forebygge og afhjælpe eventuelle konflikter mellem forældre og anbringelsessted. Det kan blandt andet ske ved at sørge for, at der er klare aftaler mellem kommune, anbringelsessted og forældre, og at der er en fælles forståelse fra anbringelsens begyndelse.

Hvis der efterfølgende opstår konflikter, kan kommunen spille en vigtig rolle i mæglingen mellem forældrene og anbringelsesstedet. Kommunen, forældrene og andre involverede må have øje for mulige konflikter, selv de første spæde tegn, og dermed være med til at forebygge, at anbragte børn og unge bliver alt for påvirkede af konflikter, særligt konflikter mellem forældre og anbringelsessted.

Løsning af konflikter

Det er nødvendigt, at der bliver intervenseret i forbindelse med konflikter. Da medarbejdere i både kommune og på anbringelsessted kan indgå i konflikter, er det vigtigt, at der på arbejdspladserne er fokus på, om den involverede medarbejder selv kan stå for at løse konflikten, eller om der er brug for intervention og støtte udefra. På denne måde bliver løsning af konflikter i anbringelsessager også et anliggende for kollegaer og ledelse i kommunen og på anbringelsesstedet.

Forældre vil, hvis de har styrke til det, ofte selv føle sig nødsaget til at

inddrage ledelsen i løsning af svære konflikter. Også her er det vigtigt at lytte til forældrene, og at ledelsen tager forældrenes henvendelse alvorligt som en anledning til at vurdere konflikten og søge den løst.

Socialrådgiveren varetager kommunens ansvar for anbringelsen af barnet og for samarbejdet mellem de involverede. Socialrådgiverens måde at udføre sit arbejde har meget stor betydning for, hvordan anbringelsen og samarbejdet kommer til at forløbe omkring det enkelte barn og den enkelte familie.

Socialrådgiveren skal se sig selv som leder af den samlede indsats til støtte for barnet og familien.

Så snart der viser sig selv spæde optræk til konflikt, skal socialrådgiveren intervenere.

Anbringelsesstedet har ansvar for, hvordan de varetager deres opgaver omkring og med det anbragte barn og for, hvordan de indgår i samarbejdet med forældre og med andre professionelle.

Forældre har ansvar for, hvordan de indgår i samarbejdet med socialrådgiver, anbringelsessted og andre omkring barnet. Deres mulighed for at være forældre og for at forvalte dette ansvar er afhængig af deres egen personlige situation men samtidig meget afhængig af, hvilke muligheder de professionelle giver dem, samt i hvilken grad de tillægges betydning og inddrages i arbejdet omkring barnet.

Metoder til forebyggelse af konflikter

I flere af de foregående afsnit i bogen er beskrevet, hvordan inddragelse af forældre og børn kan og skal finde sted.

Erfaringer viser, at der er gode muligheder for at forebygge eller mindske konflikter, når forældre føler sig inddraget i:

- arbejdet med at tilvejebringe en grundig og helhedsorienteret undersøgelse.
- beslutningen om anbringelsen.
- at udarbejde handleplanen for støtte til barnet og forældrene.
- at vælge det konkrete anbringelsessted.
- at fordele opgaver og roller mellem de involverede, først og fremmest mellem forældre og anbringelsessted, men også socialrådgiver, kurator og andre.
- selve anbringelsen.
- planer om samvær og kontakt.

- ✿ andre aftaler og beslutninger vedrørende barnets forhold under anbringelsen.
- ✿ løbende samarbejds møder mellem forældre, barn, anbringelsessted og kommune og eventuelle andre vigtige personer.

Forældre, som har benyttet sig af retten til en støtteperson i forbindelse med anbringelsen, har herigennem mulighed for hjælp og støtte til at gå ind i samarbejdet med øget styrke. Denne styrke kan blive øget af muligheden for at have nogen at snakke med om blandt andet de følelsesmæssige aspekter af anbringelsen og om det at skulle være forældre på en anden måde, mens barnet er anbragt.

Styrken kan også blive fremmet af, at forældre kan bruge støttepersonen som sparringspartner til det at skulle være forældre i samarbejdet med kommunen, anbringelsesstedet og andre professionelle omkring barnet.

✿ To konkrete eksempler

I det følgende bliver der præsenteret to eksempler på metoder til støtte for samarbejdet mellem forældre og anbringelsessted.

I begge eksempler er der fokus på intervention til støtte for samarbejdet mellem forældre og plejefamilie eller døgninstitution gennem en tredje neutral person, som har til opgave at facilitere mulighederne for et tillidsfuldt samarbejde, som er præget af lige værdighed og lige gyldighed.

Projekt Samarbejdssamtaler

Døgnplejeformidlingen i Hillerød har i 2003 iværksat et 3-årigt projekt med "samarbejdssamtaler".

Formålet med projektet er at afprøve og udvikle en metode til samarbejde mellem forældre og plejeforældre. Baggrunden for projektet er, at undersøgelser viser, at et godt samarbejde har afgørende betydning for barnets trivsel, og at det kan være meget vanskeligt for forældre og plejeforældre at få et sådant samarbejde til at fungere.

Samarbejdssamtaler er inspireret af gode erfaringer med konfliktmægling i skilsmisssager, hvor det også kan være vanskeligt at etablere et samarbejde mellem forældrene.

Samarbejdssamtaler bygger på samme metode som konfliktmægling. En neutral samarbejdskonsulent, som er uddannet i brug af metoden, hjælper forældre og plejeforældre til selv at blive enige om væsentlige samarbejdsspørgsmål samt til at løse evt. konflikter. Barnet eller

den unge har mulighed for at deltage, hvis det er relevant.

Projektet har været omtalt i Nyhedsmagasinet Danske Kommuner. Fra artiklen er følgende citater hentet:

”Det vigtige i samtalerne er, at forældre og plejeforældre respekterer hinanden og samarbejder om barnet. Fokus er hele tiden på barnets ve og vel – ikke de voksnes.”

”Barnet bliver splittet, hvis ikke samarbejdet mellem forældrene og plejeforældrene fungerer. Det skal begge parter fokusere på. Samtidig skal forældrene fokusere på, at de stadig er forældre, selv om barnet er anbragt. Og plejeforældrene skal fokusere på, at de skal samarbejde med forældrene, som stadig er vigtige personer i barnets liv.”

Danske Kommuner/nr. 26/2003

Samarbejdssamtalerne bygger grundlæggende på, at forældre og plejeforældre:

- er ligeværdige parter i samarbejdet omkring barnet.
- respekter hinanden og har tillid til hinanden.
- ved, hvad der er vigtigt for dem.
- rummer løsningen på eventuelle samarbejdskonflikter.
- kan have meget forskellige oplevelser af virkeligheden samtidig.
- i fællesskab sættes fokus på fremtiden.
- er indstillet på at skabe løsninger, som alle parter er tilfredse med.

De første samtaler mellem forældre og plejeforældre skal helst foregå i forbindelse med, at barnet flytter til plejefamilien.

Det er planen, at samtalerne i starten gennemføres hver anden til tredje måned. Ved afslutning af hver samtale nedskrives en samarbejds-kontrakt, som forældre og plejeforældre underskriver. De aftaler, som forældre og plejeforældre indgår i samarbejdssamtalerne, skal selvfølgelig være i overensstemmelse med kommunens handleplan.

I perioden mellem samarbejdssamtalerne er det hensigten, at parterne forsøger at efterleve kontrakten. I den efterfølgende samarbejds-samtale skal samarbejdsforløbet evalueres og kontrakten skal revideres og fornys.

Samarbejdsaftaler vil i projektperioden også blive tilbudt, hvis der opstår konflikter i samarbejdet mellem forældre og plejeforældre og barnet måske allerede har været anbragt i en periode.

I projektet med samarbejdssamtaler indgår endelig døgninstitutioner for små børn, hvor medarbejderne indgår i samarbejdssamtaler med forældrene, støttet af en samarbejdskonsulent.

Projektet bliver afsluttet i 2007 med udgivelse af en rapport.

Trekantsamtaler mellem forældre, kontaktpædagog og projektmedarbejder

Behandlingshjemmet Åhaven i Århus afsluttede i 1999 et projekt med titlen "Relationer – under anbringelse – om intervention i forhold til forældre-barn relationen ved småbørns anbringelse på døgninstitution" (31).

Inden for en systemisk forståelsesramme var projektets mål og indhold at udvikle og afprøve en metode med samtaler, hvor forældre og pædagoger gennem dialog skulle søge at udvikle en fælles platform for forældrenes og pædagogers problemforståelse og oplevelser af virkeligheden i relation til barnet. Samtalerne blev gennemført af en neutral guide, som planlagde kontinuerlige og planlagte forløb, hvor metodeudviklingen både var rettet mod forældre og mod pædagoger.

Åhaven havde erfaring for, at et af de steder, hvor forældre og pædagoger tit gik skævt af hinanden, handlede om parternes forskellige oplevelser af virkeligheden. Med projektet ønskede behandlingshjemmet at gøre forældres og pædagogers forståelser og fortolkninger lige værdige og derigennem udvide og nuancere både forældres og pædagogers oplevelser og forståelser.

Følgende citater fra projektrapporten fortæller om baggrunden for projektet:

"Vi har på Åhaven aldrig været i tvivl om, at forældrene til de børn, vi har fået overladt det daglige ansvar for, er de vigtigste personer for børnene, uanset at der også for dem har været mange oplevelser af, at forældrene ikke magtede opgaven og ikke kunne beskytte børnene mod ofte meget voldsomme oplevelser."

"For børnene er det vigtigt, at vi hjælper dem til at skabe sammenhæng i deres liv, og en del af denne sammenhæng er deres forældre og familie. Det er af betydning at forstå, hvoraf man kommer, men også fremover er det vigtigt at høre til et sted."

"Både på kort og på langt sigt er det vigtigt at skabe betingelser for, at relationerne mellem det anbragte barn og dets forældre opretholdes."

”Vi oplever i dagligdagen, at der opstår modsætningsforhold, når vi kommer til at overtage opgaver, der er vigtige for forældrene, eller når vi bliver så kloge på deres børn, at vi glemmer at høre på forældrenes erfaringer og oplevelser.”

”Samarbejdet med forældrene kan vanskeliggøres, til skade for barnet, der meget let kommer i loyalitetskonflikt mellem forældrene og de daglige omsorgspersoner.”

I den afsluttende kommentarer i projektrapporten skriver Åhaven:

”Begrebet inddragelse er meget rummeligt, hvorfor der er gode muligheder for, at de forskellige systemer, der er involveret i en anbringelse, både kan føle sig hørt og overhørt. Derfor er det af overordentlig stor betydning, at der løbende finder detaljerede dialoger sted, da det er de små forskelle, der udgør forskellen på en god og en dårlig anbringelse. Med en god anbringelse menes her et forløb, som forældrene kan se en mening med og derved bedre støtte til gavn for barnets udvikling.”

”En forudsætning for en god og lærerig dialog er tillid – og tillidsopbygning kræver tid.”

Åhaven har mange gode erfaringer med metoden og bruger den fortsat i samarbejdet med nogle af familierne. I projektperioden blev rollen som neutral guide varetaget af projektmedarbejderen. I dag varetages denne neutrale rolle af enten Åhavens socialrådgiver eller forstander, som ikke i det daglige har direkte omsorg for børnene.

Erfaringer fra begge projekter peger på, at forebyggelse af og løsning af konflikter vil have de bedste betingelser for at lykkes, hvis interventionen tilrettelægges ud fra de principper, som er præcenteret gennem de to eksempler på metoder med særlig vægt på ligeværdighed og medvirken af en tredje neutral person. ❁

Kapitel 22

Hjemgivelse og efterværn

”Når børn anbringes, synes kommunen det skal gå så hurtigt. Hvordan kan det så være, at når børn skal flytte hjem igen, så skal det gå så langsomt, så barnet langsomt kan vænne sig til den nye situation? Når barnet anbringes kommer det jo til en ny situation, men når barnet skal flytte hjem, kommer det jo til en kendt situation. Det stemmer altså ikke.”

Dette kapitel sætter fokus på inddragelse af forældre og barn i at udarbejde den handleplan for indsatsen, som kommunen skal udarbejde i forbindelse med at:

- kommunen vil hjemgive barnet – kommunens beslutning
- forældrene vil hjemtage barnet – forældrenes beslutning
- den unge om 1/2 år fylder 18 år – kommunens og den unges beslutning.

Kapitlet beskriver først lovgivningen, og kommunens forpligtelser ved hjemgivelse og hjemtagelse af barnet og derefter lovgivningen om kommunens forpligtelser i forbindelse med, at den anbragte unge er på vej til at fylde 18 år.

Hjemgivelse og hjemtagning

Når et barn hjemgives eller hjemtages, er der en række forhold og støttemuligheder, som både barn, forældre og socialrådgiver skal være opmærksomme på. Det fremgår af det følgende afsnit.

Lovgivning

Med fokus på inddragelse af forældre kommer først omtale af servicelovens bestemmelser.

Serviceoven § 68

Foranstaltninger efter §§ 52, 56, 58 og 60 skal ophøre, når formålet er nået, når de ikke længere opfylder deres formål under hensyn til barnets eller den unges særlige behov eller når den unge fylder 18. år.

Stk. 4: Forud for en hjemgivelse skal kommunalbestyrelsen revidere handleplanen, jf. § 140, og angive den videre indsats i forbindelse med hjemgivelsen.

§ 68

Stk. 4: Forud for hjemgivelse skal kommunalbestyrelsen revidere handleplanen, jf. § 140, og angive den videre indsats i forbindelse med hjemgivelsen.

Det er vigtigt, at hjemgivelsen af et barn er godt forberedt, uanset om der er tale om en tvangsmæssig eller en frivillig anbringelse. Det er vigtigt, at hjemgivelsen sker så skånsomt som muligt for barnet eller den unge. Det gælder uanset om det er forældremyndighedens indehaver eller kommunen, der ønsker barnet hjemtaget eller hjemgivet.

I planlægning af hjemgivelsen spiller handleplanen en særlig rolle, da der ved hjælp af mål og delmål i handleplanen skal følges op på, om indsatsen virker efter hensigten. Såfremt en foranstaltning ændres, fordi målet er nået, skal handleplanen bruges til at planlægge det videre forløb. For at fremme hensynet til kontinuitet og tryk for barnet eller den unge er kommunens forpligtelse til at revidere handleplanen blevet præciseret.

Hvis forældrene som følge af en opstået konflikt mellem forældrene og anbringelsesstedet eller forældrene og kommunen, kræver øjeblikkelig hjemgivelse af barnet, som er frivilligt anbragt, fastlægger servicelovens § 60 børn og unge-udvalgets kompetence til at træffe beslutning om en såkaldt hjemtagelsesperiode. Formålet med hjemtagelsesperioden er at beskytte barnet, således at hjemgivelsen kan nå at blive planlagt og barnet forberedt på den kommende forandring.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar

"Vores søn på 13 år har nu været anbragt i to år på et opholdssted. Han har også gået på opholdsstedets interne skole. Han vil meget gerne hjem at bo og er meget ked af det. Han savner os meget, og vi savner også ham. Vi har ikke et godt samarbejde med opholdsstedet. Vi har fået indtryk af, at de ikke regner med os som forældre, og at de regner med at skulle have vores søn boende, indtil han bliver voksen.

Han blev anbragt, fordi han har haft en meget turbulent skolegang, hvor han både har haft faglige vanskeligheder og vanskeligheder med at begå sig mellem andre. Jeg har længe snakket med kommunen om mulighederne for at han kan flytte hjem, men socialrådgiveren vil slet ikke gå i dialog med mig. Hun synes, at han skal blive på opholdsstedet og siger, at hvis vi vælger at tage ham

hjem, vil kommunen fralægge sig ansvaret for ham. Så kan vi ikke regne med nogen form for støtte.

Det både vi og vores søn ønsker er, at han flytter hjem til os og foreløbig fortsætter på opholdsstedets interne skole, hvor han er meget glad for at gå, og hvor vi kan se, at han udvikler sig.

Det kan bare ikke passe! De vil gerne bruge 700.000 kr. om året på, at han er døgnanbragt, men de vil ingen støtte give, hvis vi tager ham hjem.”

Når det anbragte barn skal flytte hjem efter kommunens eller forældrenes beslutning, er det socialrådgiverens opgave at sørge for, at den aktuelle handleplan bliver revideret, og at det sker på sædvanlig vis i samarbejde med forældrene, barnet, anbringelsesstedet, skole og andre aktører omkring barnet og familien.

Socialrådgiveren skal også sørge for, at der bliver lagt en ny plan for barnets videre forløb. Det vil sige en plan for blandt andet skolegang, fritidsinteresser og andre nødvendige tiltag, der skal støtte såvel barnet som familien i tiden efter anbringelsen.

For at kunne lægge planen skal socialrådgiveren tale med forældre og barn om, hvilken støtte, de selv mener, at der er behov for til barnet eller til forældrene alene eller til familien som helhed.

Samtidig er det vigtigt, at socialrådgiveren ud fra kommunens grundige kendskab til barnet og til familien og sin faglige vurdering fortæller, hvilken støtte kommunen vurderer, at barnet, forældrene eller hele familien har brug for, således at barnets flytning hjem til familien får det bedst mulige betingelser.

Den støtte, kommunen tilbyder barnet og familien efter servicelovens regler, skal gives efter § 52, stk. 3, som giver alsidig mulighed for at tilbyde den eller de former for støtte, der retter sig mod det konkrete barns og den konkrete families situation. Samtidig kan forældrenes eventuelle støtteperson fortsætte i en kortere periode efter anbringelsens opgør.

Eksempler på konkret støtte

For barnets vedkommende kan der være brug for, at barnet kan bevare relationen til det tidligere anbringelsessted, f.eks. gennem weekend- eller ferieophold, eller ved at en person fra anbringelsesstedet bliver tilknyttet barnet som kontaktperson.

Barnet kan have brug for støtte til lektielæsning eller til igen at blive en del af det nære miljø. Hvis forældrenes ressourcer ikke rækker til at dække disse opgaver, har barnet måske få brug for en kontaktperson, som kan hjælpe det med lektier, hjælpe i gang med fritidsaktiviteter og

måske også være en ekstra voksen fortrolig samtalepartner. Barnet har måske også brug for psykologbistand som støtte i overgangen eller ved andre sværere følelsesmæssige belastninger.

For forældrenes vedkommende kan der også være brug for en samtalepartner til at støtte dem igen at varetage alle forældre- og omsorgsfunktioner for barnet i det daglige og i at støtte godt op barnets fortsatte udvikling. Forældre kan også have brug for støtte til at udvikle deres kompetencer som forældre i det hele taget og i den særlige situation, de lige nu står i, hvor barnet er flyttet hjem igen efter en måske længerevarende anbringelse.

Hele familien, barnet, forældrene og eventuelle søskende kan have brug for støtte gennem samtaler om det igen at leve sammen og til at få snakket med hinanden om de mange følelsesmæssige forhold, der ofte er forbundet med, at barnet har været anbragt uden for hjemmet. Midt i den fælles glæde over igen at være sammen, kan der også være brug for støtte til, at forældrene og barnet finder plads i rollerne som forældre og som barn. Forældrene skal tage rollen som forældre og barnet skal respektere forældrene som sine daglige voksne på trods af evt. tidligere erfaringer med svigt og utilstrækkelig omsorg.

Efterværn

"Han får, hvad han har behov for nu på opholdsstedet – han kan ikke rumme mere. Så bare støtten holder langt nok til ham – han rummer ikke så meget ad gangen. Jeg kan godt være bekymret for, hvordan hans liv skal forme sig. Jeg tænker lidt langt: hvad med bolig, mad i køleskabet, tøjvask?"

Mange forældre, anbringelsessteder og de unge selv gør sig bekymringer om, hvordan de unge kommer til at klare deres tilværelse som voksne med de individuelle vanskeligheder, de har, og med den omtumlede opvækst mange af dem har haft.

Lovgiverne deler samme bekymring og har fastsat regler, som giver mulighed for at de unge, der har behov for det, kan få den nødvendige støtte, hvis de ønsker det, i årene indtil de fylder 23 år.

"Nu er hun snart 18 år, ikke, men kommer hun ud for sig selv, alene, så tror jeg, at hun går i stå igen. Så sker der det, at hun ikke kommer op, ikke passer skolen og sådan. Hun kan godt finde ud at vaske tøj, lave lidt mad og gå på indkøb, men jeg tror alligevel, at hun vil gå i stå igen, hvis hun bliver overladt helt til sig selv.

Vi vil gerne hjælpe og støtte hende, men hun bor nu og har sit liv og sine venner omkring opholdsstedet i Jylland, og vi bor på Sjælland. Og vi tror, at hun gerne vil blive i Jylland. De udtalelser vi har fra opholdsstedet er, at de vil være behjælpelige, de slipper hende ikke bare lige. Og det er jo en lettelse, men til stadighed kommer vi tilbage til de her kommunepenge, ikke? Så vi håber. Vi har den fornemmelse, at hun fortsat får støtte, så langt hun har brug for det, men bekymringen ligger i baghovedet.

Vi ved jo, at det er en hård verden for de unge i dag. Der er jo nogen af de her unge mennesker, som har haft så mange problemer. De har mange sår, som de skal have helet. Der skal ikke meget til at vælte dem.”

Lovgivning

Her kommer først omtale af servicelovens regler om efterværn.

Serviceloven § 76

Kommunalbestyrelsen skal tilbyde hjælp efter stk. 2 og 3 til unge i alderen fra 18 til 22 år, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges behov for støtte, og hvis den unge er indforstået hermed.

Stk. 2: Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om, at en tildelt personlig rådgiver eller fast kontaktperson, jf. § 52, stk. 3, nr. 6 og 7, kan opretholdes eller tildeles igen efter det fyldte 18. år.

Stk. 3: Til unge, der er eller var anbragt uden for hjemmet i et anbringelsessted efter reglerne i kapitel 11 umiddelbart inden den fyldte 18. år, kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om:

- et døgnophold, jf. § 55, i et anbringelsessted, jf. § 66, kan opretholdes eller genetableres,
- at udpege en personlig rådgiver for den unge, jf. § 52, stk. 3, nr. 6
- at udpege en fast kontaktperson for den unge, jf. § 52, stk. 3, nr. 7
- at etablere en udslusningsordning, jf. § 55, i det hidtidige anbringelsessted

Stk. 5: Kommunalbestyrelsen skal, i det omfang det er muligt, sørge for, at unge, som har været anbragt uden for hjemmet efter reglerne i kapitel 11, umiddelbart inden det fyldte 18. år får mulighed for at vende tilbage til det tidligere anbringelsessted kortvarigt, uanset om der iværksættes foranstaltninger efter stk. 3.

§ 68

Stk. 5: Kommunalbestyrelsen i den unges opholdskommune skal senest 6 måneder forud for ophør af en anbringelse ved det fyldte 18. år træffe afgørelse om, hvorvidt den unge har behov for foranstaltninger efter § 76. Kommunalbestyrelsen skal samtidig i samarbejde med den unge revidere handleplanen og herunder tage stilling til den unges videre forløb med hensyn til uddannelse og beskæftigelse samt øvrige relevante forhold.

Anbringelsesreformen understreger kommunens forpligtelse til at sikre den unge og sikre den unge kontinuitet gennem indførelse af følgende bestemmelse:

Retssikkerhedsloven § 72

Stk. 3: Klage over en afgørelse om, at anbringelse uden for hjemmet ikke skal opretholdes, jfr. § 76, stk. 2 i lov om social service, har opsættende virkning.

Det betyder, at den unge kan blive boende på sit anbringelsessted mens klagen behandles.

Baggrund for reglerne om efterværn

Reglerne om efterværn har til formål at sikre unge med særligt behov for en offentlig indsats fortsat støtte efter det fyldte 18 år, således at de unge gennem støtten fra det offentlige stilles på så lige fod som muligt med unge uden særlige vanskeligheder.

Halvdelen af unge i Danmark bor fortsat hjemme hos forældrene i 20 – års alderen. Unge flytter i almindelighed ("Herfra og sikkert videre", Børnesagens Fællesråd) (8) ikke endegyldigt fra hjemmet og forældrene. De har mulighed for i perioder at flytte hjem igen, hvis det bliver nødvendigt af forskellige årsager, som eksempelvis økonomi, mangel på bolig eller helt andre årsager.

Unge har i almindelighed regelmæssig kontakt med deres forældre. De kigger forbi derhjemme, og forældrene kigger forbi hos dem, ligesom de inviteres til familiesammenkomster. De unge har mulighed for hos forældrene at få råd, når der opstår problemer, de kan komme og spise og får måske økonomiske bidrag af og til. De fleste unge er vokset op hos en eller begge forældre. Forholdet eller kontakten er ikke afbrudt og der er oftest livslange relationer mellem forældre og børn.

Unge, som er eller har været anbragt uden for hjemmet, ofte med problematiske opvækstvilkår som baggrund, befinder sig i en helt anden situation. Som udgangspunkt skal de unge stå på egne ben, når de fylder 18. De kan ikke automatisk blive boende på anbringelsesstedet. Kommunen skal tage stilling til, om det med lovgivningens ord må anses for at være af væsentlig betydning for af hensyn til den unges behov for støtte at støtte dem i årene fra de er 18 år og højst til de fylder 23 år, enten gennem fortsat anbringelse eller gennem andre former for støtte.

Efterværn kan beskrives som en indsats, der ydes til unge med det formål at integrere de unge i samfundet, give dem en ekstra støtte og tryghed og give dem mulighed for en glidende overgang til en selvstændig voksentilværelse. I efterværn indgår både forskellige typer af sociale

ydelse samt den sagsbehandling, som kommunerne tilbyder de unge for at støtte dem i overgangen til en selvstændig voksertilværelse. Efterværn er således ikke begrænset til de konkrete muligheder som er beskrevet i servicelovens § 76, (Laila Dreyer Espersen) (17).

Efterværnet kan være af væsentlig betydning for, om den unge formår at etablere sig i det voksne liv i en sårbar overgang mellem anbringelsen den selvstændige tilværelse (Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæk) (16). For alle unge er dette en periode med udfordringer. For tidligere anbragte unge kan udfordringerne blive for store, hvis de ikke ydes adækvat støtte, fordi de skal stå på egne ben med udgangspunkt i, at mange af dem har markante sociale og personlige problemer og begrænset eller ingen forældrestøtte at læne sig til.

Socialrådgiverens opgaver og ansvar

Som det fremgår af lovgivningen har kommunen pligt til at træffe afgørelse, om der skal iværksættes efterværn senest seks måneder før, den unge fylder 18 år. Beslutning om efterværn kan naturligvis kun træffes, såfremt den unge ønsker det og er indforstået med at tage imod de foranstaltninger, kommunen tilbyder.

Kommunen skal træffe denne beslutning i samarbejde med den unge og efter alle de regler, som gælder for kommunens sagsbehandling i sager, hvor der træffes beslutning. Socialrådgiveren skal meddele kommunens beslutning skriftligt og med ankevejledning. Kommunens afgørelse kan indbringes for Det sociale nævn. Hvis kommunen har givet afslag på at yde efterværn i form af en forlængelse af en anbringelse efter det 18. år vil den unges klage have opsættende virkning, således at anbringelsen kan fortsætte, indtil Det Sociale Nævn har truffet afgørelse.

Samtidig med kommunens beslutning om efterværn skal socialrådgiveren i samarbejde med den unge revidere den gældende handleplan og tage stilling til, hvad der i øvrigt skal ske i forhold til den unges uddannelse, beskæftigelse og andre relevante forhold. Den reviderede handleplan har til formål at sikre, at den unge efter anbringelsen fortsætter i et hensigtsmæssigt og fremadrettet forløb.

Erfaringer viser, at nogle 18-årige afslår tilbuddet om efterværn, fordi de, i forbindelse med at de forlader deres hidtidige anbringelsessted, har lyst til at stå på egne ben. Og det er de i deres gode ret til selv at bestemme. Nogle unge vil senere, når de evt. løber ind i problemer, gerne have mulighed for at genetablere en eller flere af de foranstaltninger, der var omkring dem ved det fyldte 18. år. Med anbringelsesreformen bliver

indført en fortrydelsesret, som giver unge mulighed for at foranstaltninger kan blive genetableret.

Socialrådgiverens indsats i denne sårbare periode ved overgangen mellem anbringelse og selvstændigt voksent liv er væsentlig for at undgå en social deroute for de mest udsatte tidligere anbragte unge.

Den unge er ved beslutning om efterværn og ved revision af handleplanen nu eneste part i deres egen sag, fordi beslutningerne gælder fra det fyldte 18 år. Forældrene er derfor ikke længere direkte parter i sagen.

Inddragelse af forældre

Der kan alligevel være mange gode grunde til, at socialrådgiveren snakker med den unge om, hvorvidt han eller hun ønsker forældrene inddraget i planlægningen og i selve indsatsen. Samtidig kan hun fortælle om sin viden om og erfaringer med hvilken betydning, forældrene og det nære miljø kan have for den unge i overgangen til voksenlivet.

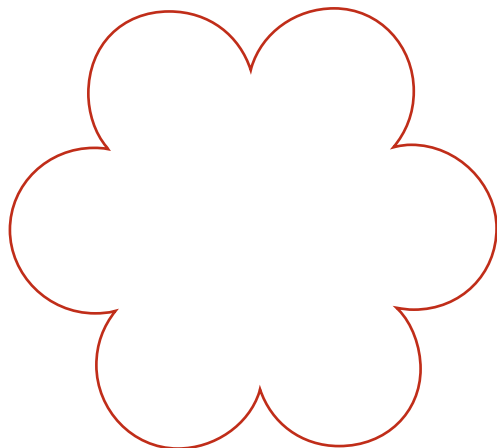
Forskningsoversigten fra SFI (16) fortæller om udenlandske undersøgelser, der peger på, at udslusningen forløb bedre for de unge, der under anbringelsen havde bevaret relationen til familien. Familien kunne yde nogen praktisk og følelsesmæssig støtte, selv om den måske havde begrænsede ressourcer. Undersøgelser peger også på, at støtten og opbakningen fra familien kan være et væsentligt bidrag til overgangen til voksentilværelsen.

Forskningen på området vedrørende efterværn er entydig og kan omsættes til konkrete råd, der med hensyn til den unges, forældrenes og netværkets inddragelse og medvirken anbefaler, at:

- det skal så vidt muligt tilstræbes, at udskrivningen foretages planlagt, så en forberedelse af den unge og planlægningen af efterværnsindsatsen kan finde sted.
- samarbejde med og involvering af den unge i alle efterværnets faser er af betydning for efterværnets positive effekter.
- afsøgning af, hvad familie og plejefamilie eller institutionspædagoger kan bidrage med i udslusningsfase og derefter, skal være en integreret del af efterværnsindsats.

Hvis den unge ønsker forældre og netværk inddraget i planlægningen af efterværn og i selve indsatsen, må socialrådgiveren sammen med den unge overveje og beslutte, hvordan denne inddragelse bedst muligt kan finde sted. Den kan selvfølgelig finde sted gennem samtaler med de pågældende.

Der er begyndende erfaringer med, at Familierådslagning kan være en brugbar metode til at afsøge ressourcer i familie og netværk i forbindelse med udslusning fra anbringelse. ♦

Kapitel 23

Afslutning

Det er svært for forældre til anbragte børn at få lov til at beholde deres perspektiv som forældre, og det er svært for medarbejdere i kommuner og på anbringelsessteder at tage forældrenes perspektiv.

Det viser de mange eksempler i denne håndbog med al tydelighed.

Men eksemplerne viser også, at når socialrådgiverne i kommunerne og fagpersonerne på anbringelsesstederne inddrager forældre og børn aktivt i samarbejdet, når de bliver de primære samarbejdspartnere, så bliver forældrenes og barnets perspektiv et helt naturligt omdrejningspunkt i arbejdet med anbringelsen.

Lovgivningen slår tydeligt fast, at forældre og børn skal inddrages i deres sager. Og med anbringelsesreformen bliver dette præciseret endnu tydeligere. Så diskussionen drejer sig ikke om, hvorvidt forældre skal inddrages eller ej. Den handler om, hvordan og i hvilket omfang, de skal inddrages i deres sag.

Alle initiativer, aftaler og beslutninger skal begynde med kontakt med forældrene og barnet. Det sociale og pædagogiske arbejde skal finde sted i partnerskab med forældrene og barnet. En børnesag kan ikke indledes uden, at forældrene er involveret fra begyndelsen af. Det er givet.

Kontinuitet og stabilitet

Et vigtigt mål i den offentlige indsats ved anbringelser er, at indsatsen er med til at sikre barnet kontinuitet og stabilitet i tilværelsen. Det skal blandt andet sikres ved, at relationen mellem barn og forældre, familie og slægt bliver bevaret under anbringelsen. Både forskningen og praksiserfaringer viser, at det er helt afgørende for både forældre og børn, at de kan bevare kontakten under anbringelsen. Og det gælder uanset om det drejer sig om anbringelse på døgninstitution, opholdssted eller familiepleje.

Men det kan være en stor faglig og personlig udfordring for alle parter.

Muligheden for at relationen bevares bliver forøget gennem den måde, de professionelle forholder sig til forældrene på. Den måde de respekterer dem på. Den måde de taler til dem på. Den måde de inddrager dem i barnets hverdag på. Den måde de lytter til forældrene på. Og

den måde de er på over for forældrene. Regner de deres oplysninger og synspunkter for værdifulde? Giver de dem mulighed for at være forældre, så meget de kan? Det er kommunens og anbringelsesstedets ansvar at sikre forældrenes aktive medvirken i løsningen af barnets og familiens vanskeligheder.

Det kan være en endda meget vanskelig udfordring. Og nogle gange en næsten umulig opgave i forhold til nogle forældre, som aktivt modsætter sig barnets anbringelse. Samtidig er nogle forældre i meget vanskelige personlige forhold som eksempelvis alvorlig psykisk sygdom, alvorligt misbrug eller meget svage intellektuelle ressourcer.

Men lige meget hvor svær en opgave det er, ændrer det ikke på, at det er et fagligt ansvar at forsøge og at gøre sit bedste for at finde måder at sikre samarbejdet og at sikre så gode og konstruktive relationer mellem barn og forældre, familie og slægt på som muligt.

Sammenfattende kan det siges meget enkelt. Forældre kan være med til at sikre kontinuiteten, og at kommune og anbringelsessteder, også selv om der sker skift af hensyn til at sikre barnets udvikling, kan være med til at sikre stabiliteten i barnets liv.

Brug for støtte

Forældre har brug for støtte i forbindelse med barnets anbringelse. Støtte til at magte og håndtere de mange følelser, som er forbundet med at måtte erkende, at det, man som forældre kan give sit barn, ikke rækker langt nok til at sikre barnet en god udvikling.

De har brug for støtte til at blive bedre til at varetage deres opgave som forældre og til at indgå i det ofte krævende samarbejde med alle professionelle omkring barnet og familien. Der er brug for klare aftaler om ansvar og opgaver omkring et anbragt barn. Der er mange aktører i en anbringelse. Der er barnet og dets familie samt typisk adskillige professionelle. Derfor har forældrene stort behov for at få klarhed over, hvem der har hvilket ansvar, hvem der træffer hvilke beslutninger, hvem der har hvilke opgaver samt hvordan, der skal samarbejdes.

Fra forældres perspektiv er det særlig vigtigt, at de selv beholder mest muligt ansvar og flest mulige opgaver under barnets anbringelse. Kommune og anbringelsessted skal kun tage det ansvar og de opgaver omkring det enkelte barn, som forældrene ikke kan eller må påtage sig. Resten skal de inddrage forældrene mest muligt i.

Lovgivningen fastsætter de ydre formelle rammer for anbringelsesarbejdet. Servicelovens, retssikkerhedslovens og forvaltningslovens be-

stemmelser giver udmærkede muligheder for at sikre, at forældre bliver inddraget i arbejdet på en kvalificeret måde - lige fra første henvendelse og undersøgelse af barnet til kommunens handleplan i forbindelse med anbringelse og til revision af planerne med jævne mellemrum. Faktisk kan man sige, at lovgivningen giver forældrene en høj grad af retssikkerhed, men det forudsætter for det første, at de professionelle har et indgående kendskab til lovgivningen og reglerne. Og det forudsætter, at lovgivningen bliver overholdt og anvendt i det daglige arbejde på anbringelsesområdet.

Til barnets bedste

Der er ikke, og der kan ikke udarbejdes nogen facitliste for dette arbejde. Forløbet af den enkelte anbringelse vil være afhængigt af mange faktorer. Af samspil mellem forskellige omstændigheder, forhold og mennesker. Der kan derfor ikke opstilles entydige forslag og modeller, der med sikkerhed kan siges at ville forbedre anbringelsen af det enkelte barn, sikre barnet en god anbringelse eller sikre et godt samarbejde med forældrene til gavn for barnet.

Men støtten til anbragte børn og deres forældre skal tilrettelægges i forhold til det enkelte, helt konkrete barn og i forhold til de enkelte, helt konkrete forældre – og deres unikke behov. Og den skal altid være til barnets bedste. ♦

Litteratur

1. Anderson, Gunvor (1991)
Socialt arbejde med små barn, Lund
2. Anderson, Gunvor (1995)
Barn i samhällsvård, Lund
3. Backe-Hansen, Elisabeth (2001)
Rettfærdiggjøring av omsorgsovertakelse. En beslutningsteoretisk analyse af barnvernstjenestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn.
Oslo: Rapport 2/ 01, NOVA
4. Bronfenbrenner, U. (1977)
The ecology of human development experiments by nature and design.
Cambridge, Mass. Havard University Press
5. Betænkning 1212 (1990)
Betænkning om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge
København, Udvalget om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge, også kaldet Graversen – udvalget.
6. Bunkholdt, Vigdis (2004, 2. udg.)
Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring. Gyldendal Akademisk, Oslo.
7. Børnekonventionen i Danmark (2002) Børnerådet
www.brd.dk
8. Børnesagens Fællesråd (1999)
Herfra og sikkert videre
Forslag til styrkelse af efterværn for unge med anbringelsesbaggrund
9. Christensen, Else (1998)
Anbringelser af børn. En kvalitativ analyse af processen. SFI 1998: 2
10. Christensen, Else og Tine Egelund (2002)
Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. SFI 2002: 10
11. Clausen, Birthe og Jørgen Lauritzen (2004, 2. udg.)
Narrativ Pædagogik. Semi Forlaget
12. Dansk Socialrådgiverforening, HK / Kommunal, Familieplejen i Danmark og Red Barnet (2004) Man skal nok lige lære os at kende først... Et inspirationshæfte om børnesamtalen. Udgivet i tilknytning til Socialministeriets KABU - projekt
13. (Red.) Dencik, Lars og Per Schultz Jørgensen (2004)
Børn og Familie i det postmoderne samfund. Hans Reitzels Forlag

14. Egelund, Tine (1997)
Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb
Hans Reitzels Forlag
15. Egelund, Tine, Anne – Dorthe Hestbæk og Dines Andersen (2004)
Små børn anbragt uden for hjemmet.
En forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995. SFI 2004: 17
16. Egelund, Tine og Anne – Dorthe Hestbæk (2003)
Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt. SFI 2003: 04
17. Espersen, Laila Dreyer (2004)
Fra anbringelse til efterværn. En pilotundersøgelse blandt sagsbehandlere.
SFI 2004: 25
18. Faureholm, Jytte og Lis Brønholm, (Red.) (2005) Familierådslagning.
En beslutningsmodel Hans Reitzels Forlag, Socialpædagogisk Bibliotek
19. Foss, Jørn og Per Guldborg, (Red.) (1994)
Brudstykker. Når barnet bor et andet sted.
Digte / prosa / breve skrevet af forældrene. Høst og Søn
20. Hafstad, Reidun og Haldor Øvereeide (2004)
Forældrefokuseret arbejde med børn. Systime Academic
21. Hansen, Jytte og Thomas Haldbo Hansen (2003)
Familierådslagning i Danmark
2. del af evalueringen af "Det danske forsøg med familierådslagning".
UFC Børn og Unge
22. Hegel, G. W. F. (2005)
Åndens fænomenologi. Hans Reitzels Forlag
23. Hestbæk, Anne – Dorthe (1997)
Når børn og unge anbringes
En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager. SFI 1997: 6
24. Honneth, A. (1996)
The Struggle for Recognition - The Moral Grammar of Social Conflicts
Cambridge. Polity Press
25. Høilund, Peter, Søren Juul og Sara Højslet Madsen (2003)
Godt og skidt socialt arbejde
Uden for nummer 6, Tidsskrift for social forskning, Dansk Socialrådgiverforening
26. Høilund, Peter og Søren Juul (2005)
Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Hans Reitzels Forlag

27. Jørgensen, Per Schultz et al. (1993)
Risikobørn. Hvem er de – hvad gør vi ?
Det tværministerielle børneudvalg, Socialministeriet
28. Järvinen, Margaretha, J. Elm Larsen og N. Mortensen (2002)
Det magtfulde møde mellem system og klient. Aarhus Universitetsforlag
29. Kildedal, Karin (1998)
Når et barn skal anbringes. En metodebog. Dafolo
30. Kimble, G.A. og N. Garnezy (1974)
Principles of general psychology. New York
31. Ladegaard, Inger og Steen Basse (1999)
Relationer - under anbringelse
- et projekt på Behandlingshjemmet Åhaven. Århus Amt
32. Møller, Sanne Nissen og Marianne Skytte
Mit barn er anbragt. Etniske minoritetsforældres fortællinger. SFI 2004 : 16
33. Nielsen, Henrik Egelund, (red.) (2001)
”Så kommer du til et bedre sted...”
Samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge kan hjælpes
Forlaget Børn og Unge
34. Nielsen, Henrik Egelund m.fl., (red.) (2005)
TABUKA
Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge
Forlaget Børn og Unge
35. Nygren, Pär (2002)
Bruk af faglige standarder i sosialfaglige utredninger av barn og familier
- Et spørsmål om standardiseret vold på klientens unike virkelighet eller standardisert angst for metodisk og ideologisk åpenhet ?
Uden for nummer 5, Tidsskrift for social forskning, Dansk Socialrådgiverforening
36. PS Foreningen af professionelle støttepersoner (2004)
Undskyld, må jeg lige få en at snakke med, tak ! - ja, værsgo
Serviceovens § 40 a - Et tilbud til dig, når dit barn er anbragt
Netudgave på www.stoetteperson40a.dk og www.kabuprojektet.dk
37. Rasmussen, Bo Morthorst og Thomas Haldbo Hansen (2002) Familierådslagning i Danmark. En beslutningsmodel med meget mere. En undersøgelse af ”Det danske forsøg med Familierådslagning” UFC Børn og Familier
38. Rutter, M. (ed.) (1998)
Studies og psychosocial risk: the power of longitudinal data. Cambridge

39. Rutter M. Og M. Rutter (1997)
Den livslange udvikling: Forandring og kontinuitet. Hans Reitzels Forlag, København
40. Sandholt, Pia Daulov (2003) Forældregruppe. Et tilbud til anbragte børns forældre
Evalueringsrapport, juni 2003, Familieplejen for børn og unge
Projektet er støttet af Susi og Peter Robinsohns Fond
41. Sandholt, Pia Daulov (2004) Fokus på plejebørn i folkeskolen. Hvordan trives de?
Familieplejen for børn og unge. Projektet er støttet af LB – Fonden
42. Scarr, S. og J. Dunn (1987). Mother care, other care. Penguin
43. Schaffer, H.R. (1993). Beslutninger om børn: psykologiske spørgsmål og svar
Hans Reitzels Forlag, København
44. Skytte, Marianne (2002).
Anbringelse af etniske minoritetsbørn – om socialarbejders vurderinger og
handlinger. Lund: Lund Universitet. Lund Dissertations in Social Work no11

Socialministeriet
Gældende Lov om Social Service, LBK nr. 929 af 5. september 2006
- 45.1 Lov nr. 1442 af 22. december 2004 om ændring af lov om
social service og lov om retssikkerhed og administration på det sociale område
(Anbringelsesreformen)
- 45.2 Bekendtgørelse nr. 1309 af 14. december 2004 om magtanvendelse over for børn
og unge, der er anbragt uden for hjemmet.
- 45.3 Vejledning 3. februar 2006 om særlig støtte til børn og unge
- 45.4 Vejledning af 24. november 2003 om selvstændig handlekommune for anbragte
børn samt høring og inddragelse af børn i sagsbehandlingen
- 45.5 Vejledning af 3. oktober 2006 om retssikkerhed og administration på det sociale
område
- 45.6 Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene
herunder gennemgang af reglerne om underretning og tavshedspligt, februar 2004
- 45.7 Pjecen: Sådan forløber din sag. Om de regler der gælder, når kommunen eller
amtet behandler sociale sager, 2004
- 45.8 Pjecen: Hvis du vil klage - Om at klage over sociale sager, behandlet af kommunen
eller amtet, 2004
- 45.9 Pjecen: Få borgerens medvirken i sagsbehandlingen til at lykkes!

- 45.10 Pjecen: Hvad må du sige?
Udveksling af fortrolige oplysninger i forebyggende tværfagligt samarbejde om børn og unge, 2005.
- 45.11 Ankestyrelsen (2004). Håndbogen: At skrive en afgørelse
- 45.12 Håndbog om anbringelsesreformen (2006). Styrelsen for Social Service
46. Strøm, Ingrid (2000)
Livshistoriebøger - en hjælp til identitets- og selvværdsudvikling. Dafolo Forlag
47. Sørensen, Alice (1994)
Peters kamp. Tekst og billeder. www.sorgokrise.dk
48. Tam, T. and M. Ho (1996).
Children returning to their parents.
A study of the individual and family characteristics of children in care
49. Thoburn, June, Liz Norford og Stephen Parvez Rashid (2000)
Permanent Family Placement for Children of Minority Ethnic Origin.
London: HMSO
50. Thormann, Inger og Charlotte Guldborg (2003)
Med hjerte og forstand – De tidlige anbringelser. Hans Reitzels Forlag
51. Thormann, Inger og Charlotte Guldborg (1998)
Den nænsomme anbringelse. Hans Reitzels Forlag
52. Thormann, Inger og Charlotte Guldborg (1995)
Hånden på hjertet. Omsorg for det lille barn i krise. Hans Reitzels Forlag
53. Warming, Hanne (2005)
"Har andre plejebørn det som mig?" Frydenlund
54. Wegler, Bibi (1994)
Det er dit barn - en pjece for forældre til børn der anbringes i familiepleje
Døgnplejeformidlingen for Børn og Unge i Nordsjælland
55. Wegler, Bibi og Ruben Elgaard (1998)
Overvåget samvær – en undersøgelse af overvåget samvær mellem forældre og børn. Frydenlund
56. Wegler, Bibi og Hanne Warming (1996)
Barnet mellem to familier – en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre. Dafolo
57. Werner, E.E. og R.S. Smith (1992)
Overcoming the odds: high risk children from birth to adulthood. New York